

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

e-ISSN 2791-9714

ISSN 0041- 4247

BELGELER

TÜRK TARİH BELGELERİ DERGİSİ

Cilt: 38

Sayı: 42

ANKARA - 2023

BELGELER

Belgeler

ISSN 0041-4247 | e-ISSN: 2791-9714
Cilt/Volume:38 - Sayı/Issue: 42 (Aralık/December 2023)

Yayıncı/Publisher

Türk Tarih Kurumu/Turkish Historical Society

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü/Proprietor and Redactor in Chief

Türk Tarih Kurumu Adına/On behalf of Turkish Historical Society
PROF. DR. YÜKSEL ÖZGEN

Yayın Komisyonu/Commission of Publications

Doç. Dr. Selim ARGUN	Doç. Dr. Çiğdem ATAKUMAN	
Dr. Öğr. Üyesi Nurcan BOŞDURMAZ	Prof. Dr. Bahattin ÇELİK	
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Prof. Dr. Fatma Gül DEMİREL	
Prof. Dr. Feridun EMECEN	Prof. Dr. Erkan GÖKSU	
Prof. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ	Prof. Dr. Yunus KOÇ	Prof. Dr. Hatice ORUÇ
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN	Prof. Dr. Yüksel ÖZGEN	Prof. Dr. M. Hamdi SAYAR
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL	Prof. Dr. Arzu TERZİ	
Doç. Dr. Hasan YILMAZYAŞAR	Hüseyin Murat YÜCEL	

Hakemler Listesi/List of Refrees

Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Nihat KARAER (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman KÖSE (Milli Savunma Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hulusi LEKESİZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Arzu TERZİ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah UÇMAN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

Editör/Editor

M. Abdullah KAYMAK (Türk Tarih Kurumu/Turkish Historical Society)
makaymak@ttk.gov.tr

Editör Yardımcısı/Assistant Editor

Muhammed ÖZLER (Türk Tarih Kurumu/Turkish Historical Society)
mozler@ttk.gov.tr

Yabancı Dil Editörü/Foreign Language Editor

Birkan SOYKAN (Türk Tarih Kurumu/Turkish Historical Society)
bsoykan@ttk.gov.tr

Adres/Address

Türk Tarih Kurumu, Kızılay Sokak No: 1 06100-Sıhhiye/ANKARA
Tel: +90 312 310 23 68 • Fax: +90 312 310 16 98
www.belgeler.gov.tr • belgeler@ttk.gov.tr

Aralık-December 2023 – ANKARA

Tasarım/Design

Elif İrem DOĞAN DEMİR

Kapak Tasarım/Cover Design

Emine ÇAKIR

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri:

Sayfa

S. KÜTÜKOĞLU, MÜBAHAT: Osmanlı Belgelerinin Tarihlerine Dâir.....	1
KURT, YILMAZ: Çukurova Âyânları IV: Hasanpaşazâde Ahmet Bey II.....	31
KÜRELİ, İBRAHİM - BİŞGİN, OSMAN NİHAT: Morali Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefareti ve Paris Risalesi.....	229
ÜNLÜ, ERTAN: Küçük Kaynarca Sonrası Osmanlı-Rus Müzakerelerinden Bir Kesit: 1776 Tarihli Mükâleme Belgesi.....	277

CONTENTS

Research Articles:	Page
S. KÜTÜKOĞLU, MÜBAHAT: About the Dates of Ottoman Documents	1
KURT, YILMAZ: Çukurova Âyânları (Notables) IV: Hasanpaşazâde Ahmet Bey II....	31
KÜRELİ, İBRAHİM - BİŞGİN, OSMAN NİHAT: The Embassy of Moralı Seyyid Ali Efendi and His Parisian Pamphlet.....	229
ÜNLÜ, ERTAN: A Cross-Section From Ottoman-Russian Negotiations After Küçük Kaynarca: A Dialogue Document Dated 1776.....	277

Osmanlı Belgelerinin Tarihlerine Dâir

Mübahat S. Kütükoğlu*

Öz

Osmanlı belgelerinin cinslerine göre tarihlerinin atılış şekilleri farklıdır. Bazılarında Arapça tarih kullanılmıştır. Bir kısmında ayın tarihleri tam olarak yazılırken bazılarında on günlük bölümlerin belirtilmesiyle yetinilmiştir. Bir kısım belgelerde ise ayın günü ile yıl rakamı olarak, ay ise belli rumuzlarla gösterilmiştir.

Dikkat edilmesi gereken ise yılın tam olarak yazılmadığı tarihlerdir. Bir kısmında binler, bir kısmında binler ve yüzler, hatta nadir olmakla beraber, onlar haneleri de yazılmamıştır. Böyle belgelerde ekleri ve arkasındaki muâmele kayıtları dikkate alınmalı ve belge diplomatik açıdan olduğu kadar teşkilât ve müessese tarihleri de göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Bu yazıda, Osmanlı belgelerindeki çeşitli tarih tipleri, örnekleriyle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Belgeleri, Tarihlendirme, Gün, Ay, Yıl.

About the Dates of Ottoman Documents

Abstract

Ottoman documents are dated in different styles depending on their types. In some, Arabic language is used. While some bear full dates, some others only have 10-day periods indicated. Some documents have the day and year as numbers but the month name is given as an abbreviation.

What requires more caution are the ones where the year is not written in full. Some documents lack the thousands digit; some others lack both thousands and hundreds digits; there are even occasional ones lacking the tens digit as well. For such documents, the transaction records at the back side of the document should be checked and the document should be evaluated on an organizational and institutional history perspective as well as a diplomatic one.

Various dating practices of Ottoman documents are discussed in this article.

Keywords: Ottoman Documents, Chronology, Day, Month, Year.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Emekli Öğretim Üyesi - Prof. Dr., İstanbul University, Department of History, Retired Faculty Member, İstanbul/TÜRKİYE, mkutukoglu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9641-8791>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır/This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Osmanlı Belgelerinin Tarihlerine Dâir

Osmanlı belgelerinin cinslerine göre hepsinin özellikleri farklı olduğu gibi tarihlerinin yazılış şekilleri de farklıdır.

Bilindiği gibi Osmanlılar, Tanzimat sonrasına kadar, sadece gökteki ay esâsına dayanan *hicri takvimi* kullanmışlardır. Ancak meselâ, bütçeler gibi mâlî konularda, XVII. asır istisna edilirse, güneş yılını esas almışlardır. Nisbeten az olmakla beraber, bazı belgeler ise hiç tarih ihtiva etmezler.

Maliye ve Dîvân-ı Humâyûn'dan yazılan ferman ve beratlar ile kaza organlarınca düzenlenen îlâm gibi belgelerde tarihler tamamen Arapça olarak “*yevmü's-sânî aşer min şehr-i saferü'l-muzaffer li-sene erba'a ve selâsin ve mie ve elf*” (12 Safer 1134)¹ yahut “*Hurrire fi ihda ve'l-aşer min şehr-i şa'bani'l-muazzam sene ihda aşer[ve] mieteyn ve elf*” (11 Şa'ban 1210)² şeklinde yazılmışlar ve örneklerde de görüleceği gibi, ayların isimlerinin arkasından sıfatlarına³ da yer verilmiştir.

Dîvân-ı Humâyûn'dan yazılanlarda ise günün tarihi yerine “*evâil*” (1-10), “*evâsıt*” (11-20) ve “*evâhır*” (21-30) gibi onar günlük devreler belirtilmiş ve tarih şöyle yazılmıştır: “*Tahriren f'î evâil-i şehr-i rebi'ülevvel sene semâne ve seb'in ve mieteyn ve elf*” (1-10 Rebi'ülevvel sene 1278)⁴. Bu tarihleme şekli, aynı devreye giren birden fazla belge olması halinde tarihçiler için, belgelerin hangi sıraya konulacağı husûsunda, bazı hallerde, güçlük yaratabilmektedir.

Tarihler, bir belgeyle ilgili muâmelenin başlatılması emri veya muâmele sonucu hakkında sadrazamın buyruldusunun altına konulanlarla timar beratları ve bazı belgelerin özetlenerek sunulduğu belgelerde kâğıdın en üstünde kimden gelen ne tür bir belge olduğunu gösteren cümlelerin sonunda konulanlar⁵ dışında, daima belgelerin bitiminde yer alırlar. Muâmele görmüş belgelerdeki buyuruldularda ise, buyuruldu uzun olduğu ve sayfanın altında devam ettiği durumlar hariç, her zaman belgenin üstünde bulunduklarından tarihler de bunun altındadır.

Timar beratlarında ise tarih, belgenin arka yüzünün orta yerinde ve yazı ile “*12 Muharrem sene seb'a aşer [ve] mie ve elf*” (12 Muharrem 1117) şeklinde yazılmışlardır⁶.

Hazine gelir ve giderleriyle ilgili belgeler meselâ, gümrük, maden, vs. mukataaların belli bir süreyle iltizam veya emanet ile idare edilmesinin belli bir şahsa verilmesi halinde bu devrenin başlangıç ve bitiş tarihleri “... İzmir Meyve-i ter gümrüğü bin iki yüz on üç senesi muharremi gurrelerinden sene-i mezbûrenin gâyetine gelince bir sene-i kâmile ...”⁷ veya “.. gurre-i şehr-i

1 Belge 1: Maliyeden verilen ferman tarihi: BOA (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi), A.E. (Ali Emiri tasnifi).SABH.I (Sultan I. Abdülhamid).00255.17143.003.

2 Belge 2: BOA, C.BH (Muallim Cevdet tasnifi.Bahriye).00073.03489.003.

3 Bunlar, Muharremü'l-haram, Saferi'l-muzaffer/-hayr, Rebi'ü'l-evvel, Rebi'ü'l-âhır, Cemâziye'l-evvel, Cemâziye'l-âhır, Recebü'l-mürecceb/-feerd, Şa'banü'l-muazzam, Ramazanü'l-mübârek/- müşerreş, Şevvalü'l-mükerrem, Zilka'deti's-şerife, Zilhicceti's-şerifedir.

4 Belge 3: Dîvân-ı Humâyûn'dan verilen ferman tarihi: BOA, C.DH. (Cevdet.Dahiliye). 00051.02520.001.

5 Örnek olarak belge 10'a bk.

6 Belge 4: Timar beratı ön ve arka yüzleri. BOA, C.TZ. (Cevdet.Timar Zeâmet).00124.06194.001.

7 Belge 5: BOA, EV.HMH (Evkaf.Harameyn Muhasebesi).d (defter).07426, s. 1213.

şevvali'l-mükerrem ilâ 24 şehri-i mezbûr, vâcib-i sene 1185, der zamân-ı Ahmed Ağa Emin-i Gümrük-i İzmir, sene 3.” Bu örnekte, belirtilen tarihler arasında gelen mallar ve hasılat ile emânetin kaç sene süreyle verildiği “sene 3” şeklinde belirtilmiştir⁸.

Tarihlerin maliyeden verilen emr-i şerif ve beratların müsvedde⁹ veya sûretlerinde¹⁰ ise, “16 M sene 1086” yahut “13 ZA sene 1205”¹¹ şeklinde gün ve yıl rakamla, ay ise bilinen kısaltmalar ile¹². Fakat Dîvân-ı Humâyûn’dan yazılanlarla maliyeden yazılanlar yine farklı olup maliyeden yazılanlarda ayın tarihi tam olarak verilmişken Dîvân-ı Humâyûn’dan yazılanlarda “*Evâsıt-ı N sene 1209*” veya “*Evâil-i R sene 1187*”¹³ şekilleri tercih edilmiştir.

Muharrem ayı olan tarihlerde bazan “م” harfî ile sene birleştirilerek¹⁴ yazılmıştır.

Tarihlerde, ayın ilk günü için “1” yerine “gurre”¹⁵, son günü için ise “29” veya “30” yerine “selh”¹⁶ veya “gāye” tabirleri kullanılmıştır.

Belgelerin defterlerdeki sûretlerine gelince: Maliye defterlerindekiyle yine tam tarih yazılmışken Dîvân-ı Humâyûn’da tutulan *Mühimme* defterlerinde XVII. yüzyıl ortalarına kadar farklı bir tarz görülür. XVI. yüzyıl mühimmelerinde başlık tarihler vardır. Ayın aynı gününe âit hükümler bir başlık altında yazılmış olup tarihler haftanın günüyle “*yevmü ’l-isneyn*” veya “*yevmü ’l-cum’a*” şeklinde başlar ve “*fî 6 Recebü ’l-ferd sene 972*” şeklinde devam eder. Nâdir olarak “*yevmü ’s-selâse fî ramazani ’l- mübârek sene 961*” dendiği halde altına hüküm yazılmayıp ertesi günün “*yevmü ’l-erba’a fî ramazani ’l- mübârek sene 961*” tarihi atılarak hükümlere yer verilmiş de olabilir¹⁷.

Bir başlık altındaki hükümlerden birinin altında farklı bir tarihe de rastlanır. Aynı tarih altındaki hükümlerin sayısının hayli fazla olduğu da vâki’dir ki bu, arada tarih konulmasının ihmal edildiği veya bazı sayfa yahut cüzlerin karışmış yahut kaybolmuş olduğunu düşündürür¹⁸.

8 Belge 6: BOA, D. (Bâb-ı Defteri/Maliye).HMK. (Harameyn Mukataası).d.22162, s. 3.

9 Müsvedde, o kalemin bir kâtibi tarafından hazırlanıp kalem şefince, üzerinde düzeltmeler yapılmış metindir.

10 Sûret, metnin, o kalemin şefî tarafından düzeltilmiş şeklinin, âit olduğu deftere geçirilmiş veya başka bir kaleme gönderilmiş şeklidir.

11 Belge 7: Maliyeden yazılan ferman müsveddesi: BOA, C.BH (Cevdet.Bahriye).00275.12682.001.

12 Bu kısaltmalar, Muharrem (م), Safer (ص), Rebi’ülevvel (ل ر), Rebi’ülâhır (ر), Cemâziyelevvel (ح), Cemâziyelâhır (ج), Receb (ب), Şa’ban (ش), Ramazan (ن), Şevval (ل), Zilka’d (ل ز), Zilhicce (ج) şeklindedir. Ancak, tarih yazılırken “ز”in noktası konmaz, “د” gibi yazılır. Bazı kâtipler ise, “ز” harfini “د” gibi yazarlar. Bundan dolayı, nâdir de olsa, rumuzlarıyla yazılmış rebi’ülevvel ve rebi’ülâhır ayları ile zilka’d ve zilhicce aylarından hangisi olduğuna karar vermek güçleşebilir. Eğer, ekleri olan belgelerin tarihleri varsa, buradan hareketle ay tesbit edilebilir. Peşpeşe yazılmış hükümlerin olduğu defterlerde önceki ve sonraki hükümlerin tarihleri ile kontrol edilerek sonuca varılabilir. Siyakat ile yazılmış belgelerde “ز” ile “د” farklı şekiller almıştır. “ز”, “د” gibi köşeli yapılmış, “د” ise üçgeni andırır bir şekil almıştır.

13 Belge 8: Dîvân-ı Humâyûn’dan yazılan ferman müsveddesi: BOA, C.AS (Cevdet.Askerî).00302.12496.002.

14 Belge 9: Muharrem’in “م”inin sene ile birleştirilerek yazıldığı tarih: BOA, C.BH.00245.113071.002.

15 Belge 10: “Gurre”. BOA, C.BH.00081.03866.001.

16 Belge 11: “Selh”. BOA, C.BH.00244.11303.002.

17 Belge 12: *Mühimme* başlık tarih: BOA, A. {DVN.SMHM (Bâb-ı Âsafî. *Mühimme*).d.001.

18 *Mühimme* defterlerindeki (BOA, A. {DVN.MHM) tarih uyumsuzlukları için bk. Mübahat S. Kütükoğlu, “Mü-

Bazı belgelerde “22 S 194” gibi tarihlerin bin haneleri¹⁹ bazılarında ise “17 CA 47” veya “22 B 56” gibi bin ve yüz haneleri ihmal edilmiştir²⁰.

Bazı belgelerde ise “24 Şa’ban sene 6” gibi yılın sadece birler hanesi bulunmaktadır²¹. Aynı numaradaki diğer belge veya belgelerde tam tarih yazılmış olanlarda asrını tespit etmek sıkıntı yaratmazsa da böyle bir imkânın bulunmadığı hallerde diğer hususlar dikkate alınarak asrına karar vermek icab eder.

Eğer, belgenin herhangi bir yerinde, meselâ derkenarın altında yılı tam olarak bildiren 1093, 1193 veya 1293 gibi bir tarih varsa bu, belgenin tarihinin tesbitini mümkün kılar. Yalnız, derkenar edilen belgenin (sâbıkı kaydı) bir ferman sûreti olması gibi hallerde, bu kaydın sonlarına doğru da tarih bulunabilir. Bu tarih, derkenar edilen belgenin yazıldığı tarihi gösterir, incelenen belgenin tarihini değil²². İki tarihin karıştırılmaması gerekir.

Bazı belgelerin arkasında muâmele gördükleri tarih vardır. Bu tarih tam yazılmışsa herhangi bir şüpheye mahal kalmaz. Eğer bu da ön yüzdeki gibiyse başka bir takım ipuçları aranır. Yaşadığı devir bilinen bir şahıs için “hâlâ”, (vazife başında olduğu); “sâbık” veya “esbak” (vazifeden ayrılmış bulunduğu); “müteveffa”, “merhum”, “maktûl” (hayatta olmadığı)na işaret eden kelimeler de tarihlendirmeyi kolaylaştırır.

Belgenin ön yahut arka yüzünde bir mühür bulunabilir²³. Arşivimizdeki devlet adamları ve devletle iş gören sarraf, tüccar, esnaf, mültezim gibi şahısların mühürlerini ihtiva eden koleksiyonlardan da faydalanılabilir.²⁴

Belgenin tarihinde binler, yüzler ve onlar hanelerinin ihmal edildiği hallerde asrın tespitinde, kâğıdın kullanılış şekli, meselâ sâbıkı kayıtlarının²⁵ aynı kâğıt üzerinde olup olmadığı ve yazının cinsi (nesih, rık’a vs.), kâğıdın cinsi, Doğu veya Batı menşe’li oluşu, filigran²⁶ bulunup bulunmadığı da belirleyici rol oynar.

himme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine” *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri* (30 Nisan-2 Mayıs 1986) - *Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 95-112, belgeler: 315-321.

19 Belge 13: Bin hanesi yazılmamış tarih: BOA, C.BH.00088.04235.001.

20 Belge 14: Bin ve yüz haneleri yazılmamış tarih. BOA, C.DH (Cedet.Dahiliye).00084.04170.001. Meselâ, bu belgede adı geçen şahıslar XVIII. asırda yaşadıklarından tarih “1195” demektir.

21 Belge 15: Örnek olarak verilen BOA, C.ML (Cevdet.Maliye).00018.00841.002’de, iki yerde de sadece birler hanesi bulunmakta iken, eki olan ferman müsveddesinde ise sene tam olarak yazılmıştır.

22 Belge 16: Derkenar edilen ferman tarihi Evâhır-ı C 204 (alttan ikinci satırında), 10 ZA 1204 (derkenar edildiği tarih altta). BOA, C.AS. 00297.12338.001.

23 Mühürlerle ilgili şu eserlerde bilgi bulunabilir: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi*, İstanbul 1959; Joseph von Hammer-Purgstall, *Osmanlı Mühürleri*, çev. Ümit Öztürk, İstanbul 1999.

24 Örnekler için Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara 2013, s. 428-430.

25 Bu konuda bk. Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Maliye Belgelerinde ‘Sâbıkı’ ve ‘Emsâli’ Kayıtları”, *Tarihin Peşinde Bir Ömür Abdülkadir Özcan’a Armağan*, haz. Hayrunnisa Alan-Ömer İşbilir-Zeynep Aycibin-Muhammet Ali Kılıç, İstanbul 2018, s. 379-387.

26 Filigran, kâğıt ışığa tutulduğunda görülen şekil olup bu konuda şu eserlere bakılabilir. Charles Briquet, *Les Filigranes*, The New Briquet jubilee ed. edited by Allan Stevenson. A facsimile of the 1907 edition with supplementary material contributed by a number of Scholars, I-IV, The Paper Publication Society, Amsterdam 1968; Süheyl Ünver, “XV inci Asırda Kullandığımız Filigranlı Kâğıtlar Üzerine”, *V. Türk Tarih Kongresi (Ankara 12-17 Nisan 1956) Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1960, s. 388-391.

Bazı belgeler ise hiç tarih ihtiva etmezler. Bunların başında sadrazam veya sadaret kaymakamı tarafından padişaha sunulan telhisler ile padişahın hatt-ı humâyûnları gelir. Aslında, herhangi bir olayın, padişaha sunuluncaya kadar olan yazışmalarının telhise ek olarak padişaha sunulmuş olması icab eder. Fakat muhtemelen tasnif sırasında bunların bir kısmı ayrılarak başka tasniflere konulmuştur. Bunun için, o belgelerin tam tarihlerini tesbit etmek her zaman kolay değildir. Hatt-ı humâyûn tasnifindeki belgelerin arkasına ilk tasnif sırasında kurşun kalemle ve parantez içinde tahminî seneleri yazılmıştır. Bu tarihlerin doğru olduğu belgeler bulunduğu gibi birkaç sene, hatta, yeni düzenlenen kataloglarda, bir asra varan yanlışmalara da rastlanabildiğinden²⁷ tarihlendirmelerde çok dikkatli olunması gerekir.

Katalogların bilgisayara aktarılması sırasında maalesef çok büyük bir hata yapılmış, bu tahminî rakamlar hakiki gibi kabûl edilmekle yetinilmemiş önlerine birer de “29 Zilhicce” eklenmiştir. Belge orijinallerinin artık araştırmacıya çıkarılmaması, sadece bilgisayar görüntülerinin kullanılması da burada ayrı bir dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı genç tarihçiler, bu tahminî tarihleri belgenin hakikî tarihi gibi kullanmaya başlamışlardır. Bu tasnifteki belgelerin altına, Muallim Cevdet, Ali Emiri, A.DVN., D.BŞM (Başmuhasebe) gibi diğer bazı tasniflerdekinden farklı olarak sadece “HAT.0209” gibi dosya numarası konulması, belgenin yazıldığı kâğıdın genelde alt tarafına, altta yer olmaması halinde üste kalemle yazılmış olan “HAT.209/11132” şeklindeki belge numaralarının ancak belge açıldıktan sonra görülebilmesi de bir eksikliktir.

Arzuhallerde de, nadiren konulanlar istisna edilirse, tarih yoktur. Lâkin, bunların, gördükleri muâmele, belgenin üzerinde olanları –ki meselâ XVII. ve XVIII. yüzyıllardakiler böyledir– diğer tarihsiz belgelere nazaran daha şanslıdır. Gerek üzerlerindeki buyuruldularda, gerekse derkenarlardaki sâbıkı kayıtlarının altında bulunan tarihler²⁸ muâmele gördükleri tarihleri gösterdiğinden arzuhalin de tarihi tesbit edilebilir.

Bazı belgelerde –ki bunlar içinde müsveddelere de rastlanır– altında tarih bulunmasa da metnin içinde bir olaydan bahsedilirken “67” veya “81 tarihinde” yahut “altmış beş senesinden altmış sekiz senesine” kadar biriken kira borcundan bahsedilmiş ve “işbu altmış dokuz senesine mahsûben dahi ...” gibi ifadeler kullanılmıştır. Belgenin arka yüzünde “8 Zilka‘de sene 69” yanında “mühimme” kayıtları ile “12 Zilka‘de” tarihi ve diğer bazı kayıtlar bulunmaktadır. Altına ise tasnif hey’etince “12 Zilka‘de 1269” tarihi konulmuştur.²⁹

Belgede böyle aydınlatıcı kayıtlar bulunmaması durumunda ise bilinen bir olayın veya şahsın adı geçmesi halinde asrını tayin etmek kolay olabilir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Şahıslar, bazan sadece lâkaplarıyla yazılmış ve aynı âileden birden fazla aynı adı taşıyan, hatta aynı vazifede bulunmuş olanlar görülebilir. Meselâ, dede ile torunun veya üç göbek sonraki birisinin isimleri aynı, fakat yaşadıkları asır farklı olabilir. O takdirde asrını tayin edebilmek için belgenin diğer özelliklerine bakmak gerekir.

27 Bu son düzenlemelerdeki hatalarla ilgili tesbitlerden beni haberdar ettiği için değerli meslekdaşım Prof. Dr. Arzu Terzi’ye teşekkür ederim.

28 Belge 17: Muâmele görmüş arzuhal: BOA, A.E.SMHD.II (Sultan II. Mahmud Devri).00063.04482.001.

29 Belge 18: Bin ve yüz haneleri olmayan tarihin metnin içinde geçtiği belge BOA, A.MKT.MHM (Mektûbî Kâkemi Mühimme).00757.00016.001

Yazının cinsi ve yazı belli bir makama hitâben yazılmışsa o müessesenin ne zamandan beri var olduğunun göz önünde bulundurulması icab eder. Meselâ, mukataaların kayd-ı hayat şartıyla satıldığı *mâlikâne sisteminden*³⁰ bahsedilen belge 1695 öncesine tarihlendirilemez. Sultan III. Selim devrinde Nizâm-ı Cedid³¹ veya Avrupa’da Osmanlı ikâmet elçiliklerinin kurulması³², Sultan II. Mahmud devrinde başlayan merkez ve taşradaki idârî değişiklikler³³ vs. de dikkate alınmadan tarih belirlenmesi hatalı olur. Ayrıca, yazının cinsi de tarihlendirmelerde rol oynar. Meselâ, rik’a ile kaleme alınmış bir belge XVII. veya XVIII. asırlara tarihlendirilemez. Zîrâ, bu yazı XIX. asırda kullanılmıştır. Yazı gibi kâğıdın kullanılışı da mühimdir. Belge cinslerine göre yazının, kâğıdın neresinde yer alacağı bellidir. Meselâ, sadrazam tarafından padişaha sunulan telhisler kâğıdın üst yarısından başlarken, Sultan II. Mahmud devrinde –şu andaki bilgilerimize göre– 1832’den îtibâren tatbikine başlanan sadrazamın mâbeyn başkâtibine hitaben yazdığı arzlar ve yine mabeyn başkâtibi tarafından arzın altında kaleme alınan, padişahın emrini ihtiva eden iradeler, kâğıdın alt yarısında yer alır. Bunun gibi genellikle arzuhallerle kadî ilâmlarında da yine kâğıdın alt yarısı kullanılmıştır. Bu özellikler, sadece sayılan belgelere münhasır olmayıp diğer belge cinsleri için de kâğıdın belli kullanılış şekilleri vardır.

Sayılan hususlar dikkate alınmadığı takdirde, XIX.yüzyıla âit bir belgeyi, XVIII. yüzyıla tarihlendirmek gibi bir hataya düşülebilir. Bu da, hiç istenmeyecek bir durumdur.

Osmanlılar, sadece hicrî takvimi kullanmamışlardır. 1256 (1840)’dan îtibâren rûmî veya mâlî takvime de yer vermişlerdir. Hicrî 1256 senesinin 9 Muharremi Rûmî 1 Mart’a rastlamıştır. Rûmî takvimde de, milâdî takvim gibi, güneş senesi esas olduğundan hicrî takvimle aradaki fark, her sene açılarak devam etmiştir. Rûmî 1 Mart ise milâdî takvimde 13 Mart’a denk gelmektedir³⁴.

1256’dan sonra bütün belgelerde hicrî tarihle birlikte rûmî tarih de kullanılmış değildir. Tesbitlerimize göre meselâ irade belgelerinde iki tarihin bir arada kullanılışı H. 1293 (M.1878) yılından îtibârendir. 16 Safer 1293, rûmî 1292 senesinin başlangıcıdır³⁵.

Bir Şûrâ-yı Devlet mazbatasında çiftli tarihler “*fî Selh-i Şa ‘ban sene 1318 ve fî 9 Kânûn-ı evvel sene 1316*”, kurban bayramı merasimine dair sunulan bir belgede ise “*4 Zilhicce sene 330 / 1 Teşrin-i sâni sene 328*”³⁶ şeklindedir³⁷.

Osmanlı belgelerinde XVI. asırda hicrî ve milâdî tarihin bir arada kullanılmasına da rastlanır. Avrupa hükümdarlarına gönderilen nâme ve ahidnâme-i humâyunlarda XVI. asırda, meselâ

30 Mehmet Genç, “Malikâne”, *DVİA (Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)*, C XXVII, 2003, s. 516-518.

31 Kemal Beydilli, “Nizâm-ı Cedid”, *DVİA*, C XXX, 2007, s. 175-178.

32 Ercüment Kuran, *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri*, Ankara 1968.

33 Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul 1993.

34 Mustafa Özsaray, “Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri”, *Hazine-i Evrak*, I/1, İstanbul 2019, s. 32.

35 <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

36 Senenin son üç ayı ile ilk ayının eski adlarının günümüzdeki karşılıkları şöyledir: *Teşrin-i evvel*: Ekim, *Teşrin-i sâni*: Kasım, *Kânûn-ı evvel*: Aralık, *Kânûn-ı sâni*: Ocak.

37 Belge 19: Hicrî ve Rûmî tarihlerin birlikte bulunduğu belge: BOA, İ.A (İrade. Sadaret).00001.00039.001.

Sultan Kanûnî Süleyman'ın Fransa Kralı François'ya gönderdiği nâmede tarih kısmı “*Bu hükm-i şerif bizim ulu peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın -sallallahu aleyhi ve sellem- hicreti tarihinin Muharrem ayının birinci gününde ki, İsa peygamber aleyhi ve sellem tarihinin Ulyus (Temmuz) ayının on ikinci gününde*” denilerek her iki tarih birden kullanılmıştır³⁸.

Ahidnâme-i humâyunlarda ise bazan hicrî, bazan da milâdî tarih önce yazılmıştır. Sultan II. Bayezid'in Macarlara verdiği ahidnâmede ilk tarih “*Bu ahidname İsa-yı nebi tarihinin bin beş yüz üçüncü yılında Novorisin (november=kasım) dördüncü gününde ve bizim peygamberimiz Muhammed Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem- tarihinin dokuz yüz dokuzuncu yılında cumadelulânın onbeşinci gününde yazıldı*” şeklinde milâdî iken daha sonrakilerde milâdî tarihe hicrîden sonra yer verildiği anlaşılmaktadır³⁹.

Hariciye Nezâreti'nin kuruluşundan (1836) sonra zamanla sadece Avrupa devletleri ve bunların İstanbul'daki temsilcileriyle⁴⁰ değil, Batı'daki Osmanlı temsilcilikleriyle de yazışmaların Fransızca yapıldığı görülmektedir⁴¹. Tabîi olarak da artık yalnız milâdî tarih kullanılmıştır.

Belgelerin değerlendirilmesinde bütün bu hususların dikkate alınması araştırmamanın selâmeti bakımından faydalı olacaktır.

38 Kütükoğlu, *Diplomatik*, s. 155.

39 Kütükoğlu, *Diplomatik*, s. 167.

40 Belge 20: 28 Ağustos 1878 tarihli mektup: BOA, Y.PRK.EŞA (Yıldız.Perâkende.Elçilik, Şehbenderlik ve Ata-şemiliterlik).00001.00021.002 .

41 Günümüzde Devlet Arşivi'mizde bulunan Hariciye Nezâreti'nin bu tür belgelerinin Tercüme Odası kısmında Türkçeleri de bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Ali Emiri Tasnifi:

SABH.I (Sultan I. Abdülhamid).00255.17143.003.

SMHD.II (Sultan II. Mahmud Devri).00063.04482.001.

Bâb-1 Âsafî Tasnifi:

A. {DVN.SMHM (Bâb-1 Âsafî. *Mühimme*).d.001.

Bâb-1 Defterî Tasnifi:

D. (Bâb-1 Defterî/Maliye).HMK. (Harameyn Mukataası).d.22162.

Cevdet Tasnifi:

C.AS (Cevdet.Askerî).00302.12496.002; 00297.12338.001.

C.BH (Cevdet.Bahriye).00275.12682.001; 00073.03489.003; 00081.03866.001;
00088.04235.001; 00244.11303.002; 00245.113071.002.

C.DH (Cevdet.Dahiliye).00084.04170.001; 00051.02520.001.

C.ML (Cevdet.Maliye).00018.00841.002.

C.TZ (Cevdet.Timar Zeâmet).00124.06194.001.

Evkaf Tasnifi:

EV.HMH (Evkaf.Harameyn Muhasebesi).d (defter).07426.

İrade Tasnifi:

İ.A (İrade.Sadaret).00001.00039.001.

Sadaret Tasnifi:

A.MKT.MHM (Mektûbî Kakemi Mühimme).00757.00016.001.

Yıldız Tasnifi:

Y.PRK.EŞA (Yıldız.Perâkende.Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik).00001.00021.002.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Kütükoğlu, Mübahat S., “Mühimme Defterlerindeki Muâmele Kayıtları Üzerine” *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri (30 Nisan-2 Mayıs 1986) - Bildiriler*, İstanbul 1988, s. 95-112, belgeler: 315-321.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi*, İstanbul 1959.

Joseph von Hammer-Purgstall, *Osmanlı Mühürleri*, çev. Ümit Öztürk, İstanbul 1999.

Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara 2013, s. 428-430.

Kütükoğlu, Mübahat S., “Osmanlı Maliye Belgelerinde ‘Sâbıkı’ ve ‘Emsâli’ Kayıtları”, *Tarihin Peşinde Bir Ömür Abdülkadir Özcan’a Armağan*, haz. Hayrunnisa Alan-Ömer İşbilir-Zeynep Aycibin-Muhammet Ali Kılıç, İstanbul 2018, s. 379-387.

Charles Briquet, *Les Filigranes*, The New Briquet jubilee ed. edited by Allan Stevenson. A facsimile of the 1907 edition with supplementary material contributed by a number of Scholars, I-IV, The Paper Publication Society, Amsterdam 1968.

Ünver, Süheyl, “XV inci Asırda Kullandığımız Filigranlı Kâğıtlar Üzerine”, *V. Türk Tarih Kongresi (Ankara 12-17 Nisan 1956) Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1960, s. 388-391.

Genç, Mehmet, “Malikâne”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C XXVII, 2003, s. 516-518.

Beydilli, Kemal, “Nizâm-ı Cedid”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C XXX, 2007, s. 175-178.

Kuran, Ercüment, *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri*, Ankara 1968.

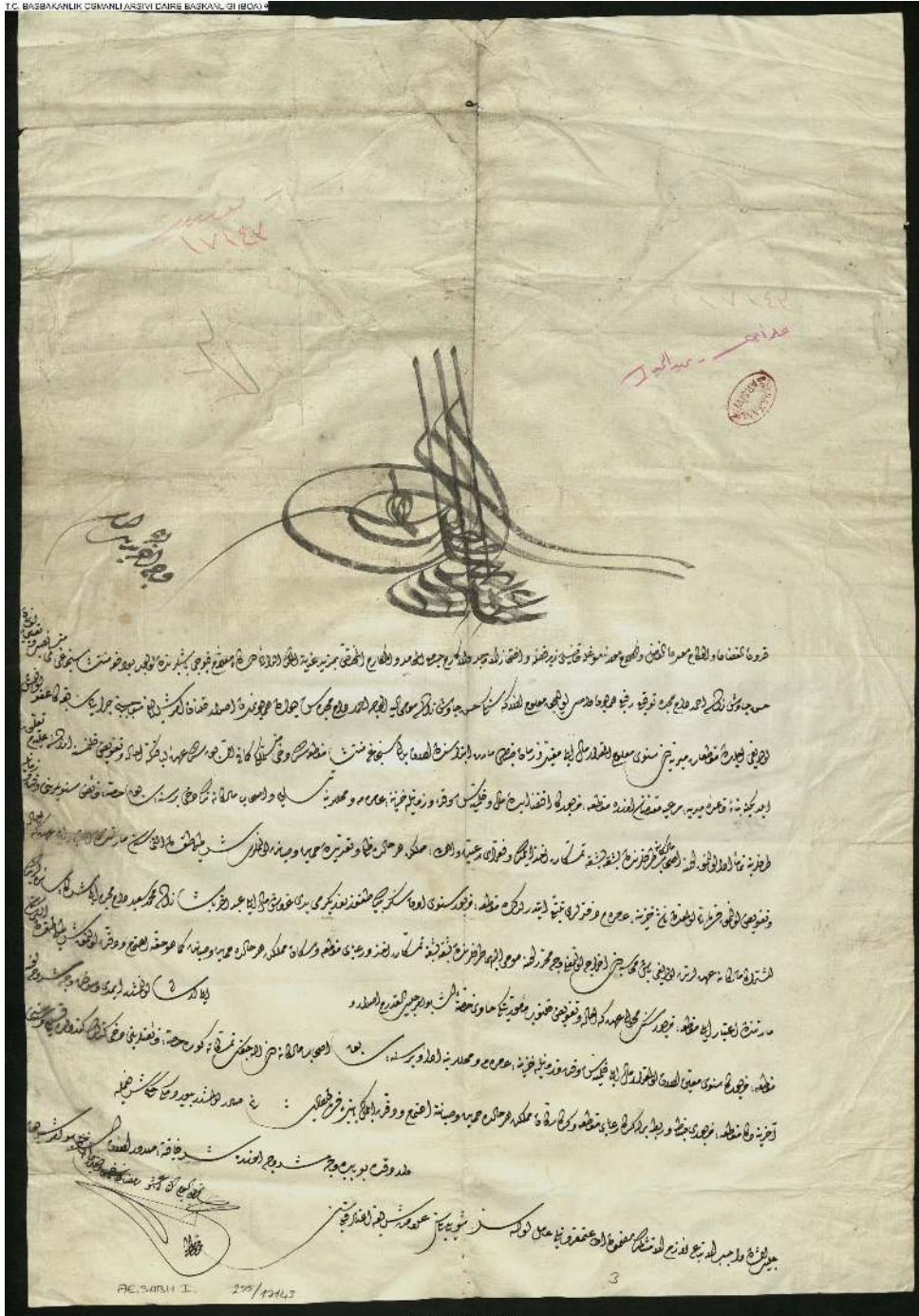
Akyıldız, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, İstanbul 1993.

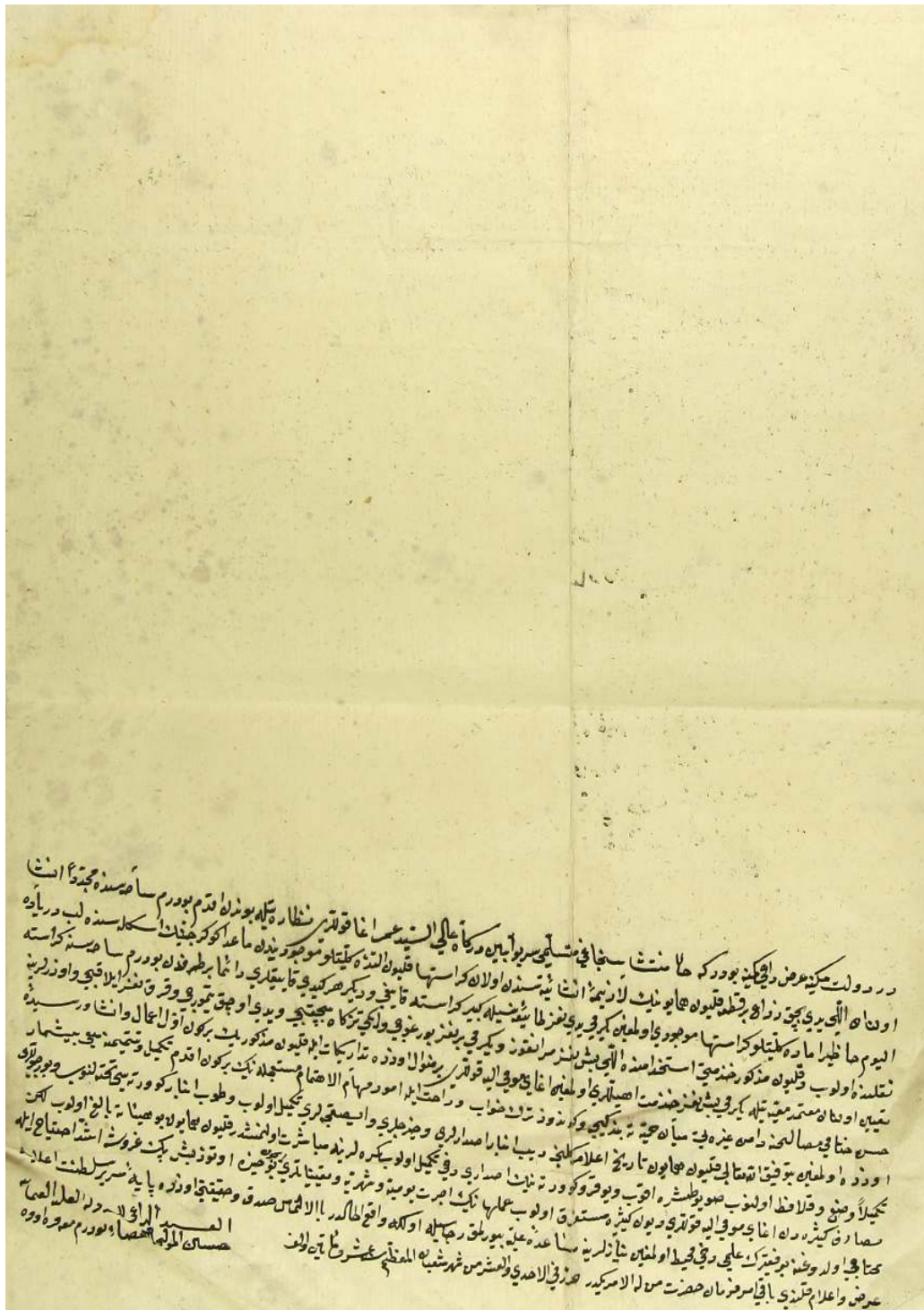
Özsaray, Mustafa, “Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri”, *Hazine-i Evrak*, I/1, İstanbul 2019, s. 32.

İnternet Kaynakları

<https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

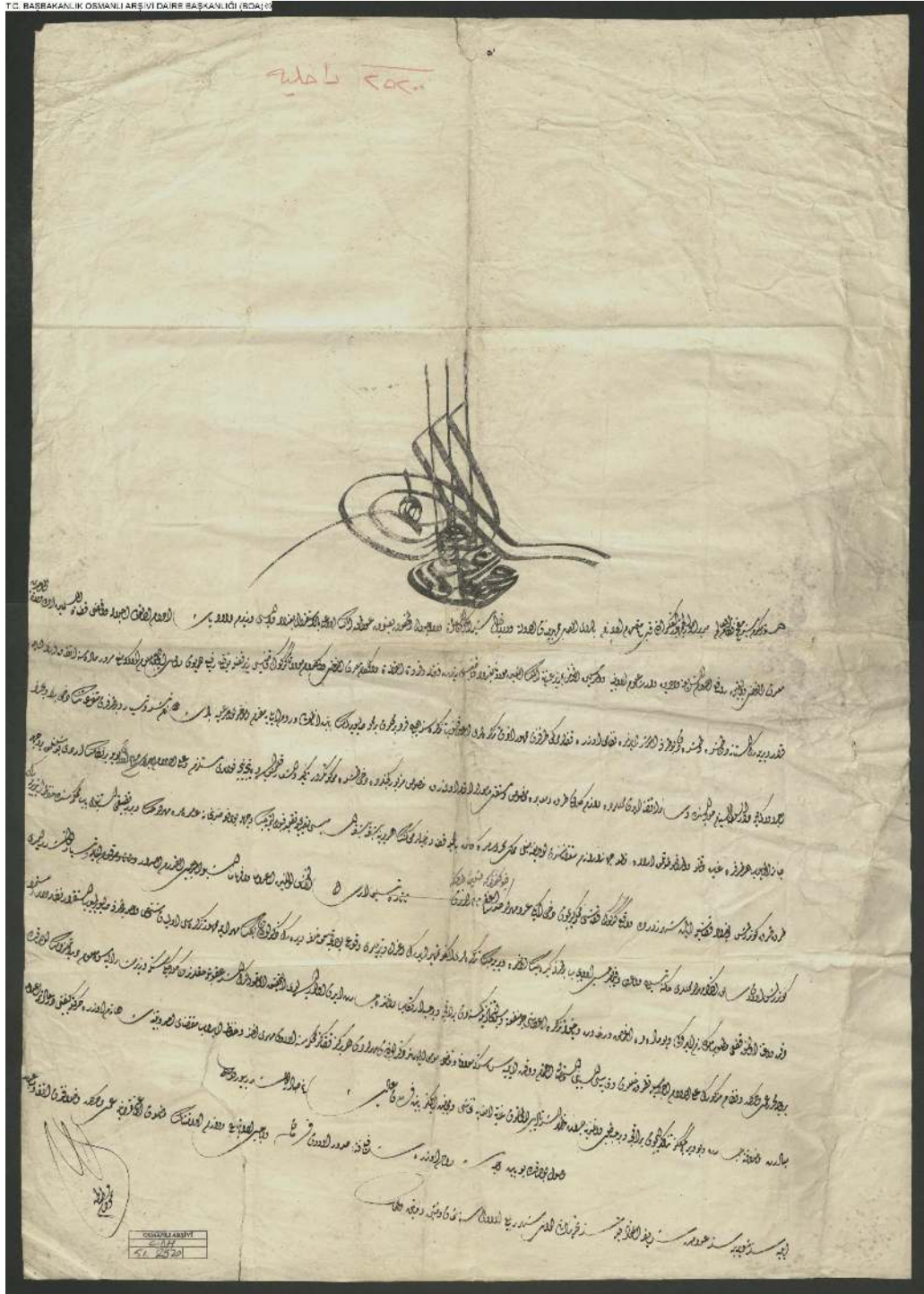
EKLER

Belge 2: İlâm tarihi.

BOA, C.BH.00073.03489.003

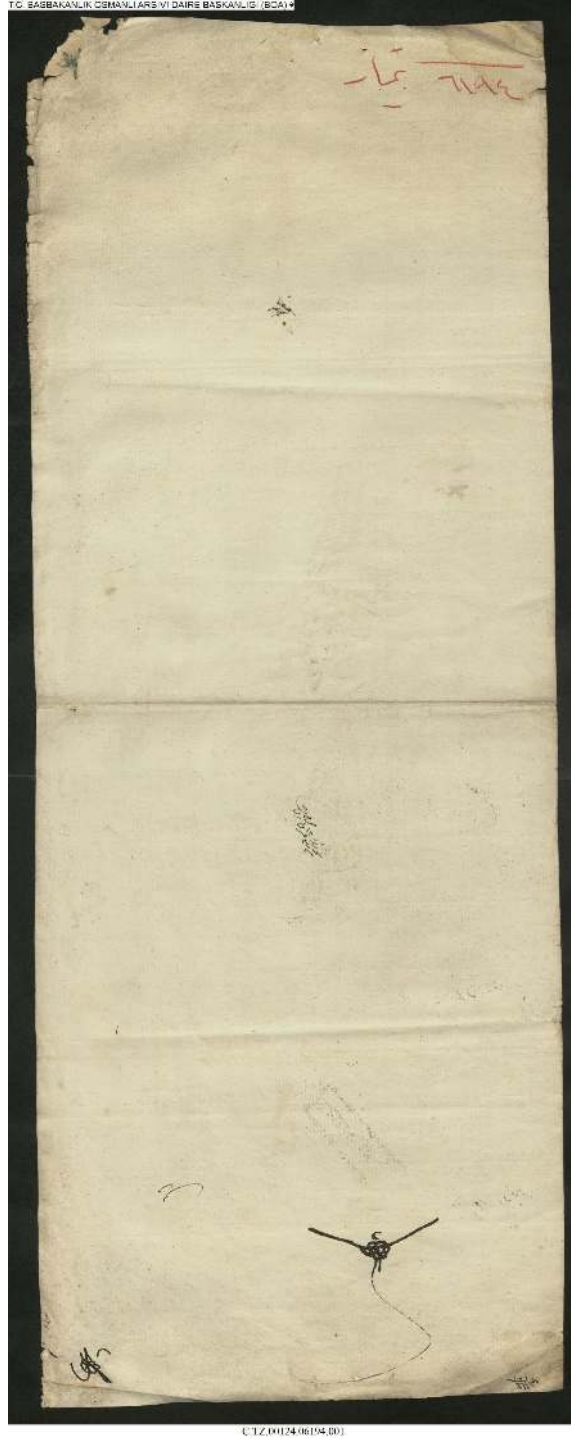
Belge 3: Dîvân-ı Humâyûn'dan verilen belge tarihi.

BOA, C.DH.99951.02520.001

Belge 4a: Timar beratı (Ön yüz).

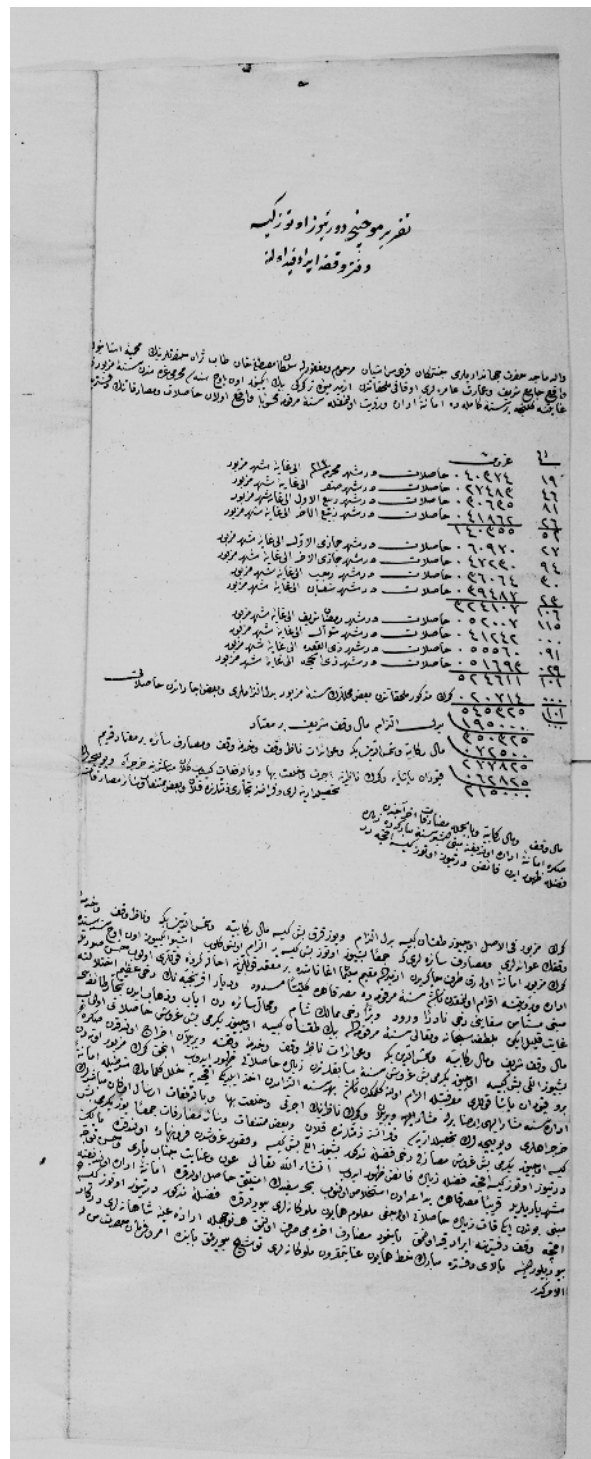
BOA, C.TZ.00124.06194.001

Belge 4b: Timar beratı arka yüz.

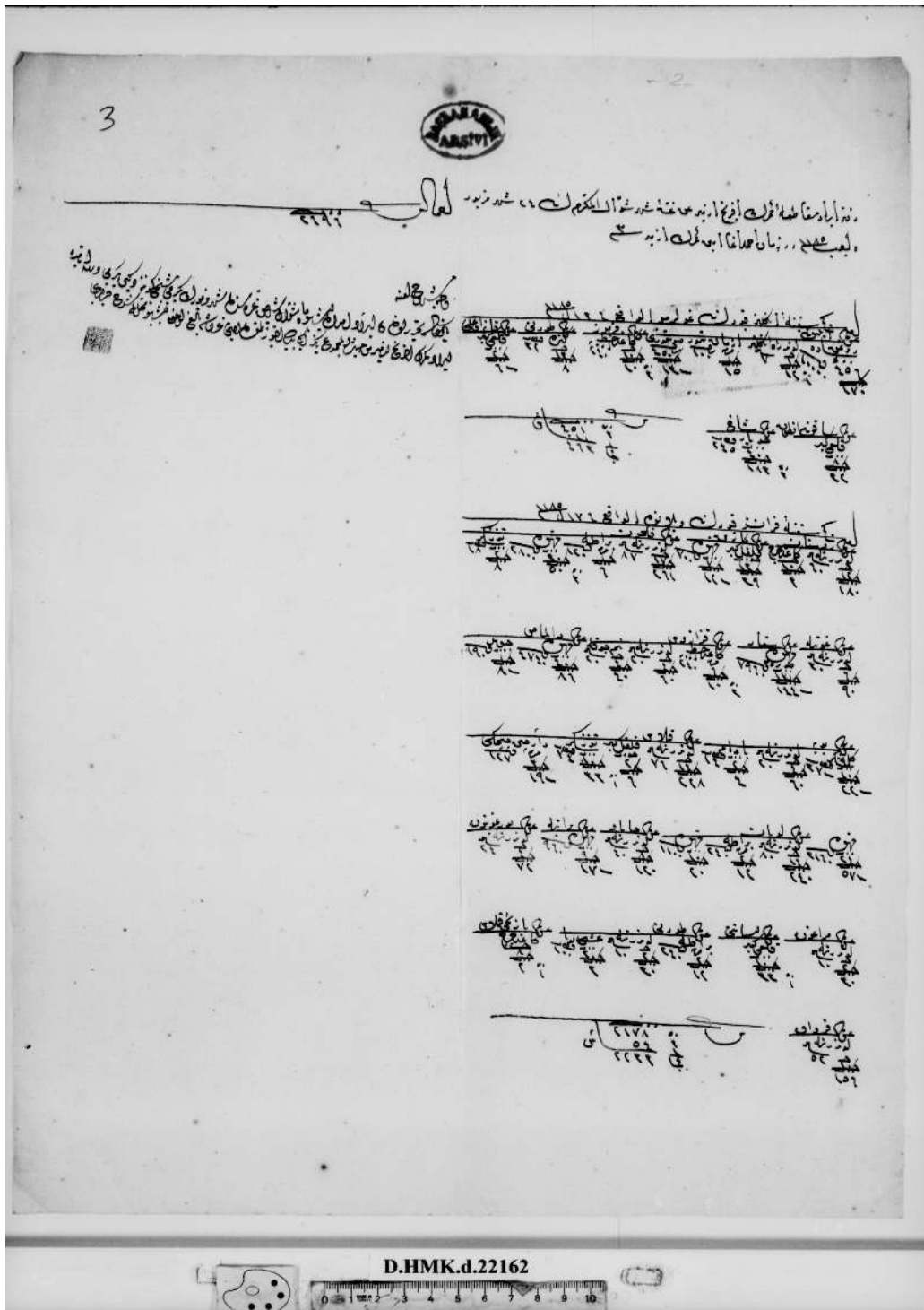
(Bu tür belgelerde arka yüzdeki yazılar ön yüzün aksi yönünde olur)

BOA, C.TZ.00124.06194.001

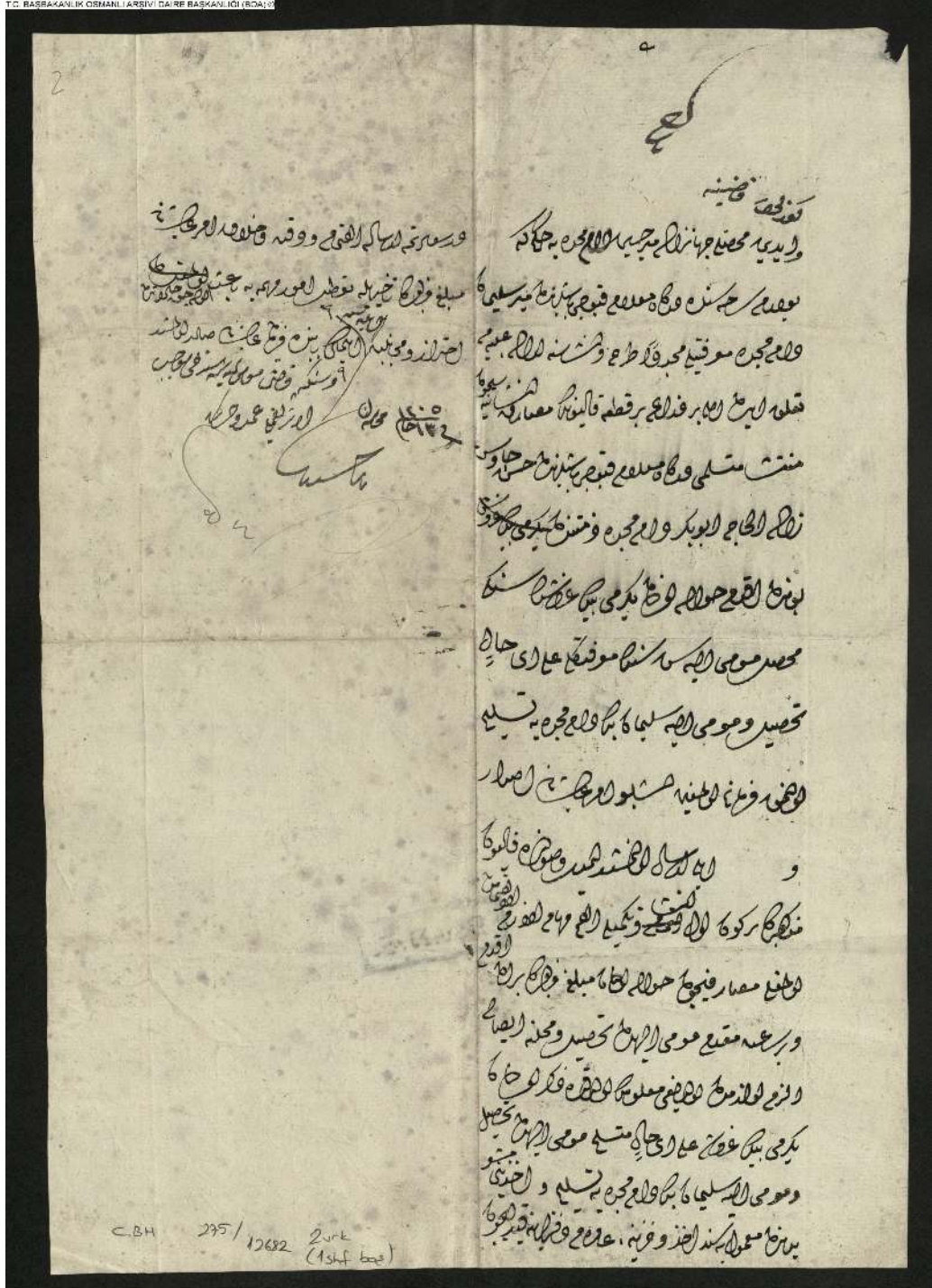
Belge 5: Başlangıç ve bitiş tarihleri.

BOA, EV.HMH (Evkaf.Harameyn Muhasebesi).d (defter).07426, s. 1213.

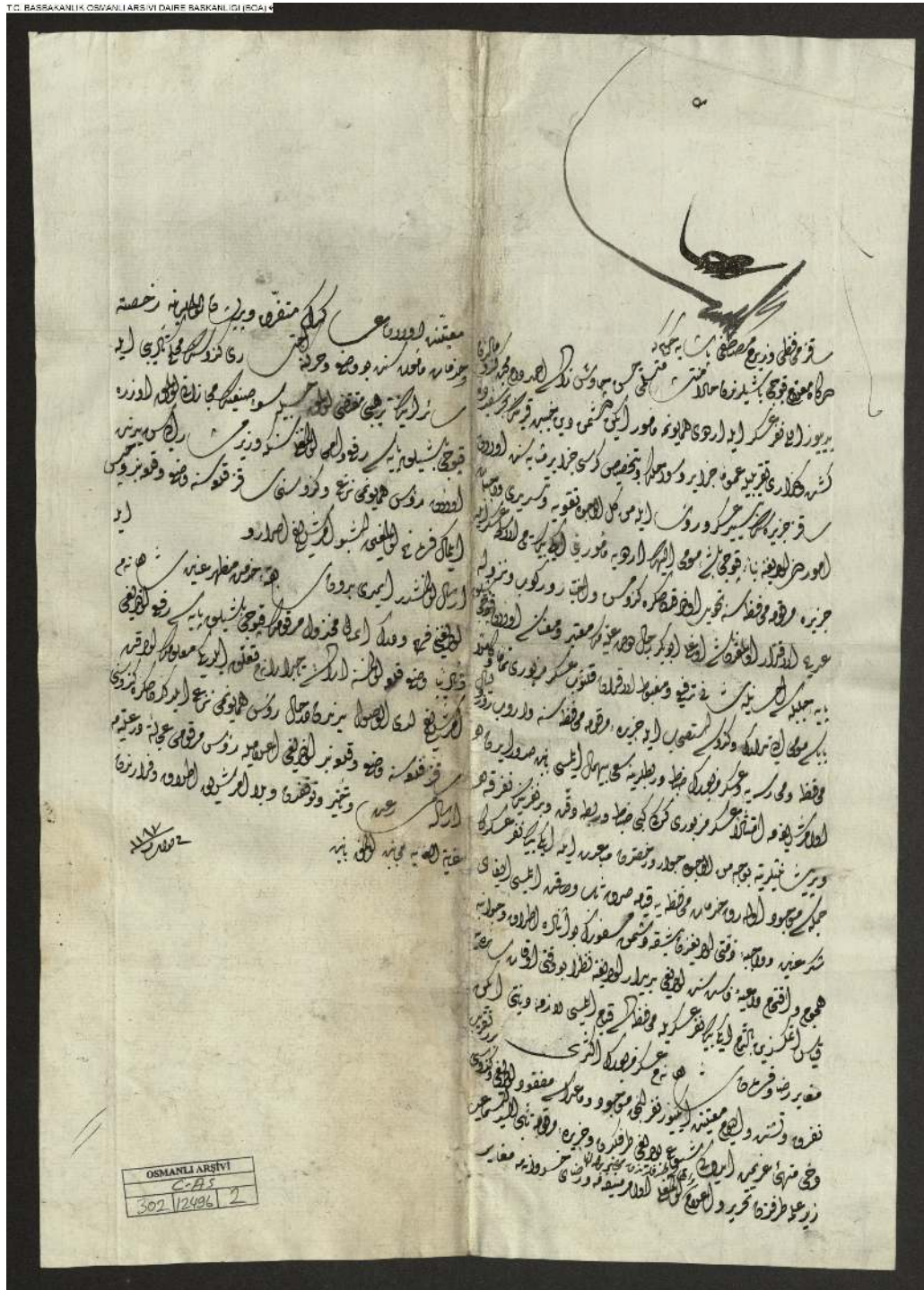
Belge 6: Başlangıç ve bitiş tarihleri.

BOA, D.HMK.d.22162, s. 3.

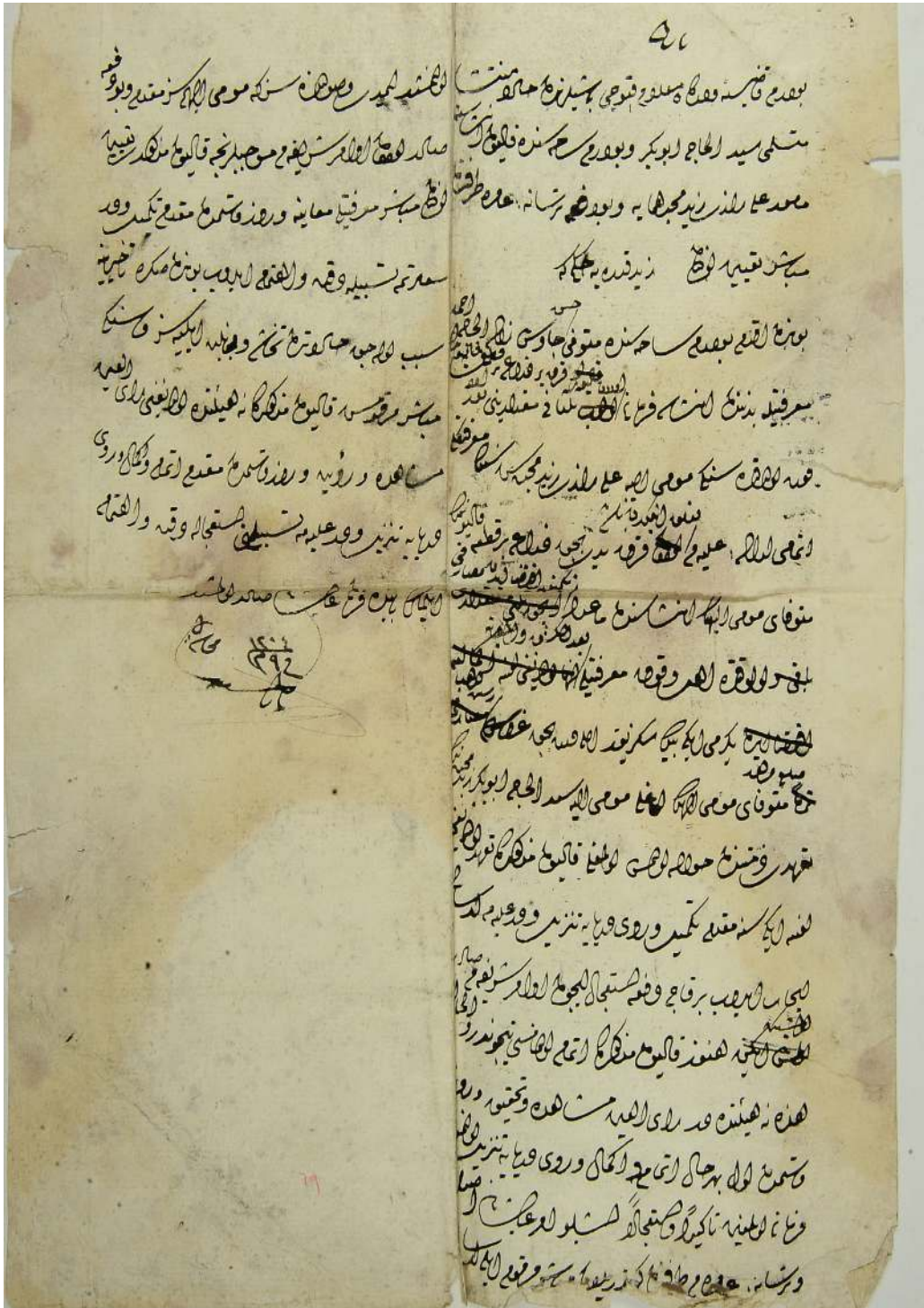
Belge 7: Maliyeden yazılan ferman müsveddesi.

BOA, C.BH.00275.12682.001

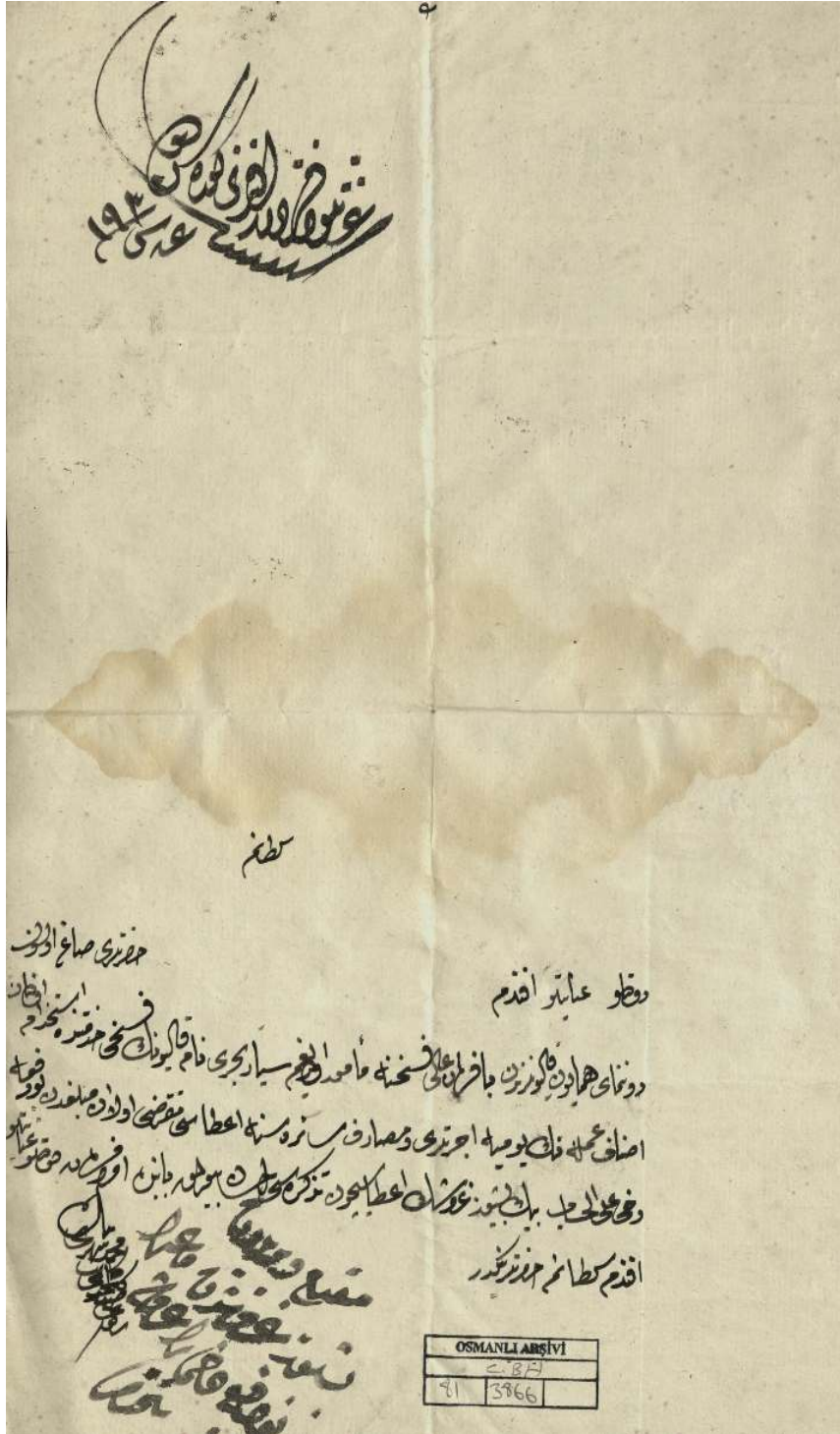
Belge 8: Dîvân-ı Humâyûn'dan verilen ferman müsveddesi.

BOA, C.BH.00275.12496.001

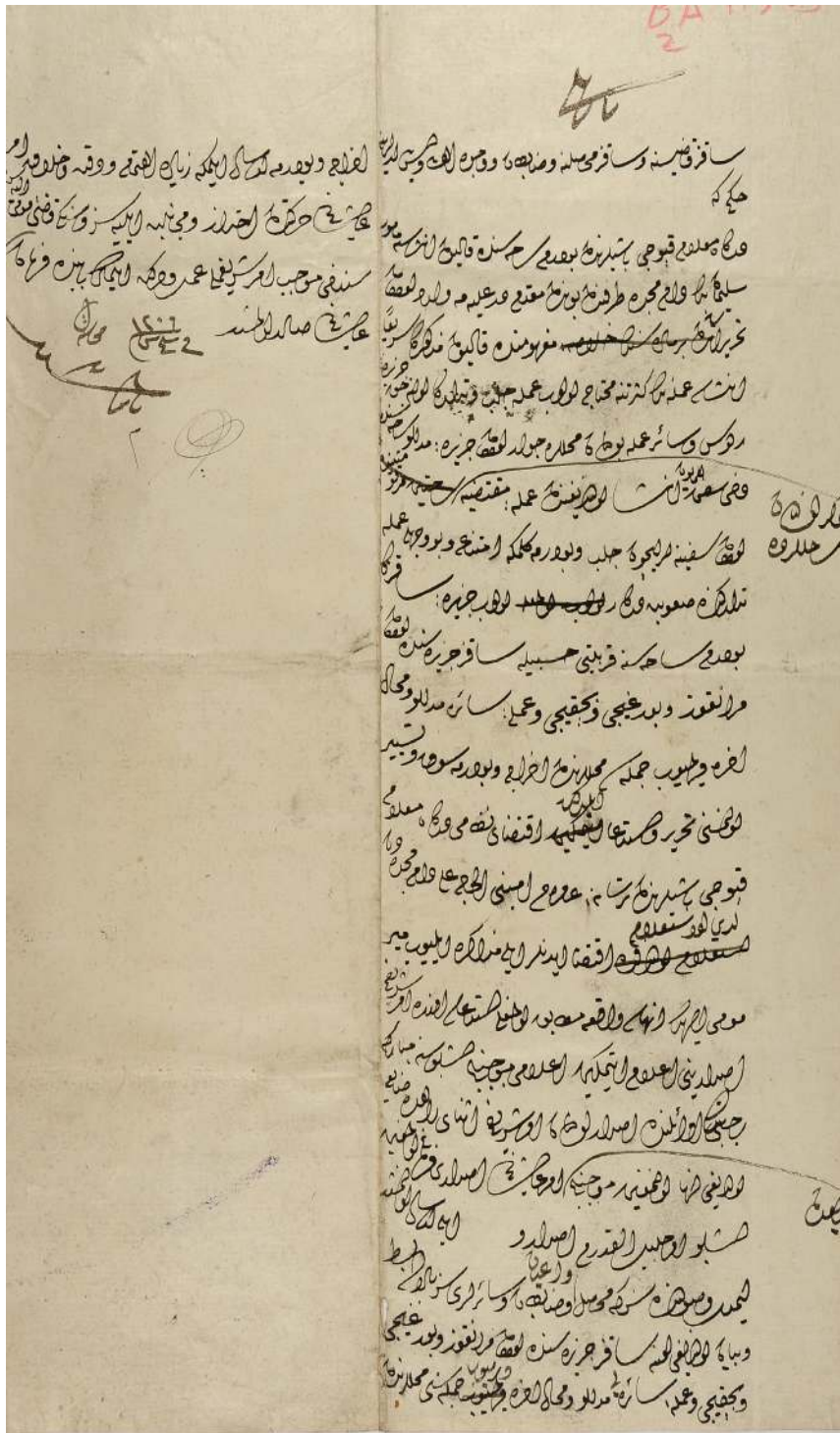
Belge 9: "م" in sene ile birleştirilerek yazıldığı tarih.

BOA, C.BH.00245.113071.002

Belge 10: Gurre.

BOA, C.BH.00081.03866.001

Belge 11: Selh.

BOA, C.BH.00244.11303.002

A.DVNS.MHM.d.001

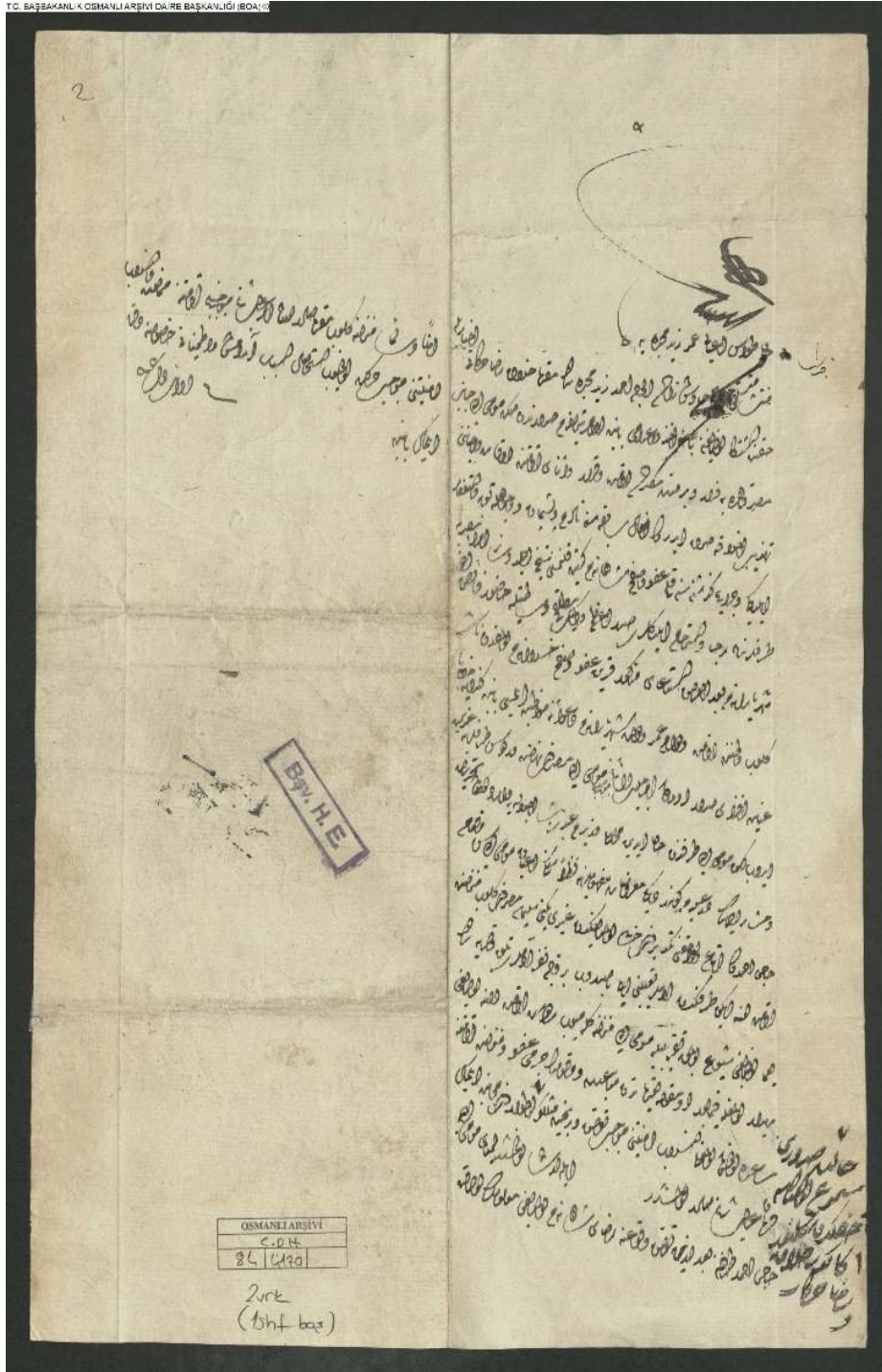
Belge 12: Mühimme başlık tarih.

BOA, A.DVNS.MHM.d.001

Belge 13: Binler hanesi olmayan tarih.

BOA, C.BH.00088.04235.001

Belge 14: Bin ve yüz haneleri olmayan tarih.

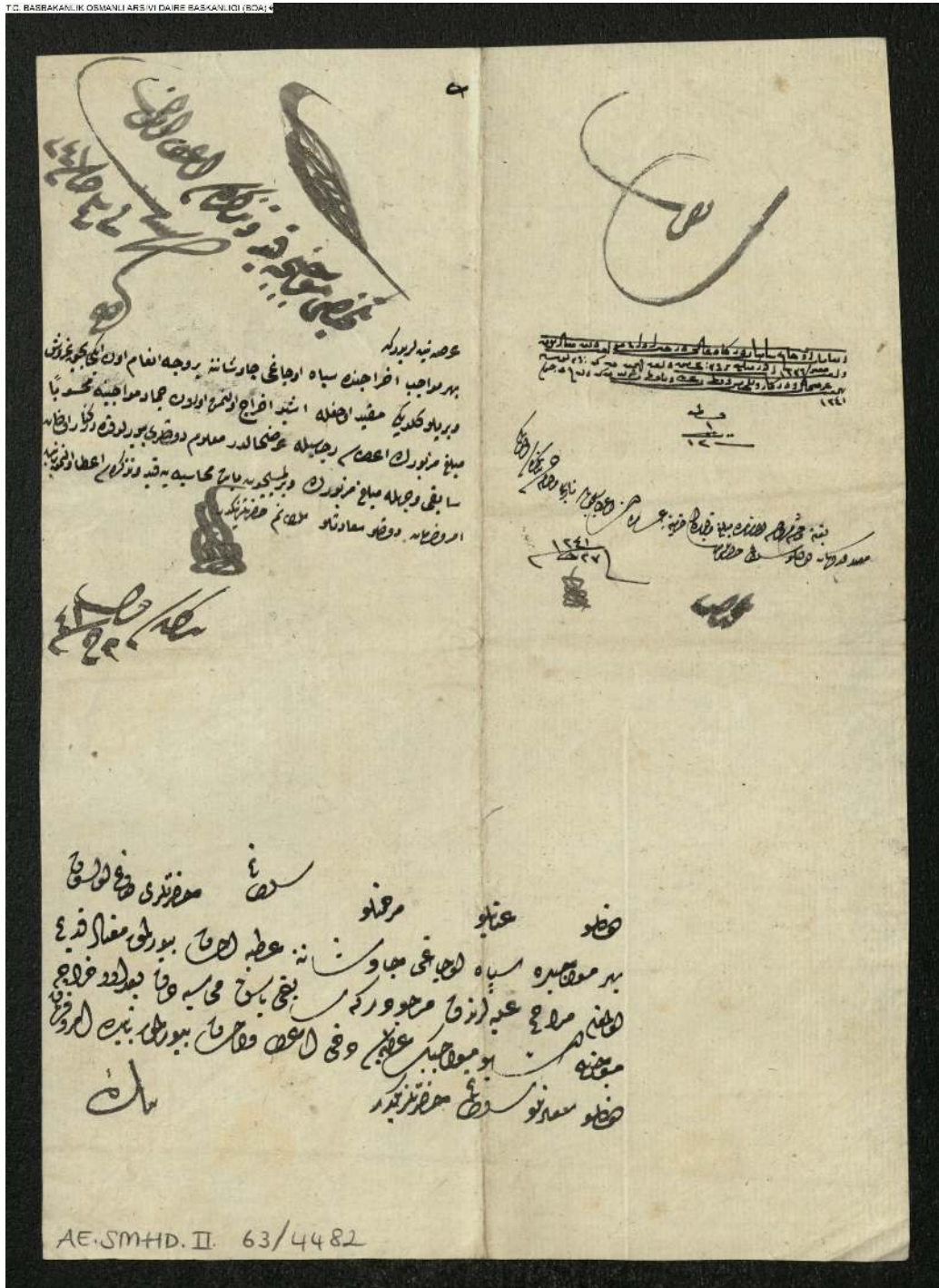
BOA, C.DH.00084.04170.001

درگاه عالی قیومی با شیلرزن بود مرده قالیون افشانه نامور پیمان بک قولری طرفزن داد و دادلا عمر رازن بر ماده ناک خنر مبرور
۱۲۸۵

منشأ بجای منی من جادوی زاده ناک بود در قضا سنه ۱۰۱۱ ابدی سوادیلر بود درین مرور ابد کلزن بقرموی ابد ناک
امینی ادیبوب نامور نشای اولدینی قالیون ایصال خرد قبر نه او نور مؤنبله کوندلری افشانه دکن قالیون مذکور
انده عمله ناک تهدید و غزیریلرله اشتغال و بجه لری قالیون انده خواب و راحت ترک ایله صباه ایصال و بجه
محافظه یه انبار و بدل جات وال او زره اولدینی بیانیله قالیون کیم اولنجه دکن نفرایه مرمره دقا یونی صیان
منم موکایه طرفزن نواد داین سوادیلر درون قصایه اغراضیوب اها بیلر ناک او زلرینه نوزم کلر بیلر
تجسس چون منم موی ایه فقط بنفر سوادینی میر موکایه ایال میان میری قاما میر موی اهدن اغضب چون و کلر تجسس دانه
یکری بش غرور شرن زیاده ضررت ویرلر چون افشانه کوره مؤکرام شریف اصداد دایال یولوش میر موی ایه
تکرار اید

Belge 15: Yalnız birler hanesi bulunan tarih.

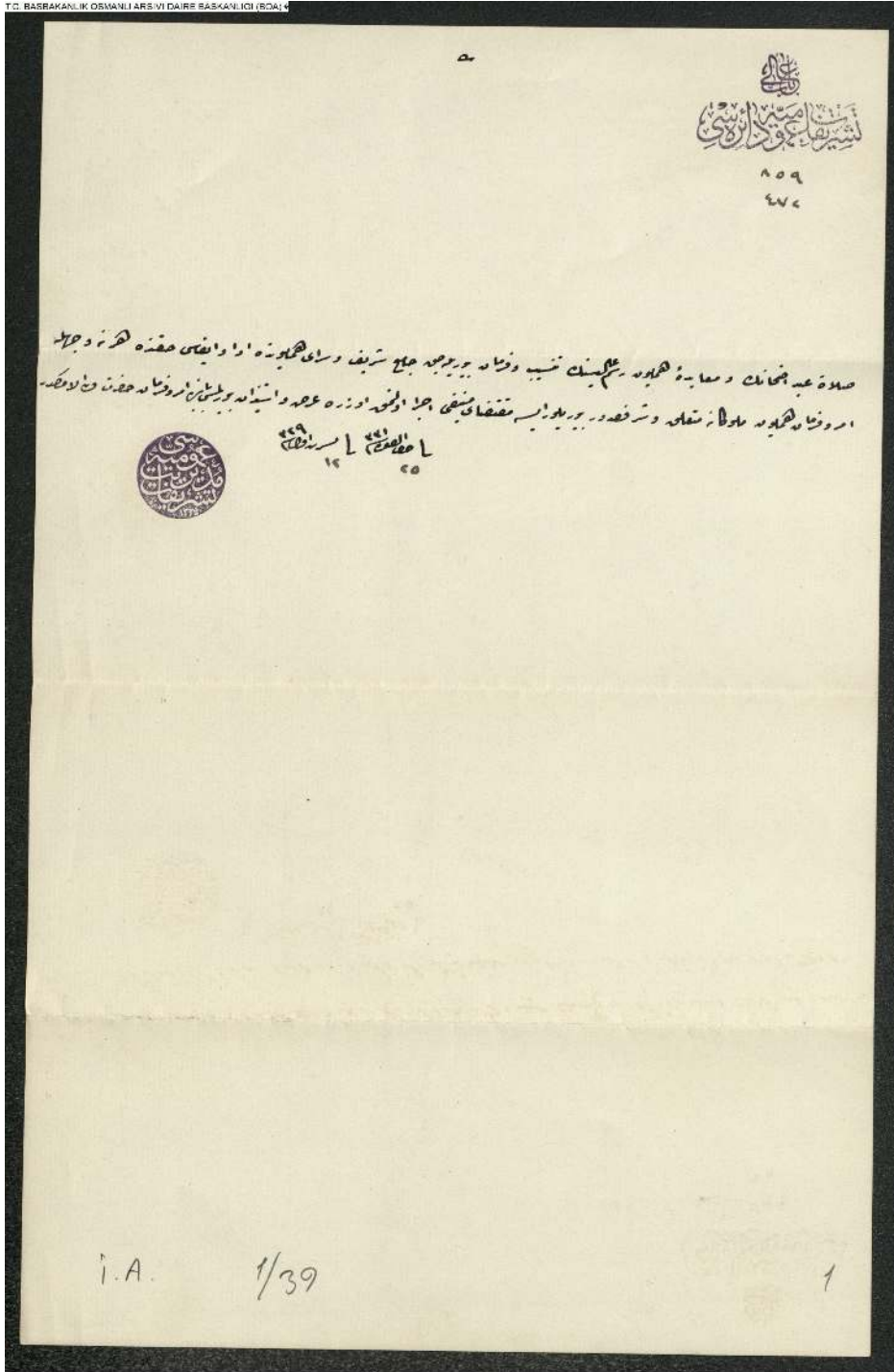
BOA, C.ML.00018.00841.002

AE.SMHD.II.00063.04482.001

Belge 17: Muâmele görmüş arzuhal.

BOA, A.E.SMHD.II.00063.04482.001

I.A.00001.00039.001

Belge 19: Hicrî ve Rûmî tarihlerin birlikte bulunduğu belge.

BOA, İ.A.00001.00039.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

Salais de Yldiz, le 28 août 1878.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

D'ordre de Sa Majesté Impériale
je viens Vous prier de vouloir bien
faire parvenir à Son Altesse Madame
la Princesse de Reuss la lettre et le
paquet ci-joints qui contiennent un
présent de Sa Majesté Impériale
à Son Altesse.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé
d'Affaires, les assurances de ma
haute considération.

Monsieur *Munis*
Monsieur le L^{te} Radolinski *20/10*
Chargé d'affaires d'Allemagne *(2 shf bos) 12*
Y.PRK. EŞA *1/21*

Y.PRK.EŞA.00001.00021.002

Belge 20: Fransızca mektup üzerinde milâdî tarih.

BOA, Y.PRK.EŞA.00001.00021.002

Çukurova Âyânları IV: Hasanpaşazâde Ahmet Bey II

Yılmaz Kurt*

Öz

18. Yüzyıl Çukurova’da âyânlığın en güçlü olduğu yıllardır. Adana valilerinin Rumeli’de bulunan kale ve şehirlerin korunması için görevlendirilmiş olması, şehirlerin mütesellimler eliyle yönetilmesi sonucunu doğurdu. İşte bölgenin güçlü âyân ailesi Karslızâdeler veya daha sonraki adıyla Hasanpaşazâdeler 1750 yılından sonra böyle bir tablo içerisinde ortaya çıkmış ve bölgenin yönetiminde etkili olmuştur. 1770 yılında Karslızâde Hasan Paşa’nın Üzeyir sancakbeyi olarak atanmasından sonra aile, Hasanpaşazâdeler olarak anılmaya başlamıştır. Hasanpaşazadeler, Adana Müftüsü İshak Efendi üzerinden Ramazanoğulları kimliği ile Cumhuriyete intikal etmiş köklü bir âyân ailesidir.

Hasanpaşazâdeler âyân ailesi ve bu ailenin en güçlü ismi Ahmet Bey hakkında bugüne kadar bazı akademik yayınlar yapılmıştır. 1793-1811 yılları arasında birçok defa Adana mütesellimliği yapan Ahmet Bey hakkında, gerek Adana Şer’iye Sicillerinde ve gerekse diğer Osmanlı Arşiv kaynaklarında yüzlerce belge bulunmaktadır. 57 numaralı Adana Şer’iye Sicili neredeyse tamamen Ahmet Bey ile ilgilidir. Bu belgeler sadece Çukurova bölge tarihi ve âyânlık mücadeleleri ile ilgili olmayıp Nizâm-ı Cedîd uygulamaları ve mâlikâne-mukataa işletmelerinin nasıl yürütüldüğü konusunda da değerli bilgiler sunmaktadır. Bundan önceki makalemizde Ahmet Bey’in mütesellimliğe atanması konusunda gerekli bilgiler verilmiş olduğundan biz burada yayınlamış olduğumuz belgelerin değerlendirilmesine ağırlık vermek istiyoruz.

Buraya aldığımız 71 belge Hasanpaşazâde Ahmet Bey’in 1798 yılından 1802 yılına kadar olan mütesellimlik dönemlerine ilişkin belgelerdir. Bu dönem, Napolyon’un Mısır saldırısı yılları olduğundan yayınlanan belgeler bu savaşın arka planı konusunda çok kıymetli bilgiler sunmaktadır. Adana’da âyân ailelerinin mukataa ve malikâneleri nasıl ele geçirdiğini ve bu yolla bölgedeki hakimiyetlerini nasıl güçlendirdiklerini gösteren birçok belge araştırmacılara ulaştırılmış olmaktadır¹.

Anahtar Kelimeler: Çukurova, Âyân, Karslızâdeler, Mukata’a Satışları, Mütesellimlik, Ahmet Bey.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi - Prof. Dr., Ankara University, Language and History-Geography Faculty, Department of History, Retired Faculty Member, Ankara/TÜRKİYE, yilmazkurt2002@yahoo.com <https://orcid.org/0000-0001-9595-7398>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır/This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

¹ Bu makalenin hazırlanmasında çeşitli aşamalarda yardımlarını gördüğüm Artvin Çoruh Üniversitesi Tarih Bölümü Arş. Gör. Mehmet Çetinkaya’ya ve son okumayı yaparak önemli düzeltmelere imkân veren Dr. Canan Çetinkaya’ya teşekkür ederim.

Çukurova Âyânları (Notables) IV: Hasanpaşazâde Ahmet Bey II

Abstract

The 18th century is the years when the *ayanlık* was the strongest in Çukurova. The fact that the governors of Adana were assigned to protect the castles and cities in Rumelia resulted in the administration of the cities by the *mütesellims*. The powerful notable family of the region, *Karlızâdeler* or later known as *Hasanpaşazâdeler*, emerged in such a picture after 1750 and became effective in the administration of the region. After Karlızâde Hasan Pasha was appointed as the *sancakbeyi* of Üzeyir in 1770, the family began to be known as the Hasanpaşazâdes. Hasanpaşazâdes is a well-established family of notables who were inherited to the Republic with the identity of Ramazanoğulları through the Mufti of Adana İshak Efendi.

Some academic publications have been made so far about the Hasanpaşazâdeler ayan family and the most powerful name of this family, Ahmet Bey. There are hundreds of documents about Ahmet Bey, who worked as a *mütesellim* in Adana many times between 1793 and 1811, both in Adana Court Records and other Ottoman Archive sources. The Adana Sharia Book number 57 is almost entirely about Ahmet Bey. These documents are not only about the history of the Çukurova region and the struggles for ayanism, but also provide valuable information about the Nizâm-ı Cedid practices and how the mansion-mukataa businesses are run. Since the necessary information about the appointment of Ahmet Bey to the *mütesellimlik* was given in our previous article, we would like to focus on the evaluation of the documents we have published here.

The 71 documents we have taken here are the documents related to the succession periods of Hasanpaşazâde Ahmet Bey from 1798 to 1802. Since this period was the years of Napoleon's attack on Egypt, the published documents provide precious information about the background of this war. Many documents showing how the *ayan* families seized the *mukataas* and mansions in Adana and how they strengthened their dominance in the region have been delivered to the researchers.

Keywords: Çukurova, Âyân, Karlızâdeler, Mukata'a Sales, Mutual Trust. Ahmet Bey.

Giriş

18. yüzyıl bir anlamda “Âyânlar Yüzyılı” olarak adlandırılabilir. Timarların hass-ı hümayûn-lara evrilip daha sonra mukataalara dönüşmesi, taşralarda eşraf ve âyânların bu mukataaları satın alıp güçlenmelerine yol açtı. III. Selim, Yeniçeri Ocağı'nın gücünü dengelemek amacıyla kurduğu Nizâm-ı Cedîd projesini destekleyen taşra âyânlarının önünü açtı. Yozgat yöresinde Çapanoğlu Süleyman Bey, Samsun'dan İskenderun'a kadar bütün Orta Anadolu'da güç ve nüfuz sahibi oldu. Çapanoğulları'nın desteğini alan Hasanpaşazâdeler ise Adana ve Tarsus yöresinde diğer âyânları etkisizleştirerek bölgede siyasî ve ekonomik gücü elde ettiler.

Hasanpaşazâdelerin ortaya çıkışı ve güçlenmeleri hakkında bundan önceki makalelerimizde yeterli bilgi verilmişti². Burada tekrara düşmeden yeni belgelere dayanarak Hasanpaşazâde

2 Yılmaz Kurt-Ertan Ünlü, “Çukurova Âyânları I: Hasanpaşazâdeler İle İlgili Arşiv Belgeleri I”, *Belgeler*, C XXXIII/S. 37 (2012), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 57-116; Yılmaz Kurt-Ertan Ünlü, “Çukurova Âyânları II: Hasanpaşazâdeler (Karlızâdeler) İle İlgili Arşiv Belgeleri II”, *Belgeler*, C XXXIV/S. 38 (2013), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s. 17- 86; Yılmaz Kurt, “Çukurova Âyânları III: Hasanpaşazâde Ahmet

Ahmet Bey'in 1798-1802 yılları arasındaki mütesellimlik dönemi belgelerini değerlendireceğiz. Bu belgeler içerisinde en önemlileri 1798 yılında başlayan Osmanlı-Fransız savaşı hazırlıkları ve alınan tedbirler ile ilgili belgelerdir.

I. Napolyon'un Mısır'a Saldırması

1798 yılının sonları, Napolyon Bonapart'ın "Müslümanları kurtarmak" propagandası ile Mısır'ı işgal edip Suriye üzerine yürüdüğü yıllardır³. Napolyon'un karşısında Nizâm-ı Cedîd askeri ile savunmaya geçen Cezzar Ahmet Paşa, Akkâ Kalesi önlerinde "Hindistan Fatihi" olmak hülyaları kuran Napolyon'a ilk yenilgisini tattırmıştı⁴. Bu savaş sırasında Osmanlı hazinesi para sıkıntısı çekince çoğu zaman uygulanan bir yola başvuruldu. Elllerinde mâlikâne şeklinde mukataa bulunan kişilerden binde üç cebelü bedeliyyesi olarak cebelü başına 150'şer kuruş alınmasına karar verildi. Bu yolla Adana sancağından hazineye gelmesi beklenen 3.351 kuruşun Darbhâne-i âmireye teslimi için Adana Mütesellimi Ahmet Bey'e ve Adana kadısına ferman gönderildi⁵. Bu fermanın gönderilmesinden tam 1,5 yıl sonra 30 Haziran 1800 tarihinde gönderilen ikinci bir fermanla, bu 3.351 kuruştan 1 akça bile ödenmediği bildirilmekte, bu paranın her kimlerin zimmetlerinde kalmış ise tahsil edilerek bu iş için gönderilen Çukadar Mustafa'ya teslim edilmesi emir edilmekteydi⁶.

1801 yılında Adana eyaletinde bulunan timar sahiplerinin çocuk ve ihtiyarlarının cebeli bedeli olarak 19,5 nefere karşılık toplanması gereken 790 kuruşun tahsili için de Defterdâr çukadarlarından Yusuf Ağa Adana'ya özel görevli (mübaşir) olarak gönderilmişti⁷.

Devlet, başlayan savaşa rağmen mukataa sahiplerinden ödemeleri gereken cebelü bedeliyyelerini almakta zorlanmaktaydı. Oysa ki çıkan savaş sırasında devletin zaten dar olan bütçesi iyice sarsılmıştı. Adana eyaletinde bulunan devlete ait mukataaların eski ve yeni muaccele alacaklarından 1213 senesine mahsuben tertip olunan cebelü bedeliyyelerinden arta kalan 3291,5 kuruş ve 18 akçanın, cebelü bedeliyyesi vermek zorunda olan kişilerden tahsil edilerek Darbhâne-i âmireye teslim olunması için gönderilen mübaşire teslimi istenilmekteydi. Cebelü bedeliyyelerini ödemeyen mukataa sahiplerinin elinden mukataaları alınarak başkalarına verilecekti. En son ihtimale göre cebelü bedeliyyeleri o köyün öşür vergilerinden tahsil edilecek ama muhakkak tahsil edilerek hazineye gönderilecekti⁸.

Fransız saldırısını durdurmak için Sadrazam Yusuf Ziya Paşa komutasında büyük bir ordunun Suriye'ye gönderilmesi kararlaştırıldığından Adana ile Ceyhan arasında bulunan Misis men-

Bey", *Belgeler*, C XXXVII/S. 41, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s. 39- 210.

3 Enes Kabakçı, "Napoleon Bonaparte'nin Mısır Seferi (1798- 1801)", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 339.

4 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789- 1856)*, C V, 4. baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 38- 39.

5 Adana Şer'iyye Sicilleri (Adana Ş. S.), 55, img 46, sayfa 91, belge 111, 22 B 1213/30 Aralık 1798 tarihli ferman (Sıra no: 1).

6 Adana Ş. S. 57, img 38, sayfa 71, belge 102, 7 Safer 1215/30 Haziran 1800 tarihli ferman (Sıra no: 31).

7 Adana Ş. S. 57, img 46, sayfa 87, belge 120, 25 RA 1216/05 Ağustos 1801 tarihli ferman (Sıra no: 70).

8 Adana Ş. S. 57, sayfa 56- 57, img 31, belge 85, 18 L 1215/04 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 52).

ziline 1.500 kile (33 ton) arpa⁹ ve 200 kile (5 ton) un ve 225 baş koyun, 800 kantar (44 ton) saman ve 150 araba odunun Misis kazasından satın alınarak hazır edilmesi için Misis kadısına ve Adana Mutesellimi Ahmet Bey'e ferman gönderilmişti¹⁰. Verilen bu rakamların azlığı aslında bütün Osmanlı ordusunun değil sadece Sadrazamın maiyyeti ile Misis menziline konaklamak istediği şeklinde değerlendirilmelidir. Ordunun beslenmesi için Adana sancağından iyi koçların her biri 75 para; toklu ve keçinin her birisi 50 para olmak üzere 1.000 baş koyunun satın alınması istenilmekteydi¹¹.

Ordu ihtiyacı için Misis Köprüsü menziline alınacak zahirenin alım fiyatları da Adana kadılarına ve Mutesellim Ahmet Bey'e gönderilen fermanda belirtilmekteydi. Buna göre 1 İstanbul kilesi arpa (22, 2 kg) nakliye ve çuval parası dâhil olmak üzere 50- 60 akça üzerinden satın alınacak ve parası peşin ödenecekti. Alınacak arpa 6,500 kile; alınacak un (dakîk) ise 750 kile olarak belirlenmişti¹². Adana ve Tarsus sancaklarının Napolyon'a karşı gidecek orduya karşı vazifeleri bununla bitmiyordu. 80.000 kile unun Beyrut İskelesi'ne taşınabilmesi için gerekli çuvaları da bu sancakların halkının temin etmesi istenilmekteydi¹³. 4 kile un bir çuvala konulacağından en iyi kilimden toplam 20.000 *kolanlı deve çuvalı*, Adana ve Tarsus satınalma sorumlusu Halepli Mehmet eliyle temin edilecek ve orduya teslim edilecekti. Bu belge sayesinde biz bir deve yükünün yaklaşık 220 kg civarında olduğunu tahmin edebiliyoruz¹⁴. Ancak uygulamada bölgeler arasında oldukça değişiklikler gösterse de at yükünün 166 kg; deve yükünün ise 288 kg olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır¹⁵. Ordu satınalma görevlisi kapıcıbaşılardan Halepli Mehmet hakkında kısa bir süre sonra şikâyetler gelecek ve görevden alınarak soruşturmaya uğrayacak, mallarına el konulacaktır¹⁶.

Ordu seferi için yola çıktığında yiyecek ve içeceklerinin temin edilmesi kadar ordunun masrafları için gönderilen hazinenin korunması da önemli idi¹⁷. Uzun mesafede kara yolundan güvenliği sağlamak daha çok zaman ve daha çok asker gerektirmekte idi. Bu yüzden dönemin en gözde âyânı Bozok sancağı mutasarrıfı Çaparzâde (Çapanoğlu) Süleyman Bey'in gönderdiği hazinenin ve bundan sonra İstanbul'dan ve diğer sancaklardan gelecek hazinenin Tarsus İskelesi'nden gemilerle Beyrut İskelesi'ne taşınması ferman olunmaktaydı¹⁸. Mısır Seferi sı-

9 Walther Hinz, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", çev. Acar Sevim, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1989, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 51: 1 kile arpa = 22, 25 kg; 1 kile un 25,656 kg.

10 Adana Ş. S. 55, imğ 32, sayfa 66, belge 146, 1 Zilhicce 1213/6 Mayıs 1799 tarihli ferman (Sıra no: 5).

11 Adana Ş. S. 55, imğ 56, sayfa 110, belge 89, 18 Zilhicce 1213/23 Mayıs 1799 tarihli ferman (Sıra no: 6).

12 Adana Ş. S. 55, imğ 54, sayfa 106, belge 96, 2 Muharrem 1214/06 Haziran 1799 tarihli ferman (Sıra no: 8).

13 Adana Ş. S. 55, imğ 59, sayfa 117, belge 77, 23 Safer 1214/27 Temmuz 1799 tarihli ferman. (Sıra no: 10).

14 Savaş şartları içerisinde bir deve yükü 250 kilograma kadar çıkabiliyordu. Bk. Ömer İşbilir, "Mekkâre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C 28, Ankara 2003, s. 554-555.

15 Hinz, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", s. 17: "Harvâr".

16 Adana Ş. S. 55, imğ 07, sayfa 68, belge 49, 23 B 1214/21 Aralık 1799 tarihli ferman (Sıra no: 20); Adana Ş.S. 55, imğ 68, sayfa 132- 134, belge 53, 23 B 1214/21 Aralık 1799 tarihli ferman (Sıra no: 21).

17 Zübeyde Güneş Yağcı, "Hac ve Askerî Yol Üzerinde Bir Menzil: Adana Menzili", *Tarihte Adana ve Çukurova*, C III, ed. Yılmaz Kurt - Fatih Sansar, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s. 450.

18 Adana Ş. S. 55, imğ 58, sayfa 115, belge 81, Evâsıt-ı Rebî'ü'l-evvel 1214/13-22 Ağustos 1799 tarihli ferman (Sıra no: 11); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet (C.), Zabtiye

rasında Karahacılı ve Kürkcü aşiretlerinden istenilen kışlak akçasının toplanıp hazineye ulaştırılması işinde Sadrazam çukadarı yanında Çaparzâde (Çapanoğlu) Süleyman Bey'in adamlarından İsmail Karayılan'ın da görevlendirilmiş bulunması Nizâm-ı Cedîd yapılanmasında Çapanoğulları'nın ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir¹⁹. Süleyman Bey'in tek başına bu sefere Bozok sancağından derlediği 4.000 askerle katılmış olması da III. Selim ile aralarındaki güven ve samimiyetin bir göstergesidir²⁰.

Mısır'a gidecek ordunun Adana'dan geçeceği kesinleştiğinde, Adana menzillerinin masrafının artacağı düşünülerek bir önceki senenin masraflarına 6.500 kuruş daha zam yapılması gerekmişti. Bu sırada Adana umûr-ı fukara vekili olan Mustafa Ağa, bütün ileri gelenlerin huzurunda Adana Menzili'nin işletmesi hakkını bir yıllığına 18.500 kuruşa Adana Mütesellimi Ahmet Bey'e devir etmişti. Mustafa Ağa'nın görevi belirtilmiş olmasına rağmen kim olduğu konusunda bir açıklama yapılmamış olsa da bunun Ahmet Bey'in amcasının oğlu Mustafa Ağa olduğunu rahatlıkla düşünebiliriz²¹.

1799 yılı Eylül ayında Adana mütesellimine İstanbul'dan tehdit dolu bir ferman ulaştı. Çünkü Ahmet Bey kendisinden istenilen 500 nefer mîrîli piyade askerini hazırlayıp vaktinde orduya teslim etmemişti. Halbuki Osmanlı ordusunun 5 Cemâziyelûlâ tarihinde Mısır üzerine hareket edeceği kesinleşmişti. 500 asker bu tarihe kadar gelip orduya katılmazsa sadece kapıcıbaşılıktan olmayacak, çok daha ağır cezalara uğratılacaktı²². Bu 500 asker için 20.000 kuruş ve bu askere başbuğ olarak tayin olunan Gökvelizâde²³ Paşa Ahmet Ağa'ya yeme-içme masrafı olarak 3.536 kuruş olmak üzere 23.536 kuruşun 15.436 kuruşu Adana Kalesi dizdarı Es-seyyid Mehmet Ağa'ya; 8.100 kuruşu dahi Adana Mütesellimi Ahmet Bey'e teslim edilmişti²⁴.

Bir ay sonra, Nisan 1800 tarihinde gelen ikinci bir fermanın anlaşıldığına göre Ahmet Bey'den istenilen sadece 500 *mîrîlü asker* temin etmesi değildi. Masraflarını bizzat kendisinin karşılayacağı 500 asker ile birlikte 1.000 nefer seçme askerle bir an önce gelip orduya katılması istenilmekteydi. Fermanın *te'kid* kısmında “te'kiden ve isti'câlen ve tenbîhan ve istid'â'en” kelimelerinin ardı ardına sıralanması Ahmed Bey'in bu sefere “bi'n-nefs” katılacağına devletin pek ihtimal vermediği şeklinde yorumlanabilecektir²⁵. Nitekim kısa bir süre sonra “Ahmet Bey'in Ordu-yı hümayûna me'mûriyeti var mıdır?” sorusuna cevap olarak yazılanlar Osmanlı devlet mekanizmasının sorumluluktan kaçan, yuvarlak laflarla geçiştiren yapısını açıkça ortaya koymaktadır. Daha önceki fermanlarda çok net bir şekilde “bi'n-nefs” askerinin başında

(ZB.), 25/1225, 2-10 Rebi'ü'l -evvel 1214/03-11 Eylül 1799 tarihli hüküm (Sıra no: 14).

19 Adana Ş.S. 55, imğ 58, sayfa 115, belge 82, 9 Rebi'ü'l -âhir 1214/ 21 Eylül 1799 tarihli ferman (Sıra no: 17.)

20 Serkan Polat, *Yenilikçi Bir Âyan: Çapanoğlu Süleyman Bey*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2017, s. 222.

21 Adana Ş. S. 55, imğ 36, sayfa 71, belge 135, 4 Zilka'de 1213/9 Nisan 1799 tarihli ferman (Sıra no: 4).

22 Adana Ş. S. 55, imğ 60, sayfa 118, belge 75, Evail-i Rebi'ü'l -âhir/12-21 Eylül 1799 tarihli ferman (Sıra no: 15).

23 *Gökvelizâde* veya *Gökvelioğulları* Kars-ı Maraş (Kadirli) taraflarında ünlü bir âyan ailesi olup bugün *Güveloğulları* olarak tanınmaktadır. Geniş bilgi için bk. Seyfi Güvel, *Sumbas ve Gökvelioğulları*, yay. haz. Enver Alper Güvel, Adana 2001, s. 55.

24 Adana Ş.S. 55, imğ 62, sayfa 122, belge 67, 23 Şevvâl 1214 /20 Mart 1800 tarihli ferman (Sıra no: 24).

25 Adana Ş. S. 55, imğ 70, sayfa 137, belge 48, Evâhir-i Zi'l-ka'de 1214/16-25 Nisan 1800 tarihli ferman. (Sıra no: 27).

orduya gelmesi istenildiği, 3 ayrı te'kid ve tehditle bildirildiği halde Haziran ayı başlarında “kendüsü ve yâhud kendüye mu‘âdil başbuğ ile” orduya göndermesi istenilmesi açık bir karar değişikliği olarak görülmektedir. Öyle anlaşıyor ki Adana müteselliminin İstanbulda bulunan kapu kethüdaları iyi çalışmışlar, verilen emrin yumuşatılmasını başarmışlardı²⁶. Gerçekten de Ahmet Bey 1812 yılında ölünceye kadar hiçbir savaşa katılmayacak ve Adana dışına hiçbir zaman çıkmayacaktır.

Adana Mütesellimi Ahmet Bey toplayacağı 1.000 askerle sefere gitmek konusunda pek istekli değildi. Dedesi Hasan Paşa 1771 yılında Özi muhafazasında ölmüş, dedesinin amcası Serdengeçti Ağa'sı Ömer Ağa ise İran seferine gitmiş ve geri dönmemişti. Osmanlının seferleri artık eskisi gibi zafer ve ganimetlerle sonuçlanmıyordu. “Emr-i ulû'l-emre” itaat etmeyenlerin şer'an cezâları belli olsa da savaş sırasında ülke içerisinde bir karışıklık çıkması istenilmiyordu. İstenilen asker ve zahirenin, bunları taşıyacak develerin temini için Çukurova'da güçlü bir ismin iş başında bulunması en akıllıca yoldu. Bu yüzden 3-5 defa kendisine sefere katılması için emr-i şerif ve özel mübaşirler gönderilmiş olduğu halde “henüz hareket etmeyen” Ahmet Bey'in suçları bir kez daha af edilecek ve “gazâ ve cihâd” için ordu-yı hümayûna katılması bu “mahsûs” fermanla tekrar istenilecektir²⁷.

Adana müteselliminin sefer görevinden affedilerek geri hizmete alınması için yeni bir gerekçe Ahmet Bey'in en büyük koruyucusu konumunda bulunan Bozok Âyânı Süleyman Bey'in şukkasında açıklanmaktaydı: Ahmet Bey, Suriye taraflarına gönderilecek olursa Adana Valisi Hüseyin Paşa ve Maraş Valisi İsmail Paşa, Maraş altından dolaşıp Adana'yı boş bulup gelip buraya yerleşebilirler. Süleyman Bey ile devlet adamları arasında yapılmış, fakat açıklanması istenilmeyen bir plan vardır. Süleyman Bey bu planın Ahmet Bey'e de gizlice duyurulmasının ve Ahmet Bey'in Adana'da bırakılmasının uygun olacağı görüşündedir. Çünkü Ahmet Bey gerektiğinde Yörüklerden ve diğer bazı yerlerden alacağı askerler ile bu iki paşanın önünde durabilecektir²⁸. Bozok mutasarrıfı Çapanoğlu Süleyman Bey ile Adana ve Tarsus mütesellimleri arasında açık bir bağlantı olduğunu bildiğimizden²⁹ Süleyman Bey'in bu iki mütesellimin yerlerinde kalmaları ve sefere katılmamaları konusundaki çabasını anlamamız mümkün olmaktadır. Nitekim Süleyman Bey, Trabzon Valisi Hazine-daroğlu Canikli Ali Paşa ile çatışmaya girdiğinde hem Hasanpaşazâdeler ve hem de Menemencioğulları aşiretleri askerlerini alarak ona yardım için Yozgat'a gitmişlerdi³⁰. Dolayısıyla bu iki valinin potansiyel tehlike olarak gösterilmesini âyânların valilere karşı dayanışmasının bir yansıması olarak da değerlendirmek mümkündür. Süleyman Bey, bu iki mütesellimin bölgeden uzaklaşması ile yerlerine yabancı kişilerin gelmesinden ve bölgedeki gücünün zayıflamasından korkmakta, bu iki Paşa'nın Bahçe dolaylarının ünlü âyânı Abdülfettahoğlu ile müşaverelerinden söz etmektedir.

26 BOA, Cevdet (C.), Dahiliye (DH.), 226/11268, 13 Muharrem 1215/06 Haziran 1800. (Sıra no: 29).

27 Adana Ş. S. 57, img 40, sayfa 75, belge 108, Evâ'il-i Safer 1215/24-03 Haziran 1800 tarihli ferman. (Sıra no: 32).

28 BOA, Hatt-ı Hümayûn (HAT.), 39/1978, 3 R 1215/24 Ağustos 1800 tarihli şukka. (Sıra no: 34). Bu belge, *Belgeler*, C XXXIII/S. 37, 2012, s. 68'de yayınlanmıştır. Aynı yerde yayınlanan BOA, HAT., 81/3367 numaralı belge de aynı konuyla ilgilidir.

29 Menemencioğlu Ahmed Bey, *Menemencioğulları Tarihi*, yay. haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yay., Ankara, 1997, s. 33-34.

30 *Menemencioğulları Tarihi*, s. XX.

1801 yılı Haziranı geldiğinde devlet, Ahmet Bey'den istediği askerin sayısını 250'e indirmiş ama bu kadar askerin toplanması için bile İstanbul'dan Hasan adlı birisini mübaşir olarak göndermişti. Fermanın baş kısmında İngiltere askeri ile birlikte Fransızları nasıl perişan ettikleri uzun uzun anlatıldıktan sonra Adana kazâsından "harb ü darb erbâbından" 250 nefer seçme askerin "2 en nihayet 3 gün zarfında" uygun iskeleden başlarındaki muktedir bir başbuğ ile gemiye bindirilerek Ordu-yı hümayûna gönderilmesi emir edilmekteydi. Usul gereği emir tekrar edilmekte konunun önemi açıklanarak "bu vakti evkât-ı sâ'ireye kıyâs ile ömr ü illet îrâdı" yoluna gidilmemesi özellikle hatırlatılıyordu³¹. Aynı konuda daha önce gönderilen fermanlarla birlikte değerlendirildiğinde 250 asker için İstanbul'dan özel mübâşir gönderilmesinin garabeti yanında bu kadar uzun bir ferman yazılması bürokrasinin Padişahın gözünü boyama çabası olarak açıklanabilir.

Fransa karşısında kazanılan zaferlerde, ilk defa kendilerine böyle bir görev verilen Nizâm-ı Cedîd askerlerinin bu başarısının öne çıkarılması ve Nizâm-ı Cedîd projesinin güç kazanması arzu edildiğinden Padişah III. Selim'e de "Gazi" unvanı verilmesi uygun bulunmuştu. Ona göre Mısır, III. Selim tarafından ikinci kez feth edilmiş olmaktaydı. Akkâ Kalesi'nde 60 günden fazla süren kuşatmanın sonunda Fransızlar'ın çekilmek zorunda kalmaları dile getirilerek Akkâ savunmasından duyulan memnuniyet öne çıkarılmaktaydı. Bu yüzden verilen fetvaya dayanılarak okunacak hutbelerde padişahın isminin "Gazi Sultan Selim" olarak anılması emir edilmişti³².

II. Ahmet Bey'in 5 Yıl İçin Adana Mütesellimi Atanması

1799 yılında Sultanönü (Eskişehir) sancakbeyi Mehmet Paşa'ya Rumeli Beylerbeyiliği payesi verilmiş ve İsmail Kalesi'nin muhafazası ile görevlendirilmişti. İsmail Kalesi'nin korunması önemli olduğundan Mehmet Paşa'ya bu görevine ek olarak Adana eyaleti de verilmişti. Bu yüzden Adana'da devlet işlerini yürütmek üzere halen Adana mütesellimi olarak bulunan Hasanpaşazâde Ahmet Bey'in mütesellimliğinin devam ettiğine ilişkin ibkâ fermanı yayınlanarak Adana eyaletinde bulunan kadı ve naiblere gönderildi. Ahmet Bey'in bu görevinin uzatılmasında halkı sevmesi ve tecrübeleri sayesinde fakir halkı ve memleketi gereği gibi koruyabileceği düşünceleri etkili olmuştu³³.

Haziran 1799 tarihli bu ibkâ fermanından iki ay kadar sonra bu sefer Ahmet Bey Divân-ı hümayûna bir arzuhal ve ek olarak Adana kadısının i'lâmını ve Adana halkının mahzarlarını göndermişti. Adana kadısı ve Adana halkı Ahmet Bey'in mütesellimliğinden duydukları memnuniyeti belirtiyorlardı. Esas amaç ise kötü niyetli birtakım kimseler olur da Ahmet Bey hakkında Divân'a bir şikâyetle bulunacak olurlarsa bunların dinlenilmemesi istenilmekteydi³⁴. Bölge âyânlarının yapılacak olan şikâyetlerin önüne geçmek ve onları daha işleme konulmadan redd ettirmek için bu şekilde belgeler düzenlettirerek İstanbul'a göndermeleri bir savunma mekânizması haline getirilmişti. Bu isteklerine kadı veya müftü gibi ulema sınıfından insanları da dâhil edebilmeleri de bölgedeki güçlerinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Ahmet

31 Adana Ş. S. 57, img 34-35, sayfa 63- 64, belge 94, 11 Muharrem 1216/24 Mayıs 1801 tarihli ferman (Sıra no: 58).

32 Adana Ş. S. 57, sayfa 96- 97, img 51, belge 130, 20 CA 1216/19-28 Eylül 1801 tarihli ferman.

33 Adana Ş. S. 55, img 30, sayfa 58, belge 156, Evail-i Şevval 1213/8-17 Mart 1799 tarihli ferman (Sıra no: 2).

34 BOA, C.DH., 251/12536, 18 Safer 1214/22 Temmuz 1799 tarihli telhis (Sıra no: 9).

Bey, “hüsn-i hâline dâ’ir” bu tür yazıları göndererek yapılacak şikâyetleri işleme koydurmak için çaba gösterse de Tarihçi Câbî Ömer Efendi onun hakkında oldukça sert suçlamalarda bulunmaktan kaçınmayacaktır³⁵.

İsmail Kalesi Muhafızı ve Rumeli ve Adana Beylerbeyi Mehmet Paşa’dan sonra 1799 yılı ağustos ayının sonlarında Hüseyin Paşa’yı Adana valisi olarak görmekteyiz. Adana için vali değişikliği, mevsim değişikliğinden daha olağan bir durumdur. Ancak vali değişse de Adana’yı idare edecek vekili değişmiyordu. Ahmet Bey yine mütesellim tayin olunmuş, Adana şehir merkezinden, Dünderlı (Dindarlı), Karakışla, Sarıçam ve Karaisalı nahiyelelerinden tahsil olunan 16.500 kuruş imdâd-ı seferiyye yeni vali Hüseyin Paşa’ya teslim edilerek kendisinden hüccet alınmış ve kadı siciline işletilmişti³⁶.

1683-1699 Kutsal İttifak Savaşları sırasında başlayan Rumeli şehirlerini koruma çabası 1768-1774 savaşları sırasında da aynen devam etmişti. Adana 1608 yılında eyalet olmuş ancak bölgenin konar-göçer yapısı ve stratejik konumu dolayısıyla valilerin Adana’da valilik yapmaları kolay olmamıştı. Güçlenen âyânlar eyalete bir vali gelmesini ve yarı bağımsız yönetimlerinin gölgelenmesini hiç istemezlerdi. 1801 Mısır Seferi sırasında gücünün doruklarına ulaşan Ahmet Bey de mütesellimlik süresinin belirsizliğinden rahatsız olmuş ve bir yolunu bularak 5 yıllık mütesellimlik beratını almayı başarmıştı. Ahmet Bey bu iş için öncelikle Adana kadısını yanına almış ve halktan gerekli mahzarları temin etmesi onun için hiç de zor olmamıştı. Gerekçeler 50 yıldan beri tekrarlanan gerekçelerdi:

Adana’yı çekirge istilâ etmiş; aşırı yağışlar sebebiyle evlerin çoğu harap olmuş; kıtlık yüzünden halk etrafa dağılmış Adana’da üçer-beşer hâneli 20- 30 köy kalmış; Adana şehir merkezinde ise 500-600 hâne kalmıştı. Bu durumda Adana valilerinin gelirleri sadece imdat-ı hazeriyye gelirleri ile sınırlanmıştı. Ayrıca gelecek olan valileri oturtabilmek için uygun bir konak bulmak bile çok zor bir işti. Adana valisi Mehmet Paşa da Rumeli’de İsmail Kalesi’nin korunması ile görevli olduğundan Adana zaten mütesellim marifeti ile yönetiliyordu. Bu durumda Adana’nın bayındırlığı ve refahı için şehir yönetiminin 5 sene boyunca bir vezir veya beylerbeyine verilmeyip mütesellimlikle yönetilmesi için padişah bu fermanı yayınlamak zorunda kalmıştı³⁷. Bütün bu tavizlerin altında yatan gerçek ise devletin Yeniçeri nüfuzunu kırmak ve Nizâm-ı Cedîd’i güçlendirmek için bölge âyânlarının önünü açmak planı idi. Boz-ok (Yozgat) âyânı Süleyman Bey’in adamı olarak bilinen Hasanpaşazâde Ahmet Bey de bu çerçevede 5 yıllık mütesellimlik beratını almış oluyordu.

III. Mukataa Satışları ve Değişmez Mukataa Üçlüsü

Adana Mütesellimi Ahmet Bey, kardeşi Mehmet Bey ve amcasının oğlu Mustafa Bey ile birlikte devletten birçok mukataa ve mâlikâne satın almışlardı. Bu mukataalardan birisi de Adana

35 Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târîhi*, C II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 896- 897: “Hasan Paşazâde Ahmet Bey öteden berü kendü hâlinde olmayup zeâmet, timar ve ol havalîde olan mukâta’ât eshâblarına birer mikdar meblağ irsâliyle zabt, temessükâtını ahz ve sâhibi bir ferd iltizâmı mümkün olmayub, hatâen bir iltizâmcı alıp gitse mezbûru avdetde helâk ve mahallinde zulm eyledi” diyerek ahaliye idam ettirirdi.

36 Adana Ş.S. 55, img 06, sayfa 71, belge 40, 29 Rebi’ü’l-evvel 1214/31 Ağustos 1799 tarihli hüccet (Sıra no: 13).

37 Adana Ş. S. 57, img 25, sayfa 45, belge 71, Evahir-i Muharrem 1216/ 03- 12 Haziran 1801 tarihli ferman (Sıra no: 60).

ve Tarsus sancaklarında bulunan Yörügân ve Tevâbi'i Mukataası idi. Bu mukataaların 1205 senesinden 1212 senesine gelinceye kadar toplam 7 yıllık kalemiyye gelirlerinden 4.847 kuruş 40 akça, sadrazam bulunan Yusuf Ziya Paşa'nın Adana ve Mersin valiliği döneminden alacağı idi. Bu 7 yıllık alacağın tahsili büyük problem olmuş ve dönemin güçlü âyanı Bozok mutasarrıfı Süleyman Bey bir kısmını tahsil edebilmiş ise de bir kısım bakâyâ kalmıştı³⁸. Öyle anlaşıyor ki Yusuf Ziya Paşa bu alacağını 7 sene boyunca tahsil edememiş ve Sadrazam olunca sürüncemede kalmış olan bu alacağını almak imkânına kavuşmuştu³⁹. Zaten Mısır seferi açıldığında bölgeyi tanıyan güçlü bir vezirin Sadrazam yapılması düşünülmüş ve Yusuf Ziya Paşa sadrazam yapılarak Mısır'a kadar gönderilmişti⁴⁰. 1800 yılı başında bu mukataanın yine aynı üçlü elinde bulunduğunu görmekteyiz⁴¹.

Adana Mütesellimi Ahmet Bey 1801 yılında yine mukataa işletmesinin başında idi ve Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın 7.429 kuruşa ulaşan alacağının tahsil edilebilmesi için İstanbul'dan bu sefer de Çukadar Zeki Ağa gönderilmişti. Bu borcun sahiplerinden birisi Adana Mütesellimi Ahmet Bey ve diğeri de amcasının oğlu Mustafa Bey idi. Burada Ahmet Bey'in kardeşi Mehmet Bey'in ismi her nedense anılmamıştı. Belgede bu paranın Sadrazama niçin gönderilmesi gerektiği de açıklanmaktaydı: "Sadrazam olanların dairelerini idare etmeleri ve özellikle de sefer masraflarını karşılayabilmeleri bu tür *kalemiyye akçaları* ile" mümkün olabilmekteydi. Bu yüzden de Cemaat-ı Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Âdet-i Ağnâm-ı Nâhiye-i Dünderlu ve Tevâbi'i Mukataası'nın 1206 senesinden 1214 senesine gelince ödenmesi gereken 7.249 kuruş tutarındaki kalemiyye vergisinin her ne olursa olsun âcilen gönderilmesi emir edilmekteydi⁴². Mukataanın yıllık 678,5 kuruş olan kalemiyye gelirlerinin yarısı Ahmet Bey ile Mustafa Bey'e diğer yarısı ise bizzat Sadrazama gönderilmekteydi.

Adana ve Tarsus Yörügânı Mukataası sanki "Adana mütesellimi izzetlü necâbetlü Ahmed Bey'e" zimmetlenmiş gibiydi. Ancak Ahmet Bey bu mukataanın mal ve kalemiyyesini devlete ödemek konusunda pek istekli değildi. Çeşitli sebep veya bahânelerle ödenmemiş olan devlet alacaklarının alınabilmesi için devlet Ahmet Bey'e bir kolaylık göstermiş ve bu parayı yılda 5.000 kuruş olarak taksite bağlamıştı. 1215 senesi için ödenmesi gereken 5.000 kuruş taksit ve kalemiyyesi olan 2.727 kuruş yine ödenmemiş ve İstanbul'dan Sadrazam çukadarlarından İnce Ahmet elinde bir fermanla çıkagelmışti. Hemen ardından konunun önemli ve acele olduğunu bildiren bir uyarı fermanı daha geldi. Bunun üzerine Adana Mütesellimi 5.000 kuruşa karşılık bir poliçe imzalayarak mübaşire teslim etmiş ve 2.727 kuruşun da "birkaç gün içerisinde" temin edilip gönderileceği sözünü vermişti. Verilen söz poliçe kadar geçerli değildi ve bu 2.727 kuruş ödenmedi. Halbuki bu para Yeniçerilerin maaşları için tahsis edilmiş olduğundan beklemeye imkân yoktu. Yeniçerilere aylıkları zamanında ödenmediğinde kazan kaldırırlar, sadrazam, belki de padişah makamından olabilirdi. Bu yüzden ödenmeyen bu 2.727 kuruş için Topkapı Sarayı ağalarından Makremecibaşı İbrahim Ağa, Adana'ya gönderilmişti⁴³.

38 Polat, *Yenilikçi Bir Âyan : Çapanoğlu Süleyman Bey*, s. 383.

39 Adana Ş. S. 55, img 61, sayfa 60, belge 73, 25 Şevval 1213/1 Nisan 1799 tarihli ferman (Sıra no: 3).

40 Kemal Beydilli, "Yusuf Ziya Paşa", *DİA*, C 44, İstanbul 2013, s. 34.

41 Adana Ş. S. 55, img 70, sayfa 139, belge 46, 25 Ş 1214/22 Ocak 1800 tarihli temessük (Sıra no: 22)

42 Adana Ş. S. 57, img 30, sayfa 54- 55, belge 83- 84, 09 ZA 1215/24 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 54).

43 Adana Ş. S. 57, img 11, sayfa 10, belge 36, 11 ZA 1215/26 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 55).

Bu işi takip edecek olan kişi, bu emrin muhatabı olan Adana mütesellimi olunca verilen emrin ne kadar ciddiyetle takip edileceği daha çok Adana kadısının ve bu iş için görevli olarak gelen mübaşirin çaba ve yeteneğine bağlı idi.

Mukataa gelirlerinin ve kalemiyye ücretlerinin toplanıp İstanbul'a gönderilmesinde yaşanan problemlere ilişkin pek çok olay İstanbul'dan yeni fermanların ve yeni mübaşirlerin gönderilmesine yol açmaktaydı. Devlet toplayamadığı bu paraların tahsilinin ne kadar önemli ve ne kadar acil olduğunu göstermek için çoğu zaman bu paralarla yeniçerilerin aylıklarının ödeneceğini öne çıkarmaktaydı. Öyle anlaşıyor ki konunun ne kadar önemli olduğunu anlatmanın en kestirme yolu bu idi. Küçükkend Mezraası Mukataası'nın 2.873 kuruşluk taksit akçası için İstanbul'dan özel görevli gönderilmesi ve bunun Yeniçeri mevacibi için tahsis olunduğunun bildirilmesi bunun örneklerinden birisidir⁴⁴.

Adana Mütesellimi Ahmet Bey, kardeşi Mehmet Bey ve amcası oğlu Mustafa Bey'in ortaklaşa sahip oldukları Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukataasına vergi verenler konar-göçer halktı. Bu konar-göçer insanlar çeşitli yerlere gittiklerinde her yörede yönetimde bulunan örf görevlileri kendilerinden ayrı ayrı vergi talep etmekteydiler. Bu durum hem halkın perişanlığına sebep olmakta hem de vergilerini vermekte oldukları mukataanın gelirlerinin azalmasına yol açmaktaydı. Başmuhasebe defterleri incelendiğinde adı geçen mukataanın yıllık gelirinin 10.177,5 kuruş 50 akça olduğu görülmüştü. Resm- ağnâm, resm-i şüttürân (deve), bennâk ve mücerred vergilerinden oluşan bu vergilerin dışında kendilerinden hâne-i avârız alınmaması, serbestiyet üzere vergilendirildiklerinden voyvodalarından başka kimsenin müdahalesine fırsat verilmemesi padişah fermanıyla emr edilmekteydi⁴⁵.

Kozan ve Kars-ı Mar'aş (Kadirli) civarında yaşamakta olan Kerimli aşireti büyük bir aşiret olup vergilerini Cemâ'ât-ı Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukataası'na ödemekteydiler. Çıkan bir anlaşmazlık üzerine aşiret halkı Adana'ya 20 saat (100 km) uzaklıktaki yerlere kaçmışlar ve vergilerini ödememek için direnmeye başlamışlardı. Ancak bu mukataanın yöneticilerinden birisi Adana Mütesellimi Ahmet Bey olunca İstanbul'dan beklenen ferman gelmekte gecikmemişti. Başmuhasebe defterlerine bakıldığında yılda 10.177,5 kuruş vergileri olduğu görülmüştü. Bu türden Ekrâd ve Türkmen reayası konar-göçer taifesinden olduklarından avârızhânesi vermeyip bağlı oldukları mukataaya konar-göçer vergisi ödemek zorundaydılar. Bu yüzden kaçtıkları yerden kaldırılarak eski mekânlarına yerleştirilmeleri ve vergilerini tam olarak ödemeleri için bu ferman yayınlandı⁴⁶.

IV. Üzeyir Sancakbeyi Küçükhalioğlu Halil Paşa ve Hasanpaşazâdeler

Napolyon Bonapart'ın Mısır ve Suriye üzerine yürüdüğü o savaş yılları, Payas ve İskenderun çevresinde Üzeyir sancakbeyi olarak bulunan Küçükhalioğlu Halil Paşa'nın isyan bayrağını kaldırması için en uygun zamandı. Dört yol ve İskenderun'dan geçen hac ve ticaret yollarını kapayan ve bölgeyi tam bir derebeyi gibi idare eden Küçükhalioğlu Halil Bey, devletten bir anlamda zorla *beylerbeyilik* unvanını da almış Burnaz ve Payas menzillerinden bâc (vergi,

44 Adana Ş. S. 57, imğ 54, sayfa 102- 103, belge 135, 10 RA 1216/21 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 68).

45 Adana Ş. S. 57, sayfa 22-23, imğ 9, belge 29, 15 L 1216/01 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 51).

46 Adana Ş. S. 57, sayfa 11, imğ 8, belge 27-b, Selh-i L 1215/15 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 53).

harac) almadan hiç kimseyi geçirmez olmuştu⁴⁷. Bu yüzden erzâk ve mühimmat sevkiyatının Tarsus- Lazkiye iskeleleri yoluyla denizden yapılması, bu iş için de Tarsus'da bir menzilhâne açılması hususunda Tarsus Mütesellimi Mustafa Bey'e ve Adana Mütesellimi Ahmet Bey'e gerekli emirler gönderilmişti⁴⁸. Mayıs ayı başlarında Tarsus mütesellimine gönderilen ferman-da, Adana Mütesellimi Ahmet Bey ile birlikte Tarsus'a gönderilen gemiye gerekli hububatın yüklenilmesinden sonra üzerine yeteri kadar asker koyup Yafa limanına gönderilmesi emir buyurulmaktaydı⁴⁹.

Küçükalioglu Halil Bey, Burnaz ve Payas menzillerini işlemez hale getirdiğinden Adana Mütesellimi Ahmet Bey ve Tarsus Mütesellimi Karmudzâde Mustafa Bey'e bölge kadılarına gönderilen fermanda Adana menzilhânesi de işlevsiz kaldığından buradaki menzil beygirlerinin Tarsus'a gönderilmesi ve gelen ulakların ve nakli gereken diğer eşya ve askerin Tarsus İskelesi'nden gemilere yüklenerek Lazkiye limanına gönderilmesi istenilmekteydi. Ulukışla ve Kızanlı İskelesi menzilleri ise bu kazaların ahalileri tarafından işletilecek, işlerin aksamasına izin verilmeyecekti⁵⁰.

V. Lojistik Merkezi Adana: Deve, Buğday, Arpa ve Bulgur Temini

Bir savaş sırasında Adana eyaletinden buğday ve arpa dışında en çok istenen şey deve idi. Özellikle Suriye ve Mısır üzerine yapılacak bir harekâta develere fazlasıyla ihtiyaç vardı. Dergâh-ı mu'allâ gediklilerinden Mîr Hamza bu iş için görevlendirilerek Adana'ya gelmişti. İstenilen 150 mehâr *mekkârî şütürânı* 3-5 gün içerisinde mükemmel havut ve diğer koşum takımları ile orduya getirilecek ve yüke girdikleri günden itibaren gerekli ücretleri devecibaşı tarafından verilerek Yafa'ya ulaştırılacaktı⁵¹. Yusuf Ziya Paşa'nın Napolyon üzerine harekâtında Adana eyâletinden istenilen bu 150 mehâr deveden Adana sancağının hissesine 53 mehâr deve düşmüştü.

Bu 53 mehâr deveyi Adana Mütesellimi Ahmet Bey satın almış ve gereken parayı Adana Müftüsü İshak Efendi ve Adana Naibi İmamzâde Ahmet Efendi'den talep etmişti. Ancak bu paranın ödenmesine karşı çıkan müftü ve naib efendilerin Evâil-i Zilhicce 1213 (7- 16 Mayıs 1799) tarihli ferman ile Amasya Kalesi'nde hapis olunmaları emr olunmuştu.

“Osmanlı'nın yasağı üç ay sürer” darbimeselini doğrularcasına yeni Adana naibi efendi İstanbul'a yeni bir arz ve beraberinde bir de mahzar göndermişti. Yeni naib bu kimselerin fitne uyandıran kimseler olduğunu, halka yaptıkları zulmün nihayeti olmadığını kabul ediyordu. Ancak halkın, ilmiye sınıfının ve sâlih kimselerin ortak ricasını iletiyor ve bu kimselerin haptisten çıkarılarak memlekete dönmelerine izin verilmesini istiyordu. İshak Efendi ve İmamzâde Mustafa Efendi memlekete dönecek olurlarsa konaklarından dışarı çıkmayacaklar, ehl-i örf taife-

47 Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, yay. Mücteba İlgürel, İ.Ü.E.F. Yay., İstanbul 1978, s. 341.

48 Adana Ş. S. 55, img 60, sayfa 118- 119, belge 76, 12 Rebî'ül-âhir 1214/13 Eylül 1799 tarihli ferman (Sıra no: 16).

49 Adana Ş. S. 55, img 70, sayfa 137, belge 47, Evâ'il-i Zi'l-hicce 1214/26 Nisan- 5 Mayıs 1800 tarihli ferman (Sıra no: 28).

50 Adana Ş. S. 57, img 41, sayfa 76, belge 109, 4 Safer 1215/27 Haziran 1800 tarihli ferman (Sıra no: 30).

51 Adana Ş.S. 57, img 39, sayfa 73, belge 105, 15 ZA 1214/ 10 Nisan 1800 tarihli ferman, (Sıra no: 26).

sinden hiç kimse ile konuşmayacaklar ve hükümet işlerine karışmayacaklardı⁵². Adana Müftüsü İshak Efendi'nin, Mütessellim Ahmet Bey'in amcası oğullarından olduğunu bildiğimiz için bu meselenin 3 ay içerisinde çözüme kavuşturulması bizim için oldukça anlaşılır bir durumdur. Ancak İshak Efendi'nin deve bedeli meselesinde niçin Ahmet Bey'e karşı geldiğine ilişkin bir bilgiye sahip değiliz.

Adana ve Tarsus'ta olan arpanın Tarsus'tan gemiye yüklenerak Yafa İskeleye'ne ulaştırılması için Adana Mütessellimi Ahmet Bey'e, Tarsus Mütessellimi Karmutzâde'ye ve Adana satınalma memuru Halil'e ferman gelmişti. Toplanan arpanın "mahiyeli" gemilerden Nemçeli Vasil Kaptan'ın gemisine yüklenilerek Yafa'ya ulaştırılması isteniliyordu⁵³. Belgede Tarsus mütessellimi Karmutzâde denildikten sonra "ve şerîki Ahmet" denilmesi ilginçtir. Tarsus mütessellimliğindeki bu ortağın Adana Mütessellimi Ahmet Bey olması akla en yakın ihtimal olarak gelmektedir. Ancak mütessellimliğin bu şekilde ortaklaşa yürütülmesi konusu Tarsus gibi tamamı mukataa haline getirilmiş olan bir sancak için ayrı bir anlam taşır⁵⁴. Belgede dikkat çeken bir başka husus ise devletin savaş sırasında deniz nakliyatında bir Avusturya (Nemçe) gemisini ücretli olarak kullanmasıdır.

Napolyon Bonapart'ı kovmak için hazırlanan ordunun ve sadrazam mutfağının ihtiyacı için Konya eyaletinden beher kıyyesi üçer para üzerinden bulgur temin edilmişti. Bu bulgurdan 10.000 kilesini Niğde, 10.000 kilesini ise Kayseri kazaları halkı ödeyeceklerdi. Ancak iş bu kadar basit değildi. Bulgurun kıyyesi 3 paradan 8 paraya çıkmıştı. Bu 8 paranın 3'er parası resmî fiyatı üzerinden Niğde ve Kayseri halkı tarafından ödenecek geri kalan 5'er parası ise devletin resmî satınalma memuru tarafından ödenecekti. Bir başka ifade ile gereken 30.000 kuruş Niğde ve Kayseri halkı tarafından karşılanmış olacak, bu satıştan elde edilen 50.000 kuruş ise devletin yeni alımları için kullanılacaktı. Buradan anlaşıldığına göre devlet savaş hazırlıkları için bulgur satışına aracılık ederek kendisi için yeni kaynak yaratmaktaydı. Karaman halkı ise bir anlamda savaş için devlete ucuz bulgur temin etmiş oluyordu⁵⁵.

Devlet bölgeden satın alınacak olan eşyanın satın alınması sırasında bir suistimal olmaması için çoğu zaman merkezden güvenilir bir kişiyi "mübayaacı" ünvanıyla satın alma memuru olarak gönderiyordu. Ancak bu kişilerden devletin beklediği hizmeti alması çoğu zaman mümkün olmuyordu.

1801 yılında Adana mübayaacısı olan Mehmet Sürurî⁵⁶, devlete ait satın alma işlerini yaparken

52 Adana Ş. S. 55, imğ 70, sayfa 137, belge 45, Evâ'il-i Cemâziye'l-evvel 1214/ 1- 10 Ekim 1799 tarihli ferman (Sıra no: 19)

53 Adana Ş. S. 57, imğ 23, belge 115, 15 C 1215/ 03 Kasım 1800 tarihli ferman (Sıra no: 37).

54 Mütessellimlik uygulaması hakkında bk. Yılmaz Kurt, "Çukurova'da Mütessellimlik Uygulaması", *XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, C III, haz. Semiha Nurdan-Muhammed Özler, Ankara 2022, s. 1485-1500; Fatma Şimşek, *Anadolu Sancaklarında Mütessellimlik Kurumu (XVIII. Yüzyıl)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya 2010.

55 Adana Ş. S. 57, imğ 6, sayfa 7, belge 21, 26 C 1215/14 Kasım 1800 tarihli ferman (Sıra no: 38).

56 *Sicill-i Osmânî*'de adı geçen aynı dönemde yaşamış Sürurî Mehmed Paşa, 1806 yılında Başbakanlık olarak görev yapmıştır. Burada "Bey" ünvanı ile anılmış olması bu tahmini güçlendirmektedir. Bk. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, C V, yay. haz. Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1555. Ancak buraya aldığımız bir hüccette ise Muhammed Sürurî Adana kadısı olarak gösterilmiştir. Bk. Adana Ş. S. 55, imğ 62, sayfa 122, belge 67 (Sıra no: 24). Kadılara "bey" diye hitap edilmeyeceği için bir isim benzerliği söz konusu olabilir. Şeddeli olarak yazıldığı için Muhammed

Adana kadısı marifetiyle hesabı görülmüş ve 118.583 akça açığı olduğu tespit edilmişti. Adana ve Tarsus mübayaacılığına Seyyid Halil tayin olunmuş ve devlet alacağının tahsili için Sadrazam çukadarlarından Küçük Hasan mübaşir olarak gönderilmişti. Bu belge, devlet alacaklarının kimler elinde nasıl çar-çur edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Adana mütesellimi Ahmet Bey'in zimmetinde 9.000 kuruş; şehir kethüdası zimmetinde 470 kuruş; Adana ahali-leri zimmetinde 10.000 kuruş; Tarsus mütesellimi zimmetinde 5.000 kuruş; Tarsus'da depoda bulunan pamuk bahasından 18.250 kuruş olmak üzere alacakları bulunduğu görülmüştü. Bu paraların tahsili için gönderilen Hasan Ağa bir kuruş para göndermemiş ve yeni alım-satım-lara girişmiş, "ol tarafda vazîfesinden hâric memleket âyânlığıyla meşgûl" olmuştu. Bu sefer gönderilen Çukadar Hasan'dan eski mübaşir Hasan'ın zimmetinde kalan paraları tahsil edip göndermesi için sıkı tembihler yapılmaktadır⁵⁷. Bu tembihler de işe yaramamış olmalı ki Adana'ya gelen Çukadar Kürt Hasan Ağa, eski mübayaacı Sürurî Mehmet Ağa'nın zimmetinde görünen paralardan Adana Mütesellimi Ahmet Bey zimmetinde 9.000 kuruş; Adana ahali-si zimmetinde 10.000 kuruş olmak üzere toplam 38.112 kuruşun tahsil olundukça parça parça teslim olunacağına dair yeni mübayaacı Halil Ağa'nın elinden bir tahvil senedi almakla belki de bu işin sorumluluğundan kurtulmayı amaçlamaktaydı⁵⁸.

VI. Adana Serdarlığı ve Yeniçeri Mevacipleri

Adana serdarlığı görevi, çoğunlukla Adana âyânları tarafından yürütülmekteydi. Bu durum 1601 yılında başlayan ve bütün Çukurova'yı etkileyen Büyük Celalî Kaçgunu'nu durdurabilmek için devletin âyân-ı vilâyetin gücünden yararlanmak zorunda kalması ile açıklanmaktaydı. Bu görevi alanların daha önce yeniçeri, ser-turnayî gibi görevlerde bulunmuş olan *ocak eskileri* olduğu ve görevleri bittikten sonra Adana'ya yerleşip eşrâf ve âyân sınıfı arasında yer aldıkları görülmektedir. Bu ailelerden birisi de Çopurzâdeler diye anılan aile idi. Adana serdarı olan Çopurzâdeler-den Hacı Mehmet⁵⁹ 1800 yılı Nisan ayında ölünce zimmetinde 2.000 kuruş kaldığı görülmüştü. Bu alacağın tahsili ve muhalefâtının zabtı için Çorbacı Numan Ağa görevlendirilmişti. Numan Ağa Adana'ya geldiğinde Paşabeyoğlu'nun kethüdası Hacı Halil oğlu Halil'in müteveffanın çiftliklerini ve 20 keseden fazla değeri olan eşyalarını "fuzûlî zabt" etmiş olduğunu, bu yüzden yasal mirasçısı olan kızına çok az bir şey verildiğini görmüştü. Bu 2.000 kuruşun tahsili için daha önce adı geçen Halepli Es-seyyid Mustafa tarafından da mühürlü mektup verilmişti⁶⁰.

Çopurzâde Hacı Mehmet'i, Ahmet Cevdet Paşa, "Çopuroğlu Mehmed Ağa" adıyla Hasanpaşazade Abdullah Paşa'nın adamlarından birisi olarak tanıtmaktadır. Cevdet Paşa'ya göre Ahmet Bey'in babası olan Adana Mütesellimi Abdullah Bey'e, Payas sancağı muhafazası görevi ile beylerbeyilik/ paşalık rütbesi verilmişti. Bu sırada Adana halkı ile aralarında ortaya çıkan anlaşmazlık açık kavgaya dönüşmüş ve birkaç kişi ölmüştü. Bunun üzerine Adana halkının şikâyetlerini Adana müftüsü yanına aldığı birkaç kişi ile birlikte Divan-ı hümayuna iletmişti.

Sürurî diye okuduğumuz isimle Mehmed Sürurî olarak okuduğumuz isim aynı olsa bile verilen ünvanların ağa, efendi ve bey olması düşündürücüdür.

57 Adana Ş. S. 57, img 35, sayfa 64, belge 96,16 Muharrem 1216/29 Mayıs 1801 tarihli ferman (Sıra no: 59).

58 Adana Ş. S. 57, img 6, sayfa 7, belge 22, RA 1216/Temmuz 1801 tarihli tahvil (Sıra no: 69).

59 Çopurzâde Mehmet'i 1787 yılında Çerkesî Hasan Paşa'nın Adana valiliği döneminde Adana mütesellimi olarak görmekteyiz. Bk. Adana Ş. S. 64, belge 76, 3 Safer 1202/5 Ekim 1787 tarihli tahvil.

60 Adana Ş. S. 57, img 18, sayfa 31-32, belge 53, Evâ'il-i ZA 1214/27 Mart-5 Nisan tarihli ferman (Sıra no: 25).

Magosa'ya sürgünü emr edilen Abdullah Paşa'nın Adana'daki davası vekili vasıtasıyla görülecekti. Ancak Abdullah Paşa, Magosa'ya gitmekten imtina edince bu hareketi isyan olarak yorumlanarak, yeni vali Yusuf Paşa tarafından Çopuroğlu Mehmed Ağa ile birlikte idam edilerek kesik başları İstanbul'a gönderilmişti⁶¹. A. Cevdet Paşa'nın kontrolsüz olarak Vasıf Efendi'den aktardığı bu bilgiler⁶² ulaşabildiğimiz hiçbir arşiv belgesi ile desteklenmemiştir.

Adana mukataaları ve İfrâz-ı Zü'l-kadriyye Mukataası ve bazı diğer gelir kaynaklarından bir kısmı Erzurum, Kars, Ahıska ve Sohum kalelerinde görev yapmakta olan yeniçerilerin mevâcipleri için tahsis edilmişti. 1197- 1200 senelerine ait 4 yıllık mevâciplerine ve 1211- 1214 senelerine mahsuben tahsili ferman olunan 59.059 kuruş tutarındaki gelirler adı geçen eyaletlerin kalelerine ulaştırılmak üzere görevli salyaneciye teslim edilerek ulaştırılması istenilmekteydi⁶³. Bu belge Nizâm-ı Cedîd askeri ile Yeniçeri askeri arasındaki tercihin bir göstergesi ve yeniçerilerin ne derece ihmal edilmekte olduklarının bir belgesi olarak değerlendirilebilir⁶⁴.

Mukataa ihaleleri problem olduğu gibi mukataaların yıllık gelirlerini ve kalemiyyelerini toplamak da aynı şekilde problem olmaktaydı. Devlet bu durumu “sefer-i hümayun meşguliyetlerinin yaklaşması” ile yeterince ihtimam olunmaması, dolayısıyla mukataaların “kâr-güzâr” kimselerin uhdesine verilmemesi ile açıklamaktaydı⁶⁵. Adana mukataa gelirlerinden 13.155 kuruşun tahsili için çukadar Ankaralı Halil mübaşir tayin edilerek gönderilmişti. Ancak her sene hazineye teslim edilmesi gereken bu para 1210 senesinde 1214 senesine gelinceye kadar tam 4 yıl hiç ödenmemiş ve 52.622 kuruşa ulaşmıştı. Şimdi Ankaralı Halil'den istenilen bu paranın ne şekilde olursa olsun mutasarrıflarından ve mültezimlerinden tahsil edilerek Hazine-i âmireye ulaştırılması idi⁶⁶. Adana'da bulunan Halep Mirmiranı Mukataasının mutasarrıflarından Seyyid Mehmet Ali'nin vefatı üzerine hissesi başkasına verilmemiş ve ortağı bulunan Gönenli Hüseyin dahi ödemesi gereken parayı devlete ödememişti. Böylece yıllık 4.347 kuruşun tahsili için yine İstanbul'dan Defterdar çukadarlarından Halil Adana'ya gönderilmişti⁶⁷.

VII. Üstdüzey Bürokratların Adana'da Mülk Edinmeleri

Yüreğir nahiyesinin Akarca köyü ve köyde bulunan bir çiftlik, Sadaret Kaymakamı bulunan Abdullah Paşa'nın uhdesinde bulunmaktaydı. Bu yüzden köy halkının, adı geçen köyün ve çiftliğin imarına hizmet etmeleri karşılığında 3 sene müddetle tekâlîf-i örfiden muaf olmaları için ferman yayınlanması çok zor olmadı. 3 sene sonunda ise köy halkı yıllık 150'şer kuruş maktû' vergi ödeyeceklerdi. Buna ilişkin muafiyet emrinin gönderilmesi için Ahmet Bey'in

61 Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, haz. Abdülkadir Özcan, C III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, s. 361.

62 Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, s. 351. Burada verilen bazı yeradları Azâz: Üzeyir (Özerili); Kilis: Kurdkulağı olarak düzeltilmelidir.

63 Adana Ş. S. 57, img 05, sayfa 13, belge 30, 07 RA 1215/29 Temmuz 1800 tarihli ferman (Sıra no: 33).

64 Mehmet Mert Sunar, “Ocak-ı Âmire'den Ocak-ı Mülgâ'ya Doğru: Nizâm-ı Cedid Reformları Karşısında Yeniçeriler”, *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 504.

65 Adana Ş. S. 57, img 49, sayfa 92, belge 126, 22 Safer 1216/4 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 62).

66 Adana Ş. S. 57, img 50, sayfa 94, belge 128, 22 Safer 1216/4 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 63).

67 Adana Ş. S. 57, img 48, sayfa 90, belge 124, Gurre-i RA 1216/12 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 64).

başvurusu üzerine hazine kayıtlarında yapılan inceleme sonunda Adana kazasının 264 adet avâriz ve nüzul hânesi bulunduğu ve ödemeleri gereken verginin mukataaya bağlanmış olduğu görülmüştü. Yapılan bu araştırmada Yüreğir nahiyesinde Akçalı isimli bir cemaat bulunduğu ama Akarca isimli bir köy kaydı bulunmadığı anlaşılmıştı. Akarcalı köyünün de uzun süreden beri ahalisi etrafa dağılmış ve boşalmış köylerden olduğu ve bu sebeple diğer köylerle birleştirilmiş olduğu, bu tür köylerin durumları düzelinceye kadar 3-5 seneye kadar üzerlerine tekâlif hissesi tarh olunmayıp halkın himaye edilmesi “muktezâ-yı şurût” olduğu mevkûfâtan derkenâr olunmuştu. İşte bu gerekçe ile Sadrazam vekilliği görevini yürüten Abdullah Paşa’nın⁶⁸ Akarca köyündeki çiftliği reayasının 3 sene vergiden muaf tutulmaları ve 3 sene sonunda maktû‘ vergiye bağlanmaları memleketin imarı ve halkın refahı için gerekli görülmüş ve buna ilişkin ferman mütesellime, kadılara ve gerekli olan makamlara gönderilmişti⁶⁹.

Bu şekilde devlet arazilerinin bataklıktan kurtarılması ve tarıma kazandırılması şartıyla devlet görevlilerine tahsisi, Adana Valisi Abidin Paşa zamanında 100.000 dönüm arazinin valiye ve hanımına tahsis edilip tapularının verilmesi ile devam edecektir⁷⁰. Aynı uygulamanın Cumhuriyetin ilk yıllarında sınırlı ölçülerde de olsa devam ettirildiğini bilmekteyiz.

Tarsus sancağında bulunan Tarsus ve Tevâbi‘i Mukataası’nın mâlikâne ortaklarından birisi Valide Sultan’ın Kethüdası Yusuf Ağa idi.

Napolyon’un Akkâ Seferi dolayısıyla ordunun ihtiyaçları artmış ve Tarsus sancağına da birçok yeni vergi yüklenmişti. Oysa Kethüda Yusuf Ağa’ya göre hac yolu üzerinde bulunan bu mukataa Ak Köprü, Yanıkhan, Yayla, Kızoluğu ve Çakıd Hanı’ndan Adana’ya varıncaya kadar olan bütün bölgenin yol güvenliği için önem taşımaktaydı. Ona göre Tarsus Sancağı’nın mukataaya bağlanması da bu sebeple olmuştu. Oysaki şimdi Adana Valisi bulunan Hüseyin Paşa, daha önceden Tarsus’tan istenmeyen *zahîre-bahâ*, *döşeme-bahâ* ve *kaftan-bahâ* gibi isimlerle *tekâlîf-i şâkka* talep etmekteydi. Adana valilerinin Tarsus Mukataası halkına bu tür tekâlîf yüklememeleri ve halkı incitmemeleri konusunda bu ferman kaleme alınarak Adana mütesellimine ve Adana kadısına gönderilmişti. Fermanın başına da “Tarsus sancağının mu‘âfiyet emridir” diye ayrıca yazılarak fermanın önemi sanki belirtilmek istenilmişti⁷¹. Bu fermanın çıkarılmasında öne sürülen gerekçe çok geçerli olmasa da mâlikâne sahiplerinden birisinin Valide Sultan’ın kethüdası Yusuf Ağa olması çok daha geçerli bir gerekçe olduğu açıktır.

68 Adana’da çiftlik sahibi olup çiftliği için bu muafiyeti alan Abdullah Paşa’nın “Sadâret kethüdası” olmasının dışında bir bilgiye sahip değiliz. Menemencioğlu Ahmet Bey’in hatıratında adı geçen Çapanoğlu Süleyman Paşa’nın kethüdası olarak gösterilen ve Adana’da Hasanpaşazâde Ahmet Bey ile birlikte 40.000 askere komuta ettiği söylenen Abdullah Kethüda olması ve bu görevlendirme sırasında Yüreğir’deki bu çiftliği sahiplenmiş olması mümkün görünmektedir. Bk. *Menemencioğulları Tarihi*, s. 19.

69 Adana Ş. S. 57, img 51, sayfa 97-98, belge 131, 04 CA 1216/12 Eylül 1801 tarihli ferman (Sıra no: 71).

70 Yılmaz Kurt, “Adana Valisi Abidin Paşa ve Karşılızâdelere”, *Sonsöz Gazetesi*, 11 Şubat 2021, Tarihin İçinden; Yılmaz Kurt, “Adana Valisi Abidin Paşa’nın Çiftlik Sevgisi”, *Sonsöz Gazetesi*, 17 Şubat 2021, Tarihin İçinden Köşesi, s. 3; Musa Çadırcı, “Abidin Paşa’nın Adana Valiliği”, *Tarihte Adana ve Çukurova*, C III, ed. Yılmaz Kurt - Fatih Sansar, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s. 11-24.

71 Adana Ş. S. 55, img 66, sayfa 129, belge 58, 19 L 1214 /16 Mart 1800 tarihli ferman (Sıra no: 23).

VIII. Değişik Olaylar (Vekâyi‘-i Şettâ)

1. Kilise Tamiri Yasağı

Adana Eyâlet Divânı’ndan 1799 yılı Eylül ayında gönderilen bir buyurulduda “yeni kilise” yapılmaması emri çerçevesinde izinsiz olarak kilise tamirlerinin de yasak olduğu ve izinsiz olarak kiliselerine “bir ağaç veya bir taş bile ekleyenlerin” cezalandırılacağı bildirilmekteydi. Yeni kilise yapılması yasak olduğundan gayrimüslim halk, “eski, yıkık kiliseleri tamir ediyoruz” diyerek genişletmekte ve yeni yeni kiliseler yapmaya çalışmaktaydılar. Adana kadısına ve Adana Mutesellimi Ahmet Bey’e gönderilen bu emirde “tâ’ife-i Nasranî” ayrı ve “millet-i Ermeniyân” ayrı sayılmış olması dikkat çekmektedir⁷².

2. Mülk Satışı

Ahmet Bey, Adana mütesellimi olmanın yanı sıra mukataalar satın alıyor, bunları iltizama veriyor, eyaletin cizyelerinin toplanması işini üstleniyor ve bu arada bir emlak bürosu gibi bazı mülk alım satımları da yapıyordu. Durmuş Fakih Mahallesi’nde bulunan bir köşk ve bir evin mülkiyetine kardeşi Mehmet Bey ve amcasının oğlu Mustafa Bey ile birlikte ortaklaşa sahip iken bu köşkü akça/kuruş değeri belirtilmeksizin “ma‘lûmü’l-mikdâr meblağa” Misisli-oğlu Seyyid Mustafa Bey’e satmışlardı⁷³. Bu satış sırasında Ahmet Bey mütesellim olarak görev yapmakta ve Serrâcân Mahallesi’nde oturmaktadır. Şahitler arasında Ahmet Bey’in divan kâtibi Şehrî Mehmet Efendi, Tüfenkçibaşısı, turnacıbaşı Mustafa Ağa da bulunmuşlardı. Bu binanın Tepebağ Mahallesi’nde bulunan ve Ramazanoğlu Evi olarak kayıtlara geçirilen bina olması mümkün görünmektedir⁷⁴. 1572 yılı tahririnde görülen Tepebağ Mahallesi’nin 1750 yılı mahalle listesinde görülmemesi ve Durmuş Fakih Mahallesi’nin ortaya çıkmış bulunması ve Hasanpaşazâdelerin daha sonra Ramazanoğlu kimliği almış olmaları bu kanaatimizi güçlendirmektedir.

3. Kayıp Beratlar, Kayıp Mühürler

1801 yılı mayıs ayında her nasıl olmuşsa olmuş, Adana Mutesellimi Ahmet Bey kendisine verilen mâlikâne beratlarından birisini “kazâen” kayıp etmişti.

Beratını kayıp eden bütün vatandaşlar gibi Ahmet Bey de Divân-ı hümayûna başvurmuş ve kendisine yeni bir berat verilmesini istemişti. Beratı yitirilmiş olan mukataa, Adet-i ağnâm-ı nâhiye-i Dünderlu ve Koyunculu ve Tevâbi‘i ma‘a ‘avârız-ı nâhiye-i mezbûr mukataası olup yıllık 7.043 kuruş malı ve 1.125 kuruş muaccesi bulunmaktaydı.

Beratlarını kayıp eden kişiler “meşhûr ve mütesâdif” kişiler ise bunlara beratları verilecek eğer değilse “kasr-ı yedlerine i‘tibâr” olunmayacaktı. Padişaha verilen telhis üzerine ferman yayınlanmış, hakkında “inâyet-i pâdişâhî” zuhûr ederek 1215 yılı Muharrem ayının başlangıcından başlayarak eski muaccesiyle “hayatda oldukça te‘biden ber vech-i mâlikâne”, bu mukataayı

⁷² Adana Ş. S. 55, imğ 58, sayfa 115, belge 80, 25 R 1214/26 Eylül 1799 tarihli buyuruldu (Sıra no: 18).

⁷³ Adana Ş. S. 55, imğ 21, sayfa 40, belge 122, 01 Muharrem 1214/05 Haziran 1799/23 Mayıs 1799 tarihli kat‘î satış hücceti sureti (Sıra no: 7).

⁷⁴ Nusret Çam, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Adana 01*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2010, s. 259- 261.

işletmeye Ahmet Bey hak kazanmıştı⁷⁵.

Bu anlatılanlar çerçevesinde her şey usûlüne uygundu ve aslında kayda değer hiçbir durum yoktu. Ancak bu berat diplomatika açısından oldukça sorunlu bir berat olarak görünmektedir. Adana Şer'îye Sicili'nde yer alan bu berat doğal olarak bir surettir. Ancak beratın yazım tekniği ve kullanılan bazı ifadeler bildiğimiz Osmanlı berat tekniğine pek uymamaktadır. Ahmet Bey için düzenlenen bütün beratlarda elkab kısmı belli iken bu beratla ek olarak, “nâkil-i yarlığ-ı belîğ-i mekremet-unvân-ı cihân-bânî” gibi süslü ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca beratın birçok yerinde anlatım bozukluğu vardır: ... “zâyi'den berât-ı şerîfim virilmek şartıyla şürûtundan idüğü derkenâr olundukda” veya “ meblağ-ı mezbûru beher sene an hıżâneye havâleten edâ” ifadeleri sorunludur. Te'kid kısmından sonra tarih kısmının farklı yazılması, beratın Maliye kaleminden değil Divândan verilmiş olması ve tarihin metin içerisinde “zuhûra getürüb biñ iki yüz on altı senesi Muharreminiñ onuncu günü bu berât-ı hümayûnu virdim” olarak belirtilmesi ile açıklanabilir⁷⁶. Buna rağmen belgenin dili oldukça sorunludur. Adana Şer'îye sicillerinde bu şekilde sorunlu/şüpheli belgeler için daha birçok örnek göstermek mümkündür⁷⁷. Ayrıca bir süre önce de Hasanpaşazâdelerin ceplerindeki şahsî mühürlerini kayıp ettikleri sicillere yansımıştı⁷⁸. Yöre halkından birilerinin valilik makamına geçmesi ve uzun süre bu makamda oturması, bunların bölgedeki nüfuzlarının kadıları bile etkileyecek dereceye ulaşmasını mümkün kılmaktaydı. Böyle olunca da kadıların böyle güçlü mütesellimlerle uyumlu çalışması bir zorunluluk gibi olmaktaydı.

4. Altın Fiyatları

Osmanlı Devleti'nin enflasyona karşı almış olduğu tedbirlerden birisi de altın fiyatlarını kontrol altında tutabilmektir. Bunu sağlamak için devlet zaman zaman kazâlara fermanlar göndererek tespit edilen resmî rayicilerin dışında yüksek fiyatla altın alım ve satımını yasaklamakta, buna uymayan alıcıların ve satıcıların sorumlu tutulacaklarını bildirmekteydi⁷⁹. 1801 yılı temmuz ayında Adana mütesellimi Ahmet Bey'e gönderilen fermanla İstanbul Zer-i Mahbûb altını 5 kuruşa; yarım Zer-i Mahbûb 100 paraya ve çeyreği ise 50 paraya alınıp satılacaktı. Eski ve yeni Fındık altını, Macar altını, Mısır Zer-i Mahbubu için konulan narhlar da tek tek bildirildikten sonra konulan bu narha uyulması için gereken tenbih ve tehditler yapılmaktaydı⁸⁰. Bu ferman, narh uygulaması ile ilgili olmasına rağmen Adana kadısına değil Adana mütesellimine gönderilmişti. Bu durum belki de mukataa ve cizye ödemelerinde uygulanacak altın rayicelerini

⁷⁵ Adana Ş. S. 57, img 24-25, sayfa 43-44, belge 67-68, 10 Muharrem 1216/23 Mayıs 1801 tarihli berat (Sıra no: 57).

⁷⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Arşiv Belgelerinin Dili (Diplomatika)*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul 1994, s. 131.

⁷⁷ Yılmaz Kurt-Muhammed Ceyhan, “Osmanlı Arşivlerinde Bulduğumuz Şüpheli Belgeler Üzerine”, *Bütün Yönleriyle Osmanlıca ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Kırıkkale Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Yayınları, Ankara 2017, s. 393- 406.

⁷⁸ Kurt, “Çukurova Âyânları III: Hasanpaşazâde Ahmet Bey”, s. 48.

⁷⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yayıncılık, ed. Ekrem Ayyıldız, İstanbul 2012, s. 197; Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, ed. Ali Berktaş, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007, s. 48.

⁸⁰ Adana Ş. S. 57, sayfa 95, belge 129, Evâil-i RA 1216/ 12- 21 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 67); Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 291.

göstermek içindi. Bu belgeler resmi fiyatların bilinmesi açısından önemli olsa da uygulamada çoğu zaman piyasa fiyatlarının devletin yasaklarını deldiğini bilmekteyiz. Devletin Yeniçeri aylıklarını ödeyebilmek ve bütçe açığını kapatabilmek için altın ayarlarına yaptığı bilinçli müdahaleler ise bu türden resmî narhları tamamen geçersiz kılmaktaydı.

5. Adana’da Gündelik Yaşam

Adana’da günlük yaşamın renklerine ilişkin Adana’lı Ayşe isimli kadının arzı güzel bir örnek olabilir: Ayşe’nin iddiasına göre kocası olan Adana Kalesi Dizdârı Mehmet 2.000 kuruş değerindeki mal ve eşyasını alarak ortadan kayıp olmuştu. Ayşe’nin bu şikâyeti üzerinde İstanbul’dan ferman gelmiş ve ödememekte ısrar ederse Dizdar Mehmet’in İstanbul’a gönderilmesi emr edilmişti. Ancak gelen emr-i şerif hiçbir işe yaramamış ve Ayşe Hanım, hakkını aramak için İstanbul’a giderek burada 2.000 kuruş harcamak zorunda kalmış ve tam anlamıyla borca batmıştı. Şimdi devlet Adana mütesellimi Ahmet Bey’e ikinci bir emir göndererek Dizdar Mehmet’in yargılanmak üzere ne şekilde olursa olsun hemen İstanbul’a gönderilmesini emr etmekteydi⁸¹.

18. yüzyılda Adana’ya atanan valilerin çoğu Adana’ya hiç gelmeden doğrudan muhafazasına memur oldukları Rumeli’deki kale ve şehirlere gidiyorlar, Adana’ya mütesellimlerini gönderiyorlardı. Dışarıdan gelecek bir mütesellim bölgede gerekli nüfuzu sağlayamayacağı için bu mütesellim genellikle yerli eşrâf ve âyândan birisi olmaktaydı. 1750 yılından 1831 yılına kadar atanan mütesellimlerin çoğunluğu bölgenin en güçlü âyân ailesi Hasanpaşazâdelerden olmaktaydı.

6. Valiler, Mütesellimler ve Re’âyâ

1215/ 1801 yılının şubat ayında İsmail Muhafızı Muhammed Paşa’ya Adana eyaleti verilince Adana Mütesellimi Ahmet Bey’e ve Adana kadısına valinin hissesine düşen 7.500 kuruş imdâd-ı hazeriye vergisinin tahsil edilerek kendisine gönderilmesi için ferman gönderilmişti. Ferman- da fazlaca mübaşir göndererek halktan gereksiz yere mübaşir ücreti istenilmemesi gerektiği de hatırlatılmaktaydı. Bu fazladan mübaşir göndererek birilerine gelir kapısı temin etmek soygunu padişahların da dikkatini çekecek kadar yaygınlaşmıştı⁸². Kısa bir süre sonra gönderilen ikinci bir ferman- dan Adana Valisi Muhammed Paşa’nın tam adının Şerif Muhammed Paşa olduğu anlaşılmakta ve mahiyye, hass ve seferiye akçalarından alacağı olan 8.693 kuruşun toplanarak gönderilmesi istenilmekteydi⁸³.

Adana’nın Yüreğir nahiyesinde bulunan İki Kilise Mezraası mukataa yapılmış ve 1801 yılında Mehmet isimli birisine satılmıştı. Ancak mukataayı alan Mehmet kısa bir süre sonra ölünce 5.337 kuruş tutan borcunun ödenmesi yetimlerinden talep edilmiş ve 1.384 kuruş tahsil edilip hazineye konulmuştu. Daha sonra mukataa sahibi Mehmet’in mukataanın gelirlerini toplayamadan ölmüş olduğu anlaşıldığından halkın zimmetinde görünen 5.337 kuruşun her kimin zimmetinde kalmışsa onlardan tahsil edilmesi ve yetimlerden alınan 1.384 kuruşun tekrar kendilerine verilmesi emr edilmekteydi⁸⁴. Bu belge Osmanlı maliyecilerinin “hazineden tekrar para çıkmaz” felsefelerinin zaman zaman da olsa halk lehine değişebilmesine güzel bir örnek olmaktadır.

81 Adana Ş. S. 57, sayfa 37, imğ 21, belge 56, Evâsıt-ı ZA 1215/ 26 Mart- 3 Nisan 1801 tarihli ferman (Sıra no: 56).

82 Adana Ş. S. 57, sayfa 8, belge 28, sayfa 10, Evâil-i L 1215/25 Şubat-6 Mart 1801 tarihli ferman (Sıra no: 49).

83 Adana Ş. S. 57, sayfa 22- 23, imğ 14, belge 43, 13 L 1215/27 Şubat 1801 tarihli ferman (Sıra no: 50).

84 Adana Ş. S. 57, sayfa 93, imğ 49, belge 127, 1 RA 1216/12 Temmuz 1801 tarihli ferman (Sıra no: 66).

Timar ve zeamet sahiplerinden küçük yaşta olanlar ve yaşı ilerlemiş ve emekliye ayrılmış sipahiler kendileri sefere gidemediği için cebelü bedeliyyesi ödemek zorundaydı. Adana sancağından 9,5 nefer, Tarsus'tan 5,5 nefer, İçil sancağından 3,5 nefer ve Alaiyye (Alanya) sancağından 1 nefer olmak üzere toplam 19,5 nefer cebelü karşılığında her cebelü için 40 kuruş hesabı ile toplam 790 kuruş cebelü bedeliyyesinin tahsili için mütesellim Ahmet Bey'e ilgili defter gönderilmişti⁸⁵. Bu belgeden Ahmet Bey'in sadece Adana sancağından sorumlu olmadığını, mütesellimliğinin sınırının gerektiğinde bütün eyaleti kapsadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Taşrada oluşturulan arşiv belgelerine ulaşmanın güçlüğü pek çok tarihi olayın ve tarihi şahsiyetin merkez tarafından daha az bilinmesine sebep olmuştur. Adana Şer'ie Sicilleri'nin ana kaynak olarak kullanıldığı bu araştırmada Napolyon'un Mısır ve Akkâ Kalesi seferlerinin detaylarına ait pek çok bilginin ortaya çıkması mümkün olmuştur. Anadolu âyânları arasında genel literatürde yeteri kadar yer bulamayan Hasanpaşazâdeler âyân ailesinin Adana eyaletinin yönetimindeki payları bugüne kadar gün yüzüne çıkmamış olan bu belgelerin yayınlanması ile ortaya çıkacaktır.

Osmanlı ordusunun bir sefere çıktığında geçmiş olduğu bölgelerde yapılan lojistik hazırlıkları, gerekli erzak ve hububatın satın alınması, gereken yerlere taşınması için yapılan planlamaları bu defterlerde yer alan belgelerden anlayabilmekteyiz.

1793 yılında Adana mütesellimi olan Hasanpaşazâde Ahmet Bey 1811 yılında öldüğü zaman yine Adana mütesellimi olarak bulunuyordu. Bu makale ile Ahmet Bey dönemine ait belgelerin tamamını yayınlamayı planlamışken belge çokluğundan dolayı ancak 1802 yılına kadar olan 75 belgeye yer verebildik. 1802- 1811 dönemine ait çok önemli belgeler olduğu gibi 1811 yılında ölümünden sonra bile Ahmet Bey'in geçmiş borç ve alacaklarına ilişkin birçok belge ortaya çıkmıştır.

Mukataaların ve mâlikânelerin bir aile elinde nasıl toplandığı ve ne şekilde bölgenin en güçlü ailesi haline geldiğini bu belgeler sayesinde anlayabilmekteyiz. Bir taraftan yerli eşrâf ve âyân, mukataa ve mâlikânelerle çeşitli yollardan sahip olurken diğer yandan da sadaret kehüdası, valide kethüdası gibi üst düzey yöneticilerin de bu mâlikâne ve mukataa kapma yarışına katıldıkları, çiftlikler edindikleri ve bunlara çeşitli imtiyazlar sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Üst düzey yetkililer mülk ve mâlikâne edinirken yerel eşrâf ve âyân ile ilişkilerini uyumlu olarak yürütmeye dikkat etmekteydiler.

1793-1801 yılları Payas-İskenderun yöresinde Üzeyir Sancakbeyi Halil Bey'in hac ve ticaret yollarını kontrolü altına aldığı ve devletten adeta zorla "beylerbeyilik" unvanını kopardığı yıllardır. Bu sebeple devlet Adana bölgesinde ikinci bir çıbanbaşı âyân istemediği için Hasanpaşazâde Ahmet Bey ile ilişkilerini germemeye dikkat etmiştir. Nizâm-ı Cedîd projesini destekleyerek büyük bir güç ve nüfuz kazanan Çapanoğlu Süleyman Bey'in Hasanpaşazâde Ahmet Bey'i desteklemesi de onun 1811 yılına kadar bölgenin en güçlü âyânı olarak kalmasına sebep olmuştur.

85 Adana Ş. S. 57, sayfa 87, img 46, belge 120, 25 RA 1216/05 Ağustos 1801 tarihli ferman (Sıra no: 70).

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Adana Şer'îye Sicilleri (Adana Ş. S.): 55, 57, 54.

Cevdet Zabtiye (C.ZB.): 25/1225, 2-10 Rebi'ü'l-evvel 1214/03-11 Eylül 1799.

Cevdet Dahiliye (C.DH.): 226/11268, 13 Muharrem 1215/06 Haziran 1800; 251/12536, 18 Safer 1214/22 Temmuz 1799.

Hatt-ı Hümayûn (HAT.): 39/1978, 3 R 1215/24 Ağustos 1800.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmed Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, haz. Abdülkadir Özcan, C III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, yay. Mücteba İlgürel, İ.Ü.E.F. Yay., İstanbul 1978.

Beydilli, Kemal, "Yusuf Ziya Paşa", *DİA*, C 44, İstanbul 2013, s. 34-37.

Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi*, C II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

Çadırcı, Musa, "Abidin Paşa'nın Adana Valiliği", *Tarihte Adana ve Çukurova*, C III, ed. Yılmaz Kurt - Fatih Sansar, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s. 11-24.

Çam, Nusret, *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Adana 01*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2010.

Güvel, Seyfi, *Sumbas ve Gökvelioğulları*, Yayına hazırlayan: Enver Alper Güvel, Adana 2001.

Hinz, Walther, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", çev. Acar Sevim, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1989, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990.

Kabakçı, Enes, "Napoleon Bonaparte'ın Mısır Seferi (1798- 1801)", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 339-350.

Kurt, Yılmaz-Ceyhan, Muhammed, "Osmanlı Arşivlerinde Bulduğumuz Şüpheli Belgeler Üzerine", *Bütün Yönleriyle Osmanlıca ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Kırıkkale Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Yayınları, Ankara 2017, s. 393-406.

Kurt, Yılmaz-Ünlü, Ertan, "Çukurova Âyânları I: Hasanpaşazâdeler İle İlgili Arşiv Belgeleri I", *Belgeler*, C XXXIII/S. 37 (2012), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2014, s. 57-116.

Kurt, Yılmaz-Ünlü, Ertan, "Çukurova Âyânları II: Hasanpaşazâdeler (Karşızâdeler) İle İlgili Arşiv Belgeleri II", *Belgeler*, C XXXIV/S. 38 (2013), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s. 17-86.

Kurt, Yılmaz, "Adana Valisi Abidin Paşa ve Karşızâdeler," *Sonsöz Gazetesi*, 11 Şubat 2021,

Kurt, Yılmaz, "Adana Valisi Abidin Paşa'nın Çiftlik Sevgisi", *Sonsöz Gazetesi*, 17 Şubat 2021, Tarih'in İçinden köşesi, s. 3.

Kurt, Yılmaz, "Çukurova Âyânları III: Hasanpaşazâde Ahmet Bey", *Belgeler*, C XXXVII/S.41, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s. 39- 210.

Kurt, Yılmaz, “Çukurova’da Mütessellimlik Uygulaması”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, C III, haz. Semiha Nurdan-Muhammed Özler, Ankara 2022, s. 1485-1500.

Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Arşiv Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul 1994.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, C V, yay. haz. Nuri Akbayer, Eski Yazıdan Aktaran Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Menemencioğlu Ahmed Bey, *Menemencioğulları Tarihi*, yay. haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Özkaya, Yücel, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumı*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.

Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, ed. Ali Berktaş, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

Polat, Serkan, *Yenilikçi Bir Âyan : Çapanoğlu Süleyman Bey*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2017.

Sunar, Mehmet Mert, “Ocak-ı Âmire’den Ocak-ı Mülgâ’ya Doğru: Nizâm-ı Cedîd Reformları Karşısında Yeniçeriler”, *Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedîd’e III. Selim Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 497-528.

Şimşek, Fatma, *Anadolu Sancaklarında Mütessellimlik Kurumu (XVIII. Yüzyıl)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya 2010.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yayıncılık, ed. Ekrem Ay Yıldız, İstanbul 2012.

Yağcı, Zübeyde Güneş Yağcı, “Hac ve Askerî Yol Üzerinde Bir Menzil: Adana Menzili”, *Tarihte Adana ve Çukurova*, C III, ed. Yılmaz Kurt - Fatih Sansar, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s.445-466.

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU

Sıra No : 1
Belge No : Adana Ş. S. 55, img 46, sayfa 91, belge 111
Tarih : 22 B 1213 (30 Aralık 1798)
Konu : Fransa'nın Mısır'a saldırması üzerine Adana eyaleti mâlikâne sahiplerinden cebelü bedeliyyesi olarak binde üç oranında alınacak 3.351 kuruşun tahsil edilerek Darbhane-i amire'ye teslim edilmesine dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keîâm Adana ve () ve () kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana Mütesellimi Ahmed Bey ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân voyvoda ve a'yân ve zâbitân ve iş erleri ve bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım çukadârlarından Abdullah zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

El-hâletü hâzihi Fransız kefare bilâ-mûcib nakz-ı 'ahdleri irtikâba ve bağteten Mısır-ı Kâhire üzerine hücum ve istilâ ve bu kadar ümmet-i Muhammed'e gadr ü ihânete ictisâr itmekden nâşî taraf-ı şer'den verilen fetevâ-yı şerîfe mûciblerince kefare-i mesfûre üzerine berren ve bahren sefer-i hümâyûnum tahakkuk idüb tekessür-i masârıf-ı seferiyye takarrubuyla memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i pâdişâhânemde vâkı' mâlikâne verilen bi'l-cümle mukâta'ât dan esfâr-ı sâbıkda olduğu misüllü cebelü tahsîline⁸⁶ ittifâk-ı arâ ile karâr virilmekden mukâta'at mâddesine dâ'ir biñ iki yüz yedi senesinde verilen nizâmdan evvel tevcîh olunmuş olan mukâta'âtın mu'accelât-ı mukayyede-i 'atıklarından beher biñde üçer nefer olmak üzere yüz ellışer gurus ve ve târîh-i nizâmdan sonra tevcîh olunub üç sene mürûr edenlerin mu'accelât-ı mukayyede-i cedîdelerinden beher biñde ikişer nefer olmak üzere yüz gurus cebelü bedeliyyeleri tertîb ve tahsîl ve tesellüm-i Darbhâne-i 'âmirem olunmasına irâde-i kâtı'a-i mülûkânem ta'alluk itmekle ol bâbda şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnum mûcibince Adana eyâletinde vâkı' mukâta'at-ı mîriyye ashâb(ın)dan gönderilen sûret-i defter nâtık olduğu üzere tahsîli iktizâ eden üç biñ üç yüz elli bir gurus elli dört akça cebelü bedeliyyeleri ashâb-ı mâlikâneden ve kendüleri mevcûd olmayanların mültezimlerinden ve zabt iden kimse nelerinden 'alâ eyyi hâlin cem' ü tahsîl⁸⁷ ve tesellüm-i Darbhâne-i 'âmirem olunmak için emr-i 'âlîşânım ısdâr olmuşdur. Buyurdum ki: Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan emr-i şerîf-i 'âlîşân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz, 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sânî 'ışrîn Receb sene selâse 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

⁸⁶ Metinde "tahassülüne".

⁸⁷ Metinde "tahassül".

Sıra No : 2

Belge No : Adana Ş. S. 55, img 30, sayfa 58, belge 156

Tarih : Evail L 1213 (8-17 Mart 1799)

Konu : Abdullahpaşazâde Ahmed Bey'in Adana mütesellimliğinde ibka kılındığına dair.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'ili ve'l-keîâm Adana kâdîsıyla Adana eyâletinde vâkı' sâ'ir kazâların kuzât ve nüvvâbı zîde fazluhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Bu def'a Adana eyâleti sâbıkan Sultanöñü sancağına mutasarrıf ve Rumili Beylerbeyliği pâyesiyle İsmail muhâfızı olan emirü'l-ümerâ'i'l-kirâm Mehmed Paşa dâmet me'âliyhuya işbu biñ iki yüz on üç senesi Şevvâli'niñ dördüncü gününde tevcîh ve ihsân-ı hümayûnum olub paşa-yı mûmâ ileyhiñ muhâfaza-i merkûmeye me'mûriyetine binâen eyâlet-i merkûmeye zabt u rabt-ı memleket ü enhâ ve himâyet ü sıyânet-i fukarâ ü zu'afâ zımnında bir mütesellim nasbı lâzımeden olmakdan nâşî hâlen eyâlet-i mezkûrede mütesellim olan Abdullahpaşazâde kıdve-tü'l-emâcid ve'l-a'yân Ahmed Bey zîde mecduhu mücerrebü'l-etvâr re'âyâ perver olduğundan bahisle mîr-i mûmâ ileyh mütesellimlik-i mezkûrda kemâkân ibkâ ve takrîr kılınmak bâbında emr-i şerîfim sudûrunu paşa-yı mûmâ ileyhiñ kapu kethüdâsı bâ-takrîr istid'â etmekle vech-i meşrûh üzere mütesellim nasb olunmak fermânım olmağın imdi mîr-i mûmâ ileyh eyâlet-i merkûme mütesellimliğinde kemâkân ibkâ ve takrîr kılındığı ma'lûmuñuz oldukda mütesellimliği mezkûru târîh-i mezbûrdan mîr-i mûmâ ileyhe zabt ve paşa-yı mûmâ ileyh tarafına râcî' olan tayyârât ve 'â'idâtı kadîmden olıgeldüğü üzere ahz u kabz itdirüb mütesellimliği umûruna âherden ferd-i vâhidi dahl u ta'arruz itdirilmemek bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Emr-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfindan hazer ü mücânebet eylesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi evâ'ili şehri Şevvâli'l-mükerrem sene selâse 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 3
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 61, sayfa 60, belge 73
 Tarih : 25 Şevval 1213 (1 Nisan 1799)
 Konu : Adana ve Tarsus sancaklarında mevcut olan Yörügân ve Tevabii mukataaları uhdelerinde bulunan Mehmed Bey, Ahmed Bey ve Mustafa Bey'den kalemiye bedeli olarak 4.847 kuruş 40 akça tahsil edilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fazlı ve'l kelâm Mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana mütesellimi () zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım çukadârlarından Bekir zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Mukâta'ât-ı mîriyyeden Adana sâkinlerinden Karslızâde hafîdlerinden Mehmed Bey ve Ahmed Bey ve Mustafa Bey zîde mecduhumuñ mâlikâne 'uhdelerinde olub zamân-ı zabtı Mart evvelinden olan Adana ve Tarsus sancaklarında vâkı' Yörügân ve Tevâbi'i Mukâta'asının biñ iki yüz beş senesinden biñ iki yüz on iki senesine gelince iktizâ eden kalemiyyelerinden düstûr-ı ekrem ve mu'azzam müşîr-i efham ve muhterem nizâmü'l-'âlem menâzîmü'l-ümem hâlen sadr-ı a'zamım sûtûde-şiyem ve vekîl-i mutlak olan El-hâcc Yusuf Ziya Paşa edâme Allâhu ta'âla iclâlehu ve zâ'afe bi't-te'yîd ikbâlehu ve iktidârehunuñ hissesine isâbet eden ma'a harc-ı aklâm yalnız dört bin sekiz yüz kırk yedi gurus kırk akça kalemiyyesini mu'acelen tahsîl ve sadr-ı a'zamım müşârün ileyhiñ hazînesine teslîm⁸⁸ olunmak fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'ş-şânım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde siz ki kâdî ve mütesellim-i mûmâ ileyhümâsız bu makûle kalemiyye akçesi sadr-ı a'zamım olanlarıñ idâre-i dâ'ire-i masârıflarına medâr ve münhasır olmağla kaleminden muhrec derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan memhûr ve mûmzâ sûret-i defterde tasrîh ü beyân olduğı üzere mukâta'a-i mezkûre mutasarrıflarınıñ ve mübâşir-i merkûm ma'rifetiyle 'alâ eyyi hâlin serî'an ve 'âcilen tahsîl ve ta'yîn olunan mübâşir-i merkûma tesellümen sadr-ı a'zamım müşârün ileyhiñ hazînesine irsâl ve teslîme mezîd-i sa'y ü gayret ve 'avk ü te'hîrden mübâ'aded eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i merkûmsun serî'an mahalline varub yediñe verilen mûmzâ sûret-i defter mücebince ol mikdâr kalemiyye akçesini mukâta'a-i mezkûre mutasarrıflarından ma'rifet-i şer'le ve mütesellim-i mûmâ ileyh ma'rifetiyle ve mübâşiriyetiñle 'alâ eyyi hâlin tamâmen ve kâmilan tahsîl ve tamâmen makbûzuñ olduğunu müş'ir memhûr sened i'tâ ve tahsilâtını yanına istishâb ve getürüb müşârün ileyhiñ hazînesine teslîm ve ihtimâm ü dikkat ve bî-hûde meks ü tevkîfden nehy ü sedd-i 'avk etmekten gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfimle vâsıl oldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîfim vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'âmil olub hilâfından hazer eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'âlâmet-i şerife i'timâd kılasız. El-yevmü'l-hâmisu 'ısrîn Şevvâl sene selâse 'aşer mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

88 Metinde tesellüm yazılmıştır.

Sıra No : 4
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 36, sayfa 71, belge 135
 Tarih : 4 ZA 1213 (9 Nisan 1799)
 Konu : Fransa üzerine sefere gidecek olan ordunun Misis menzilinde konaklaması için Misis kazasından bin beş yüz kile arpa ve iki yüz kile un ve iki yüz yirmi beş re's ağnam ve sekiz yüz kantar saman ve yüz elli araba odunun satın alınarak hazır edilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keîâm Mevlânâ Misis kâdisı ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana Mütessellimi () zîde mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân husûs-ı âtiyyü'z-zikre mübâşir ta'yîn olunan hâssam hasekilerinden Mustafa zîde kadruhu ve a'yân ve zâbitân ve sâ'ir iş erleri zîde kadrumu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Düşmen-i dîn ü devlet olan Fransız keferesiniñ bundan (akdem) Mısır-ı Kâhire'ye hücum ve istilâsı bu def'a Gazze ve Yafa taraflarına dahi tecâvüz ve tasallutu ma'lûm olan hâlâtdan olmağla 'avn ü 'inâyet-i Cenâb-ı Hayre'n-nâsirine tevekkül ve mu'cizâti kesîretü'l-berekât hazret-i risâlet-penâhî sallî Allâhu ta'âlâ aleyhi ve selleme i'timâd ve tevessül olunarak bi'l-fi'il sadr-ı a'zam sûtûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-'âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem El-hâcc Yusuf Ziya Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu ve zâ'afe bi't-te'yîd ve iktidârehu ve ikbâlehu bu esnâda tedârükât-ı kaviyye ve 'asâkir-i külliye ile inşâ'e Allâhu ta'âlâ işbu Nisan içinde bi'z-zât Der-sa'âdetimden hareket ve Françe keferesi üzerine teveccüh ve 'azîmet üzere olmakdan nâşî Üsküdar'dan Şam-ı şerîfe varınca hilâl-i râhda vakı' nüzûl edecekleri menzillerde ta'yînât-ı 'asâkir için iktizâ eden zehâyiriñ tiz elden tedârüki görülmek mühimmi olduğuna binâen esfâr-ı sâbıkada olduğu vechile şa'îriñ beher İstanbulî kilesi ma'a nakliye otuzar ve dakîkiñ beher İstanbulî kilesi ma'a nakliye ve çüvâl baha altmışar ve ağnâmiñ beher re'si yüz seksen ve samaniñ beher kantarı ma'a nakliyesiyle ma'an otuzar ve hatabiñ beher arabası ikişer çeki gelmek üzere ma'a nakliye altmışar akçadan lâzım gelen bahâları tamâmen hîn-i nakl ü teslimlerinde mübâşiri yedinden 'an nakdin ashâbına virilmek şartıyla mevkûfâtıdan muhrec memhûr ve mümzâ sûret-i defter nâtık olduğu vechile cîsr-i Misis menzili için Misis kazâsından biñ beş yüz kile şa'îr ve iki yüz kile dakîk ve iki yüz yirmi beş re's ağnâm ve sekiz yüz kantar saman ve yüz elli araba hatab tertîb olunmuş olmağla vusûl-ı emr-i şerîfimde ol mikdâr zehâyir Misis kazâsınıñ kâffe-i kurâ ve çiftlikâtına tevzi' ve serî'an ve 'âcilen yerlû yerinden mübâyâ'a ve tahsîl birle bir iki gün zarfında menzîl-i mezkûra nakl ve mübâşir-i mûmâ ileyhe teslim ve me'men ve mahfûz mahallere vaz' ve temhîr itdirilüb hitâmı haber i'lâmı Der-'aliyyeme irsâl ve tesyîr olunmak fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde siz ki kâdî ve mütessellim-i mûmâ ileyimsiz ve sâ'irlersiz ber vech-i muharrer sadr-ı a'zamım müşârun ileyh bâ-'avn-i Rabbü'l-müste'ân işbu Nisan içinde mütevekkilen⁸⁹ 'ale'l-İllâhi Der-sa'âdetimden hareket ve 'azîmet üzere olmağla menzîl-i mezkûrda ta'yînât-ı 'askeriye için iktizâ iden zehâyir ve vaktiyle hâzır bulmamak ihtimâli olur ise soñra cevâba kâdir olmayacağınız muhakkak bilüb tertîb olan zehâyiri derhâl tevzi' ve tahsîl ve menzîl⁹⁰ -i mezkûra nakl ve me'men

89 Metinde (متوكالى) şeklinde yazılmıştır.

90 Kelime iki kere yazılmış

mahallere vaz' itdirilüb tekâmîlî i'lâmını Der-'aliyyeme irsâl ü tesyîr(e) mezîd-i i'tinâ ü dikkat ve tekrâr isti'câle dikkat olmadığından bu bâbda mütesabbırâne hareket eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i mûmâ ileyhsin sen dahi yediñe verilen sûret-i defter ve mücebince me'mûr olduğıñ menzil zahîresinin bahâsını 'an nakdin ashâbına i'ta iderek bir iki gün zarfında cem' ü tahsîl idüb menzil-i mezkûrda hâzır ü amâde eylemeğe bezl ü makderet ve kimesneniñ bir akçe ve bir habbe hakkını ketm ve kat'dan ve hilâf-ı rızâ hareketden gâyetü'l-gâye tehâşî ü mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfî üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. (Tahrîren fî'l-yevmi'r-râbi' Zi'l-ka'de sene selâse 'aşer ve mi'eteyn ve elf. Bi-makâmı Kostantiyyeti'l-mahrûse⁹¹)

91 Belgede tarih verilmediğinden bir önceki fermanın tarihi yazılmıştır.

Sıra No : 5
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 32, sayfa 66, belge 146
 Tarih : 1 Z 1213 (6 Mayıs 1799)
 Konu : Mustafa Ağa'nın Adana menzili gelirlerini bir seneliğine Ahmed Bey'e 18.500 guruşa kiraya verdiğiine dair hüccet.

Medine-i Adana'da vâkı' bi'l-cümle 'ulemâ ve sulehâ ve a'yân ve eşrâf bi-esrihim hâzırûn oldukları hâlde hâlen umûr-ı fukâra tevzî' vekîli olan Mustafa Ağa meclis-i şer' de Adana menziliini iki yüz on üç senesi rûz-ı Hızır ibtidâsından sene-i sâlife rûz-ı Hızır'a kadar bir sene-i kâmile sevk ve idâre etmek üzere hâkim ve vâlî harcıyla ma'an on sekiz biñ beş yüz guruşa hâlen eyâlet-i Adana mütesellimi Hasanpaşazâde necâbetlü Ahmed Bey hazretlerine icâr ol dahi isticâr eylediği mîr-i mûmâ ileyhiñ vekîl-i müsecceli kethüdâ-yı muhteremleri Hacı Halilzâde silahşör-i hâssa Halil Ağa tasdik ve kabûl eylediği işbu mahalle kayd şod. Bu sene-i mübâreke de Mısır istihlâsı için ordu-yı hümâyûn bu taraftan mürûru emr-i muhakkak olduğundan fazla masârîf için altı biñ beş yüz guruş dahi sene-i sâbıkına zamm olunduğu işbu mahalle şerh verildi.

Fi gurreti Z sene 213.

	Guruş
Menzil-i mezkûra tevzî' ve teslîm olan 'akîb-i icâre	9000
Def'aten tevzî' ve teslîm olan	1500
Fi 17 Zi'l-hicce	

Sıra No : 6
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 56, sayfa 110, belge 89
 Tarih : 18 Z 1213 (23 Mayıs 1799)
 Konu : Sefere gidecek ordu ihtiyacı için 1.000 baş koyunun Adana sancağından satın alınarak orduya gönderilmesine dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-keîâm Adana sancağında vâkı' kazâ-ların kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazlühüm ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana Mütesellimi () zîde mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım tatarlarından Hayrullah ve a'yân ve zâbitân ve sâ'ir iş erleri zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

El-hâletü hâzihi Fransa keferesinin bilâd-ı İslamiyye'den def'-i tasallut ve tecâvüzleri zımnında 'avn ü 'inâyet-i hayre'n-nâsirîne tevekkül ve mu'cizât-ı kesîretü'l-berekât hazret-i risâlet penâhî sâllî Allâhu ta'âlâ 'aleyhi ve sellem i'timâd ve tevessül olarak bi'l-fi'il sadr-ı a'zamım düstûr-ı şiyem ve vekîl-i mutlak kavviyü'l-himemim düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-'âlem nâzım-ı menâzîmü'l-ümem El-hâcc Yusuf Ziya Paşa edâme Allâhu tâ'âlâ iclâlehu ve zâ'afe bi't-te'yîdi ikbâlehu ve iktidârehunun asâkir-i külliye ve tedârükât-ı kaviyye ile bi'z-zât Der-sa'âdetimden hareket ve Fransa keferesi üzerine teveccüh ve 'azimeti karar-dâde olduğuna binâ'en müşârun ileyh ma'iyet(iy)le ordu-yı hümayûnumda mevcûd asâkirin küllî yevm virilecek lahm ta'yînâtlarıçün iktizâ eden aġnâmın Anadolu cânibinde vâkı' elviyeden tertîb ve mübâya'ası lâzımeden olmakdan nâşî fiy'ât-ı mîriyye ile icâb eden bahası ordu-yı hümayûnum kassâbbaşısı dergâh-ı mu'allâm kapucıbaşlarından Mustafa dâme mecduhu tarafına hîn-i teslimde ordu-yı hümayûnum hazînesinden ber vech-i nakd verilmek şartıyla kart ve erkek aġnâmın beher re'si yetmiş beşer ve kısır marya ve şişek aġnâmın beher re'si altmışar ve toklu ve keçinin beher re'si ellışer paraya olarak Kütahya ve sâ'ir ma'lûmu'l-esâmi sancaklardan yetmiş yedi biñ üç yüz elli re's aġnâm ve keçî mübâya'a tertîbine irade-i 'aliyyem ta'alluk etmekle kapun kaleminden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan memhûr ve münzâ sûret-i defterde tashîh olunduğu üzere Adana sancağından tertîb olunan biñ re's aġnâm serî'an livâ-i mezkûr kazâlarına tevzî' ve yerlû yerinden cem' ve ordu-yı hümayûnuma erişdirilmesi husûsuna ihtimâm ü dikkat olunmak fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde siz ki mütesellim ve kuzât ve nüvvâb ve a'yân ve zâbitân-ı mûmâ ileyhim ve sâ'irlersiz, fi'ât-ı mezkûre ile icâb eden bahası ordu-yı hümayûnum hazînesinden 'an nakdın ashâbına edâ olunmak üzere ma'rifetiñiz ve mübâşir-i merkûm ma'rifetiyle tertîb olunan mârrü'z-zikr biñ re's aġnâmı vusûl-ı emr-i şerîfim günü ber müceb-i sûret-i defter derhâl kazâlara tevzî' ve taksîm ve yerlû yerinden serî'an ve 'âcilen cem' ve mübâşir-i merkûma teslimen bir gün evvel ordu-yı hümayûnuma irsâl ü tesyîr ve kassâbbaşısı mûmâ ileyhe teslimde mübâderet eylesiniz. Şöyle ki livâ-i mezbûrdan müretteb mezkûrü'l-mikdâr aġnâmın ordu-yı hümayûnumda mevcûd asâkir-i muvahhidîn ve ocaklu ve hademe-i devlet-i 'aliyyemiñ ta'yînâtı lâzimesiçün olub ma'âza Allâhu ta'âlâ matlûb olunan aġnâmın bir re'si noksân gelmek ve yâhûd zâ'yıf olmak ihtimâli olur ise bir dūr(lü) cevâba kâdir olamayub bu bâbda cümleñiz mu'âteb ve mu'âheze olunacağıñızı muhakkak bilerek ber müceb-i sûret-i defter matlûb olunan sâlifü'z-zikr biñ re's aġnâmı bir an ve bir dakîka te'hîr etmeyerek serî'an ve 'âcilen tevzî' ve taksîm ve tamâmen mübâşirine teslimen ordu-yı

hümâyûnuma îsâl ve kassâbbaşı-i mûmâ ileyhe teslim eylemeñ bâbında fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu em-r-i şerîf-i celîlü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren el-yevmü’s-sâmin ‘aşer Zi’l-hicce sene selâse ‘aşere ve mi’eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sâhrâ-yı Haydar Paşa.

Sıra No : 7
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 21, sayfa 40, belge 122
 Tarih : 01 M 1214 (05 Haziran 1799)
 Konu : Ahmed Bey, Mehmed Bey ve Mustafa Bey'in zimmetinde olan Durmuş Fakih Mahallesi'ndeki bir bâb köşk ve bir bâb evin Misislioğlu Seyyid Mustafa Bey'e satıldığına dair.

Sûret

Medine-i Adana mahallâtından Serrâcân Mahallesi sâkinlerinden hâlen Adana mütesellimi semâhatlu Ahmed Bey ve karındaşı Mehmed Bey ve 'ammizâdesi Mustafa Bey nâmûn kimesneler meclis-i şer'-i lâzîmü't-tevkîrde işbu bâ'isu hâze'l-kitâb Misislioğlu Es-Seyyid Mustafa bin Hasan nâm kimesne muvâcehesinde şöyle îkrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm ederler ki: 'akd-ı âtî sudûrına değin silk-i milk-i sahîhamızda münselik olub medîne-i mezbûre mahallâtından Durmuş Fakih Mahallesi'nde vâkı' kıbleten ve şarken tarîk-i 'âmm şimâlen İncir İmâmoğlu menzili ve garben müteveffâ İshak Efendi harimi menzil ile mahdûd bir bâb fevkânî köşk ve bir bâb tahtânî beyt ve bir mikdâr havlûyı müştemil mülk menzilimizi bi'l-cümleti't-tevâbi'i ve'l-levâhık ve kâffeten menâfi' ve'l-merâfık tarafe(y)nden îcâb ve kabûlu hâvî şurût-ı mübtile ve müfsideden 'ârî bey'-i bât-ı sahîhi-i şer'ile el-yevm semen-i misli olan ma'lûmü'l-mikdâr meblağa merkûm Mustafa'ya bey' ve't-teslîm ve temlik idüb ol dahi ber vech-i muharrer iştirâ ve kabûl ve tesellüm ve temellük eyledikden soñra müşterî-i merkûm yedînden semen-i mebî' mezkûr meblağı tamâmen ve kâmilan ahz u kabz eyledik min ba'd menzil-i mahdûd-ı mezkûr müşterî-i merkûm Mustafa'nın mülk-i müşterâsı ve hakk-ı sırfıdır. Keyfe mâ yeşâ' ve hasbemâ yahtâru mülkiyyet üzere mutasarrıf olsun didikde gıbbe't-tasdîki'l-mu'teber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Hurrire fi gurreti Muharremi'l-harâm li-sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Şühûdu'l-hâl

Es-seyyid El-hâcc Mustafa Ağa Ser-turnayî-i Dergâh-ı 'âlî

Şehrî Mehmed Efendi Kâtib-i divân-ı mütesellim-i Adana

Paşa Ahmed Bey

Ser-tüfenkciyân-ı Mütesellim-i Adana

Aşgırârzâde Monla Osman Kâtib-i Kethüdâ Bey

Odabaşı Yeğen Mehmed Ağa

Ser-muhzır Es-seyyid Halil Beşe Efendi ve gayrihum mine'l-huzzâr. M.

Sıra No : 8
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 54, sayfa 106, belge 96
 Tarih : 2 M 1214 (6 Haziran 1799)
 Konu : Seferi gidecek olan ordu ihtiyacını karşılamak üzere zahire satın alınmasına dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keîâm Adana kâdisı ve Adana eyâletinde vâkı' kazâlarıñ kâdıları ve nâ'ibleri zîde fazluhum kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana Mütesellimi Silâhşörân-ı hâssamdan Ahmed Bey zîde mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân zikr-i âtî zehâyiriñ cem' ü tahs(i)line bundan akdem ta'yîn olunub el-yevm ol cânibde olan hasekiyân-ı hâssamdan Mustafa ve a'yân ve zâbîtan ve vücûh-ı ahâlî ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Fransa keferesiniñ devlet-i 'aliyyeye sû'-i kasdı olub bundan akdem Mısır-ı Kâhire'ye bağteten hücum ve istilâ etmekden nâşî keferi-i mesfûre üzerine şer'an sefer-i hümayûnum icâb idüb 'avn ü 'inâyet-i cenâb-ı Hayru'n-nâsırın azze şânehu hazretlerine tevekkül ve i'timâd olunarak bi'l-fi'il sadr-ı a'zamım sûtûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem, düstûr-ı ekrem ve mu'azzam, müşîr-i efham ve muhterem, nizâmü'l-'âlem, nâzım-ı menâzımu'l-ümem El-hâcc Yusuf Ziya Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu ve zâ'afe bi't-te'bîd iktidârî ve ikbâlihi, bi'z-zât bi'l-cümle ocaklarım ve hüddâmât⁹²-ı 'aliyyem ile ma'an me'mûr kılınmağın Üsküdar'dan Şam-ı şerîfe varınca hilâl-i râhda vâkı' nüzûl edecekleri menâzilde ta'yînât-ı asker için iktizâ eden zehâyiriñ tedâriği görülmek mühimm olduğuna binâ'en esfâr-ı sâbıkda olduğu vechile şa'iriñ beher keyl-i İstanbûlî kilesi ma'a nakliye ve cüvâlhâ ellişer altmışar ve ağnâmın beher re'si yüz seksen ve samanın beher kantarı nakliyesiyle ma'an otuzar ve hatabın beher araba ikişer çeki gelmek üzere ma'a nakl ile⁹³ altmışar akçadan lâzım gelen bahaları tamâmen hîn-i nakl ü tesl(i)mlerinde mübâşir yedinden 'an nakdin ashâbına verilmek şartıyla Cısr-i Misis menziliçün altı biñ beş yüz keyl şa'ir ve yedi yüz elli keyl dakîk ve sekiz yüz re's ağnâm ve iki biñ kantar saman ve dört yüz elli (araba?) hatab ve Burnaz menziliçün kezâlik ol mikdâr şa'ir ve dakîk ve ağnâm ve saman ve hatabı Misis ve Elbistan ve Zamantı ve Mar'aş kazâlarından tertîb ve hîn-i teslîmlerinde iş'âr olunduğu fiy'ât-ı mîriyye üzere akçaları verilmek için başmuhâsebeden hesâb olunub Misis menzili zahîresiçün üç biñ dokuz yüz yirmi beş gurus ve Burnaz menzili zahîresiçün kezâlik üç biñ dokuz yüz yirmi beş gurus mübâşir-i mûmâ ileyhe teslim olunmuşdur. Ancak kazâhâ-yı mezkûrdan bu vakte dek zehâ'iriñ menâzil-i mezkûreye tevârüd etmediği mesmû' olub menâzil-i mezkûre zehâyiriniñ bir habbesi girüye kalmayarak hâzır ve amâde olması matlûb olduğuna binâ'en sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin 'uhde-i ihtimâmıña ihâle olmuşdur. Zehâyir-i mezkûru sûret-i defter mücebince yerlü yerinden cem' ü tahsîl ve mübâşiriñ yedinde olan mîrî fiy'âtı akçasını ashâbına teslîm ve eğer müretteb olan kazâlardan zehâyir celbi vakte muhtâc ise Adana eyâletinde el-hâmdü li'l-İllâhi ta'âlâ zehâyiriñ kesreti ve vefreti olduğu tahkîk olduğuna binaen fiy'ât-ı mîriden ziyâdesi defter olunub ol defter ordu-yı hümayûnuma arz olundukda mûcibince kazâ-i mezkûrdan tahsîl olunmak şartıyla der'akab Adana eyâleti ve taht-ı hükûmeti olan kazâlardan cem' ü tahsîl ve mübâşire

92 Metinde bu şekildedir.

93 Metinde bu şekildedir.

teslîmen menzil-i mezkûra nakl ve tesyîri husûsuna irâde-i ‘aliyyem ta‘alluk etmekden nâşî mûcibince ‘amel ü hareket eylemeñ fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlû’ş-şân ısdâr () ile irsâl olunmuşdur. İmdi sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin bâlâda tefvîz ü beyân ve gönderilen defter-i mezkûrda terkîm olduğu vech üzere menâzil-i mezkûra tertîb olunan zehâyir-i mezkûruñ yerlû yerinden cem‘ ü tahsîl ve mübâşir yedinde olan mîr fiy‘atı üzere akçasını ashâbına teslim ve eğer müretteb olan kazâlardan zâhire celbi vakte muhtâc ise fiy‘ât-ı mîrden ziyâdesi defter olunub ol defteri ordu-yı hümâyûnuma arz olundukda mûcibince kazâ-i mezkûrdan tahsîl olunmak şartıyla der‘akab Adana eyâleti ve taht-ı hükûmeti olan kazâlardan cem‘ ü tahsîli muharrer ve senden matlûb-ı kat‘î idüğü ma‘lûmuñ oldukda fermûde-i ‘aliyyem üzere zehâyir-i mürettebe-i mezkûru tekmîlen yerlû yerinden cem‘ ü tahsîl ve mübâşir-i mûmâ ileyhe teslîmen menâzil-i mezkûra nakl ü tesyîr ve me‘men mahallere vaz‘ ve hıfz ü temhîrine müsâra‘at idüb şöyle ki bu husûs mevâdd-ı sâ‘ireye mukayyes olmayub sefer-i hümâyûnum mürettebâtından ve asâkir-i muvahhidiniñ rûz-merre verilecek ta‘yînâtından olduğundan gayrı el-hâletü hâzihi ordu-yı hümâyûnum bâ-yümn ve’l-ikbâl Eskişehir’e doğru varmak üzere olub bi-mennihi ta‘âlâ menâzil-i mezkûra duhûl ânen-fe-ânen takrîb etmekde olduğundan hîn-i vusûlünde zehâyir-i mezkûrdan bir dâne ve bir hâbbesi noksân bulunmak ve yâhud a‘zâr-ı bî-hûdeyi âmiz tahrîrât irsâliyi(l)e imrâr-ı vakte cesâret eylemek ihtimâli olur ise bu bâbda ‘özü ü illetiñ bir dürlü müsmir ve mu‘teber olmayacağı ve hakkında vehâmet derkâr idüğü ve hilâf-ı emr-i ‘âlîşânım tekâsül ü rehâvet ve saña itâ‘at etmeyenler her kim olur ise olsun te‘dibât-ı lâîkaları icrâsına iğmâz olunmayub emrim (icrâ) olunacağı iktizâ edenlerden gûş-ı hûşlarına ilkâ ederek senden me‘mûl-i hüsrevânem olan gayret ve sadâkatkârlığı icrâyâ mübâderet ve zehâyir-i mürettebeniñ menâzil-i mezkûra bilâ-noksân nakl olunduğu haberini ordu-yı hümâyûma haber ve iş‘âra cesâret eyleyesin ve siz ki mevlânâ ve kuzât ve nüvvâb ve mübâşir ve a‘yân ve zâbitân ve vücûh-ı ahâlî ve iş erlerisiz mazmûn-ı emr-i şerîfimle ‘amel ü hareket ve zehâyir-i mezkûreniñ ber mûceb-i defter yerlû yerinden cem‘ ü tahsîl ve menâzil-i mezkûreye nakli husûsuna siz ki sarf-ı kemâl-i sa‘y ü gayret ve hilâf-ı rızâ-yı hümâyûn ednâ mertebe tekâsül ü rehâvetden gâyetü’l-gâye hazer ü mûcânebet eylemek bâbında fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i celîlû’ş-şânımıñ mazmûn-ı münîfi üzere ‘amel ü hareket eyleyesiz. Şöyle ki ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren el-yevmü’s-sânî Muharrem sene erba‘a ‘aşer ve mi‘eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Ezzencir (?)

Sıra No : 9
 Belge No : C.DH., 251/12536
 Tarih : 18 S 1214 (22 Temmuz 1799)
 Konu : Ahmed Bey'in mütesellimliği halk tarafından beğenildiği için Ahmed Bey'in mütesellimliğinin devam ettirilmesine dair.

Adana Sancağı Mütesellimi Hasanpaşazâde Ahmed Bey kulları tarafından vârid olan evrâkıñ hülâsasıdır. Fî 16 S sene 214

Mütesellim-i mûmâ ileyh Adana'nıñ hânedânından olub cerî ü cesûr ve rûkûb ü nüzûle muktedir ve memleketi eşkiyâdan hıfz u hırâset ve bâ-husûs umûr-ı mühimme-i seferiyyeniñ tanzîminde bî-kusûr sa'y ve tarîk-i câdde olmak hasebiyle ebnâ-i sebîl ve hüccâc-ı Müslimîni muhâfaza ile âminen ve sâlimen imrârlarına dikkat üzere olmağla ashâb-ı ağrâz mîr-i mûmâ ileyh hakkında hilâf-ı inhâ kaydında olurlar ise ısgâ buyurulmayub kemâ-kân hıdmet-i me'mûresinde ibkâ buyurulmasın Adana kâdîsı i'lâm ve ahâlîsi mahzar ve mütesellim-i mûmâ ileyh arzıhâlinde tahrîr iderler.

Mîr-i mûmâ ileyh hakkında ıstikâ vukû'uyla bir gûne emr-i âlî sudûru irâde buyurulur ise hüsn-i hâline dâ'ir vürûd iden işbu i'lâm ve mahzar mefhûmu evvel emirde Dîvân-ı hümayûn tarafından derkenâr ve ifâde olunmak için işbu hülâsa mazmûnı Dîvân-ı hümayûna kayd olunmak buyuruldu. Fî 18 S sene 214.

Sıra No : 10
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 59, sayfa 117, belge 77
 Tarih : 23 S 1214 (27 Temmuz 1799)
 Konu : Adana ve Tarsus'dan 80.000 keyl unun Beyrut İskelesi'ne gönderilebilmesi için gerekli çuvalların alınmasına dair ferman.

Kıdvetü'l-emâcîd ve'l-a'yân Adana Mütesellimi Ahmed Bey ve Tarsus Mütesellimi Kar-mutzâde Mustafa zîde mecduhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki: Dergâh-ı Mu'allâm Kapucıbaşılarından Adana ve Tarsus mübâya'acısı Halebli Mehmed dâme mecduhu ma'rifetiyle Adana eyâletinden kırk biñ ve Tarsus sancağından kırk biñ keyl ki cem'an seksen biñ keyl dakîk ma'a nakliye ve havâle-baha tertîb ve îcâb eden bahâsı bundan akdem Rikâb-ı hümâyûnum hazînesinden i'tâ ve mübâya'ası bâbında me'mûriyeti hâvî evâmîr-i şerîfîm ısdâr ve irsâl olunmuşdur. Sâlifü'z-zikr seksen bin keyl dakîkiñ beher dört kîlesi bir çuvâla vaz' olunmak üzere yirmi biñ adet çuvâl iktizâ idüb ancak mübâya'asına dâhildir denilerek dakîk vaz' olunacak çuvâllar za'yıf olmak melhûz ve bu takrîb ekser dakîk telef olacağı zâhir ü âşikâr ve telef ü sirkatdan sıyâneti lâzımeden olmağla imdi dakîk vaz' olunan çuvâllar za'yıf olur ise bir dürlü kabûl itmeyüb a'lâ kilimden kolanlı deve çuvâlî olarak tedârük itdirilüb ol vechile dakîk vaz' ve 'icâleten ve müsâra'aten Tarsus'dan Beyrut İskelesi'ne irsâl olunmak fermânım olmağın işbu emr-i 'âlîşânım ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi siz ki mütesellimân-ı mûmâ ileyhümâsîz husûs-ı mezkûr zımnında mübâya'acı-ı mûmâ ileyhe nehyi hâvî diğer emr-i şerîfîm ısdâr ve tesyâr kılındığı olduğu⁹⁴ ma'lûmlarınız oldukda sâlifü'z-zikr Adana eyâleti ve Tarsus sancağından tertîb ve mübâya'acı-ı mûmâ ileyh ma'rifetiyle mübâya'a olunacak dakîki mübâya'a fiyatına dâhildir denilerek za'yıf çuvâla vaz' olunur ise bir dürlü kabûl olunmayub a'lâ kilimden kolanlı deve çuvâlî olarak tedârük itdirilüb dakîk-ı mezkûr vaz' ve 'icâleten Tarsus'dan Beyrut İskelesi'ne irsâl ü tesyîre mübâderet ve hilâf-ı rızâ-yı hümâyûnum ednâ mertebe tekâsül ve rehâvetden hazer ü mücânebet eylemek bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfîmle vardıkda vech-i meşrûh (üzere) şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı celîl(ü'l-kadr) mücebince 'amel (oluna). Tahrîren fi's-sâlis ve'l-ısrîn Safer sene erba'a 'aşer ve mi'e-teyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Adana

Kad vasele ileynâ

Fî 11 min Cemaziye'l-ulâ (11 Ekim 1799)

Mübâya'acı işbu güne gelince ketm idüb şimdi lâzım olduğu ve zîk vakitte ihrâcdır.

94 Metinde bu şekildedir.

Sıra No : 11
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 58, sayfa 115, belge 81
 Tarih : Evâsıt RA 1214 (13-22 Ağustos 1799)
 Konu : Ordu-yı Hümayuna gönderilen hazinenin Adana'dan Tarsus İskelesi'ne güvenli bir şekilde götürülmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ordu-yı hümayûnum Şam-ı şerîfe takarrub etmek hasebiyle fî-mâ-bâ'd ordu-yı hümayûnuma gelecek hazâ'iniñ mesâfe olmak takribiyle berren irsâlinde sût-übet derkâr ve Beyrut İskelesi'niñ Şam-ı şerîfe civâriyyeti bedîdar ve Tarsus İskelesi'nden sefine ile Beyrut'a andan ordu-yı hümayûnuma irsâl olunmasında suhûlet zâhir ve âşikâr olmakdan nâşî sen ki kapucubaşı-i mîr-i mûmâ ileyhsin Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Bozok sancağı mutasarrıfı iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Çaparzâde Mîr Süleyman dâme mecdûhu tarafından bu def'a getirilüb Adana'ya tevârüd etmiş olan hazîneden ve bundan soñra gerek Der-'aliyyemden ve gerek sâ'ir mahallerden ordu-yı hümayûnuma gelecek hazâ'in-i mîriyyeyi kadr-ı kifâye cebelü neferini terfikle muhâfaza olunarak âminen ve sâlimen Tarsus İskelesi'ne irsâle ihtimâm ü dikkat eylemeñ fermânım olmağın tenbîhen ve ihtimâmen mahsûsan işbu emr-i şerîfim ısdâr ve sadr-ı a'zamım tatarlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân İbrahim zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur. İmdi gerek bu def'a kapubası mîr-i mûmâ ileyh tarafından gönderilüb el-hâletü hâzihi Adana'da olan ve bâ'd-ez-în tevârüd eden hızânenen mashûben bi'l-emn ve's-selâme Tarsus İskelesi'ne irsâle ihtimâm ü dikkat-ı tâm eylemeñ matlûb-ı şâhânem idüğü ve muhâfazada kusûr ve tekâsül vukû'uyla hızâne-i merkûma esnâ-yı râhda bir gûne zarar ü gezend⁹⁵ isâbet eylemek lâzım gelür ise saña tazmîn etdirileceğinden başka vehâmetini dahi müşâhede ideceğinde şübhe olmadığı ve bu husûsu Tarsus mütessellimine dahi başka emr-i şerîfimle tenbîh ve te'kid olunduğu ma'lûmuñ oldukda ber minvâl-i meşrûh 'amel ü harekete ihtimâm ü dikkat ve hilâfindan gâyetü'l-gâye mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr (eden) fermân-ı vâcibü'l-it-tibâ' ve lâzımı'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olub hilâfindan gâyetü'l-gâye tehâşa ü mücânebet eylesin. Şöyle bilesin 'a(lâ)met-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fî evâsıtı Rebî'i'l-ülâ sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Amid.

⁹⁵ Metinde "güzend" şeklinde yazılmıştır.

Sıra No : 12
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 08, sayfa 66, belge 55
 Tarih : 22 S 1214 (26 Temmuz 1799)
 Konu : Ordu ihtiyaçlarının temini için lazım olan 22.906 guruşun gerekli yerlerden tahsil edilerek ordu hazinesine teslim edilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-emâcîd ve'l-a'yân Adana Mütesellimi Mîr Ahmed zîde mecduhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ordu-yı hümâyûnumuñ nüzü'l edecek menâzilde nakl olduğu menziline nakl olunmak üzere Sarıçam kazâsından tertîb ve menzil-i (mez)bûr(a) nakli fermânım olan altı biñ beş yüz kile şa'îr ve yedi yüz elli kile dakîk ve iki biñ kantar saman ve dokuz çeki hatab ve sekiz yüz re's ağnâmdan bir keyl ve bir habbe zahîre nakl olmadığından ordu-yı hümâyûnum bi'l-yümn ve'l-ikbâl Kızoluğu menziline vürûdunda ordu-yı hümâyûnumda mevcûd asâkiriñ mansûre-niñ tayînâtları idâresi için menzil emîni ma'rifetiyle râyiciyle ol mikdâr zehâyir mübâya'a ve ashâb-ı ta'yînâta tevzî' olunmuş olduğu ve Sarıçam kazâsından müretteb zehâyir râyic fiy'âtı bahâsı hesâp ettirildikde altı biñ beş yüz kile şa'îr beher kilesi ikişer guruşdan on üç biñ guruş ve yedi yüz elli keyl dakîkiñ beher kilesi üçer guruşdan iki biñ iki yüz elli guruş ve sekiz yüz re's ağnâmıñ beher re'si altışar guruşdan dört biñ sekiz yüz guruş ve iki biñ kantar samanıñ beher kantârı birer guruşdan iki biñ guruş ve dokuz çeki hatabıñ beher çekisi birer guruşdan dokuz yüz guruş ki cem'an yirmi iki biñ dokuz yüz elli guruşa bâliğ olmağla mevkûfâtıdan muhrec ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan sûret-i defter mücebince sen ki Adana Mütesellimi mîr-i mumâ ileyhsin kazâ-i mezbûre a'yânı Karsandioğlu'ndan ve sâ'ir icâb ü iktizâ edenlerden zecren lehu ma'rifetiñle tahsîl ve ordu-yı hümâyûnum hazînesine irsâl ü tesyîre ihtimâm ü dikkat eylemeñ fermânım olmağın hâsseten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber minvâl-i muharrer zehâyir-i mezkûruñ bedeli olan yirmi iki biñ dokuz yüz altı guruşu vusûl-ı emr-i şerîfimde merkûm Karsandioğlu'ndan 'alâ eyyi hâlin tamâmen ve kâmilin tahsîl ve ordu-yı hümâyûnum hazînesine irsâl ü tesyîre ihtimâm ü dikkat eyleye(siz) ve hilâf-ı emr-i 'âlîşânım vaz' ü hareketden mübâ'aded eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren el-yevmü's-sâni 'ısrîn Saferü'l-hayr sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Sahrâ-yı Hafa.

Sıra No : 13
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 06, sayfa 71, belge 40
 Tarih : 29 RA1214 (31 Ağustos 1799)
 Konu : Nefs-i Adana, Dindarlu, Karakışla, Sarıçam ve Karaisalu'dan Ahmed Bey aracılığıyla tahsil olunan 16.500 gurus imdad-ı seferiye bedelinin Adana valisine teslim edildiğine dair hüccet.

Bâ'is-i tahrîr-i rakam oldur:

İşbu biñ iki yüz on üç mâh-ı Zi'l-ka'detü'sş-şerîfeniñ yirmi altıncı günü avâtıf-ı aliyye-i mülûkâ-neden ve avârıf-ı behiyye-i tâcdârîden Adana eyâleti 'uhdemize tevcîh ve ihsân olunmağla târîh-i mezkûrdan eyâlet-i mezkûreye mütesellim nasb ü ta'yîn olan izzetlü ser bevvâbîn-i dergâh-ı 'âlî Ahmed Bey yedinden Cemâziye'l-evvel guresine gelince bir mâhiyyesi kapu kethüdâmız tarafından ve dört mâhiyyesi tarafımızdan ahz u kabz olunub yedinde bir habbe kalmadığı eclîçün li-eclî's-sened işbu tahvîl i'tâ olundu ve nefis-i Adana ve Dindarlu ve Karakışla ve Sarıçam ve Karaisalu nâm mevâzi'leriñ imdâd-ı seferiyyeden hisselerine isâbet eden on altı biñ beş yüz gurusu tamâmen mûmâ ileyh Ahmed Bey tarafından tamâmen⁹⁶ hazînemize edâ ve teslîm olunduğunu mübeyyin li-eclî's-sened işbu memhûr tahvîl ketb ü tahrîr ve yed-i mûmâ ileyhe i'tâ olundu. Fî 29 RA Sene 14

El-fakîr Hüseyin Vali-i Adana

⁹⁶ "tamâmen" kelimesi cümle içerisinde iki defa kullanılmıştır.

Sıra No : 14
 Belge No : C.ZB., 25/1225
 Tarih : 2-10 RA 1214 (3-11 Eylül 1799)
 Konu : Ordu-yı hümayûn için Adana'ya gönderilen 250 kiselik altın, on yük hazîne, bir çift hurc ve üç yük çeltiğin Adana'ya vardığı ve Tarsus iskelesine kadar güvenliğinin sağlanmasına dair hüküm.

Dergâh-ı mu'allâm kapucibaşlarından Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve Tarsus Mütesellimi ve Gümrük Emîni () zîde mecdühümâyâ ve çukadâr-ı Sadr-ı a'zamî İbrahim zîde kadrühuya (hüküm ki):

Sen ki Adana mütesellimi mûmâ ileyhsin bu def'a tarafîndan Ordu-yı hümayûnuma vârid olan tahrîrâtta çukadâr-ı mûmâ ileyh İbrahim zîde kadruhu ile Âsitâne-i aliyyemden Ordu-yı hümayûnuma îsâl olunmak üzere iki yüz elli kiselik altın ve on yük hazîne ve bir çift hurc ve üç yük çeltik Adana'ya vürûd etmiş olduğu ve Tarsus tarîkiyle irsâlinde suhûlet derkâr idiği derc ve tastîr olunmuş hazîne-i mezkûreniñ muhâfazasına ve altı cebelü neferâtı terfikiyle âminen ve sâlimen Tarsus İskelesi'ne irsâli husûsuna ihtimâm ü dikkat olunmak fermânım olmağın tenbîhen ve ihtimâmen mahsûsan işbu emr-i şerîfim ısdâr ve () ile tesyâr olunmuştur. İmdi hazîne-i mezkûreniñ rûz ü leyâl muhâfazasına dikkat ve kadir-dânî müsella ve mu'temed cebelü neferâtı terfikiyle âminen ve sâlimen Tarsus'a irsâli senden matlûb-ı mülûkânem idüğü ve ma'aze Allâhu Ta'âlâ hazîne-i merkûmeye bir gûne zarar ü gezend isâbet eylemek ihtimâli olur ise saña tazmîn itdirileceğinden başka mazhar-ı mu'âheze ü akab olacağıña kat'an iştibâh olmadığı ma'lûmuñ oldukda ber vech-i meşrûh amel ü harekete ihtimâm ve dikkat-i tâmm eylesin ve siz ki Tarsus mütesellimi ve gümrük emîni mûmâ ileyhimâsız hazîne-i merkûme Tarsus'a lede'l-vüsûl mu'temed ve münâsib sefîneye vaz' ve âminen Beyrut İskelesi'ne tesbîle sa'y ü dikkat ve hilâfindan hazer ü mübâ'adet ve sen ki çukadâr-ı merkûmsun vech-i meşrûh üzere müstashabîñ olan hazîneyi berren Tarsus'a ve ândan bahren Beyrut'a göndermeğe dikkat eylemeñ bâbında. Fî Evâ'ili RA sene 214

Sahh. Buyuruldu.

Bir sûreti

Beyrut kâdîsıyla Beyrût'dan Şam-ı şerîfe varınca yol üzerinde vâkı' kuzât ve nüvvâba ve mütesellimler ve sâ'ir zâbitân ve iş erlerine ve çukadâr-ı merkûm hazîne-i mezkûre lede'l-vüsûl kazâ-be-kazâ birbirlerine îsâl ve âminen Şam-ı şerîfe irsâl eylemeleriçün iktizâsına göre.

Sahh. Buyuruldu

Sıra No : 15

Belge No : Adana Ş. S. 55, img 60, sayfa 118, belge 75

Tarih : Evahir R 1214 (12-21 Eylül 1799)

Konu : Beş yüz nefer askerin ordu-yı hümayuna getirilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-ekâbir el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucibaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin bundan akdem mâliye cânibinden sâdır olan emr-i şerîfım mûcibince me'mûr-ı tahrîr olduğı beş yüz nefer mîrilü piyâde 'askeriñ şimdiye kadar ordu-yı hümayûnumda isbât-ı vücûd eylemeleri husûsuna ikdâm ve ihtimâm eylemeñ vâcibe-i deyniñ iken asâkir-i mezkûre ilâ haze'l-ân vârid olmadığı nümâyân ve mâh Cemâziyye'l-ûlânıñ beşinci günü ordu-yı hümayûnuma müsta'inen bi'l-llâh Mısır üzerine tevcîh ve 'azîmet edeceğı bedihî ve ayân olmakdan nâşî asâkir-i mezkûru serî'an ordu-yı hümayûnuma erişdirmez iseñ kapucibaşılığın ref'le iktifâ olunmayub cezân tertib olacağı muhakkak ve mukarrer olmağla tevbihan ve i'zâren seni hâb-ı gafletden îkâzen mahsûsan işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve sadr-ı a'zamım çukadârlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Koğuş kethüdâsı Ali zîde kadruhu ile ırsâl olunmuşdur. İmdi keyfiyet ma'lûmuñ oldukda ber vech-i meşrûh 'amel ü harekete ikdâm ve hilâf-ı fermân bundan böyle dahi dakîka-ı vâhide imrâr-ı vakti tecvîz ile mazhar ve 'aberât-ı şâhânem olmakdan be-gâyet tehâşî ve ittikâ-i tâmm eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mücânebet eylesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren evâhir-i şehri Rebî'ü'l-ahir sene erba'a aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Sasuta'a (?)

Mûcebince iki kıt'a isti'câl emri sâdır olmuşdur.

Sadr-ı a'zamım tatarlarından Mustafa ve Ali Ağalar ile bir kıt'a ve yine tatar-ı mezkûrdan Hasan Ağa ile bir kıt'a dahi isti'câl emr-i şerîfî vurûd etmişdir. Hurrîre fî 5 C 1214.

Sıra No : 16
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 60, sayfa 118-119, belge 76
 Tarih : 12 R 1214 (13 Eylül 1799)
 Konu : Küçükâlizâde Halil Paşa, Burnaz ve Payas menzillerini tamamen ortadan kaldırdığından Adana menzilinden lüzumu miktar beygir gönderilmesi ve Tarsus İskelesi'nden münasib üç kıta menzil kayığı tedarik edilmesine dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'n-nevvâbü'l-müteşerri'in Adana ve Tarsus nâ'ibleri zîde ilmuhumâ ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Tarsus Mütessellimi Mustafa zîde mecduhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Tarsus kasabası menzili Yayla menzilhânesine merbût olub öteden berü mürûr u 'ubûr iden ulaklar Yayla menzilhânesine ve andan Adana'ya ve Adana'dan dahi Burnaz menziline tevârüd idegelür iken el-hâletü hâzihi Küçükâlizâde Halil Paşa Burnaz ve Payas menzillerini kül-liyen ref' idüb Adana menzili dahi mu'attal olduğundan mürûr u 'ubûr iden ulaklar Tarsus kasabasına vürüd idüb ancak kasaba-i mezbûrede bârgîriñ killeti olmak takrîbiyle fukarâ bârgîr tedârükünde meşakkate dūçâr ve Tarsus İskelesiniñ limânı olmadığından iskele-i mezbûrede kayık karâr idemeyüb mürûr u 'ubûr eden ulaklar zahîre nakline me'mûr kayıklara irkâb olunmak mülâbesesiyle etrâfdan kayık celbine ihtiyâc hiss ideceği âşikâr olmağla fî-mâ-bâd zehâyir kayıklarına kimesne tarafından dahl u ta'arruz olunmayub fakat umûr-ı mühimme ile mürûr eden telhîs tatarları irkâb olunmak üzere Tarsus İskelesiyle Süveyde ve yâhûd Lazkıye iskelesine üçer kıt'a kayık ta'yîniyle kezâlik umûr-ı mühimme ile vürüd eden ulaklar irkâb ve mahall-i me'mûrlarına îsâl olunmak için Tarsus kazâsında müceddeden bir menzilhâne ihdâs ve hüsn-i nizâm üzere i'mâl olunmak için Adana menzilhânesinden⁹⁷ mikdâr-ı kifâye bârgir ifrâz ve menzilhâne-i mezkûra vaz' ve ber minvâl-i muharrer ta'yîn olacak kayıkların iktizâ eden ücretleri cânib-i mîrîden ve yâhûd mahall-i sâ'ireden ta'yîn olunmasını Tarsus nâ'ibi i'lâmında ve mütessellimi mûmâ ileyh 'arzıhâlinde tahrîr ve inhâ etmeleriyle ber müceb-i kuyûd Tarsus kazâsından cânib-i mîrîden mu'ayyen menzil olmadığından gayrı Adana menziliñ dahi mu'attal olduğu mefhûm-ı tahrîrâtıdan müstebân olub ancak ordu-yı hümâyûnumdan rikâb-ı müstetâbıma ve rikâb-ı müstetâbım tarafından dahi ordu-yı zafer-makrûnuma pey-der-pey tevârüd eden ulaklar ve hazâ'in-i mîriyye ve sâ'ireniñ bilâ te'hîr imrâr ü îsâlleri ehemmi-i umûr-ı devlet-i 'aliyyemden olduğuna binâ'en şimdiki hâlde Adana menzilhânesi mu'attal sûretinde kaldığı hâlde menzil-i mezbûruñ bârgîri Tarsus'a nakl olunmak ve Tarsus İskelesinden Lazkıye İskelesine îsâl eylemek için Tarsus'da amed şoda el verir kayıklardan menzil-i müsta'celeyle mahsûs üç kıt'a kayık ta'yîn ve tahsîs ve masârifiniñ tanzîmi lâzıme-i vakt ü hâlden olmakdan nâşî Lazkıye İskelesinde üç kıt'a kayık tedârük ve telhîs ile mürûr eden tatarlara mahsûs olmak üzere Lazkıye muhassılına hitâben diğr emr-i şerîfim ısdâr ve ırsâl olunmağla imdi siz ki mütessellimân-ı mûmâ ileyhümâsız Adana ve Tarsus kurb ve civâriyyet hasebiyle ikiniz bir yere gelüb husûs-ı mezbûru te'emmül ve müzâkere ederek Adana menzilinden lüzûmu mikdâr bârgir ifrâz ve nakl birle Tarsus İskelesinden münâsib üç kıt'a

97 Metinde menzilhâne iki kere yazılmıştır.

menzil kayığı tedârük ve dâ'imen iskele-i mezbûrede mevcûd olub telhîs tatarı ve sâ'ir umûr-ı mühimme-i müsta'cele ile tevârüd eden ulaklar ırkâb ve der 'akâb Lazkıyye'ye irsâl ederek el-hâsıl Adana menziline imdâdiyye olarak tahsîs kılınan akça ile nevâl seffinesi tanzîm ve hüsn-i râbıtaya bend ve tevşîk birle ne vechile râbıta verilür ise keyfiyetini bi'l-iştirâk ordu-yı hümayûnuma tahrîr ve iş'âr ve umûr-ı mühimme-i müsta'cele ile me'mûr ulakları bir gün bir mahalde bî-hûde tevkîfden tehâşî ü mücânebet eylemeñiz fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde siz ki mütesellimân-ı mûmâ ileyhümâsız husûs-ı mezbûruñ ber vefk-i matlûb nizâm ve râbıtasını sizden matlûb-ı kat'î-i mülûkânem olduğı ma'lûmuñuz oldukda ikiniz bir yere gelüb husûs-ı mezbûru etrâfiyla te'emmül ve mülâhaza birle râbıtasını virüb ba'dehu keyfiyetini bi'l-iştirâk 'icâleten ordu-yı hümayûnuma tahrîr ve iş'âra müsâra'at ve ba'd-ez-în umûr-ı mühimme ile amed şod eden ulakları bir gün bir mahalde eğlendirmeyüb serî'an ve 'âcilen mahall-i me'murlarına irsâl ü îsâle mübâderet ve hilâf-ı rızâ-yı 'aliyyem ednâ mertebe tekâsül ü rehâvetden gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eyleyesiz ve siz ki nüvvâb-ı mûmâ ileyhümâsız siz dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ü mübâ'adet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî'l-yevmi's-sânî 'aşer şehri Rebî'i'l-ahir sene erba'a 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Şam-ı Şerîf.

Sıra No :17
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 58, sayfa 115, belge 82
 Tarih : 9 R 1214 (21 Eylül 1799)
 Konu : Karahacılı ve Kürkçü aşiretlerinden talep edilen kışlak akçası 6900 kuruşdan kalan 3300 guruşun Adana Mütessellimi Ahmed Bey aracılığıyla Boybeyi Osman Bey'den tahsil edildiği.

Bâ'is-i t'ahvîl oldur ki:

Adana civârında vâkı‘ Sarıçam kışlak akçasıçün Kara Hacılu ve Kürkçü aşiretlerinden bâ-fermân-ı âlî ve bâ-tahrîrât-ı veliyyü'n-ni‘amî matlûb buyurulan mebâlig için tahsîl ve kabzına me'mûr olub mübâşiri olduğumuz hasebiyle bundan akdem aşîret-i mezbûrdan matlûb buyurulan biñ yüz doksan dokuz senesinden biñ iki yüz on bir senesine gelinceye kadar senede hesâb olunub altı biñ dokuz yüz seksen beş guruşa müterâkim olub senede biñer guruşa rabt olunmuş olub meblağ-ı mezbûrdan ceste-be-ceste mübâşirlerine bâ-tahvîl teslîm eyledikleri meblağdan sahhû'l-bâkî üç biñ üç yüz guruş kalmağla bu def'a bâkî kalan üç biñ üç yüz guruşu aşîret-i mezbûr Boybeyisi Osman Bey yedinden ve Adana mütessellimi ser bevvâbîn-i dergâh-ı 'âlî devletlü Ahmed Bey Efendi ma'rifetiyle tamâmen ve kâmilan ahz u kabz olunub mukas-seten sinîn-i güzeste mâlından aşîret-i mezkûr zimmetlerinde bir akça ve bir habbe kalmadığından ahz u kabz olunduğunu müş'ir li-ecli's-sened işbu memhûr tahvîl verilmiştir. Hîn-i hâcetde ibrâz oluna ve's-selâm. Hurrire fi 9 R sene 1214.

El-fakîr İsmail Karayılan tâbi'-i Çaparzâde hâlen

El-fakîr Yunus çukadâr-ı kâ'immakâm-ı sadr-ı 'âlî halen.

Sıra No : 18
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 58 , sayfa 115, belge 80
 Tarih : 25 R 1214 (26 Eylül 1799)
 Konu : İzinsiz tamir olunan kiliselerin tamir edilen kısımlarının yıkılmasına dair gönderilen Adana Divanı'ndan gönderilen buyuruldu.

Şerî'at şî'âr Adana kâdîsı fazîletlü efendi zîde fazluhu ve mefâhirü'l-emâcid ve'l-a'yân Der-gâh-ı mu'allâm kapucı başlarından mütesellimimiz izzetlü Ahmed Bey zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân vücûh ve ağavât ve zâbitân ve sâ'ir iş erleri zîde kadruhum inhâ olunur ki:

Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i İslâmiyye'de vâkı' tâ'ife-i Nasrânî ve millet-i Ermeniyân'ın kilisâlarına eşcâr ve ahcâr-ı vâhide inzimâm ve 'ilâvesine ve aslâ ta'mîrine mesâğ-ı şer'i ve kat'an rızâ-yı hazret-i cihândârî olmadığı vâlâsına kayd ü iş'âr olub Adana'da kâ'in tâife-i E(r)meniyân kilisâlarını bilâ emr-i 'âlî ve hilâf-ı şer'-i şerîf ta'mîr ve termîm itdirdiklerini sahîhan ve vâkı'an tarafımıza ihbâr ü inhâ etmeleriyle imdi siz ki zâbitîn⁹⁸-i mûmâ ileyhimsiz bu mi-süllü hilâf-ı şer'-i şerîf ve mugâyir-i rızâ-yı hazret-i zi'l-İlulâhî hâlât-ı nâ-marziyyeye cesâret edenlerin te'dîbât-ı lâyıkalı icrâsı ve kilisâ-yı merkûmuñ inhidâmı vâcibât-ı umûrdan olmağ-la kilisâ-yı merkûmuñ ta'mîr olunan mevâzi'ini inhidâma mezîd-i sa'y ü gayret ve bilâ-emr-i 'âlî ta'mîr-i kilisâyâ ictisâr edenleri te'dîblerine kemâl-i ihtimâm ü dikkat olunmak bâbında divân-ı Adana'dan işbu buyuruldu tahrîr ve ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İnşâ'e Allâhu ta'âlâ vusûlünde gerek(d)ir (ki) vech-i meşrûh üzere mûcib-i buyuruldu 'amel ü hareket ve hilâfindan tehâşî ve tevakkî ve hazer ü mücânebet eyleyesiz deyü. Fî 25 R sene 214.

⁹⁸ Metinde "mezâbitîn" yazılmıştır.

Sıra No : 19
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 70, sayfa 137, belge 45
 Tarih : Evail CA 1214 (1-10 Ekim 1799)
 Konu : Halka zulm eden Adana naibi İmamzâde Ahmed ve Adana Müftüsü İshak'ın tediblerine dair ferman.

Kıdvetü'n-nevvâbü'l-müteşerri'în Adana kazâsı nâ'ibi mevlânâ () zîde 'ilmuhu tevki'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Mısır ser-asferi ma'yyetine eyâlet-i Adana'dan müretteb yüz elli mehâr şütürân Adana sancağınıñ sehmîne isâbet iden elli üç mehâr şütürânı Dergâh-ı mu'allâm kapucıbaşlarından iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu mübâyâ'a idüb iktizâ iden masârifını mutâlebe eyledikde Adana nâ'ibi İmamzâde Ahmed ve Adana müftüsü İshak bi'l-ittifâk edâda leyse ve le'alle ile umûr-ı mühimmeniñ ta'tiline bâdî oldukları şütürân ihrâcına me'mûr mübâşirleriñ inhâları ve bi'l-fi'il başdefterdâr olan iftihârü'l-umerâ' ve'l-ekâbir Mustafa Reşid dâme 'uluvvuhunuñ takriri ve bâ-işâret-i şeyhü'l-islâm merkûmân çavuş mübâşeretiyle Amasiyye Kal'asına kal'a-bend olunmalarıçün biñ iki yüz on üç senesi evâ'il-i Zi'l-hiccesinde emr-i şerîfim sâdır olmuşıdi. El-hâletü hâzihi sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin bu def'a tarafından ordu-yı hümayûnuma vârid olan bir kıt'a i'lâmında merkûmân öteden berü mûkız-ı fitne olub başlarına gürûh-ı eşkiyâyı cem' ve fesâd-peydâ ve nice bi-cürm kimesneleri hilâf-ı şer'-i şerîf ve bi-gayrı hakkın katle ictirâ ve bunlar emsâli zulm u ta'addileriniñ nihâyeti olmadığı beyânıyla merkûmân ıtlâk olunub kazâ-i mezbûra gelürler ise konaklarından çıkmayub ve umûr-ı vilâyete dâ'ir mevâddiñ birine karışmayub ve hânelerine dahi ehl-i 'örf tâ'ifesi taraflarından uğradılmamak üzere emr-i şerîfim sudûrunu Adana'da sâkin 'ulemâ ve sulehâ ve sâdât-ı kirâm ve bi'l-cümle fukarâ ve zu'afâ niyâz ve ricâ eyledikleri tahrîr ve tastîr olunmuş. Vech-i meşrûh üzere 'amel olunmak fermânım olmağın imdi sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin keyfiyet ma'lûmuñ oldukda ber vech-i muharrer 'amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mübâ'a-det olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından) hazer ü mücânebet eylesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi evâ'ili şehri Cemâziyye'l-evvel sene erba'a 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Şam-ı şerîf.

Sıra No : 20
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 07, sayfa 68, belge 49
 Tarih : 23 B 1214 (21 Aralık 1799)
 Konu : Adana ve Tarsus Sancakları mübayaacısı Halebli Mehmed'in görevini yerine getirmediğinden cezalandırılmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm Kapucıbaşılarından Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîlâm Mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhu tevkî'-i refî'i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karârımıñ nân ü nemekle perverde ve sâyesiyile mütezıll olanlar dâ'imü'd-dehr ve bâ-husûs böyle vakitlerde müstahdem oldukları her bir hıdemâtda bezl-i tâb ü tüvân değil belki fedâ-yı cân eylemeleri muktezâ-yı istikâmet ve şe'â'ir-i İslâmiyyeden iken Adana ve Tarsus sancakları mübâya'ası bundan akdem 'uhdesine ihâle kılınmış olan Kapucıbaşı Halebli Mehmed me'mûr-ı mübâya'ası ve cem' ü tahsîl ve irsâli olduğu zehâ'ir husûsunda envâ' irtikâb fermûde-i hümâyûn üzere vakitli külliyyetlü zehâyir irişdirmedeğinden mahzâ devlet-i 'aliyyeme hıyânet eylediği ecilden kendüsiniñ ta'yîn olunan mübâşir ma'rifetiyle kapucıbaşılığı ve kapucular kethüdâlığı pâyesi ref' ve li-ecli't-te'dîb Adana Kal'ası'na kal'abend içün Divân-ı hümâyûnumdan⁹⁹ başka ve elviyehâ-i mezkûrdan me'mûr-ı mübâya'ası zehâyiriñ hesâbını ru'yet zımnında mâliye tarafından başka evâmîr-i şerîfim ısdâr ve tesyâr kılınmış olub ancak merkûmuñ bu derecelerde hıyânet ve habâseti ve mübâya'a içün verilen dört yüz kırk kise akçadan zimmetinde emvâl-i mîriyye olmak takrîbi yanında mevcûd¹⁰⁰ bi'l-cümle nükûd ve emvâl ü eşyâ ve hubûbât ve esliha ve raht ve pusat ve'l-hâsıl ism (-i mâl) ıtlâk olunur hasıs ü nefis her nesi var ise anıñ cânib-i mîriçün zabt ve defâtir ve temessükât evrâk¹⁰¹-ı sâ'i-riñ ahzı ve tettebbu' olunarak ahz u i'tâsınıñ zâhire ihrâcî husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk etmekle imdi sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin merkûmuñ yanında mevcûd nükûd ve kâffe-i emvâl ve esliha ve hayvânâtımıñ bir mâlî ve re'si ketm ü ihfâ ve kendüde ve etbâ'ı yedlerinde kalmayarak cümlesini ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le cânib-i mîriçün zabt ve tahrîr ve müfredât üzere memhûr ve mûmzâ defterini başka ve defâtir ve temessükât ve evrâk-ı sâ'iresini yegân yegân tettebbu' ve ahz ve i'tâsını zâhire ihrâc ve kendüsünden dahi su'al ve tahkîk bir berâtı dahi başkaca defter idüb 'icâleten ve müsâra'aten ordu-yı hümâyûnuma takdîm ve keyfiyeti tahrîr ve ba'dehu ne vechile emr-i 'âlîşânım sudûr (eder) ise aña göre 'amel ü hareket eylemeñ fermânım olmağın mahsûsan işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve sadr-ı a'zamım çukadârlarından Hasan ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde keyfiyet mantûk-ı emr-i şerîfimden ma'lûmuñ oldukda mûcib ve muktezâ üzere 'amel ü hareket ve hilâfî ednâ derece tekâsül ve rehâvetden tehâşî ve mûcânebet eyleyesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileyhsin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdr olunmuşdur. Buyurdum ki:

⁹⁹ Hümâyûn kelimesi iki kere yazılmıştır. Yazıda pek çok yazım yanlış düzeltilmiş fakat dipnotta gösterilmesine gerek duyulmamıştır.

¹⁰⁰ Metinde "munında" şeklinde okunabilen kelime "mevcûd" kelimesi ile "yanında" kelimesinin bölünerek tekrarından oluşmuş görünmektedir.

¹⁰¹ وراق şeklinde yazılmıştır.

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu em-
r-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfî birle 'amel
olub hilâfından be-gâyetü'l-gâye ve mübâ'adet eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd
kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis 'ısrîn şehri Receb sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 21
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 68, sayfa 132-134, belge 53
 Tarih : 23 B 1214 (21 Aralık 1799)
 Konu : Adana ve Tarsus'dan zahire mübayaası görevini yerine getirmeyen Halebli Mehmed'in Adana kalesinde kalabend olunmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-keîlâm Mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazlıhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Bundan akdem ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnum lâzimesiçün Adana ve Tarsus eyâletlerinden tertîb olunan zehâyir mübâya'a ve ordu-yı hümâyûnuma nakl ü irsâline me'mûr kılınan kapucubaşı Halebli Mehmed fermûde-i hümâyûn üzere vakitli külliyyetlü zâhire irişdirmediğinden gayrı envâ' hile ve irtikâb ile mahzâ dîn ü devlet-i 'aliyyeye hıyânet eylediği ecilden ta'yîn olunan mübâşir ma'rifetiyle kapucubaşılığı ve kapu kethüdâlığı pâyesi ref' olunub merkûm Adana Kal'asına vaz' ve habs ve kal'abendi bâbında Divân-ı hümâyûnumdan (emr)-i şerîfim ısdâr ve tesyâr kılınmış olub ancak Başmuhâsebeden muhrec ve emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan memhûr ve mümzâ bir kıt'a defter nâtik olduğu üzere Adana eyâletinden ma'a çuvâl bahâ beher kilesi kırkar paraya olarak kırk biñ keyl-i İstanbulî dakîk ve beher kilesi otuzar paraya olarak def'a-i evvelde altmış biñ keyl-i İstanbulî şa'îr ve def'a-i sâni'de yirmi biñ keyl tertîb ve îcâb iden yüz biñ gurus bahası tamâmen Hazîne-i 'âmiremnden i'tâ olunmuş olduğu ve Tarsus sancağından kezâlik fiy'ât-ı merkûm üzere kırk biñ keyl ve def'a-i evvelde elli biñ keyl şa'îr ve def'a-i sâni'de on altı biñ altı yüz altmış yedi keyl şa'îr mübâya'ası tertîb ve îcâb iden doksan biñ gurus bahası ber vech-i peşin i'tâ olundığından başka zehâyir-i merkûmuñ nakliyyesi zımnında navl-i sefine olarak ordu-yı hümâyûnum hazînesinden dahi otuz biñ gurus ki cem'an otuz iki yük biñ gurus virilmiş olduğu ve elviyehâ-i mezkûrdan müretteb dakîkiñ yekûn seksen biñ kîleye bâliğ ve şa'îriñ yekûnu yüz kırk altı biñ altmış yedi kîleye resîde olub¹⁰² merkûmuñ işbu mübâya'at-ı mezkûrdan ordu-yı hümâyûnuma irsâl eylediği zehâyir be-gâyet cüz'iyât makûlesi olduğundan verilen mârrü'z-zikr dört yüz kırk kise akçanıñ ekserîsi eğerçi¹⁰³ zimmetinde olduğu zâhir ve dakîk ve şa'îr-i mezkûrdan şimdiye kadar ne mikdârını mübâya'a eylemiş ve ne mikdâr bekâyâ kalmışdır ve el-yevm mahallerinden hâzır u âmâde ve Tarsus İskelesine tenzîl eylediği zehâyirinden meblağ-ı mezbûrdan medfû'at ve masrûfât ve el-ân yed ve zimmetinde ne mikdâr akça mevcûddur sen ki mütessellim-i mûmâ ileyhsin ma'rifetiñle hesâbınıñ ru'yeti ve bekâyasınıñ cem' ü tahsîli ve ordu-yı hümâyûnuma irsâl ü tesyîri husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekle mücebince 'amel ü hareket eylemeñ bâbında fermânım olmağın hâssaten işbu emr-i celîlü'l-kadrım ısdâr ve sadr-ı a'zamım çukadârlarından Hasan ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber minvâl-i meşrûh merkûmu Adana Kal'a-sında mahbûs olduğu hâlde ber müceb-i sûret-i defter elviyehâ-i merkûmdan müretteb dakîk ve şa'îrden şimdiye kadar ne mikdârını mübâya'a eylemişdir ve ne mikdârı bekâyâ kalmışdır ve el-yevm mahallerinde hâzır u âmâde eylediği ve Tarsus İskelesine nakl ü tenzîl eylediği

102 Kelime iki kere yazılmıştır.

103 Metinde "yeğerçi" şeklinde yazılmıştır.

zehâyirinden ve meblağ-ı mezbûr dört yüz kırk kise akçadan medfû'ât ve masrûfât ve el-an yed ve zimmetinde ne mikdâr akça mevcûddur ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'ile merkûmuñ ahz ü i'tâsı defterlerini tettebbu' ve kendüye istintâk iderek gadr ü himâyeden 'ârî ve cümle hesâbını ru'yet ve evvel emirde yedinde mevcûd nûkûdu ahz ve 'indiñde hıfz idüb mikdârını ve işbu mübâyâ'a zahîresinden gerek mahallinde ve gerek Tarsus İskelesinde mevcûdunu ve mikdâr-ı keylini ve el-yevm bekâyâ kalan zehâyiri ve eslâfını sahîhce defter idüb şekk ü şübheden 'ârî münakkah muhâsebesi defterini 'icâleten ordu-yı hümâyûnuma takdîm eyledikten sonra bekâyâ kalan dakîk ve şa'îr ne mikdâr ise bir iki gün zarfında yerlû yerinden mübâyâ'a ve tekâmîl ve Tarsus İskelesine nakl ü tenzîl ve sefâîn istîcâr ve tahmîl ve 'icâleten ve müsâra'aten Yafa İskelesine irsâl ü tesyîre ziyâde sa'y ü gayret idüb emr-i şerîf ve mugâyir-i 'aliyyem ednâ mertebe tekâsül ü rehâvet ile nefsiñi mehlekeye ilkâdan be-gâyet tehâşî ü mücânebet eylesesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileyhsin sen dahi mazmûn-ı emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ve mübâ'adet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlû's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'amel ü hareket idüb hilâfından be-gâyet ittikâ u mübâ'adet eylesesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren el-yevmü's-sâlis 'ısrîn şehr-i Receb sene erba'a 'aşer ve mi'e-teyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Gazze

Sıra No : 22

Belge No : Adana Ş. S. 55, imğ 70, sayfa 139, belge 46

Tarih : 25 Ş 1214 (22 Ocak 1800)

Konu : Adana ve Tarsus Yörügânı Mukataası için ödenmesi lazım gelen beş bin guruşun Ahmed Bey, Mehmed Bey ve Mustafa Bey'den tahsil edildiğine dair temessük.

Bâ'is-i tastîr-i tahvîl oldur ki:

Hâlen Adana ve Tarsus Yörügânı Mukâta'ası Adana Mütesellimi ser-bevvâbîn dergâh-ı 'âlî devletlü Ahmed Bey ve Mehmed Bey ve Mustafa Bey hazretlerinin iştirâken ber vech-i mâlikâne 'uhdelerinde olub güzeşte senede beş biñ guruş cânib-i mîriye edâ ve teslîm eylemelerine râbîta virilmiş olduğundan el-hâletü hâzihi işbu biñ iki yüz on dört senesine mahsûben mukâta'a-i mezkûruñ mukassaten beş biñ guruşu bâ-fermân-ı 'âlî matlûb buyurulub mübâşiri ve kabzına me'mûr olduğum hasebiyle meblağ-ı mezkûru tamâmen ve kâmilên mîr-i mûmâ ileyhim yedlerinden ahz u kabz olunmağla tarafımıza teslîm olunduğunu müş'ir işbu tahvîl li-ecli's-sened verilmiştir. Hîn-i hâcetde ibrâz oluna.

Fî 25 Ş sene 214

El-fakîr Mustafa Muhzır 'an hulefâ-i kâtib hâlen.

Sıra No : 23
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 66, sayfa 129, belge 58
 Tarih : 19 L 1214 (16 Mart 1800)
 Konu : Tarsus sancağının Çakıd Hanı'ndan Adanaya varıncaya kadar Hacc yolu üzerinde bulunan hanlara yakınlığı ve yolcuları eşkıya saldırılarından koruması dolayısıyla bazı vergilerden muaf olması için verilen ferman.

Tarsus sancağının mu'âfiyet emr-i şerîfidir.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşlarından hâlen Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîlâm Mevlânâ Adana kâdisı zîde fazluhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Hâlen kethüdâ-yı mehd-i 'ulyâ-yı saltanat-ı seniyyem iftihârü'l-emâcid ve'l-ekâbir müstecmi'-i cemî'u'l-me'âlî ve'l-mefâhir Yusuf dâme 'uluvvuhunuñ ber vech-i mâlikâne iştirâken 'uhdesinde olan livâ-i Tarsus ve tevâbi'i Mukâta'ası hüccâc-ı müslimîniñ tarîki olan Ak Köprü ve Yanıkhan ve Yayla ve Kızoluğu ve Çakıd Hanı'ndan tâ Adana'ya varınca vâkı' olan mahalleriñ kurb ve civârında olmak mülâbesesiyle mahall-ı merkûmede kâ'in 'aşâ'ir ve kabâ'il ve bi'l-cümle reh-rândan gerek ebnâ-i sebîliñ ve gerek ber vech-i muharrer mahall-i merkûmeniñ¹⁰⁴ ve etrâfında olan şevâhık-ı cibâliñ eşkıyâsından emr-i muhâfazası akdem-i mehâmm-ı Devlet-i 'aliyyemden olduğuna binâen Tarsus sancağının mukâta'a kayd olunması işbu kazıyyeye mebnî idüğü der-kenâr ve bu hizmet-i mühimmede bulunmalarıçün sâ'ir mukâta'ât misüllü vülât ve mîr-mîrân ve hükkâm ve zâbitân ve mütessellimler taraflarından zahîre-bahâ ve döşeme-bahâ ve kaftân-bahâ ve seferiyye ve hazeriyye ve kudûmiyye ve sâ'ir bunlar emsâli tekâlîf-i şâkkadan mu'âf ve müsellemler olarak mefrûzü'l-kalem ve maktû'u'l-kadem min külli'l-vücûh serbestiyet olmaları emr-i muhâfazanın devâm ve istikrârına vesîle-i külliye olduğundan işbu vechile râbıtaya bend olub ma'an kayd-ı evvelden işbu aña gelince üzerlerine edâsı lâzım gelen emvâl-i mîriyyelerini edâ idegelüb Adana vâlîleriniñ Tarsus sancağından bu makûle tekâlîf mutâlebe olunduğu yoğıken bu def'a vukû' bulan Mısır seferi mülâbesesiyle livâ-i mezbûrdan ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnum tarafına bâ-evâmîr-i 'aliyyem deve ve katır ve ecnâs-ı zehâyir ve çuvâl ve araba ve emsâli vârid olan sâ'ir imdâdiyyelerini edâ ve bu vechile masârıf-ı külliyyeye mübtelâ olduklarına mebnî perîşânî-i hâlleri rû-nümâ olub ber vech-i muharrer Adana'ya ilhâkiyetleri yoğ iken hâlen Adana vâlîsi vezîrim Hüseyin Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu livâ-i mezbûrdan mugâyir-i kadîm nesne mutâlebesiyle rencîdeden hâlî olmayub ahâlî ve fukâranıñ tekrâr perîşânî hâlleriyle harâbiyet-i mukâta'ayı müstelzim olacağı nümûdâr olmağla ber vech-i muharrer mukâta'a-i merkûme mefrûzü'l-kalem ve maktû'u'l-kadem min külli'l-vücûh serbesiyyet olduğuna nazaran mâl-ı mîrisiniñ kesrden vikâyeti ve ahâlisiniñ perîşânî-i hâlleriniñ sıyâneti zımnında ba'd-ez-in Adana vâlîleri taraflarından bu makûle tekâlîf ile rencîde ü remîde olunmamalarıçün emr-i şerîfim sudûrunu kethüdâ-yı müşârun ileyh bâ-takrîr inhâ itmekle sen ki mütessellim-i mûmâ ileyhsin takrîri mûcibince 'amel ü hareket ve mugâyir-i serbesiyyet Adana vâlîleri taraflarından ba'd-ez-in bu makûle tekâlîf ile rencîde ü remîde itdirilmemek ahâlî-i mukâta'anıñ mezâlîm ve ta'addiyâtдан vâreste ve

104 Mahall kelimesi elifle yazılmıştır.

masûn olarak emn ü râhatları matlûb-ı kat'î-i mülûkânem idüğü ma'lûmuñ oldukda añâ göre bi'l-cümle ahâlî-i mukâta'ayı himâyet ve sıyânete sa'y ü gayr(et) eylemeñ ve hilâf-ı rızâ-yı şâhânem hareketi tecvîz ile rencîde etmek ve itdirmekden tevakkî-ı tâmm ve 'ale'd-devâm mukâta'a-i mezbûruñ şîrâze-i nizâmına ve mâl-ı mîrîsiniñ kesr ü noksânına bâ'is hâlât vukû'a gelmemek için min külli'l-vücûh himâyet u sıyânet eylemeñ fermânım olmağın hâsseten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile tesyâr olunmuşdur. İmdi vusûlünde keyfiyet mantûk-ı emr-i şerîfimden ma'lûmuñ oldukda mûcib ve muktezâsı üzere 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tehâşî ü mücânebet eyleyesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileyhysin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-intisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'âmil olub hilâfından ihtirâz eyleyesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi'l-yevmi't-tâsi'i aşer şehri Şevvâl sene erba'a 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 24
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 62, sayfa 122, belge 67
 Tarih : 23 L 1214 (20 Mart 1800)
 Konu : Asker tahriri için toplanılan 20.000 kuruşdan 15.436 gurusunun Adana Kalesi Dizdârı Es-seyyid Mehmed Ağa'ya ve 3.800 kuruşun dahi Adana Mütesellimi Ahmed Bey'e teslim edildiğine dair hüccet.

Bâ'is-i nemîka budur ki:

Bundan akdem taraf-ı saltanat-ı 'aliyyeden ordu-yı hümâyûn için Adana'dan müretteb beş yüz nefer piyâde asker tevzî' ve tahrîri esnâsında asker için cem' olunan yirmi biñ gurus ve asker-i mezkûra başbuğ nasb ü ta'yîn olunan Gökvelizâde Paşa Ahmed Ağa'ya me'ûnet için verilen üç biñ beş yüz otuz altı gurus ki cem'an yirmi üç biñ beş yüz otuz altı gurusuñ cümle ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le on beş biñ dört yüz otuz altı gurusu Adana Kal'ası Dizdârı Es-seyyid Mehmed Ağa'ya ber vech-i emâne teslîm ve sekiz biñ yüz gurusu dahi Adana mütesellimi ser-bevvâbîn-i dergâh-ı 'âlî necâbetlû Ahmed Bey'e teslîm olunub merkûm başbuğ Ahmed Ağa zimmetinde gerek asker-i mîrîsi ve gerek kendi me'uneti için ahz eylediği cem'an yirmi üç biñ beş yüz otuz altı gurusdan bir para ve bir habbe kalmadığını müş'ir li-ecli's-sened işbu nemîka tahrîr ve yed-i merkûm Ahmed Ağa'ya kibel-i şer'den i'tâ olundu. Vakt-i hâcetde ibrâz ve ihticâc oluna ve's-selâm. Hurrîre fî 23 Şevvâli'l-mükerrem sene 1214.

El-fakîr Es-seyyid Muhammed Sürûrî¹⁰⁵ el-müvellâ hilâfetuhu bi-medîne-i Adana

¹⁰⁵ Metinde ikinci "r" harfi unutulmuştur. Belge 47'de Surûrî Muhammed olarak geçmektedir.

Sıra No : 25
 Belge No : Adana Ş. S. 57. img 18, sayfa 31-32, belge 53
 Tarih : Evâil ZA 1214/27 Mart- 5 Nisan 1800
 Konu : Adana serdarı Çopurzâde Hacı Muhammed'in muhalledatını zabt eden Paşabe
 yoğlu kethüdâsı Hacı Haliloğlu Halil'den 2000 guruşun tahsil edilerek Ocak-ı
 âmire'ye teslim edilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana mütesellimi () zîde mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân a'yân ve vücûh-ı memleket ve iş erleri ve söz sâhibleri ve bi'l-cümle ocak ihtiyârları zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden olup bundan akdem fevt olan Adana serdarı Çopurzâde Hacı Muhammed nâm kimesne zimmetinde bâ-temessük serdârlık cevâ'izâtı bekâyâsından iki biñ gurus meblağın tahsili bâbında bundan akdem ocakdan umûm kazâlarıñ bekâyâ tahsiline me'mûr ta'yîn kılınan Çorbacı Nu'mân zîde kadruhu medîne-i merkûmeye vusûlünde merkûm Hacı Muhammed vefât idüb Paşabeyoğlu'nun kethüdâsı Hacı Halil oğlu Halil nâm kimesne müteveffâ-yı merkûmuñ çiftliklerini ve yirmi kise akçalıktan ziyâde zahîre ve eşyâ-yı sâ'iresini fuzûlî zabt idüb müteveffâ-yı merkûmuñ vâris-i ma'rûfesi olan kerîmesini dahi vaz'-ı yed ve ba'dehu eşyâ-yı metrukâ-i merkûmeden cüz'iyât makûlesi bir mikdâr şey virüb kerîmesiyle musâlaha olup ve ekser emvâl merkûm Halil'in zimmetinde kaldığı bâ-tahrîrât inhâ olduğuna binâ'en cevâ'izât-ı mezkûre Ocağ-ı âmiremiñ vâridâtından olup ta'tîl ve ibtâlîne bir vechile rızâ-yı şâhânem olmamağla ber müceb-i tahvîl iki biñ gurus müteveffâ-yı merkûm Hacı Muhammed'in terk eylediği emvâl ü eşyâsını fuzûlî zabt iden merkûm Halil'den mâl-ı müteveffâdan ma'rifetiñiz ve ma'rifet-i şer' ve cümle ocaklu ittifâkı ve mübâşir ma'rifetiyle alâ vechin kâne tamâmen ve kâmilî tahsîl ve mübâşir-i merkûma teslîmen cânib-i ocağa tesbîle mübâderet ve eğerçi edâda ta'allül ve a'zâr-ı vâhiyye îrâdıyla muhâlefet gûne hareketi lâzım gelür ise merkûmu Der-aliyyeme ve cânib-i ocağa ihzâra müsâra'at olunmak bâbında sâdır olan emr-i şerîfim vürûdunda merkûm Hacı Haliloğlu Halil nâm kimesne mütesellim-i mûmâ ileyhiñ kethüdâsı olduğundan merkûm Halil'in zimmetinde bir akça ve bir nesne bulunur deyü irsâl eylediği i'lâm-ı şer'iyye mefhûmundan müstebân olup ancak müteveffâ-yı merkûm Hacı Muhammed'in emvâl ü eşyâsı mezbûr Halil'in zimmetinde kaldığı tevâtüren ihbâr olunmağla siz ki mevlânâ-yı ve sâ'ir-i mûmâ ileyhimsiz ocakdan mübâşir ma'rifetiyle bâ-temessük serdârlık cevâ'izâtından müteveffâ-yı merkûm zimmetinde olan iki biñ gurusu mezbûr Halil'den alâ eyyi hâlin tamâmen tahsîl ve kabzına me'mûra teslîmen cânib-i Ocağa irsâl ve tesyîle dikkat ve eğer muhâlefet ve mûmâna'at ider ise nefy ve kal'a-bend olacağını tefhîme mübâderet ve a'zâr-ı vâhiyye ve alâ bî-hûdeye teşebbüs ile tahrîrât ve i'lâm-ı tescîl irsâlinde tevakkî ü mübâ'adet olunmak fermânım olmağın işbu emr-i şerîfim ısdâr ve mübâşir ta'yîn kılınan kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur. İmdi keyfiyet ma'lûmuñuz oldukda vech-i meşrûh üzere müteveffâ-yı merkûm Hacı Muhammed'in emvâl ü eşyâsını fuzûlî zabt iden merkûm Halil'den ber müceb-i temessük iki biñ gurus câ'ize-i ocağı mübâşir-i mûmâ ileyh ma'rifetiyle tamâmen tahsîl ve cânib-i ocağa irsâle mezîd-i sa'y ü gayret ve eğer muhâlefet ider ise merkûm kal'abend olunub meblağ-ı mezbûr mütesellim-i mûmâ ileyhden tahsîl olacağını ifâde ü ifhâm ve hilâf-ı fermân ve menâfi-i rızâ vaz'dan mü-

cânebet ve sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin mazmûn-ı emr-i şerîfim seniñ dahi meczûmuñ olarak mûcib ve muktezâsıyla ‘amel ü harekete ikdâm ü dikkat ve hilâfı vaz’ı tecvîz ile eşedd-i ‘itâb olmakdan gâyetü’l-gâye hazer ü mücânebet eylesiz deyü huzûr-ı rikâb-ı müstetâbımda sekbânbaşı olan iftihâru’l-emâcid ve’l-ekârim Halebî Es-seyyid Mustafa dâme mecduhu tarafından mühürlü mektûb virilmekle sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin vech-i meşrûh üzere amel olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki: Hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ‘at-makrûnuyla ‘amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mücânebet eylesiz. Şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fî evâ’ili şehri Zi’l-ka‘deti’ş-şerîfe sene erba‘a ‘aşer ve mi’eteyn ve elf.

Mahrûse-i Kostantiniyye M.

Sıra No : 26

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 39, sayfa 73, belge 105

Tarih : 15 ZA 1214 (10 Nisan 1800)

Konu : Ordu için Adana sancağından 150 mehar deve tertib olunmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana sancağında vâkı' kazâlarıñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan Dergâh-ı mu'allâm gedüklülerinden kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Mîr Hamza zîde kadruhu ve a'yân ve zâbitân ve vücûh-ı memleket ve iş erleri zîde kadruhum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

France keferesi nakz-ı ahd birle muhârebe ve mukâteleye ibtidâr eylemekden nâşî mütevekkilen 'âle'l-İlâhî ta'âlâ kefer-i mesfûrdan ahz-ı intikâm olunmak için sefer-i hümâyûnum kemâkân karârdâde olduğuna binâ'en ordu-yı hümâyûnumda istihdâm olunmak üzere iktizâ eden mekkârî şütürânîñ çend rûz zarfında tertib ve ihrâcî husûsuna irâde-i seniyyem ta'alluk etmekle esfâr-ı sâbıkada olduğu misüllü yüke girdikleri günden hidmetde olduklarınca icâb eden ücretleri ordu-yı hümâyûnum sârbânbaşı tarafından virilmek üzere Adana sancağından yüz elli mehâr mekkârî şütürânı müceddeden tertib olunmakdan nâşî imdi sen ki mütessellim-i mûmâ ileyhsin vusûl-ı emr-i şerîfim günü ol mikdâr şütürânı tevzî' ve cümlesi yüke el verir tûvânâ olmak üzere üç beş gün zarfında mükemmel hâvut ve pusat-ı sâ'iresiyle bi-eyyi hâlin ihrâc ve memleket tarafından sârbân ta'yîn ve mübâşire terfikan 'icâleten ve müsâra'aten Yafa sahrâsına irişdirmeğe bezl ve sa'y ü mecâl eylemeñ fermânım olmağın mahsûsen işbu emr-i celilü'l-kadım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde şütürân-ı mezkûruñ mükemmel hâvut ve pusatıyla çend rûz zarfında Yafa sahrâsında mevcûd bulunması matlûb-ı kat'î-i mülûkânem idüğü ve bundan sonra isti'câle dikkat olmadığı ve işbu umûr-ı diniyyede tekâsül ü rehâvet câ'iz olmadığı ma'lûmuñ oldukda bir türlü özr ü illet etdirmeksizin her ne vechile ve tarikle olur ise olsun beş on gün zarfında Yafa sahrâsına îsâli esbâbınıñ istihsâline bi'l-ittifâk sa'y ü gayret ve hilâfından be-gâyet ihtirâz ü mücânebet eylesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun serî'an ve 'âcilen Adana'ya varub tertib olunan sâlifü'z-zikr yüz elli mehâr şütürânı der-'akab mütessellim-i mûmâ ileyhiñ re'y ve ma'rifeti ve ma'rifet-i şer' ve cümle ittifâkı ve ma'rifet ve mübâşeretinle serî'an tevzî' ve taksîm ve bir daha isti'câle hâcet komıyarak hemân yola ihrâc ve 'icâleten ve müsâra'aten Yafa sahrâsına irişdirmeğe mezîd-i ihtimâm ü dikkat ve hilâf-ı rızâ-yı hümâyûnum ednâ mertebe tekâsül ü rehâvetden ziyâde tehâşî ü mücânebet eylesin ve siz ki kuzât ve nüvvâb-ı mûmâ ileyhim ve a'yân ve zâbitân ve vücûh-ı memleket ve iş erlerisiz sizler dahi mazmûn-ı emr-i 'âlîşânımla 'amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ü mübâ'adet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşer şehri Zi'l-ka'de sene erba'a 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa

Sıra No : 27
 Belge No : Adana Ş. S. 55, img 70, sayfa 137, belge 48
 Tarih : Evahir Zilkade 1214/16-25 Nisan 1800
 Konu : Adana Mütesellimi Ahmed Bey'in Fransızlara karşı savaşmak üzere orduya 1000 nefer asker göndermesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşılardan Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mîr-i mûmâ ileyhsin mukaddem şeref-rîz-i sudûr olan emr-i şerîfimde bast ü beyân olunduğu üzere bedeniñden beş yüz ve mîrilü beş yüz cem'an me'mûr-ı tahrîri olduğı biñ nefer güzîde piyâde asker ile bir an akdem ve bir dakîka mukaddem ordu-yı hümâyûnumda isbât-ı vücûd eylemeñ ne derecelerde ehemm ve ikdâm-ı umûr-ı dîn ü devlet-i 'aliyyemden olduğı ta'rîfinden müstağni ve el-hâletü hâzihi Mısır-ı Kâhîrî'd-devâlûb (?) ve derûn-ı Mısır'da olan ehl-i İslâm hâric-i Mısır'da evvelâ küffâr-ı düzah-karâr ile el-yevm muhârebe üzere olub yevmiye kefereden yirmişer otuzar kelle ve dil ahzıyla guzât-ı muvahhidîn fevz ü nusretde ve küffâr kahr ü tedmîrde olub verâdan dahi imdâd olunarak kefereyi araya alub tamâm ahz-ı sar ü intikâm vakitleri idiğı bu def'a birbirini mûte'âkıb tevârüd iden ahbâr-ı sahîhatü'l-âsârdan müstebân ve bunlara vârid peyderpey imdâd irsâliyle ve ba'dehu sadr-ı a'zamım ve serdâr-ı ekremim bi'z-zât cünûd-ı vefîreye ve tedârük-ı kaviyye ile 'azîmet ve bi-nusreti ta'âlâ Fransa askeriniñ tamâmen kahr-ı tedmîrlerine sarf takrîbine cehd ideceğı vâreste-i kayd (ü) beyân¹⁰⁶ olmağla işbu emr-i dîn iddi'â-i İslâmiyye idenlere bundan soñra hâb ü râhat harâm olmağı zâhîr ü nümâyân olmakdan nâşî işbu emr-i şerîfim vusûlünde bedeniñden beş yüz ve mîrilü beş yüz cem'an me'mûr-ı tahrîri olduğı biñ nefer piyâde askeri bi'n-nefs istishâb ile hareket ve 'azîmet olunmamış iseñ bir an ve bir dakîka te'hîr ü tevkîf itmeyüb derhâl hareket ve ordu-yı hümâyûnuma vusûle müsâra'at eylemeñ fermânım olmağın te'kîden ve isti'câlen ve tenbîhan ve istid'â'en mahsûsan emr-i şerîfim dahi ısdâr ve 'alâ menba'i't-ta'cîl sadr-ı a'zamım çukadârlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Halil zîde kadruhu ile irsâl olmuştur. İmdi tamâm dîn-i mübîne ve Devlet-i 'Aliyyem'e hidmet ve hamîde-i İslâmiyyeyi ibrâz ve mübâderet idecek vakitler işte bu mevsimler idüğü ve ma'âza Allâhu ta'âlâ bu bâbda tekâsül ü rehâvet ve dakîka-i vâhîde imrâr-ı vakti mûcib olur ise cerâ'et ile nedâmet fâ'ide vermeyecek vehâmeti müsbetim olacağıñıza kat'an iştibâh olmadığı ma'lûmuñ oldukda ber vech-i meşrûh me'mûr-ı tahrîri olduğı ol mikdâr asker ile vusûl-ı emr-i şerîfime kadar hareket ve 'azîmet etmemiş iseñ işbu emr-i şerîfim vusûlünde ne vechile ve ne tarikle olur ise olsun bir an te'hîr ü tevakkuf itmeyüb serî'an hareket ve ordu-yı hümâyûnuma vusul ü luhûka dâmen-dermiyân-ı gayret ve sarf-ı mâhil ve sa'y ü miknet ve münâfi-i emr-i vaz' mikdâr-ı zerre kusûr ü rehâvet ve ifâte-i vakti mûcib olur vaz'ı tecvîz ile¹⁰⁷ mazhar-ı mülâhaza u 'ikâb olmakdan gâyetü'l-gâye hazer ü mübâ'adet eylemeñ (bâbında) fermânım 'âlîşânım sâdır olmuştur. () vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mücânebet eyleyesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi evâhiri Zi'l-ka'detî's-şerîfe sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

106 Metinde "vâreste" yerine "verâsında" yazılmıştır.

107 "İle" kelimesi iki kere yazılmıştır.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

Sıra No : 28

Belge No : Adana Ş. S. 55, imğ 70, sayfa 137, belge 47

Tarih : Evail Z 1214 (26 Nisan-5 Mayıs 1800)

Konu : Asker tedarik edilerek Ordu-yı Hümayun'a gönderilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-a'yân Tarsus Mütesellimi () zîde mecduhu tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin gerek seniñ ve gerek Adana mütesellimi iftiâru'l-emâcid ve'l-ekârim Mîr Ahmed dâme mecdühunuñ me'mûr-ı tahrîr ü îsâl oldıgıñız asâkirin bir dakîka mukaddem ordu-yı hümayûnuma isbât-ı vücûd eylemeleri ehemmi-umûr-ı diniyyeden olmaktan nâsi bu def'a zahîre tahmiliçün ol tarafa irsâl olunan bir kıt'a sefineye zahîreyi ba'de't-tahmîl üzerine asâkir irkâb ve irşâ ve bundan mâ'adâ hamûle ile ol tarafdâ gelecek sefinelere dahi kezâlik asker vaz' ve tesyile iktizâ iden navllarını bu tarafdâ virilmek üzere âher sefâ'ın dahi tedârük ve asâkir-i matlûb ile 'icâleten süvâr ve bir dakîka evvel ordu-yı hümayûnuma vusûl ve ibrâz-ı hizmet-i hasene ve sadâkata dâmen-dermiyân-ı gayret eylemeñ fermânım olmağın 'acelen ve isti'câleten mahsûsan işbu emr-i şerîfim ısdâr ve sadr-ı a'zamım çukadârlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Süleyman zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur. İmdi balâda beyân olunduğu (üzere) 'amel ü hareket olunarak ve bir nefes akdem asâkir-i mezkûr ile ordu-yı hümayûnuma vusûl matlûb-ı kat'î-i pâdişâhânem idiği ma'lûmuñ oldukda ber vech-i meşrûh 'amel ü harekete ikdâm ve dakîka-i vâhide ifâte-i vakt mücib olur hareketden be-gâyet hazer ü mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

() vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-it-tibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mübâ'adet eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren evâ'ili şehri Zi'l-hicce sene erba'a 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

Sıra No : 29
 Belge No : C.DH., 226/11268
 Tarih :13 M 1215 (06 Haziran 1800)
 Konu : Ahmed Bey'in memur olduğu askeri orduya kendisinin getirmesine veya bir başbuğ ile göndermesine dair.

Ahmed Bey'in Ordu-yı hümayûna memûriyeti var mıdır Dîvândan.

Tevcîhi Târîhi.

Sahh

Adana Eyâleti vezîr-i mûkerrem Hüseyin Paşa hazretlerine 26 ZA sene (1)213 târîhinde tevcîh olunmuşdur. Fermân devletlü sultânım hazretleriniñdir.

Sahh

Adana Mütesellimi Kapucıbaşı Ahmed Bey Ordu-yı hümayûn tarafından me'mûr olduğu vec-hile tiz elden piyâde ve süvârî külliyyetlü asker tedârük birle kendüsü ve yâhud kendüye mu'âdil başbuğ ile Ordu-yı hümayûna irsâl ü isâle ikdâm ve mübâderet olunmak te'kîd ve mü'ey-yedet ve isti'câli hâvî fî evâhiri ZA sene 214 târîhinde başka ve mîr-i mûmâ ileyh muktezâ-yı me'mûriyeti üzere piyâde neferâtı Tarsus İskeleyi'nden sefineye ırkâb ve irsâl ve kendüsü sü-vârî ile bahren azîmet idecek olduğu bâ-tahrîrât inhâ olunduğuna binâ'en Adana'dan Ordu-yı hümayûna varınca iktizâ iden zehâyiriñ iştirâsına mu'âvenet olunmak içün başka fî Evâhiri CA sene 214 târîhinde rikâb-ı müstetâbdan Dîvân-ı hümayûn tarafına emr-i âlî virildiği mu-kayyedir. Fermân devletlü sultânımıñdır. Fî 7 M sene (1)215.

Sahh.

Mîr-i mûmâ ileyh sefere me'mûr olmağla tarafından her kim münâsibse mütesellimliğe tevkîl etmek üzere kaleme buyuruldu. 13 M sene 215

Kapukethüdâsı olduğum vezîr-i mûkerrem sa'âdetlü Silahdâr Hüseyin Paşa hazretleriniñ ber-vech-i menâsıb 'uhdelerinde olan Adana eyâleti mütesellimliği Dergâh-ı âlî kapucıbaşı-larından Adanalı Ahmed Bey kulları 'uhdesinde olmağla mütesellimlik-i mezkûr mîr-i mûmâ ileyh kulları 'uhdesinde ibkâ ve ol bâbda bir kıt'a emr-i âlî inâyet ve i'tâ buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü inâyetlü merhametlü sultânım hazretleriniñdir.

Sıra No : 30
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 41, sayfa 76, belge 109
 Tarih : 4 S 1215 (27 Haziran 1800)
 Konu : Küçükalizâde'nin Burnaz ve Payas menzillerini ortadan kaldırmış olmasından dolayı Adana, Tarsus, Ulukışla, Yayla ve Kızanlu menzilhanelerinin bağlı bulundukları kaza ahâlileri tarafından idare edilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-kelâm Mevlânâ Adana ve Tarsus sancaklarıyla Ulukışla ve Kızanlu menzilleriniñ tâbi' oldukları kazâlarıñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Tarsus Mütessellimi Karmudzâde Mustafa zîde mecduhu ve mefahirü'l-emâsil ve'l-akrân a'yân ve zâbitân ve sâ'ir iş erleri zîde kadruhum tevkî-i refî-i hümayûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Tarsus kazâsında cânib-i mîrîden mu'ayyen menzil olmayub kazâ-i mezbûr ahâlisi Yayla menzili ni idâre ederler iken Küçükalizâde Burnaz ve Payas menzillerini külliyyen ref' eylediğinden Adana menzilhânesi mu'attal olduğundan ordu-yı hümayûnumdan rikâb-ı müstetâba rikâb-ı müstetâbdan ordu-yı hümayûnuma pey-der-pey tevârüd eden ulaklar ve hazâ'in-i mîriyye ve sâ'ireniñ bilâ te'hîr imrâr ü irsâleri ehemmi-i umûr-ı mühimme-i devlet-i 'aliyyemden olduğuna mebnî şimdiki hâlde Adana menzili mu'attal sûretinde olduğu hâlde menzil-i mezkûruñ mikdâr-ı kifâye bâgirleri Tarsus'a nakl ve mürûr (u) 'ubûr eden ulaklar irkâb ve Tarsus iskelesinden Lazkiye'ye nakl için amed şoda elverir üç kıt'a menzil kayığı tedârük ve iskele-i mezkûrede dâ'imâ mevcûd bulunub umûr-ı mühimme ile tevârüd eden ulaklar irkâb ve Lazkiye'ye irsâl olunmak üzere Adana menziline imdâdiyye olarak tahsîs kılınan akça ile navl-ı seffinesi idâre olunmak üzere sene-i sâbika evâsıt-ı Rebî'ü'l-ahiresinde Adana mütessellimi mûmâ ileyh ve Tarsus nâ'ibine hitâben emr-i şerîfim ısdâr ve tesyâr kılınmışıdi. El-hâletü hâzihi Tarsus kazâsı tarafından vârid olan arz ü mahzar mefhûmunda Adana ahâlisi bâgirlerini Adana'ya nakl eylediklerinden şimdiki hâlde gerek Adana ve gerek Ulukışla ve Kızanlu menzilleri cümlesi Tarsus ahâlisi üzerine kaldığından idâreden 'âciz olub menâzil-i mezkûre kadîmden idâre olunduğu vechile herkesi kendü menzillerini idâre ve tanzîm eylemelerini niyâz ve istihâm etmeleriyle istid'âları şürûta mugâyir olmadığı mevkûfât dan bâ'de'l-ihrac ahâlîniñ istid'âları üzere tanzîmi husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekle mücebince 'amel ü hareket olunmak fermânım olmağın bâ-takrîr işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde siz ki mütessellimân-ı mûmâ ileyhimâ ve kuzât ve nüvvâb ve a'yân ve zâbitân-ı mûmâ ileyhim iş erlerisiz, bâlâda tafsîl ü beyân olunduğu vechile Yayla ve Tarsus menzilleri Tarsus kazâsı tarafından ve Adana menzili dahi Adana kazâsı tarafından ve Ulukışla ve Kızanlu İskelesi menzilleri dahi tâbi' oldukları kazâ ahâlîleri tarafından hüsn-i nizâm üzere idâre ve ru'yet etdirilüb menâzil-i mezkûre umûr-ı mühimme-i müsta'cele ile mürûr u 'ubûr eden Devlet-i 'aliyyem ulaklarını ve hazâ'in ve sâ'ireyi menzilhâne de bir an ve bir dakika tevkîf etdirmeyüb der-'akab menzil bâgirlerine süvâr ve mahall-i maksûdlarına irsâle mezîd-i sa'y ü gayret ve hilâfından ziyâde hazer ü mücânebet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdir olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere ‘âmil olub hilâfından ihtirâz u ictinâb eylesesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fi’l-yevmi’r-râbi‘ şehri Saferi’l-hayr sene hamse ‘aşere ve mi’eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

Sıra No : 31
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 38, sayfa 71, belge 102
 Tarih : 7 S 1215 (30 Haziran 1800)
 Konu : Adana mukataat ve maktuat sahiplerinin ödemeleri gereken 3.351 gurus 54 akça cebeli bedelinin ilgililerden tahsil edilerek Darbhane-i Amire'ye teslim edilmesine dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşılarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-kelâm Adana ve () ve () kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn (olunan) Rikâb-ı hümâyûnum kâ'immakâmı çukadârı Mustafa ve a'yân ve zâbitân ve vücûh-ı memleket ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

El-hâletü hâzihi Fransız keferesiyle berren ve bahren sefer-i hümâyûnum tahakkuk ve takarrur etmekden nâşî masârîf-ı seferiyyeniñ kesret ve vefreti derkâr olduğuna binâ'en mukâta'ât mâddesine dâ'ir biñ iki yüz yedi senesinde virilen nizâmdan evvel tevcîh olunmuş olan mukâta'âtıñ mu'accelât-ı mukayyede-i atıklarından beher biñde üçer nefer olmak üzere yüz ellişer gurus ve târîh-i nizâmdan soñra tevcîh olub üç sene mürûr idenleri mu'accelât-ı mukayyede-i cedîdelerinden beher biñde ikişer nefer olmak üzere yüzer gurus cebelü bedeliyyeleri esfâr-ı sâbika misüllü kâffe-i mukâta'âtdan tertîb ve tahsîl ve teslîm-i darbhâne olunmasına irâde-i kâtî'a-i mülûkânem ta'alluk eylediğine ibtinâ'en Adana eyâletinde vâkı' mukâta'ât ve maktû'ât-ı ashâbından biñ iki yüz on üç senesine mahsûben iktizâ iden üç biñ üç yüz elli bir gurus elli dört akçanıñ tahsîli için bundan akdem müfredât üzere sûret-i defter ve emr-i şerîf ısdâr ve mübâşir ile irsâl olunmuş olub ancak eyâlet-i mezkûre mukâta'a'ât ve maktû'âtının sene-i merkûme cebelüsünden şimdiye kadar bir akça tahsîl¹⁰⁸ olunmayub pesmânde kaldığına binâen bu def'a dahi tekrâr emr-i şerîfim tahrîr olunmağla mebâlig-i mezbûr cebelü akçası ber muceb-i sûret-i defter kimleriñ zimmetlerinde kalmış ise beher hâl icâb ü iktizâ idenlerden 'alâ eyyi hâlin tahsîli lâzımeden olmağla mukâta'ât ve maktû'ât cebelüleriniñ sûret-i defter mantûkunca kimleriñ zimmetlerinde kalmış ise ba'de't-tahkîk ashâb-ı mâlikâneden ve kendüleri mevcûd olmayanlarıñ mültezimlerinden ve hisselerini zabt u rabt edenlerden ve anlar dahi mevcûd bulunmadıkları sûretde karyeleri mahsûlâtından mutasarrıflarına 'â'id olan 'aşâr-ı şer'iiyelerinden ma'rifet-i şer'le 'alâ eyyi hâlin cem' ü tahsîl ve darbhâne-i 'âmireme tesellüm olunmak için kabzına me'mûra teslîmen der-'aliyyeme tesyîri fermânım olmağın hassaten işbu emr-i celîlü'l-kadrım ısdâr ve () ile irsal olunmuşdur. İmdi vusûlünde sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsiñ bâlâda bast ü beyân olunduğu üzere eyâlet-i mezkûr ve tevâbi'inden olan mukâta'ât ve maktû'âtıñ iki yüz on üç senesi cebelüsünden meblağ-ı mezbûr üç biñ üç yüz elli bir gurus elli dört akça ru'yet-i masârîf-ı seferiyye ve tanzîm-i levâzım-ı harbiyye zımnında tertîb ve tahsîs kılınmış olub ve bu makûle mürettebât-ı seferiyyeniñ bir dürlü te'hîri tecvîz olunur mevâddan olmadığı ma'lûmuñ oldukda sûret-i mezkûrda muharrer meblağ-ı mezbûr mâlikâne mutasarrıfların ve kendileri mevcûd olmayanlarıñ hisselerini zabt u rabt iden kimesnelerden ve anlar dahi mevcûd bulunmadıkları hâlde karyeleriniñ a'şâr- şer'iiyelerinden

108 Metinde "tahassül" yazılmıştır.

ma‘rifet-i şer‘le ‘alâ eyyi hâlin tamâmen ve kâmilten cem‘ ü tahsîl ve kabzına me‘mûr mübâ-
şir-i merkûma teslîmen Darbhâne-i âmireme îsâl ü tesyîre ihtimâm ü dikkat eylemeñ bâbında
fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfîm ile vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere ‘âmil olasız. Tahrîren fi‘l-yevmi’s-
sâbi‘ şehri Safer sene hamse ‘aşer ve mi‘eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti’l-mahrûse

Sıra No : 32
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 40, sayfa 75 belge 108
 Tarih : Evail S 1215 (24 Haziran-03 Temmuz 1800)
 Konu : Adana Mütesellimi Ahmet Bey'e bundan önce 3-5 defa sefere bir an önce katılması için emir gönderildiği halde henüz gitmemiş olduğu anlaşıldığından suçları affedilerek hemen orduya katılması için gönderilen fermanıdır.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi i'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Muvâfık-ı şer'-i şerîf ve mutâbık-ı kânûn-ı münîf olan mevâdda emr-i ulû'l-emre itâ'at itme-yenlerin şer'an cezâları tertîb olunmak lâzım geleceği cümle indinde müsellemler olan bir kazıy-ye-i vâzihadan iken şimdiye üç beş def'a evâmîr-i 'aliyyem ısdâr ile sen ki kapucubaşı-i mûmâ ileyhsin emr-i gazâ ve cihâda da'vet ve gazâ ve cihâda mâlen ve bedenlen çalışmak âyât-ı celîle ve ehâdis-i şerîfe ile farz olduğundan gayri ma'âze Allâhu ta'âlâ iklim-i Mısır eyâdi-kefe-re-i fecerede takarrur ve sebât bulmak lâzım gelür ise sipeh-sâr-ı enbiyâ, bâ'is-i icâd dü-serâ, şefî'-i rûz-ı cezâ muktedâ ve mütebâ hazret-i resûl-i kibriyâ 'aleyhi efdali't-tahiyyâ efendi-miziñ pâk ve mutahhar ravza-i şerîfelerine sû'-i kasd eyleyeceği bedîdâr olub hafaze Allâhu ta'âlâ bu hâlet-i hayret-efzâ vukû'a gelmek lâzım gelse beyzâ-i İslâmiyye mahv derecesine vâsıl olacağı zâhir ü âşikâr olmakdan nâşi 'arûs-ı İslâmiyyeye o makûle müşrikîn dest-zede olarak nikâb-ı me'âliyyü'l-kâb-ı muvahhidini ref' eylemek lâzım geldikde mü'minîn ve mu-vahhidine 'iyâl ve evlâd ve evtân ve emlâk ve 'akâr ve râhat değil hayât dahi harâm olacağı bedîhî ve bâhir olmağla taraf-ı saltanat-ı seniyyemden kat'an teklîf olunmaksızın eli ve ayağı tutup silâha kâdir olanlar ve bâ-husûs hademe-i devlet-i 'aliyyemden olub sâye-i 'inâyet-vâ-ye-i şâhânemde kesb-i temettü' u yesâr eyleyenler bâ- sür'at ü şitâb ordu-yı zafer makrûnuma tecemmu' ve tehaşşür eyleyerek a'dâ-yı dîn ü devlet ve düşmen-i mülk ü millet olan Fransız melâ'îni üzerlerine hücum ve intihâm olunarak cebren ve kahren ol arâzî-i akdesi, zülâm-ı şirk-irtisâm dalâletlerinden istihlâs vâcibe-i zimmet-i diyânet ve mertebe-i 'uhde-i İslâmiyye iken bir kimesneden bu gûne hamîyyet-i İslâmiyye rû-nümûn olmadığından gayri şimdiye kadar üçer ve beşer def'a mü'ekked ve müşedded evâmîr-i 'aliyyem ısdâr ve mübâşirler ta'yîn ve tesyâr olunmuşken henüz hareket eylediğîñ haberi dahi zuhûr eylememiş olduğundan bu makûle emr-i dînde izhâr-ı batâ'et ü rehâvet idenler haklarında şer'an lâzım gelen mucâzât-ı lâyıkanîñ icrâsına teşebbüs olunmak lâzıme-i zimmet-i hamîyyet-i diyânet ü mülkdârî ise de bu def'alık 'afv ile mu'âmele olunub işbu emr-i şerîf-i lâzımü'l-inkıyâdım vusûl bulduğı anda muktezâ-yı me'mûriyetin üzere sâ'ikâ (?) kıyâm ü hareket ve gazâ ü cihâd arzû ve niyet-i hâli-siyesiyle ordu-yı hümâyûnuma vusûl ve lühûka şitâb ideceğini evvelce bâ i'lâm ve tahrîrât ifâ-deye dikkat ve sen dahi bir yerde ve mahalde dakîka-i vâhîde ârâm ve tevakkuf eylemeyerek seyr-i serî' ile ordu-yı zafer-bûyuma mâ-hasal-ı kudret ü liyâkat ve bu vechile yevm-i cezâda huzûr-ı ma'nevî-i hazret-i Rabbü'l-âlemînde tahsil-i rûy-ı ziyâsı (?) ve mazhar-ı şefâ'at, sâ-hib-i şerî'at-ı garrâ ve dünyâda dahi istihsâl-ı nîk-nâmî ve yektâ olmağa ikdâm ü ihtimâm ve hilâfî hareket ile dünyâ ve 'ukbâda mübtelâ-yı 'ikâb ve gâm ve bednâm olmakdan gereği gibi hazer ve ittikâ-i tâmm eylemeñ bâbında isti'câlen ve istirâ'an ve tevbihen ve inzâren mahsûsan işbu fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

() vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-it-tibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olub hilâfından gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eylesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fî evâ'ili şehri Saferi'l-hayr sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-makâm-ı be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa

Sıra No : 33
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 05, sayfa 13, belge 30
 Tarih : 07 RA 1215 (29 Temmuz 1800)
 Konu : Erzurum, Kars, Ahıska ve Sohum kaleleri muhafızları mevâcibleri için Adana eyaleti mukataalarından 59.059 gurus tahsil edilerek yollanmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşlarından Adana mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana ve () ve () kâdîları zîde fazluhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ser-hudûd-ı hakanîyem kılâ'ından Erzurum ve Kars ve Ahıska ve Sohum kal'aları muhâfazalarına me'mûr Dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinin biñ yüz doksan yedi ve doksan sekiz ve doksan dokuz ve iki yüz senelerinde müstehak oldukları mevâcibleriçün iki yüz on bir ve on üç ve on dört seneleri mahsûben mahsûl-ı ihtisâb-ı Sis ve Cemâ'at-ı 'aşâyir-i Badîlu ve Cihân-beylû ve hissehâ-ı İfrâz-ı Zü'l-kadriyye ve resm-i kışlak-ı Sarıçam ve Yassıvirân ve Çataldepe ve eyâlet-i Adana Mukâta'âtı mâllarından havâle olunan elli dokuz biñ elli dokuz buçuk gurusuñ tahsîli umûr-ı mehâmm-ı lâzım-ı edâ ihtimâmdan olmakdan nâşî serî'an tahsîl ve kabzına me'mûr sâlyâneçisine teslîmen kılâ'-ı merkûmeye irsâl ve tesyîr olunmak için emri şerîfim sudûru ocağ-ı âmirem tarafından istid'â olunmağla ber mûceb-i ahkâm-ı sebeb-i tahrîr meblağ-ı mezbûr 'alâ eyyi hâlin yerlû yerinden tahsîl ve kabzına me'mûr sâlyâneçisine teslîmen kılâ'-ı merkûmeye irsâl ü tesyîr itdirilmek fermânım olmağın hâsseten işbu emri celîlû'l-kadrim ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin meblağ-ı mezbûr kılâ'-ı merkûme muhâfazalarında mukîm kapum kullarınñ sinîn-i mezbûre mevâcibleriçün havâle olunmuş olup edâsında tereddüd ve muhâlefet iktizâ itmemekle vurûd-ı emri şerîfim günlerinde meblağ-ı mezbûru ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le ber mûceb-i ahkâm-ı sebeb-i tahrîr 'alâ eyyi hâlin yerlû yerinden tahsîl ve kabzına me'mûr sâlyâneçisine teslîm ve kılâ'-ı merkûmâ irsâl ve tesyîri husûsuna mezîd-i sa'y ü gayret eyleyesin ve siz ki kuzât-ı mûmâ ileyhimsiz meblağ-ı mezbûruñ tahsîl ve teslîm ve tesyîri emrine sizler dahi mezîd-i sa'y ü gayret eylemeñiz bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emri âlîşânımın mazmûn-ı münîfi birle âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' şehri Rebî'i'l-evvel sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 34
 Belge No : HAT., 39/1978
 Tarih : 3 R 1215/24 Ağustos 1800
 Konu : Adana vâlisi Hüseyin Paşa ve Mar'aş vâlisi İsmail Paşa'nın Adana ve çevresini ele geçirmeleri mümkün olduğundan Adana mütesellimi Hasanpaşazâde Ahmed Bey'in sefer görevinden affedilerek Adana'da tutulmasının uygun olacağı konusunda Çapanoğlu (Çaparzâde) Süleyman Bey'in şukkasıdır.

Çaparzâde Kullarının şukkasıdır fermân hazret-i men lehü'l-emriñdir.

Devletlü 'inâyetlü veliyyü'n-ni'am efendim

Müşârün ileyhimâ 'Ayntab'dan hareketlerinde Kayseri havâlisinden 'azîmeti 'akılları kesmediği sûretde Mar'aş altından Adana'ya gitmeleri mülâhazadan ba'îd olmamağla bu sûretde mektûmen Adana mütesellimi Ahmed Bey kulları dahi âgâh olsa güzel olur zann ederim. Mîr-i mûmâ ileyh kulları dahi ordu-yı hümayûna me'mûr imiş. Gitmek lâzım gelse Adana tarafı dahi hâliyetü'l-hâliye kalmak takribiyle müşârün ileyhimâ Adana'ya gelüb oturacakları melhûz olmağın bu esnâda Ahmed Bey'in gitmesi ve Adana'nın hâlî kalması müşârün ileyhümânın havâlî-i mezkûra gelmelerine mûcib olmağla mîr-i mûmâ ileyh kulları Adana'da mevcûd olub mâddeye dahi sırren âşinâ olduğu sûretde ol havâlilere gelmeleri lâzım gelür ise Yörügânın ve sâ'iriñ 'askerini hîn-i iktizâda celb ve mukâbele edüb Adana'ya komamağa ve iktizâsına göre sûy-i bendelerini dahi âgâh etmeğe mü'eddî olacağı ve Adana'nın tarîkleri ve sâ'ir hâlleri cümleden ziyâde efendimizin ma'lûm-ı devletleri olmağla eğer münâsib ise mîr-i mûmâ ileyh kulları dahi Adana'da tevkîf ve mâddeye vâkıf olmak için bir kıt'a fermân-nâme-i 'aliyye tasdîr ve kuluñuzuñ tarafımdan mîr-i mûmâ ileyhe irsâl olunmak için sûy-ı çâkerâneme tesyâr buyurula. İhtimâm olunacak tarîkiñ biri de Adana olmağla ne vechile re'y-i rezîn-i 'âlîleri buyurulur ise yine emr ü fermân veliyyü'n-ni'am efendimiñdir. Fî 3 R. sene 1215.

Mühür (Bende El-müste'id Süleyman)

Sıra No : 35
 Belge No : Adana Ş. S 57, img 07 sayfa 6, belge 23
 Tarih : 12 R 1215 (2 Eylül 1800)
 Konu : Böğrü Küçük Mukataası mutasarrıfları sabık Adana müftüsü ve oğlu Ahmed'in borçlarından baki kalan dört yüz kırk altı buçuk guruşun tahsil edilerek Asitane'ye yollanmasına dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmîd ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'l-a'lâ Dergâh-ı Mu'allâm Kapucıbaşılarından hâlen Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-ahkâm Adana kâdisı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum kâ'immakâmı çukadârlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ahmed zîde kadruhu tevki'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana sancağında vâkı' ma'a tefâvüt senevî iki yüz altı guruş otuz akça mâl ile mukayyede Böğrü Küçük Mukâta'ası mutasarrıflarından olub Adana sâkinlerinden müftî-i sâbık zîde 'ilmuhu ile oğlu Ahmed zîde kadruhunun târîh-i tevcihleri olan biñ iki yüz dokuz senesinden on dört senesi gâyetine gelince(ve) kadar altı senelik zimmetleri olan ma'lûmü'l-mikdâr meblağın tahsîli bâbında sâdır olan emr-i şerîfe cevâb olarak sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin Adana kâdisının vârid olan i'lâmında sinîn-i mezkûrdan deyni olan biñ iki yüz otuz yedi buçuk guruşdan yedi yüz on altı guruş bir def'a ve beş yüz yirmi bir buçuk guruş bir def'a yüz elli beş guruş bir def'a kabza me'mûr mübâşirlerine teslim idüb kusûr iki yüz on beş guruş deyni olduğunu mûmâ ileyh Ömer zîde fazluhum huzûr-ı şer'de takrîr eylediğini ve meblağ-ı bâkî-i mezbûr(u) Eylül duhûlünde tesl(i)m edeceğini tahrîr ü inhâ itmekden nâşî Hazîne-i 'amiremde mahfûz Başmuhâsebe defterleri tetebbu' itdirildikde mukâta'a-i mezkûrûñ iki yüz dokuz ve on seneleri mâl-ı irsâliyyesinden iki yüz on iki senesi Cemâziye'l-ulâsının evâsıt târihiyle Hacı Mehmed nâm kimesne dört yüz on iki buçuk guruş ve on ve on bir seneleri taksît ve irsâliyyesinden on iki senesi evâsıt-ı Şa'bânında Osman nâm kimesne yediyle yüz elli üç buçuk guruş ve iki yüz on iki ve on üç seneleri taksîtinden iki yüz on üç senesi gurre-i Şa'bânında Seyyid Mehmed nâm kimesne ma'rifetiyle yüz elli guruş ve on dört senesi taksîtiçün sene-i mezbûr Zilhicce evâsıtından Halebli Ahmed Ağa nâm kimesne yediyle yetmiş beş guruş ki cem'an yedi yüz doksan bir guruş Hazîne-i 'amireye teslim olunmuş olduğu mukayyed olduğuna binâen meblağ-ı matlûbdan teslimât-ı mezkûrda fûrû-nihâde ve mîzân olundukda dört yüz kırk altı buçuk sahîh deyni kaldığı ecilden başmuhâsebeden bir kıt'a memhûr ve mûmzâ sûreti ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfe mevzû'an irsâl olunmağla meblağ-ı mezbûru mukâta'a-i mezbûr mutasarrıfları mûmâ ileyhimâdan 'alâ eyyi hâlin tahsîl ve mübâşir-i merkûma teslimen Asitâne-i sa'âdetime tesyîr ve Hazîne-i 'amireme teslim eylemeñ fermânım olmağın işbu emr-i celîlû's-şân ısdâr olunmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda mücebince 'amel ü hareket idesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren el-yevmü'sânî 'aşer min şehri Rebî'i'l-ahir sene hamse 'aşere ve (mi'eteyn ve elf).

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

Sıra No : 36
 Belge No : HAT., 81/3367¹⁰⁹
 Tarih : 27 R 1215/ 17 Eylül 1800
 Konu : Ordu-yı hümayûndan Ayıntab'a gelen Adana Vâlisi Hüseyin Paşa ve Mar'aş Vâlisi İsmail Paşa'nın Padişaha karşı gelerek Adana'yı ele geçirmeyi düşündükleri bildirildiğinden bu meselenin çözümü için Adana mütesellimi Hasanpaşazâde Ahmed Bey ve Tarsus Mütesellimi Mustafa Bey'in kuvvetlerinden yararlanılmasının uygun olacağı, bu iki kişinin çıkardığı gâilenin ortadan kaldırılması için Çaparzâde (Çapanoğlu) Süleyman Bey'in görevlendirilmesi hakkındadır.

Ma'lûm-ı hümayûnları buyurulduğu vecihle ordu-yı hümayûndan avdet eden Adana Vâlisi Hüseyin Paşa ve Mar'aş Vâlisi İsmail Paşa'nın hilâf-ı rızâ hareket ile berülere tecâvüz niyetinde oldukları haberiniñ vürûduna mebnî müşârun ileyhümânîñ eğer hâlleri böyle ise ve mansıblarına gitmeyüb berülere gelmek niyetinde olurlar ise geçecekleri tarîklerin seddiyle mansıblarına i'âdeleri ve hilâfî hareketleri rû-nümâ olduğu sûretde def'-i gâ'ileleri husûsları Çaparzâde Süleyman Bey kullarına havâle ve iktizâ eden emr-i şerîfî tesyîr olundukdan sonra müşârun ileyhîñ İçil ve Adana taraflarından geçmek niyetinde olduklarını ta'yîn eylediği câsûslardan tahkîk etmiş olduğundan Sivas tarafına gelürler ise kendü bi'n-nefs üzerlerine varacağını ve Adana tarafına mürûr ederler ise yolları seddlerine ve müdâfa'a olunmak zımnında Adana ve Tarsus mütesellimleri taraflarına mezkûr Karsantioğlu sâ'irleriñ irsâlîcün evâmîr-i şerîfe gönderilmesini mukaddemce tahrîr edüb mîr-i mûmâ ileyhîñ ol vechile tahrîrinden müşârun ileyhümânîñ müdâfa'asına me'mûriyyetini Sivas tarafına hasr etmek niyyeti münfehim olduğundan müşârun ileyhîmâ Sivas ve Adana tarîkleriniñ her kangısından zuhûr ve vürûd ederler ise müdâfa'alarıyla icrâ-yı irâde-i seniyye kendünden matlûb idüğü taraf-ı âcizânemden mahsûsan tahrîr ve te'kid ve Adana ve Tarsus mütesellimlerine ve merkûmlara istediği emirler dahi tesyîr olunmuş olmağla işbu kâğıd zikr olunan tenbîhât-ı âcizâneme cevâb olub keyfiyet-i mütâlâ'asına rağbet-i mülûkâneleri masrûf buyuruldukda ma'lûm olacağı muhât-ı ilm-i devletleri buyuruldukda fermân hazret-i men lehu'l-emr efendimiziñdir.

Devletlü, 'inâyetlü, merhâmetlü, veliyyü'n-ni'am, kesîrü'l-kerem efendim sultânım hazretleriniñ hâk-i pâ-yı şerîflerine 'arz-ı hâl-i 'abd-ı kadîmleridir ki.

Melemenci mîr-i 'aşîretine ve Karsantioğlu'na¹¹⁰ ve Kara Hacılu boybeyisine hitâben sâdır olan evâmîr-i şerîfe ve bendelerine olan emirname-i sâmi-i veliyyü'n-ni'amîleri şeref-efzâyı vürûd ve mezâmîn-i celîlesine ıtılâ'-ı çâkerânem muhît ü şâmil olmağla Adana ve Tarsus mütesellimlerine ve sâ'ir ma'îyyetlerinde olacak kesâna evâmîr-i şerîfe tasdîr ve irsâl buyurulmak husûsu kuluñuz varmamak ve tevkîf olunmak için olmayub müşârun ileyhîmânîñ niyyetleri Adana üzerinden 'azîmet eylemek üzere olduğundan Kâfir Dağı¹¹¹ tarafında kâ'in Abdulfettah oğlunu taraflarına celb ve tarîk-i mezkûru müşâvere eyledikleri haberini mersûl câsûsuñ biri getirüb ifâde etmekle sûret-i mezkûrda müşârun ileyhümânîñ oldukları mahall Adana'ya karîb olduğu ma'lûm-ı 'âlîleri olan mevâddandır. Adana taraflarında vâkî' tarîkler sedd ü bend

109 Bu belge; *Belgeler*, C XXI/S. 25, 2000, sayfa 97'de yayımlanmıştır.

110 Metinde gayın ile Garsantioğlu şeklinde geçmektedir. Bugün Adana, Aladağ (Karsantı) ilçesi.

111 Gâvur Dağı, Kâfir Dağı, bugünkü Amanos Dağları.

olunmayub hâliyyetü'l-hâliye olduğu hâlde bir gece ve bir günde Adana'ya gelecekleri ve Adana taraf-ı kullarına yetmiş seksen sâ'at ba'dî olmak takrîbiyle kullarına haber gelinceye kadar Ereğli tarafına veyâhûd İç-il tarafına imrâr edeceği ve bu sûretde geceyi gündüze katub ilgâr ile oldukları mahalle 'azîmete muhtâc olunacağı ve bu takdîrce mesâfe-i ba'ideden ilgâr ile ve ol 'askerin atlarında tâb ü tüvân kalmayacağı ve bâ-husûs piyâde 'askeri gerüye kalub fenâ bir şey tekevvün edeceği etrâfiyla mülâhaza olunduğuna ibtinâ'en mâdde ifâdeye ictirâ kılındı. Her tarafa takvîyet vermek muktezâ-yı mâddeden olduğuna mebnî Adana mütesellimi Ahmed Bey kullarına ve Tarsus mütesellimi Mustafa Ağa kullarına hitâben sâdır olan evâmîr-i şerîfe taraflarına irsâl ve iktizâ eden vesâyâ¹¹² etrâfiyla tahrîr ve mektûm olarak ifâde ve sırren pey-der-pey taraflarından câsûs gönderüb celb eyledikleri haberi tahrîr ve irsâl eylemeleri husûsu iş'âr olunmağla müşârûn ileyhümâ Adana taraflarına gelmeleri iktizâ eder ise tarîkleri sedd ü bend olmuş bulurlar ve tiz elden berü tarafa imrâr edemezler. Adana tarafında iken haberi dahi kullarına vâsıl olur. Varan kuluñuz dahi hareket ve erişüb üzerlerine varmağa 'avn-ı 'inâyet-i Hakk'la kusûr etmem. Kuluñuzuñ ifâdem "varmayım, müteselimler ne yaparlarsa yapsunlar" demek değil. Gerek Adana tarafından gelsünler ve gerek Sivas tarafından gelsünler, sâye-i evliyâ-i ni'amîde 'inâyet-i Rabbânî ile üzerlerine varub icrâ-yı irâdeye sarf-ı makdûr eylemekde zerret mâ kusûr etmem. Müşârûn ileyhimâ el-yevm Ayıntab'da ikâmet üzere olmalarıyla câsûslarımız eksik olduğu yokdur, biri gelüb biri gidiyor. Bundan sonra ne vechile hareket ederler ise derhâl hâk-i pâ-yı devletlerine tahrîr ü ifâde kılınur. Bundan kat'-ı nazar Adalı Mehmed'in üzerine dinç 'asker gönderilmesi emr ü irâde buyrulmuş. Mukaddemen üzerlerine me'mûr olanların ekseri eşkiyâ-yı merkûmun taraf-gîrleri olub biraz eyyâm üzerlerinde bî-hûde meks eyledikten sonra birer bahâne ile dağılub kazâlarına 'azîmet ve adamım Abdulvehhab kullarını meydânda bırakmalarıyla o dahi yem ve yiyecek bulamayub ve mâddeye muvaffak olamayacağı âşikâr olduğundan merkûm kulları dahi 'avdet edüb bu tarafa geldikleri ... Zikr olunan Adalı Mehmed ve sâ'iri delîl tâ'ifesinden olub bunlar def' olsa yerlerine delîl zümresinden birer bölükbaşı gelür otururlar. Beş on senedir bu hâl üzeredirler. Eşkiyâ-yı merkûmların def'i ve adaların tathîri delîl ocağının ref'ine menût bir mâddedir. Serdengeçdi bayraklarını ihrâc eylemek üzere bir kola kulunuz hareket ve bir kola dahi biraz 'asker bir başbuğuyla göndermek üzere iken müşârûn ileyhimânın me'mûriyyeti hareket-i 'ubeydânem ve 'asker irsâline mâni' olduğundan pey-der-pey isti'câl-i irsâliyle bayrakların ihrâcına ihtimâm ediyorum. Müşârûn ileyhimânın gâ'ileleri ber-taraf olmadıkca bir tarafa 'asker göndermek olamaz. Gönderildiği sûretde mesâfe-i ba'idede bulunub kuluñuz 'azîmetde erişmemeğe mûcib olur. Müşârûn ileyhimânın gâ'ilesi ber-taraf olmadıkca Adalar mâddesinin dahi vakti olmadığı ve tevkîfî münâsib olduğu muhât-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı veliyyü'n-ni'amâneleri buyurulmak iltimâsı 'arîza-i çâkerânem terkîmine ictisâr kılınmıştır. İnşâ'e Allahu ta'âlâ resîde ve manzûr-ı 'ayn-ı 'inâyetleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân lutf ü ihsân devletlü, 'inâyetlü, merhametlü, veliyyü'n-ni'am, kesîrû'l-kerem efendim sultânım hazretleriniñdir.

Fi 27 R sene 1215

(Mühür)

112 Metinde "vesâyâ" şeklinde yazılmıştır.

Sıra No : 37
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 23, belge 115
 Tarih : 15 C 1215 (03 Kasım 1800)
 Konu : Ordu-yı Hümayun için lazım gelen arpanın satın alınarak Yafa İskelesi'ne gönderilmesine dair ferman.

Halil Ağa yediyle mübâya'a-i fermân-ı 'âlişân sûretidir

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-emâcid ve'l-a'yân Tarsus Mütesellimi Karmutzâde ve şerîki Ahmed ve Dergâh-ı mu'allâm gediklülerinden Adana Mübâya'acısı Halil zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım çukadârlarından Mustafa zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ordu-yı hümayûnum mürettebâtından olub eyâlet-i Adana'da ve Tarsus'da der an bâr ve mevcûd olan şa'îrden tahmîl ve Ordu-yı hümayûnuma tavsîl eylemek üzere bu def'a mâhiyyelü sefâyınlarından Nemçelü Vasil nâm kapudânıñ süvâr olduğu on biñ kileye mütehammil bir kıt'a sefinesi iskele-i mezkûra irsâline irâde-i 'aliyyem ta'alluk etmekle siz ki kapucıbaşı ve mütesellim ve şerîki ve gediklü-yi mûmâ ileyhimsiz sefine-i mezkûr iskele-i mezkûra mashûben bi-s-selâm¹¹³ vusûlünde der'akab mevcûd olan şa'îrden tahmîl ve ordu-yı hümayûnâ irsâl ü tesyîre mezîd-i sa'y ü gayret eylemek fermânım olmağın hâsseten işbu emr-i celîlü'l-kadım imrâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber vech-i muharrer sefine-i mezkûr iskelede mezkûreye mashûben bi-s-selâm vusûlünde mevcûd ve der-anbâr olan şa'îrden tahmîl ve Yafa İskelesine irsâl ü tesyîri husûsuna mezîd-i sa'y ü gayret ve hilâf-ı emr-i 'âlişânım vaz' ü hâlât vukû'unda hazer u mücânebet eylesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun sen dahi mücib-i emr-i şerîfimle amel ü hareket birle sefine-i mezkûru bilâ mücib meks itdirmeksizin der'akab şa'îr tahmîl ve Yafa İskelesine irsâle sa'y ü gayret ve hilâfından be-gâyet ihtirâz ü mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâdî 'ışrîn şehri Cemâziye'l-ahir sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

113 Metinde tamlama "elif-lam" konulmaksızın şedde ile yazılmıştır.

Sıra No : 38
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 6, sayfa 7, belge 21
 Tarih : 26 C 1215 (14 Kasım 1800)
 Konu : Bulgur ve zahire satın alınması için gönderilen 80.000 guruştan 30.000 guruşunun Kayseri ve Niğde ahalisine ödenmesine ve 50.000 guruşun dahi bir sonraki satınalma için bekletilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm Kapucıbaşılarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey zîde mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Mevlânâ Adana kâdisi zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân dergâh(-ı mu'allâ) gediklülerinden Adana Mübâyâ'acısı Seyyid Halil zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım kethüdâsı kilârbaşı el-hâcc Mehmed zîde kadruhu tevki'-i refi'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Bundan akdem ordu-yı hümayûn ve sadr-ı a'zam dâ'iresiçün Konya eyâletinde vâkı' kazâlardan beher kıyyesine üçer para olarak tertîb olunan bulgurdan Niğde ve Kayseriye kazâları hisselerine isâbet eden onar biñden yirmi biñ keyl-i İstanbulî bulgur mübâyâ'a ve Adana'ya nakl olunmağla fiy'ât-ı mîriyyeniñ i'tâsı bâ-i'lâm inhâ olunub el-hâletü hâzihi zikr olunan bulguruñ 'adem-i lüzûm sebebiyle beher kıyyesi sekiz paraya fûruht olunub üçer parası fiy'ât-ı mîrisiçün Kayseriye ve Niğde ahâlîlerine ve beş parası dahi sen ki mübâyâ'acı-ı mûmâ ileyh-sin Adana sancağından mübâyâ'a me'mûr-ı mübâyâ'ası olduğı zehâyirden mübâyâ'a-i 'atîka ahâlî ta'ahhüd idüb yedinde akça olduğundan bu def'a bâ-tahrîrât inhâ eylediğıne binâ'en mübâyâ'a-i 'atîka-i mezkûr için saña havâle olunması husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekle mûcibince zikr olunan bulguruñ sekiz paradan semeni hesâb olundukda seksen guruşa bâliğ olub meblağ-ı mezkûruñ otuz biñ guruşu fiyât-ı mîrisiçün Niğde ve Kayseriye ahâlîlerine ve elli biñ guruşu mübâyâ'a-i 'atîka için saña havâle olunmakdan nâşî zikr olunan bulguru ma'rifetiñ ve ma'rifet şer'le ve mütessellim ve mübâşir-i mûmâ ileyhümâ ma'rifetleriyle Adana ve Tarsus ahâlîlerine fûrûht ve icâb eden seksen biñ guruşu tahsîl ile diğér sâdır olan evâmir-i aliyyem mûcibince otuz biñ guruşunu fiy'ât-ı mîriçün Niğde ve Kayseriye ahâlîlerine i'tâ eylemek üzere mübâşir-i mûmâ ileyhe teslîmen mahallerine îrsâl idüb kusûr elli biñ guruşunu dahi mübâyâ'a-i 'atîka için indiñde tevkîf ve ashâb-ı zehâ'ire virerek serî'an ve 'âcilen külli-yetlü zehâ'ir mübâyâ'a ve Tarsus İskeleyine nakl ü tenzîl ve sefinelere tahmîl ordu-yı hümayûnuma îrsâl ü tesyâr ve tekmîl haberini tahrîre sarf-ı kudret eylemeñ üzere fermânım olmağın hassaten işbu emr-i celîlü's-şânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda şeref-sudûr eden emrim üzere 'amel ü hareket idüb mûcebince amel ü hareket idesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren el-yev-mü's-tâsi' 'ısrîn şehr-i Cemâziyye'l-ahir sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

Sıra No : 39
 Belge No : C. ML 472/19258-1
 Tarih : 22 B 1215 (09 Aralık 1800)
 Konu : Adana Mütessellimi Ahmed Bey'den Cemaat-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukataasından 1210 senesi için 5000 guruşun tahsil edilemediğine ve bunun acilen tahsil edilip gönderilmesine dair.

Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecduhuya ve Adana kâdisına ve Rikâb-ı hümayûnum kâ'immakâmı çukadârlarından zikr-i âtî husûsa me'mûriyet ile ol-cânibde olan Yeğen Ahmed ve Rikâb-ı hümayûnum defterdârı çukadârlarından bundan akdem husûs-ı âtiyyü'z-zikrin isti'câline me'mûr olan İnce Ahmed zîde kadruhümâyâ hüküm ki:

Sen ki mübâşir-i lâhık çukadâr-ı merkûmsun, mütessellim-i mûmâ ileyhiñ birâderi ile iştirâken mâlikâne 'uhdelerinde olan Cemâ'at-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukâta'asından iki yüz on senesine gelince zimmetlerinde terâküm edüb taksîte rabt olunan senevî beş biñ guruşdan iki yüz on beş senesi taksîti olub bi-mennihi ta'âlâ mâh-ı Şa'bânü'l-mu'azzamda ihrâcî musammem olan kısteyn mevâcibine tertîb ve tahsîs kılınan beş biñ guruşu mübâşir-i sâbık-ı merkûma teslîmen yola ihrâc olunmamış. Mîr-i merkûmuñ a'zâr-ı bî-hûdesine kat'an amel ve i'tibâr itmeyerek imrâr-ı vakt ile te'hîr sevdâsında olur ise bu akça mevâcibinde olduğundan encâmı hakkıñda vahîm olacağını tefhîm iderek meblağ-ı mezbûru birkaç gün zarfında tahsîl ve giceyi gündüze katarak ihrâc-ı mevâcibden mukaddem bu tarafa irişdirmeğe ikdâm ü ihtimâm-ı azîm eylemeñ bâbında işbu sene-i mübâreke evâsıt-ı Cemâziye'l-âhiresinde emr-i şerîfim ısdâr ve yediñe i'tâ ve tezyîl olunan emr-i şerîfim mücebince meblağ-ı mezbûru tahsîl ve bi'l-istishâb yola ihrâc itmemiş iseñ febihâ ve eğer henüz tahsîl eylememiş iseñ mevâcib-i mezkûruñ vakt-i ihrâcî kaydın takarrür eylediği ve edâsında tereddüd ve muhâlefet ider ise kuyûdu ve hâdimiyet olunacağını mîr-i mûmâ ileyhe gereği gibi tefhîm ve muktezâ-yı me'mûriyetin üzere bir dakîka te'hîr itmeyerek tahsîl ve mevâcib ihrâcından mukaddem bu tarafa irişdirmeğe sa'y-ı azîm eylemeñ fermânım olmağın te'kîden ve isti'câlen bu def'a dahî işbu emr-i 'âlî-şânım ısdâr ve () ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde mevâcib-i mezkûruñ ihrâcî gâyet takarrüb etmekle meblağ-ı mezbûr fermûde-i şâhânem üzere mütessellim-i mûmâ ileyhden alâ eyyi hâlin tamâmen tahsîl ve ihrâc-ı mevâcibden mukaddem Der-sa'âdetime irsâl ve Hazîne-i Âmirem'e teslîme müsâra'at ve hilâfını tecvîz ile mes'ûl ve mu'âteb olmakdan ve imrâr-ı vaktiden be-gâyet hazer ü mucânebet eylesesin ve sen ki mütessellim-i mîr-i mûmâ ileyhsin meblağ-ı mezbûru bu def'a dahî edâda tekâsül ü rehâvetin mesmû'-ı mülûkânem olur ise bir dürlü cevâba kâdir olamayub mu'âteb ve mu'âkab olacağını bir hoşça tefekkür ve mülâhaza birle der-'akab te'diyesine müsâra'at ve ihrâc-ı mevâcibden mukaddem bu tarafa irişdirmeğe mezîd-i ihtimâm ve dikkat eylesesin ve siz ki mevlânâ ve mübâşir-i sâbık-ı mûmâ ileyhimâsız sizler dahî mucib-i emrim ile amel ü hareket ve meblağ-ı mezbûruñ mütessellim-i mûmâ ileyhden bi'l-ittifâk tahsîline ziyâde ihtimâm ü müsâra'at ve hilâfından tehâşî ü mübâ'adet eylemeniz bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdir olmuştur.

YAZILA. fî 22 B sene 1215 yazılmışdır. Muhâsebe-i N. Manzûrum olmuştur.

Sıra No : 40

Belge No : C.ML., 472/19258-3

Tarih : 22 B 1215 (09 Aralık 1800)

Konu : Adana Mütessellimi Ahmed Bey'in taksîte rabt olunan zimmet-i mîriyesinden iki yüz on beş senesi taksîti olan beş biñ guruşuñ tahsîli hakkında ferman yazılması için buyuruldu.

Hüve

Hâlen Adana Mütessellimi Kapucıbaşı Ahmed Bey'in taksîte rabt olunan zimmet-i mîriyesinden iki yüz on beş senesi taksîti olan beş biñ guruşuñ tahsîli bâbında mu'ahharan sâdır olan emr-i âlişânın te'kîd ve isti'câli zımında başmuhâsebeden serî'an emr-i şerîfî tesvîd olunmak fermân buyuruldu.

Sahh.

Sıra No : 41
 Belge No : C.ML., 377/15475
 Tarih : 22 B 1215 (09 Aralık 1800)
 Kon : Adana Mütesellimi Ahmed Bey'e Cemâat-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus Mukâta'asının 1215 senesine mahsûb taksît akçası olan 2727 guruşun hâlen daha yollanmadığı ve bir an önce meblâğ-ı mezbûrun tedârik edilip Der-sa'ate gönderilmesine dair emir.

YAZILA.

Dergâh-ı mu'allâm kapucibaşlarından Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhuya ve Adana kâdîsına ve Rikâb-ı hümayûnum defterdârı çukadârlarından zikri âtî akçanın tahsiline me'mûriyetle ol-cânibde olan Mustafa zîde kadruhuya hüküm ki:

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin, birâderiñle iştirâken mâlikâne 'uhdeñde olan Cemâ'at-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus Mukâta'asının iki yüz on beş senesine mahsûb taksît akçası olan ma'a harc-ı vezne iki biñ yedi yüz yirmi yedi guruş bi-mennihi ta'âlâ mâh-ı Şa'bânü'l-mu'az-zamda ihrâcî musammem olan kısteyn mevâcibine müretteb ve mahsûs olmak mülâbesesiyle meblâğ-ı mezbûruñ serî'an ve âcilen tedârük ve i'dâd ve ihrâc-ı mevâcibden mukaddem mübâşirine teslîmen Der-sa'âdetime irsâl ve Hazîne-i Âmireme teslîme cidd ü ichâr eylemeñ bâbında emr-i şerîfim gönderülüb ba'dehu bi'd-defa'ât te'kîd ve isti'câl olunmuş iken meblâğ-ı mezbûr ilâ haze'l-an vürûd itmediği ve mevâcibiñ ihrâcına sudûr-ı emr-i şerîfim târîhinde nihâyet-i inhâya yirmi yirmi beş gün kalub ol-vakte kadar dahî vâsıl olmadığı istimâ' olunmak lazım gelür ise özr ü illetiñ bir vechile mesmû' ve mu'teber olmayub mes'ûl ve mu'âteb olacağıñı tefekkür ve mülâhaza ve eğer şimdiye değin yola ihrâc itmemiş iseñ dakîka te'hîrini te'cvîz itmeyerek irsâline ihtimâm-ı azîm eylemeñ fermânım olmağın te'kidten ve isti'câlen işbu emr-i şerîfim ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur imdi vusûlünde meblâğ-ı mezbûru yola ihrâc itmemiş iseñ bundan böyle bir dakîka te'hîri ifâte-i vakti mûcib idüğünü vaktiyle irişdirilmediği sûrette mes'ûl ve mu'âteb olacağını der-pîş ve mülâhaza birle te'diye-i deyne müsâra'at ve hilâfindan tehâşî ü mücânebet eyleyesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun me'mûr-ı tahsîli olduğun meblâğ-ı mezbûr iki biñ yedi yüz yirmi yedi guruşu fermûde-i şâhânem üzere serî'an ve âcilen tahsîl ve ihrâc-ı mevâcibden mukaddem bi'l-istishâb gönderüb Hazîne-i Âmirem'e teslîme acele ü şitâb ve imrâr-ı vakt ile tebrikden tevakkî ve mübâ'adet eyleyesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileyhsin sen dahî mûcib-i emr-i şerîfimle amel ü hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuştur.

Fî 22 B sene 1215. Yazılmışdır. Muhâsebe-i N.

Sıra No : 42

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 41, sayfa 77, belge 110

Tarih : 6 Ş 1215 (23 Aralık 1800)

Konu : Adana ve Tarsus'dan mübayaası lazım gelen zehayirin afv olunmayarak hemen orduya gönderilmesine dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana ve Tarsus kâdîları zîde fazluhumâ ve mefâhiru'l-emâcid ve'l-a'yân Dergâh-ı mu'allâm gediklülerinden Adana mübâya'acısı Halil ve Tarsus Mütessellimi Karmidzâde Mustafa ve şerîki Ahmed zîde mecduhum ve mefâhiru'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşeretle ol tarafda olan vücû(h)-ı belde(e) ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Bu def'a kâ'immakâm Paşa edâme Allahu ta'âlâ iclâlehu tarafından ve ordu-yı hümayûnuma vârid olan tahrîrâtndan bir mâddenin hülâsası mefhûmunda ordu-yı hümayûnumda mütehaşşid olan asâkir ta'yîniyâtları için Adana ve Tarsus kazâlarından tertîb olunan zehâ'irin perîşân hâllerine merhameten afvı istid'âsı lehu Rikâb-ı hümayûnuma vürûd eden iki takım i'lâm ve mahzar ordu-yı hümayûnuma irsâl olunduğu müşârun ileyh tahrîr ve inhâ idüb kuyûda mürâ-ca'at olundukda Adana ve Tarsus mübâya'asına mukaddemen me'mûr olan Sürûrî Muham-med'in hesabı ba'de'r-ru'ye gerek Adana ve gerek Tarsus mübâya'alarından gayr-ı ez irsâlât kusûr iktizâ eden zahîreyi ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetiyle 'alâ eyyî hâlin tahsîl ve ordu-yı hümayûnuma nakl ve tesyîle ihtimâm olunmak bâbında emr-i şerîfim ısdâr ve irsâl olundukdan sonra zehâyir-i mürettebe-i mezkûreyi bir takrîb afv itdirmek dâ'iyyesiyle Adana ve Tarsus taraflarından ordu-yı hümayûnuma bâ-i'lâm ve mahzar vürûd eden kimesnelerce ilkâ ve der-zincîr olunarak te'dibiyle lâyıkasına bakılması musammem iken merhameten te'dib-leri husûsu terk ile zehâyir-i mezkûreyi 'alâ eyyî hâlin tahsîl ve ordu-yı hümayûnuma nakl ü tesyîle mezîd-i ihtimâm olunmak bâbında işbu sene-i mübâreke selh-i Cemâziyye'l-ûlâsında siz ki mütessellim ve mübâya'acı-ı mûmâ ileyhimâsız size hitâben isti'câli hâvî emr-i şerîfim verilmiş olduğu başmuhâsebeden derkenâr olunub lakin ber vech-i muharrer derkenâr olunduğu vechile emr-i şerîfim verilmişken ve ordu-yı hümayûnumda zehâ'irin şiddet-i lüzûmu derkâr iken matlûb olunan zehâyiri bir takrîb afv etdirmek dâ'iyyesiyle Rikâb-ı hümayûnuma tahrîrât göndermeleri mûcib-i töhmet olmağla bundan böyle bu dâ'iyyeden nizâ' olunub zehâyir-i mezkûrenin cem' ü tahsîl husûsuna müsâra'at eylemeñiz bâbında fermânım olmağın bu def'a dahi tenbîhen ve isti'câlen bâ-takrîr işbu emr-i şerîfim ısdâr ve sadr-ı a'zamım tatarlarından Hasan zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur ve imdi vusûlünde ber vech-i muharrer ordu-yı hümayûnumda zehâ'irin eşedd-i lüzûmu var iken zehâyir¹¹⁴-i mezkûrenin bir kîlesinin 'afvı tecvîz olunur mevâddan olmadığı ve derkenâr olunduğu üzere emr-i şerîfim sâdır olmuşken bu vechile tahrîrât irsâl mûcib-i töhmet idüğü ma'lûmuñuz olundukda bu sevdâdan fâriğ olub zehâyir-i mürettebe-i mezkûru bir an akdem mevcûd ve der-anbâr zehâyirden cem' ü tahsîl ve 'aceleten ol tarafda olan sefînelere ve bu taraftan gönderilen kayıklara tahmîlen ordu-yı hümayûnuma irsâl ü tesyîle sarf-ı vus' ü mecâl eyleyüb eğer bundan böyle sonra dahi

114 Metinde zehâ yazılmıştır

mütenebbih olmayub bu vechile tahrîrât irsâli ve yâhûd vech-i uhrâ ile zehâyir-i mürettebe-i mezkûreniñ tahsîl ve irsâlinde tekâsül olunu(r) ise bilâ tevakkuf tertîb-i cezâ olunub sâ'ire gayret kılınacağıñız emr-i mukarrer olmağla aña göre encâm-kârî mülâhaza iderek zehâyir-i mezkûreyi 'aceleten cem' ü tahsîl ve irsâl birle bir an akdem tekâmîli haberini ordu-yı hümâyûnuma tahrîr(e) müsâra'at eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i merkûmsun bu husûsa me'mûriyet-i sâ'ireye kıyâs olunmayub hemân mevcûd hâzır zehâyirden tahsîl ve bir taraftan irsâl birle tekâmîli haberini 'aceleten ordu-yı hümâyûnuma avdet eyleyüb eğer bundan soñra dahi hilâf-ı emr-i şerîfime hareket olunmak bâbında ihtimâli olu(r) ise soñra cevâba kâdir olamayub vahîmü'l-âkibe olacağını bir hoşca mülâhat ederek tekâmîl-i me'mûriyete sa'y ü gayret eyleyesin ve siz ki kuzât ve vücûh¹¹⁵-ı belde ve iş erlerisiz siz dahi mücib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tehâşî ü mücânebet eylemeniz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur ve buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis şehr-i Şa'bânî'l-mu'azzam sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

115 Metinde vücû yazılmıştır.

Sıra No : 43
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 15, sayfa 24, belge 45
 Tarih : 07 Ş 1215 (24 Aralık 1800)
 Konu : Adana ve Tarsus'dan ordu-yı hümayun için 2057 kile hinta satın alınmasına dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keâm Mevlânâ Adana kâdisi zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Dergâh-ı mu'allâm gediklülerinden Adana mübâyâ'acısı Es-seyyid Halil zîde mecduhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana mübâyâ'acısı sâbık Sürûrî Mehmed'in Tarsus'da biñ üç yüz otuz ve Adana'da Ahmed Bey anbarında ve Adana'da Tarsus kapusunda beş yüz kırk altı ve yine Adana'da mübâyâ'a zahîresi derûnunda seksen bir kile ki cem'an iki biñ elli yedi kile-i İstanbulî hintası mevcûd olub zıkr olunan hintanın Ordu-yı hümayûnuma celbi lazım gelse virilecek deve kirâsına vefâ itmeyeceği ecilden ol tarafda fûrûhtu husûsu sen ki mübâyâ'acı-ı mûmâ ileyhsin bu def'a ordu-yı hümayûnuma vârid olan tahrîrâtından müstebân olmağla tıbk-ı tahrîriñ üzere zıkr olunan hintayı ol tarafda râyic-i vakt üzere ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le fûrûht ve bahâsını me'mûr-ı mübâyâ'ası olduğı zahîre akçasını mahsûben ahz u kabz eyleyüb ne mikdâr bahaya fûrûht olunduğı ordu-yı hümayûnuma tahrîr ve iş'âra müsâra'at eylemeñ fermânım olmağın hâsseten işbu emr-i şerîfim 'âlîşânım ısdâr () ile irsâl olunuşdur. İmdi vusûlünde ber vech-i muharrer keyfiyet-i mantûk-ı emr-i şerîfimden ma'lûmuñ oldukda zıkr olunan hintâyı ol tarafda râyic-i vakt üzere ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le fûrûht ve bahâsını me'mûr-ı mübâyâ'ası olduğı zahîre akçasına mahsûben ahz u kabz eyleyüb ne mikdâr bahaya fûrûht olunduğı ordu-yı hümayûnuma tahrîr ve iş'âra mübâderet eylesin ve sen ki kâdî-ı mûmâ mûmâ ileyhsin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfı tecvîzden mübâ'adet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn(u) üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'âlâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' şehri Şa'bânî'l-mu'azzam sene hams 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

Sıra No : 44
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 16, sayfa 26, belge 47
 Tarih : 7 Ş 1215 (24 Aralık 1800)
 Konu : Adana'da mevcut 535 İstanbul kilesi şâirin Tarsus İskelesine nakl edilerek orduya gönderilmesine dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmîd ve'l-mekârîm el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhuve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Dergâh-ı Mu'allâm gediklülerinden Adana Mübâyâ'acısı Es-seyyid Halil zîde mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân vücûh-ı belde ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana Mübâyâ'acısı sâbık Sürûrî Mehmed¹¹⁶ Bey memleket anbarı derûnunda beş yüz otuz keyl-i İstanbulî şâ'iri olduğu tasmin ve tahkik olunmağla el-hâletü hâzihi ordu-yı hümâyûnumda ta'yînât-ı askeriyye için şâ'iriñ şiddet-i lüzûmu olmakdan nâşî zikr olunan şâ'iriñ celbi lâzımeden olduğuna mebnî siz ki mütesellim ve mübâyâ'acı-ı mûmâ ileyhimâsız ma'rifetiñiz ve ma'rifet-i şer'le mezkûru'l-mikdâr şâ'iri zâhire ihrâcı ve tahsîl ve 'icaleten Tarsus İskelesine nakl ü tenzîl ordu-yı hümâyûnuma ba's ü tesyîle mezîd-i sa'y ü gayret eylemeñiz bâbında husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekle mücebince işbu emr-i şerîf-i 'âlîşânım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber vech-i muharrer ordu-yı hümâyûnumda şâ'iriñ şiddet-i lüzûmu olduğuna binâ'en mübâyâ'acı-ı sâbık mûmâ ileyhiñ memleket anbarında olduğu tahkik olunan ol mikdâr şâ'iriñ bir an akdem tahsîl ve ordu-yı hümâyûnuma irsâli husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk eylediği ma'lûmuñuz oldukda hemân vusûl-ı emr-i şerîfim 'akabinde ma'rifetiñiz ve ma'rifet-i şer'le şâ'ir-i mezkûru zâhire ihrâcı ve tahsîl Tarsus İskelesine nakl ü tenzîl ve ordu-yı hümâyûnuma ba's ü tesyîle mezîd-i sa'y ü gayret ve mugâyir-i emr-i şerîfim vaz' ü hareketden mübâ'adet eyleyesiz ve siz ki kuzât-ı mûmâ ileyh ve vücûh-ı belde ve iş erlerisiz siz dahi mücib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâf-ı emr-i şerîfim vaz' ü hareketden be-gâyet mübâ'adet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdir olmuşdur. Buyurdum ki.

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü'ş-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûnu üzere 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' şehri Şa'bânî'l-mu'azzam sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurdu sahrâ-yı Yafa m.

116 Metinde şeddeli olarak Muhammed/ Mehemed şeklinde yazılmış ve kendisine "Bey" unvânı verilmiştir.

Sıra No : 45

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 37, sayfa 69, belge 100-101

Tarih : 1215-1800

Konu : Adana'dan iki yüz elli nefer seçkin askerin bir başbuğ maiyyetinde orduya katılmak üzere Mısır'a gönderilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşılardan Adana Mütesellimi Ahmed dâme mecduhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân vücûh-ı memleket ve iş erleri ve zikr-i âtî askeri mahallinden ihrâc ve ordu-yı hümâyûnuma îsâle bundan akdemce ordu-yı hümâyûnum tarafından mahsûs mübâşir ta'yîn olunan () zîde kadruhum tevkî-i refî-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Siz ki mütesellim ve vücûh-ı memleket ve iş erleri mûmâ ileyhimsiz ordu-yı hümâyûndan şeref-yâfte-i sudûr olan emr-i şerîfimden tafsîl ü beyân olunduğu üzere iklim-i Mısır'da olan Fransuz melâ'îni gerek ordu-yı hümâyûn-ı zafer-makrûnumla ve gerek kapudân düstur-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim Hüseyin Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu ve İngilterelü 'askeriyle bi'd-defa'ât vâkı' olan muhârebelerde bâ-'avn ü 'inâyet-i cenâb-ı Rabb-i müste'âda bir vechile mukâvemet idemeyerek bir fırkası İskenderiye Kal'asına tahassun ve bir gürûhu dahi nefis-i Kâhire-i Mısır'a girizân idüb ber muktezâ-yı vakt ü hâl merâsim-i hazm ü ihtiyâta ri'âyet lâzımeden olmağla Adana kazâsından harb ü darb erbâbından iki yüz elli nefer güzîde ve cenk-âzmûde piyâde asker hemân vusûl-ı emr-i şerîfimden iki nihâyet üç gün zarfında tahrîr ve tertîb ü techîz ve zabt u rabta muktedir başbuğ ma'iiyetiyle 'icâleten ihrâc ve münâsib olan iskeleden sefineye süvâr ve ordu-yı hümâyûnuma irsâl ü tesyâra kemâl-i sür'ati ve sa'y-ı şumâr eylemeñiz vesâyâ ve tenbîhâtı emr-i şerîf-i mezkûrda derc ve iş'âr olunduğu bu def'a sadr-ı a'zamım ve serdâr-ı ekremim tarafından derbâr-ı şevket-karâr-ı mülûkâneme vârid olan tahrîrâtı ibnâ olunmuş ancak li'l-İllâhi'l-hamd ve'l-minne Mısır-ı Kâhire'de olan Fransalular bir vechile tâb-âver tahammül olamayarak harben ve sâlimen ihrâc ve Mısır-ı Kâhire eyâdî-i menhûselerinden feth ü teshîr olunduğu ve el-hâletü hâzihi İskenderiyye Kal'asına mütehassın olan müşrikîniñ dahi bâ-'avn-ı Bârî kahr u tedmîrleri zımnında asâkir-i muvahhidîn teveccüh ü 'azîmet itmiş olmalarıyla inşâ'e Allâhu ta'âlâ kal'â-i merkûm dahi tahlîsi ve arâzî-i mukaddesenîñ külliyyen vücûd-ı şirk-âlûdlarından tasfiye ve tathîri eltâf-ı hafîyyetü'l-İllâhiyyeden mes'ûl ise dahi bir müddetçik muktezî olan mahalleriñ istihkâm ve muhâfazası ve lâzım gelen hıdemâtı istihdâm için 'asâkir-i mezkûreniñ bir kadem akdem ve bir sâ'at mukaddem sadr-ı a'zamım müşârun ileyhiñ ma'iiyetinde bulunmaları vâcibât-ı umûrdan olmakdan nâşî vûsul-ı emr-i şerîfim kadar asker-i mezkûru başbuğ ma'iiyetiyle ihrâc itmemiş iseñiz bundan sonra bir dakîka ifâte-i ikâmeti tecvîz itmeyerek ve giceyi gündüze katarak derhâl güzîde ve bahadır ve harb ü darbe kâdir yiğitlerinden ol mikdâr neferâtı techîz ve tekmiñ birle nihâyet üç gün zarfında muktedir başbuğ ma'iiyetiyle serî'an ve 'âcilen ihrâc ve ordu-yı hümâyûnuma irsâl ü tesyâra şitâb ü sür'at ve hilâfından gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eylemeñiz fermânım olmağın tenbîhen ve te'kîden ve isti'câlen ve ihtimâmen Rikâb-ı hümâyûnumdan dahi işbu emr-i şerîfim ısdâr ve Rikâb-ı hümâyûnum kâ'immakâmı tatarlarından kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Veli zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur. İmdi Mısır gibi sevâdd-ı a'zamıñ cevânib ü etrâfı muhâsara ve muhârebe olunarak 'avn ü 'inâyet-i Bârî ve

imrâr-ı ruhâniyet-i hazret-i risâlet-penâhî ile eyâdî-i şirkînden nez' ü teshîri müyesser olub in-şâ'e Allâhu ta'âlâ karîben İskenderiyye Kal'asının dahi feth ü teshîri eltâf-ı hafîyye-i İlâhî'den me'mûl olmağla tez elden li-ecli'l-ihtiyât iktizâ iden mahallardan ordu-yı hümâyûnuma mü-retteb olan asâkir ile asker-i mezkûrun 'icâleten ve müsâra'aten ordu-yı hümâyûnuma vusûl-leri matlûb-ı kat'î-i pâdişâhânem idüğü ve bu vakti evkât-ı sa'ireye kıyâs birle 'özü ü 'illet îrâdıyla tahrîrât irsâl itmek ihtimâliniz olur ise tekrâr isti'câl kaydına düşülmeyüb hakkınızda âher gûne mu'âmele olunacağı muhakkak olmağla fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i (şerîfimle) vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn (belgenin devamı yok Y.K.)

Sıra No : 46

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 42, sayfa 77, belge 111

Tarih : 1215-1800

Konu : Adana'dan satın alınan arpanın orduya gönderilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-keâm Mevlânâ Adana kâdisi zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana mübâya'acısı Dergâh-ı mu'allâm gediklülerinden Halil zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husû(sa) me'mûriyetle ol tarafda olan ve bu¹¹⁷ def'a mahsûs tekrâren mübâşir ta'yîn ve irsâl olunan sadr-ı a'zamım çukadârlarından Hasan zîde kadrühümâ tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ordu-yı hümâyûn lâzimesiçün Adana sancağından müretteb şa'îriñ Ordu-yı hümâyûnumda şiddet-i lüzûmu olmak takrîbiyle livâ-i mezkûrdan tertîb olunan altmış kile şa'îriñ bir an akdem mübâya'a mevcû(d) şa'irden tekmîl ve Tarsus İskelesine nakl ve tenzîl ve Ordu-yı hümâyûnuma ba's ü tesyîl olunmak üzere bi'd-defa'ât evâmîr-i şerîfim ısdârıyla te'kid ve isti'câl olunmuş iken şimdiye kadar iskeleye tenzîli haberi vürûd itmeyüb ancak Ordu-yı hümâyûnumda ta'yînâta virilecek bir iki günlük şa'îr mevcûd olmadığından şa'îr husûsunda müzâyaka-i tâmm derkâr ve ma'âzallahu ta'âlâ müretteb olan mahallerde bekâyâ kalan şa'îriñ dahi bu günden 'adem-i vürûdu lâzım gelir ise kayd-ı zarûret düçâr olunacağı aşikâr olmağla siz ki mütessellim ve mübâya'acı-i mûmâ ileyhimâsîz sizden me'mûl olan gayret ve sadâkat-ı diniyye muktezâsı üzere Adana sancağından müretteb şa'îr şimdiye kadar tekmîlen iskele-i mezbûra nakl olunmamış ise bundan böyle hâb u râhatı terk ile geceyi gündüze katarak mevcûd olan şa'irden tekmîl ve iskele-i mezkûra nakl ü tesyîl eylemeğe kemâl-i ihtimâm ü dikkat eylemeñiz fermânım olmağın te'kidten ve tenbîhen ve isti'câlen işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve ile irsâl olunmuşdur ve imdi vusûlünde ber vech-i muharrer ordu-yı hümâyûnumda şa'îriñ şiddet-i lüzûmu olduğu ve ma'âza Allâhu ta'âlâ bekâyâ kalan şa'îr bu günlerde irişmez ise 'asâkir mevcûdu ta'yînât husûsunda kıl-i zarûrete giriftâr olunacağı ve bu bâbda her ne kadar sa'y ü ikdâm ider iseñiz encâmında min ciheti'd-dünyâ ve'l-âhire mazhar-ı mükâfât olunacağı ma'lûmunuz oldukda livâ-i mezkûrdan müretteb şa'îr tekmîlen iskele-i mezbûra nakl olunmamış ise bundan böyle hâb ü rahâtı nefsiñize harâm idüb geceyi gündüze katarak ve bir an ve bir dakika hâlî durmayub mevcûd olan şa'irden tekmîlen iskele-i mezbûra nakl ü tenzîl ve ol tarafda olan ve bu tarafdâ gönderilen sefinelere 'icâleten vaz' ü teshîr ile şu günlerde Ordu-yı hümâyûnuma irişdirmeğe nihâyet-i vus' ü kudretiñizi izhâra cehd ü gayret¹¹⁸ eyleyüb eğer bundan sonra dahi şa'irden mezkûr(a) dek tekmîli ve i(r)sâli husûsunda tekâsül ve rehâvet eylemeñiz lâzım gelür ise der-'akab te'dible lâyıkañız

117 Metinde "ve bu" iki defa yazılmıştır.

118 Metinde "ve gayret" kelimesi iki defa yazılmıştır.

Sıra No : 47
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 08, sayfa 24, belge 44
 Tarih : 07 N 1215 (22 Ocak 1801)
 Konu : Adana'da mevcut mukataa ashabından cebelü bedeli olarak 3036,5 guruş 50 akça tahsil edilerek Dersaadet'e gönderilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Adana sancağı mütesellimi Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Mîr Ahmed dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana kâdisı ve Adana eyâletinde vâkı' kazâlarıñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum kâ'immakâmı çukadârlarından kîdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Hasan zîde kadruhu ve voyvoda ve a'yân ve zâbitân ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

El-hâletühü hâzihi berren ve bahren vâkı' olan sefer-i hümayûnum takrîbiyle derkâr olan masârif-i seferiyyeye li-ecli'l-'îâne bi'l-cümle mukâta'âtan cebelü tertîbi öteden berü olduğundan başka emr-i cihâda 'îânet cümleye farîza-i zimmet-i diyânet olmağla binâ-ber-in memâlik-i mahrûseti'l-mesâlik-i pâdişâhânemde vâkı' mâlikâne virilen mukâta'ât-ı mîriyyeden biñ iki yüz yedi senesinde virilen nizâmdan evvel tevcîh olunmuş olan mukâta'âtıñ mu'accelât-ı mukayyede-i 'atıkalarından beher biñde üç nefer olmak üzere yüz ellîşer guruş ve nizâm târîhinden soñra tevcîh olunub üç sene mürûr edenler mu'accelât-ı mukayyede-i cedîdelerinden beher biñde ikişer nefer olmak üzere yüz guruş cebelü bedeliyyeleri iş'âr-ı sâbıkadan olduğu misüllü iki yüz on beş senesine mahsûben dahi tertîb ve tahsîl ve teslîm-i Darbhâne-i âmirem olunmasına irâde-i seniyyem ta'alluk idüb ol bâbda hatt-ı hümayûn-ı şevket makrûnum şeref efzâ-yı sudûr olmağla siz ki kapucubaşı ve kuzât ve nüvvâb-ı mûmâ ileyhimâsız Adana eyâletinde vâkı' mukâta'ât emr-i şerîfime maktû'an gönderilen bir kıt'a sûret-i defter nâtuk olduğu üzere tahsîli iktizâ iden üç biñ otuz altı buçuk guruş elli akça cebelü bedeliyyeleri ashâb kimesnelerden el-hâsıl hiç kimesnelerden cem' ü tahsîl ve teslîm-i Darbhâne-i âmirem olunmak için Dersa'âdetim'e îsâl ü tesyîr olunmak fermânım olmağın hâsseten işbu (emr)-i celîlü's-şânım ısdâr () ile îrsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde bâlâda bast ü beyân olunduğu üzere cebelü akçası olan meblağ-ı mezbûr ru'yet-i masârif-i seferiyye ve tanzîm-i levâzım-ı harbiyye zımnında tertîb ve 'ale'l-husûs emr-i cihâda 'îânet cümleye farîza-i zimmet-i diyânet olunduğuna mebnî bir akçasınıñ te'hîr ve tevkîfi kat'an câyiz olma(ma)ğla serî'an tahsîli matlûb-ı şâhânem idüğü ma'lûmuñ oldukda kabzına me'mûr mübâşir-i merkûmâ teslîmen Darbhâne-i Âmireme teslîm olunmak için mukâta'alarından ref' ve âhere fûrûht olunan iktizâ idenlere tenbîh ve tefhîme mübâderet ve mantûk-ı emr-i 'âlîşânım üzere 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tevakkî ü mübâ'adet eyleyesiz ve siz ki voyvoda ve a'yân ve zâbitân-ı mûmâ ileyhim ve sâ'irlerisiz sizler dahi mûcib-i emrim üzere hareket eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i merkûmsun me'mûr tahsîl olduğun cebelü akçasınıñ mukâta'ası ve kâdî isim ve resmiyle memhûr ve mûmzâ ashâbına i'tâ ve tahsîlâtını bir taraftan Dersa'âdetim'e îrsâle müsâra'at ve hilâf-ı rızâ-yı hümayûnum tama'-ı hâmma teba'îyyet ve be-gâyet tehâşî ü mûcânebet eylemek bâbında vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i 'âlîşân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi birle 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' şehri Ramazan sene hamse 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Be-makâm-ı mahrûse-i Kostantiniyye

Sıra No : 48

Belge No : Adana Ş. S. 48, img 73, sayfa 143, belge 228

Tarih : Evail L 1215 (15-24 Şubat 1801)

Konu : Ahmed Bey'in Adana mütesellimliği görevinde bırakıldığına dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keîâm Adana kâdisıyla eyâlet-i Adana'da vâkı' sâ'ir kazâların kuzât ve nüvvâbî zîde fazluhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Adana eyâleti (...) ¹¹⁹ işbu biñ iki yüz on beş senesi Şevvâlinin dördüncü günü hâlen İsmail muhâfızî düstûr-ı ekrem müşîr-i mufahham nizâm-ı 'âlem vezîrim Mehmed Paşa edâme Allahu ta'âlâ iclâlehu kal'a-i mezbûreniñ muhâfazasına (...) şartıyla tevcîh ve ihsân-ı hümayûnum olub müşârün ileyhiñ muhâfaza-i mezkûreye me'mûriyeti (hasebiyle) tarafından zabt u rabt-ı memleket ve himâyet u sıyânet-i fukarâ-yı ra'ıyyete muktedir bir mütesellim nasbı (...) lâ-büdd ve muktezî olmakdan nâşî hâlen eyâlet-i merkûmede bâ-fermân-ı 'âlî mütesellim olan Dergâh-ı mu'allâm kapucibaşlarından iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Ahmed Bey dâme mecduhu re'âyâ-perver ve evsâf-ı mezkûre ile mevsûf olduğı beyânıyla müşârün ileyh tarafından dahi kemâkân mütesellim nasb olunmak bâbında emr-i şerîfim sudûrunu müşârün ileyhin kapu kethüdâsı hâcegân-ı divân-ı hümayûnumdan arpa emîni kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Hasan zîde mecduhu bâ-takrîr istid'â itmeğîn vech-i meşrûh üzere mütesellim nasb olunmak fermânım olmağın imdi siz ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhimsiz kapucibaşı-i mûmâ ileyh müşârün ileyh tarafından dahi mütesellim nasb olunduğı ma'lûmuñuz oldukda ber vech- i meşrûh mütesellimlik-i mezkûru târîh-i merkûmdan i'tibâr ile zabt ve müşârün ileyh tarafına râcî' olan 'â'idât ve tayyârâtı kadîmden olıgeldiğı vechile ahz u kabz itdirilüb mütesellimliği umûruna âherden bir ferdi dahl u ta'arruz etdirilmemek bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ü mübâ'adet eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'âlâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî evâ'ili şehri Şevvâli'l-mükerrem sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiyyeti'l-mahrûse

119 Satır sonunda bazı kelimeler belge yırtık olduğundan okunamamıştır.

Sıra No : 49
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 8, sayfa 10, belge 28
 Tarih : Evahir L 1215 (25 Şubat-6 Mart 1801)
 Konu : Adana Valisi Muhammed Paşa için hazeriye ve imdadiyenin tahsil edilerek gönderilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmîd ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessilimi () dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana eyâletinde vâkı' kazâlarıñ kuzât ve nüvvâbı zîde fazluhum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân a'yân-ı vilâyet zîde kadruhum tevkî-i refî-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana eyâleti işbu biñ iki yüz on beş senesi Şevvâli'niñ dördüncü gününde hâlen İsmail muhâfızı düstûr-ı mükerrerm müşîr-i mufahham nizâmu'l-âlem vezîrim Muhammed Paşa edâme Allâhu ta'âla iclâlehu(ya) tevcîh ü ihsân-ı hümayûnum olub Adana eyâletinde vâkı' kazâlardan vâlî için tertîb ü ta'yîn kılınan imdâd-ı hazeriyyeden sene-i mezbûra mahsûben müşârûn ileyhiñ tevcîhi târihine göre kıstu'l-yevm hesâbı üzere hissesine isâbet eden hazeriyye akçası ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetiyle yerlü yerinden cem' ü tahsîl ve müşârûn ileyh tarafından kabzına me'mûra edâ ü teslîm etdirilmek bâbında siz ki mütessilim ve mevlânâ ve sâ'ir mûmâ ileyhimsiz size hitâben emr-i şerîfim sudûrunu müşârûn ileyhiñ kapu kethüdâsı hâcegân-ı divân-ı hümayûnumdan hâlen Adana emîni kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Hasan zîde mecduhu bâ-takrîr istid'â ve divân-ı hümayûnumda mahfûz tevcîhât defterlerine mürâca'at olundukda eyâlet-i merkûme ber vech-i meşrûh târih-i mezkûrda müşârûn ileyhe tevcîh olduğu mastûr ve hazeriyye şurûtu lede's-sû'al Adana vâliler için Adana sancağından senede iki taksît ile yedi biñ beş yüz gurus imdâd-ı hazeriyye ta'yîn kılındığı tertîb defterinde mukayyed olmağla ve hazeriyyede re's-i sene gurre-i Muharrem i'tibâr olunmağla 'azl ü nasb vukû'unda halk ve silk herkes tevcîhi târihinden kıstu'l-yevm hesâbı üzere hissesine isâbet edeni ahz u kabz eylemek şurût-ı hazeriyyeden idüğü tahrîr olunmağla siz ki mütessilim ve mevlânâ ve sâ'ir mûmâ ileyhimsiz vech-i meşrûh üzere 'amel olunmak fermânım olmağın imdi Adana eyâleti dâhilinde kâ'in kazâlardan vâlî için senede iki taksît ile müretteb olan sâlifü'z-zikr imdâd-ı hazeriyyeden sene-i mezbûra mahsûben müşârûn ileyhiñ tevcîhi târihine göre kıstu'l-yevm hesâbı üzere hissesine isâbet eden hazeriyye akçası selefi zimmetine geçmiş ise selefinden ve ahâlî zimmetlerinde kalmış ise mükerrer ve mikdâr-ı mu'ayyenden ziyâde hazeriyye tahsîlinden hazer olunarak cümle ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le icâb ü iktizâ edenlerden tamâmen tahsîl ve müşârûn ileyh tarafından kabzına me'mûra te'diye ve teslîme mübâderet ve 'avk ü te'hîrden ve bu vesîle ile kazâlara kesret üzere mübâşirler ile irsâliyle¹²⁰ ücret-i mübâşiriyye mutâlebesinden ittikâ ü mübâ'adet olunmak bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tehâşî ü mübâ'adet eylesesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî evâhiri şehri Şevvâli'l-mükerrerm sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

120 Metinde bu şekildedir.

Sıra No : 50
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 14, sayfa 22-23, belge 43
 Tarih : 13 L 1215 (27 Şubat 1801)
 Konu : Sabık Adana valisi Şerif Muhammed Paşa'nın alacağı olan 8.693 gurus mahiyye, hass ve seferiyye akçalarının tahsil edilerek kendisine gönderilmesine dair ferman.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhu ve iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey zîde mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa hâssaten mübâşir ta'yîn olunan ve sadr-ı a'zamım kethüdâsı çukadârlarından Mustafa zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana kâdîsının bu def'a ordu-yı hümâyûnuma vârid olan i'lâmı hülâsasında Adana vâlîsî sâbık Şerif Muhammed Paşa'ya Adana eyâletinden 'â'id mâhiyye ve gerek hâss ve seferiyye akçalarından iktizâ eden mebâliğin tahsîl ve ordu-yı hümâyûnum hazînesine irsâl ü tesyîli bâbında sâdır olan emr-i şerîfim ve gerçi vâsıl olup ancak paşa-yı mûmâ ileyhiñ Dersa'âdetimde kapukethüdâsı olan Süfyan dâme mecdühuya vir(e)ceği olmak mülâbesesiyle eyâlet-i merkûmeniñ paşa-yı mûmâ ileyhe hîn-i tevcîhinde infisâline kadar hazeriyyeden ber müceb-i hesâb kıstü'l-yevm isâbet eden hissesi tahsîl ve mûmâ ileyh tarafından kabzına me'mûra alacağına mahsûben te'diye ve teslîm olunmak üzere rikâb-ı müstetâbım tarafından dahi diğer emr-i şerîfim ısdâr olunmuş olmağla mütesellimlik mâhiyyesinden beş biñ gurus ve hazeriyyeden üç biñ yüz doksan üç gurus üç rub' ki cem'ân paşa-yı mûmâ ileyhiñ hissesine beş buçuk ayda sekiz biñ altı yüz doksan üç gurus üç rub' isâbet eylediğini beyân birle meblağ-ı mezbûruñ her kangı mahalle i'tâsı irâde olunur ise ol tarafa teslîm olunacağını tahrîr ü inhâ itmekle kuyûdât lede't-teblîğ paşa-yı mûmâ ileyhiñ bağıyâne hareketi vukû'una mebnî tuğu ve sancağı ref' ile emvâl ü eşyâsının cânib-i mîrîden zabt(ı) fermânım olmakdan nâşî eyâlet-i mezkûreniñ mütesellimlik mâhiyyesinden ve 'â'idât ve tayyârât-ı sâ'iresinden mûmâ ileyh Şerif Paşa'nın tevcîhi târihine düşeni seferiyye akçasına ma'an tamâmen tahsîl ve mübâşirine teslimen ordu-yı hümâyûnum hazînesine irsâl ü tesyîl olunmak üzere emr-i şerîfim verilmiş olduğu başmuhâsebeden derkâr olunub el-hâletü hâzihi ordu-yı hümâyûnumda masârîf-ı mühimmeniñ kesreti olup ziyâde akçanıñ lüzûmu takrîbiyle paşa-yı mûmâ ileyhe 'â'id akça umûru-ı cihâda sarf olunacak akça olmağla eyâlet-i merkûmeniñ paşa-yı mûmâ ileyhe tevcîhi târihinden gurre-i Şevvâle kadar mütesellimiñ mâ'hiyyesinden ve hazeriyye ve seferriye akçasından ve'l-hâsıl kâffe-i 'â'idât ve sayyâdâtından isâbet eden hissesi mukaddem sâdır olan emr-i şerîfim mücebince sen ki mütesellim-i mûmâ ileyh sin ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le 'alâ eyyi hâlin tamâmen ve kâmilan tahsîl ve defteriyle ma'an mübâşirine teslimen Ordu-yı hümâyûnuma 'icâleten irsâl ü tesyîli müsâra'at ve Rikâb-ı hümâyûnum tarafından kabzına me'mûr kimesneye keyfiyet ifâde birle va'desine mübâderet eylemeñ fermânım olmağın mûcibince te'kidten ve isti'câlen bâ-takrîr işbu emr-i celîlü'l-kadrım ısdâr ve () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber vech-i muharrer eyâlet-i merkûmeniñ paşâ-yı mûmâ ileyhe târih-i tevcîhinden gurre-i Şevvâl'e kadar şehir ve hâss ve seferiyye ve 'â'idât-ı sâ'ireden isâbet eden hissesi tahsîl olunması senden matlûb kat'î-i şâhânem idüğü ve bir akçasının ketm ve ihfâsına cesâret edenleri olur ise lede't-tahkîk te'dîb olunacağı ma'lûmuñ oldukda fermûde-i hümâyûnum üzere

eyâlet-i merkûmeniñ paşa-yı mûmâ ileyhe tevcihi târîhinden gurre-i Şevvâl'e kadar şehriyye ve hâss-ı seferiyye ve 'â'idât ve sâ'ireden isâbet eden hissesi ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le 'alâ eyyi hâlin tamâmen tahsîl ve defteriyle ma'an mübâşirine teslîmen ordu-yı hümâyûnuma irsâl ü tesbîle mezîd-i i'tinâ ü dikkât ve hilâfından be-gâyet hazer ü mücânebet eylesesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun, sen dahi me'mûr-ı tahsîli olduđuñ şehriyye ve hâss ve seferiyye ve 'â'idât-ı sâ'ireden paşa-yı mûmâ ileyhiñ hissesine tamâmen ve kâmilen ve 'icâleten tahsîl ve bi'l-istishâb Ordu-yı hümâyûnuma getürüb teslîme müsâra'at ve bî-hûde meks ü ikâmetden ve tahsîl etmedikce hatve-i vâhide hareketden mübâ'adet eylesesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileysin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket eylemeñ bâbıda fermân-ı 'âlîşân sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olub hilâfından be-gâyet¹²¹ tehâşî ü mücânebet eylesesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis 'aşer şehri Şevvâl sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Bersiya (?)

121 Kelime iki defa yazılmıştır.

Sıra No : 51
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 09, belge 29
 Tarih : 15 L 1216 (01 Mart 1801)
 Konu : Adana Mütesellimi Ahmet Bey, kardeşi Mehmet Bey ve amcasıoğlu Mustafa Bey'in ortaklaşa uhdellerinde olan Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukataasına tabi yörügân cemaatinin ahalileri başka başka yerlerde oturmakta olduklarından bunlara kendileri dışında bir kimsenin müdahale ettirilmemesine dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-keâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm zıkr-i âti Yörügân cemâ'ati re'âyalarının bulundukları mahalleriñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Adana nâ'ibi Müftüzâde kıdvetü'n-nüvvâbi'l-müteşerri'in Mevlânâ Es-seyyid Ahmed zîde ilmuhunuñ Rikâb-ı hümâyûnuma gönderdiği i'lâmı mefhûmunda iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Dergâh-ı mu'allâm kapucıbaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ile birâderi kıdvetü'l-emâcid vel'-a'yân Muhammed Bey ve ammizâdesi Mustafa Bey zîde mecdühümâ meclis-i şer'-i şerife varub berât-ı âlişânımla ber vech-i mâlikâne 'uhdelerinde olan cemâ'athâ-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukâta'asına tâbi Yörügân cemâ'ati re'âyalarının ekserisi âher kazâda kâ'in olmaları hasebiyle re'âya-yı mezbûruñ kâ'in oldukları kazâların kuzât ve nüvvâb ve voyvodaları bilâ mûcib ta'addî ü rencide eylediklerinden perâkende ü perişânlıklarına ve mâl-ı mîrîniñ kesr ü noksânına bâ'is bir keyfiyetde olmaktan nâşî re'âyâ-yı merkûmeniñ umûr ve husûsları ancak mukâta'a-i mezbûr mutasarrıfları mûmâ ileyhim taraflarından ru'yet olunub hilâf-ı şurût kuzât ve nüvvâb ve voyvoda taraflarından ve taraf-ı âherden müdâhele olunmamak için emr-i şerîfim sudûru istid'âsında oldukları nâ'ib-i mûmâ ileyh i'lâm itmeğîn Hazîne-i 'âmiremde mahfûz Başmuhâsebe defterlerine nazar olundukda mukâta'a-i mezbûr senevî ma'a zamm on biñ yüz yetmiş yedi buçuk guruş elli akça mâl ile mûmâ ileyhimîñ iştirâken ber vech-i mâlikâne 'uhdelerinde olduğu ve Anado(lu) Yörügânı Mukâta'âtı cemâ'atleri konar ve göçer göçebe tâ'ifesinden olub bir mahalde 'avârîzhânesine kayd olunur makûleden olmayub şütürân ve ağnâm ve bennâk ve mücerredlerine fi'l-cümle mâl ta'yîn ve takdîr olunmağla 'avârîz-ı nuzl ve tekâlif-i şâkkadan mu'âf ve müsellemler olub kadîmî sâkin oldukları mahallesinde bir def'a edâ eylediklerinden soñra taraf-ı âherden vechen mine'l-vücûh bir dürlü müdâhele itdirilmemek ve umûrlarına voyvodalarından gayr-ı kimesne karışmayub serbestiyet üzere voyvodaları ma'rifetiyle ru'yet olunmak virilen evâmir-i şerîfim şurûtundan olmağla bu sûretde mukâta'a-i mezbûr re'âyaları kadîmî sâkin oldukları mahallede rusûm-ı ra'ıyyetlerin hâsıl kayd olundukları mahalle edâ eyledikleri hâlde umûr ve husûsları ber mûceb-i şurût-ı serbestiyetde voyvodaları ma'rifetiyle ru'yet olunub vechen mine'l-vücûh taraf-ı âherden bir dürlü naks ve müdâhele itdirilmemek üzere emr-i şerîfim ısdârı iktizâ eylediği derkenâr olunmağla derkenârı mûcebince emr-i şerîfim virilmek bâbında iftihârü'l-emâsil ve'l-akrân müstecmi' cemî'ü'l-müvellâ ve'l-mefâhir Rikâb-ı hümâyûnum defterdârı Es-seyyid Feyzullah dâme 'uluvvuhu telhîs itmekle imdî telhîs mûcebince 'amel olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda cemâ'at-ı mezbûr zâbıtından südde-i sa'âdetimden ihrâc olunmuş mühürlü ve nişanlı sahîh sûret-i defter-i cedîd-i hâkânî taleb idüb göresiz. Cemâ'at-ı mezbûr re'âyâsı defter-i cedîd-i hâkânîde mukayyed ra'ıyyet ve ra'ıyyeti oğullarından olub

konar-göçer göçebe tâ'ifesinden olmalarıyla bir mahalde 'avârizhânesine kayd olunur makûleden olmayub ancak ağnâm ve şütürân ve bennâk ve mücerredlerine bi'l-cümle mâl ta'yîn ve takrîr olunmağla 'avâriz-ı nuzl ve tekâlîf-i şâkkadan mu'af ve müsellemler olup kadîmî sâkin oldukları mahallerde kânûn ve defter mücebince vire geldikleri mâl-ı mîrî ve rusûm-ı ra'ıyyetlerin asıl kayd olundukları mukâta'a-i mezbûr tarafından senede bir def'a edâ eylediklerinden soñra umûr ve husûslarını ber mücebince şurût serbestiyet voyvodaları ma'rifetiyle ru'yet itdirilüb hilâf-ı kânûn ve mugâyir-i emr-i 'âlîşânım bir ferde ta'allül ve muhâlefet ve müdâhale ve ta'addî itdirmeyüb amma bu bâbda ziyâde ihtimâm idüb aheriñ defterlü re'âyâsını iskân teklîfi ve sâ'ir bahâne ile rencide ü ta'addî itdirmeyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşere min şehri Şevvâl sene hamse 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı mahrûse-i Kostantiniyye.

Sıra No : 52
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 31, sayfa 56-57, belge 85
 Tarih : 18 L 1215 (4 Mart 1801)
 Konu : Adana eyaletinden 3.291 guruş 18 akça cebelü bedeliyesinin tahsil edilerek Darbhane-i amireye gönderilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmîd ve'l-mekârîm el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessilimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana () ve () kâdîları zîde fazlühum ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân husûs-ı âtiyyü'z-zikre mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum kâ'immakâmı çukadârlarından Veli zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

El-hâletü hâzihi France keferesi üzerine berren ve bahren sefer-i hümayûnum vâkı' olmakdan nâşî kudret-i masârîf-ı seferiyye takrîbiyle memâlik-i mahrûseti'l-mesâlik-i pâdişahanemde vâkı' mâlikâne verilen mukâta'âtdan esfâr-ı sâbıkada olduğu misüllü cebelü tahsiline irâde-i 'aliyyem ta'alluk eylediğine binâ'en Adana eyâletinde vâkı' mukâta'ât-ı mîriyyeniñ mu'ac-celât-ı 'atîka ve cedîdelerinden iki yüz on üç senesine mahsûben tertîb ve ihrâc olunan cebe-lüden gayr-ı ez tahsîlât bekâyâ kalan cebelü bedeliyyeleriniñ tahsîl(i) bâbında bundan akdem sâdır olan emr-i 'âlîşânım mücebince ashâb-ı mukâta'âtdan sene-i merkûm cebelüleri taleb olundukda her birerleri a'zâr-ı vâhiyye irâdıyla 'uhdelerinde olan mukâta'ât cebelüleriniñ edâsından imtinâ' eyledikleri mahallî kâdîlarıniñ Der'aliyyeme vârid olan i'lâmâtı mefhûm-larından eğerçi müstebân olub ancak işbu cebelü akçası mürettebât-ı seferiyyeden olmakdan (nâşî) bir dürlü te'hîr ü tevkîfi câ'iz olur mevâddan olmamağla o makûle mukâta'ât ashâbınıñ bir vechile a'zâr-ı vâhiyyelerine 'amel ü itibâr olunmayarak Hazîne-i 'âmirem defterlerinden muhrec derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an gönderilen sûret-i defter mücebince eyâlet-i mezkû-rede vâkı' mukâta'âtıñ sene-i merkûmeye mahsûben bekâyâ kalan üç biñ iki yüz doksan bir guruş on sekiz akça cebelü bedeliyyeleri ashâbından ve kendüleri mevcûd olmayanlarıñ mül-tezimlerinden ve hisselerini zabt u rabt edenlerinden ve anlar dahi mevcûd bulunmadıkları sûretde karyeleri mahsûlâtından mutasarrıflarına 'â'id a'şâr-ı şer'iyyelerinden siz ki mütesel-lim ve kâdîlar-ı mûmâ ileyhimsız ma'rifetiñizle 'alâ eyyi hâlin tahsîl ve Darbhâne-i 'âmireme teslîm olunmak için kabzına me'mûr mübâşir-i merkûma teslîmen Der'aliyyeme irsâl ü tesyîri husûsuna ihtimâm ü dikkat eylemeñiz fermânım olmağın te'kîden ve isti'câlen tekrâr işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde bâlâda bast ü beyân olduğu üzere meblağ-ı mezbûr cebelü akçası ru'yet-i masraf-ı seferiyye ve tanzîm-i levâzım-ı harbiyye zımnında tertîb olunmuş olub bu makûle mürettebât-ı seferiyyeniñ bir ve-chile te'hîr ü tevkîfi tecvîz olunmayub beher hâl tahsîl ve teslîmi matlûb-ı mülûkânem idüğü ma'lûmuñuz oldukda ba'd-ez-în dahi zikr olunan cebelü akçasını edâ eylemezler ise 'uhde-lerinde olan mukâta'aları üzerlerinden ref' ve âher tâlibine fûrûht olunacağı iktizâ edenlere ifâde ü tefhîm olunarak sûret-i defter-i mezkûrda muharrer mukâta'âtıñ iki yüz on üç senesine mahsûben bekâyâ kalan mezkûr-ı'l-mikdâr cebelü bedeliyyeleri ashâbından ve kendüleri mev-cûd olmayanlarıñ mültezimlerinden ve hisselerini zabt ü rabt edenlerden ve anlar dahi mevcûd bulunmadıkları hâlde karyeleri mahsûlâtından mutasarrıflarına 'â'id olan a'şâr-ı şer'iyyelerin-den 'alâ eyyi hâlin tahsîl ve Darbhâne-i 'âmireme teslîm olunmak için Dersa'âdetim'e irsâ-

line bezl ve hâsıl-ı kudret eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i merkûmsun me'mûr-ı tahsîli olduđuñ bekâyâ-i mezkûre mütesellim-i mumâ ileyh ma'rifeti ve hükkâm-ı şer' ma'rifetleri ve seniñ ma'rifet ve mübâşeretiñle ashâb-ı mukâta'âtdan bir gün evvel ve bir sa'ât mukaddem tahsîl ve getirüb Darbhâne-i 'âmireme teslîme müsâra'at ve hilâf-ı rızâ-yı hümayûnum tama'-ı hâmma teba'iyyet ve hâtır ve göñüle ri'âyet ile ta'tiline¹²² bâ'is hâlâtdan be-gâyet tehâşî ü mübâ'adet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu em-r-i şerîf-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-intisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olub hilâfından hazer ü mübâ'adet eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâmin 'aşer şehri Şevvâl sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

122 Metinde ta'diline şeklinde yazılmış, tı'nın keşidesi unutulmuştur.

Sıra No : 53
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 8, sayfa 11, belge 27-b
 Tarih : Selh-i L 1215 (15 Mart 1801)
 Konu : Adana, Tarsus ve Sis Mukataası yörük cemaati reayasının miri mal vermemek için başka yere gittiklerinden asıl yerlerine döndürülmelerine dair ferman.

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm zıkr-i âti cemâ'at re'âyâlarının bulundukları mahalleriñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim Dergâh-ı mu'allâm kapucıbaşılarından hâlen Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhunuñ takdîm eylediği 'arzihâl mefhûmunda berât-ı 'âlîşânımla iştirâken ber vech-i mâlikâne 'uhdesinde olan Cemâ'at-ı Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Sis Mukâta'asına tâbi' Kerimli cemâ'ati ahâlilerinden ba'zıları muharrer mâl-ı mîriyyelerini virmemek dâ'iyyesiyle medîne-i Adana'ya yirmi sâ'at mesâha mahalle firâr eylediklerine binâ'en zimmetlerinde katı vâfir emvâl-i miriyye müctemi' olmağla cemâ'at-ı merkûm ahâlîleri bulundukları mahalden kaldırılıb makarr-ı kadîmlerine ve asıl cemâ'atleri derûnuna îvâ ü iskânlarıçün emr-i şerîfim sudûrunu istid'â-yı 'inâyet etmeğin Hazîne-i 'âmiremde mahfûz Başmuhâsebe defterlerine nazar olundukda mukâta'a-i mezbûr ma'a haşem ve tefâvût senevî on biñ yüz yetmiş yedi buçuk gurus mâl ile mûmâ ileyhiñ şürekâ-i sâ'iresiyle ber vech-i mâlikâne 'uhdesinde olduğu ve bu makûle Ekrâd ve Türkmen re'âyâsı konar ve göçer göçebe tâ'ifesinden olub bir mahallde 'avârızhânesine kayd olunur makûleden olmamalarıyla bu misüllü mahall-i âhere müteferrik ve perîşân olan re'âyâsı bulundukları mahallde hâne ve zâmân i'tibâr olunmayub ma'rifet-i şer' ve zâbıtı ma'rifetiyle kaldırılıb makarr-ı kadîmlerine nakl ü iskân itdirilmek şurûtundan olduğu derkenâr olmağla imdi şurût mücebince 'amel olunmak fermânım olmuşdur. Buyurdum ki: Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda mukâta'a-i mezbûr zâbıtından südde-i sa'âdetime ihrâc olunmuş mühürlü ve nişânlu sahîh sûret-i defter-i cedîd taleb idüb göresiz cemâ'at-ı mezbûruñ re'âyâsı konar ve göçer tâ'ifesinden olub bir mahalde 'avârızhânesine kayd olunur makûleden olmamalarıyla cemâ'at-ı mezbûruñ o misillü mahall-i âhere müteferrik¹²³ ve perîşân olan defterlü re'âyâ bulundukları mahalden ma'rifet-i şer' ve zâbıtı ma'rifetiyle kaldırılıb makarr-ı kadîmlerine ve asıl cemâ'atleri derûnuna nakl ü iskân itdirilüb hilâf-ı kânûn u defter ve mugâyir-i emr-i 'âlîşân bir ferde ta'allül ve muhâlefet itdirmeyesiz. Amma bu bâbda zîyâde ihtimâm idüb âheriñ defterlü re'âyâsını iskân teklîfi ile rencîde ü ta'addî itdirmekden ziyâde hazer ü mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi selhi şehri Şevvâl sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

123 Metinde mutasarrıf yazılmıştır.

Sıra No : 54
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 30, sayfa 54-55, belge 83- 84
 Tarih : 9 ZA 1215 (24 Mart 1801)
 Konu : Adana ve Tarsus Yörüganı cemaati, Dünderlı ve tevabii Mukatasının adet-i ağnam kalemiye ücreti olarak Sadrazam El-hâcc Yusuf Ziya Paşa'nın hissesine isabet eden 7.249 gurus 16 akçanın tahsil edilerek hazineye teslim ettirilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân zikr-i âtî kalemiyye akçası tahsiline mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum kâ'immakâmı çukadârlarından Veli zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Zamân-ı zabtı Mart ibtidâsından olub sen ki mütessellim-i mûmâ-ileyhsin müsterekleriñle 'uh-deñde olan Cemâ'at-i Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve 'Âdet-i Ağnâm-ı Nâhiye-i Dünderlı ve Tevâbi'i Mukâta'asının biñ iki yüz altı senesinden biñ iki yüz on dört senesine gelince ber müceb-i mu'tâd-ı kadîm iktizâ eden kalemiyyelerinden düstûr-ı ekrem müşir-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem hâlen sadr-ı a'zamım sûtûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem El-hâcc Yusuf Ziya Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu ve zâ'afe bi'l-fikri ve't-tekmîli iktidârehu ve ikbâlehunuñ hissesine isâbet iden ma'a harc-ı aklâm yalnız yedi biñ iki yüz kırk dokuz gurus on altı akça kalemiyye akçasını mu'accelen tahsîl ve müşârun ileyhiñ hazînesine irsâl ü tesyîri mühimm ve muktezî olmağın hâsseten işbu emr-i celîlü'l-kadım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuşdur. İmdi kaleminden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan sûret-i defter mücebince sinîn-i merkûmeye mahsûben ol mikdâr kalemiyye akçasını serî'an ve 'âcilen tedârük ve tahsîl ve kabzına me'mûr mübâşir-i merkûma teslimen Dersa'âdetim'e irsâl ve hazîne-i müşârun ileyhe teslim e bezl ve sa'y ü makderet eyleyesin. Şöyle ki sadr-ı a'zamım olanlarıñ idâre-i dâ'ireleri 'ale'l-husûs masârıf-ı zarûriyye-i seferiyyeleri bu makûle kalemiyye akçasına menût ve muvakkıf olmağla vusûl-ı emr-i şerîfimde meblağ-ı mezbûru 'alâ eyyi hâlin serî'an ve 'âcilen tahsîl ve tedârük ve mübâşir-i merkûmâ teslimen Dersa'âdetim'e irsâl ve hazîne-i müşârun ileyhe teslim ihtimâm ü dikkat 'avk ü te'hîr misüllü hâlâtdan mübâ'adet eyleyesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun me'mûr-ı tahsîli olduğun¹²⁴ kalemiyye akçasını ber müceb-i sûret-i defter mütessellim-i mûmâ ileyhden tamâmen tahsîl ve makbûzum olduğunu müş'ir memhûr sened i'tâ birle tahsîlâtını yanıña istishâben getürüb hazîne-i müşârun ileyhe teslim e acele ü şitâb ve bî-hûde meks ü tavakkuf ile imrâr-ı vakitden gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i 'âlîşânımıñ mazmûn-ı münîfi birle 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi't-tâsi' şehri Zî'l-ka'de sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

124 Metinde olduğum yazılmıştır.

Be-makâmı mahrûse-i Kostantiniyye

Sûret-i Defter-i Kalemîyye-i Hazret-i Sadr-ı Âlî

Mukâta‘ât-ı Cemâ‘at-ı Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Tevâbi‘ihâ vâcib ‘an evvel-i Mart sene 1205 ilâ sene 1214 der ‘uhde-i Ahmed Bey mütesellim-i Adana nısf hisse ve Mustafa Bey nısf hisse mâlikâne berây-ı hisse-i sadr-ı ‘âlî.

	Guruş	Para
	656	
	592	
Teslim-i evvel	064	40
Biñ altı senesinden dokuz senesine gelince	2625	40
Biñ iki yüz on senesi	0656	<u>40</u> 120
Biñ iki yüz on bir senesi ma‘a tefâvût	0678,5	
Biñ iki yüz on iki senesinden	0678,5	
Biñ iki yüz on üç senesinden	0678,5	
Biñ iki yüz on dört senesinden	0678,5	
(Yekûn)	6060	
Harc-ı kalem ve sâ‘ir	0202	
Yekûn	6262	

Mukâta‘ât-ı ‘âdet-i ağnâm-ı nâhiye-i Dünderlu ve tevâbi‘ihâ vâcib ‘an evvel-i Mart sene 1213 ve sene 1214 der ‘uhde-i Ahmed Bey mütesellim-i Adana ashâ(b)-ı mâlikâne berây-ı hisse-i hazret-i sadr-ı ‘âlî.

	Guruş	Para
Biñ iki yüz on üç senesinden	477,5	8
Biñ iki yüz on dört senesinden	477,5	8
(Yekûn)	955	16
Harc-ı kalem ve sâ‘ir	032	
(Yekûn)	987	

	Guruş	Para
Yörügân-ı Adana’dan matlûb olunan	6262	
‘Âdet-i ağnâm-ı Dünderlu’dan matlûb olunan	0987	16
(Yekûn)	7249	

Yalnız yedi biñ iki yüz kırk dokuz guruş on altı akça mukâta‘ât ashâbları Ahmed Bey ve Mustafa Bey’den tahsîl olunacaktır. Sahn.

Sıra No : 55
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 11, sayfa 10, belge 36
 Tarih : 11 ZA 1215 (26 Mart 1801)
 Konu : Adana ve Tarsus Yörügânı Mukataasının taksite bağlanan mevacib taksitinin ödenmesine dair ferman.

Adana mütesellimi izzetlü necâbetlü Ahmed Beyefendi Hazretleriniñ Yörügân mukâta'asıdır. Sahh.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşılarından Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-kelâm Mevlânâ Adana kâdîsî zîde fazluhu ve kıdveü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûs-ı 'âtiyyü'l-beyân için mübâşir ta'yîn olunan hâlen Rikâb-ı hümayûnum etbâ'ından Makremecibaşı İbrahim zîde kadruhu tevkî'-i refî'i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin birâderiñ ile iştirâken mâlikâne 'uhdeñde olan Cemâ'at-ı Yörügân-ı Adana ve Tarsus Mukâta'asından iki yüz on senesine gelince zimmetiñizde terâküm idüb taksîte rabt olunan senevî beşer biñ guruşdan iki yüz on beş senesi taksîti olan beş bin guruş sene-i mezbûra mahsûben ve asl-ı mukâta'anın mevâcib taksîti olan ma'a harc-ı vezne iki biñ yedi yüz yirmi yedi guruş defterdâr-ı müşârün ileyhiñ çukadârlarından bundan akdem mübâşir ta'yîn olunan İnce Ahmed'e teslimen irsâl eylemeñ bâbında başka ve ba'dehu te'kid ve isti'câli hâvî başka ısdâr ve tesyâr olunan evâmir-i şerîfim müceblerince meblağ-ı mezbûruñ beş biñ guruşunu bâ-poliçe mübâşir-i merkûma teslimen Der'aliyyem'e irsâl eyleyüb kusûr iki biñ yedi yüz yirmi yedi guruşu dahi çend rûz zarfında irsâl ideceğini takrîr ve inhâ ve mücebinece bir kıt'a i'lâm-ı şer'îyye dahi irsâl eylemişsin. Sâbıkuz-zıkr kusûr zimmet-i mîriyyeñ olan iki biñ yedi yüz bu kadar guruşu dahi bi-mennihi ta'âlâ iki yüz on altı senesi Muharreminde ihrâc ve tevzî'i musammem olan kapum kulları mevâciblerine tertîb olunmuş olduğu ma'lûmuñ oldukda vusûl-ı emr-i şerîfim(d)e tedârük ve ta'dâd ve bu def'a ta'yîn olunan mübâşir-i merkûma teslimen serî'an ve 'âcilen Der'aliyyem'e irsâle müsâra'at eylemeñ fermânım olmağın işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr () ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde meblağ-ı mezbûruñ iki biñ yirmi yedi guruşu mukaddem ve mu'ahhar sudûr iden evâmir-i 'aliyyem müciblerince derhâl tedârük ve mübâşir-i merkûmâ teslimen Dersa'âdetim'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslîme müsâra'at eyleyesin ve sen ki mübâşir-i mûmâ ileyhsin me'mûr-ı tahsîli olduğun meblağ-ı mezbûru tamâmen ve kâmilan tahsîl ve bi'l-istishâb getirüb Hazîne-i 'âmireme teslim eyleyüb ve ikâmet ve te'hîr ve tevkîfe bâdî (olduğun) istimâ' olunmak lâzım gelür ise mes'ûl ve mübtelâ olacağıñ musammem olmağla aña göre 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tehâşî ü mücânebet eyleyesin ve sen ki kâdî-ı mûmâ ileyhsin sen dahi mücib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfından ittikâ ü mübâ'adet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdir olmuşdur ve buyurdum ki:

Hükm şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i 'âlîşân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi üzere 'amil olasız. Şöyle bile-siz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâdî 'aşer Zi'l-ka'de sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı mahrûse-i Kostantiniyye

Sıra No : 56
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 21, sayfa 37, belge 56
 Tarih : Evâsıt ZA 1215 (26 Mart-3 Nisan 1801)
 Konu : Eşinin malını alıp firar eden Adana Kalesi Dizdarı Mehmed'in yakalanarak Dersaadet'e yollanmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Ayşe nâm hatun Rikâb-ı hümayûnuma arzihâl idüb bunuñ zevci Adana sâkinlerinden Adana Kal'ası Dizdârı Mehmed nâm kimesneniñ biñ iki yüz on üç senesinde zevc-i âherinden mütevellid mâlî olmak üzere kendü mesâlihini bitirmek için gerek nükûd ve gerek eşyâ iki biñ guruşluk mâlını ahz ve Adana tarafına firâr eyledikde mukaddemen lede'l-inhâ ve'l-istid'â zimmetinde mütehakkık olan meblağı edâda tereddüd ider ise bi-eyyi hâlin Dersa'âdetim'e ihzâr olunmak bâbında işbu sene-i mübâreke evâsıt-ı Şa'bânında sâdır olan emr-i şerîfim infâz ve icrâ olmadığın ve mezbûreniñ bu tarafda iki biñ guruş masârifi olub duyûna giriftâr ve ahvâli diğer-gûn olduğun bildirüb sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin ma'rifetiñle mezbûr li-ec-li't-terâfu' Der'aliyyem'e ihzâr olunmak bâbında saña hitâben emr-i şerîfim sudûrunu istid'â itmekle sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin merkûm Mehmed'i 'alâ eyyi hâlin Dersa'âdetim'e ihzâr ve irsâle mübâderet ve hilâfından ittikâ ü mübâ'adet olunmak fermânım olmağın imdi ber vech-i meşrûh merkûm Mehmed'i ma'rifetiñle ahz ve 'alâ eyyi vechin kâne Dersa'âdetim'e ihzâr ve irsâle ikdâm ü dikkat ve iğmâz ü tesâmüh ile 'adem-i ihzârını mûcib vaz'ı te-cvîzden ittikâ ü mûcânebet olunmak bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle () vusûl buldukda bu bâbda mukaddemen ve hâlen vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr iden fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfına rızâ ü cevâz göstermeyesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren evâsıtı Zi'l-hicce sene hamse 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 57
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img. 24-25, sayfa 43-44, belge 67-68
 Tarih : 10 M 1216 (23 Mayıs 1801)
 Konu : Abdullah Paşazâde Ahmed Bey beratını kaybettiğinden kendisine yeniden verilen Dündarlı kazâsının mâlikâne berâtı.

Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı ‘alî kapucıbaşlarından Hasan Paşazâde Ahmed Bey hazretlerinin Dündarlı kazâsının mâlikâne berâtıdır.

Nişân-ı ‘âlişân.

Binâen ‘alâ zâlik hâlen Adana mütesellimi müteveffâ Abdullah Paşazâde Dergâh-ı mu‘allâm kapucıbaşlarından işbu râfî‘-i tevkî‘-i refî‘ü’ş-şân-ı hâkânî ve nâkil-i yarlığ-ı belîğ-i mekremet-unvân-ı cihânânî, iftihârü’l-emâcid ve’l-ekârim câmi‘u’l-mehâmid ve’l-mekârim Ahmed Bey dâme mecdühunun rikâb-ı müstetâbımda Divân-ı hümayûnuma takdîm eylediği ‘arzihâl mazmûnunda Adana sancağında vâkı‘ ‘âdet-i ağnâm-ı nâhiye-i Dündarlı ve Koyunculu ve Tevâbi‘i ma‘a ‘âvâriz-ı nâhiye-i mezbûr mukâta‘ası ber vech-i mâlikâne ‘uhdesinde olup yedinde olan berâtı kazâen zâyî‘ olmağla zâyî‘den berât-ı şerîfim i‘tâsını istid‘â-yı ‘inâyet eylediği ecilden Hazîne-i ‘mirem’de mahfûz Başmuhâsebe defterlerine nazar olundukda Adana sancağında vâkı‘ ‘âdet-i ağnâm nâhiye-i Dündarlı ve Koyunculu ve Tevâbi‘i ma‘a ‘âvâriz-ı nâhiye-i mezbûr mukâta‘asının ma‘a tefâvüt-i şemsiyye senevî yedi biñ kırk üç gurusu mâlî ve zamân-ı zabtı Mart ibtidâsından olup beher sene mâlın ‘an hizâneye havâleten edâ ve kalemiyyesin virüb hesâbın görmek üzere mukâta‘a-i mezbûr biñ yüz yirmi beş gurusu mu‘accele ile mîr-i mûmâ ileyhiñ ‘uhdesinde olduğu ve bu makûle mâlikâne mutasarrıflarından berâtı zâyî‘ edenlerden sâhibi meşhûr ve mütesâdif olanlara berât virilüb, meşhûr ve mütesâdif olmayanların fi-mâ ba‘d kasr-ı yedlerine i‘tibâr olunmamak üzere zâyî‘den berât-ı şerîfim virilmek şartıyla şürûtundan¹²⁵ idüğü derkenâr olundukda kaydı ve şürûti mücebince zâyî‘den berât-ı celîlül-‘üvânım virilmek bâbında bi’t-telhîs fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmağın hakkında mezîd-i ‘inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getirüb biñ iki yüz on altı senesi Muharremiñ onuncu günü bu berât-ı hümayunu virdim ve buyurdum ki mûmâ ileyh Ahmed Bey dâme mecduhu mukâta‘a-i mezbûreyi biñ iki yüz on beş senesi Martı ibtidâsından mu‘accele-i kadîmesiyle kemâfi’s-sâbık hayâtta oldukça te’bîden ber vech-i mâlikâne zabt u rabt ve vâkı‘ olan mahsulât ve rûsûmâtın kânûn-ı kadîm ve ola geldüğü üzere ahz u kabz ve senevî olan meblağ-ı mezbûru beher sene an hizâneye havâleten edâ ve kalemiyyesin virüb ve senesi âhırinde hesâbını görüb yedine sûret-i muhâsebesin aldıkca zabt ve rabtına ve mahsûlât ve rûsûmâtının ahz u kabzına taraf-ı âherden ferd ta‘addî u ta‘arruz eylemeyeler. Şöyle bileler alâmet-i şerîfe i‘timâd kılalar.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti’l-mahrûse m.

125 Metinde bu şekildedir.

Sıra No : 58
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 34-35, sayfa 63-64, belge 94
 Tarih : 11 M 1216 (24 Mayıs-2 Haziran 1801)
 Konu : Adana'dan iki yüz elli nefer asker tertib olunarak bir başbuğ nezareti altında Ordu-yı Hümayun'a gönderilmesine dair ferman.

İftihârul-emâcid ve'l-ekârim câmi'ul-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve mefâhiru'l-emâsil ve'l-akrân zıkr-ı âtî 'asâkiri mahallinden ihrâc ve ordu-yı hümâyûnuma îsâle mahsûs mübâşir ta'yîn olunan Hasan ve vücûh-ı memleket ve iş erleri zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Li'l-İlâhi'l-hamd ve'l-minne iklim-i Mısır'da olan Fransız melâ'îni gerek ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnumla ve gerek kapudân-ı deryâ düstûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim Hüseyin Paşa edâme Allâhu ta'âla iclâlehu ve İngilterelü asâkiriyle bu esnâda vâkı' olan muhârebelerde bâ'avn ü inâyet-i cenâb-ı Rabb-ı müste'ân bir vechile mukâvemet idemeyüb ve nesîm-i fevz-i nusret cânib-i asâkir-i İslâmîden ve dubûr-ı nühûs ve idbâr sûy-i düşmenden vezzân olarak müncerr ve sergerdân ve haybet ü hüsrân ile bir fırkâsı hâsıl-ı İskenderiyye'ye şitâbâne ve bir gürûhu dahi nefsi Kâhire-i Mısır'a girîzân idüb zıkr olunan mahallerde tahsîl ve karâr itmiş oldukları bedîhi ve ma'lûm ve bi-havli'l-İlâhi ta'âlâ ve kuvvetihi kefare-i mesfûre dahi karîben karîn-i kahr ü dimâr olacakları her ne kadar emri gayr-i mevhûm ise de merâsim-i cezm ü ihtiyâta ri'âyet cemî' zamânda ve bâ-husûs bâb-ı Harameyn-i muhteremeyn olan Kâhire-i Mısır'ın bir an akdem eyâdî-i küffâr-ı ırkıyet-tebârdan nez' ü istihlâsa ihtimâm olunmak farîza-i dîniyyeden olmağın siz ki mütessellim, kapucubaşı ve sâ'ir mûmâ ileyhimsiz ma'rifetiñiz ile Adana kazâsından harb ü darb erbâbından iki yüz elli nefer güzide ve cenk-azmûde piyâde asâkir ve techîz ve üzerlerine zabt ü rabta kâdir ve i'mâl ü idâre-i asâkire muktedir başbuğ nasbıyla vusûl-ı emri şerîfimden iki nihâyet üç gün zarfında 'icâleten ihrâc ve münâsib olan iskeleden sefîneye süvâr ve Ordu-yı hümâyûnuma îsâle kemâl-i sür'at ü şitâb eylemeñiz fermânım olmağın tenbîhen ve ihtimâmen ve istirdâ'an ve isti'câlen mahsûsan Ordu-yı hümâyûnumdan işbu emri şerîfim ısdâr ve mübâşir-i mûmâ ileyh ile irsâl olunmuştur. İmdi Mısır gibi sevâd-ı a'zamıñ cevânibi ü etrâfı muhassan¹²⁶ olunub li-ecli'l-ihtiyât Tiran'dan Ordu-yı hümâyûnuma mikdâr-ı vâfi asâkir celbi rûtbe-i vücûbdan olduğu ve kazâ-i mezbûreden müretteb ve matlûb olan asâkir-i mezkûreniñ başbuğ ma'iyyetiyle 'icâleten ve müsâra'aten Ordu-yı hümâyûnuma vusûlleri matlûb-ı kat'î-i pâdişâhânem idüğü ve bu vakti evkât-ı sâ'ireye kıyâs ile ömr ü illet îrâdıyla dakîka-i vâhide imrâr-ı vakti mûcib ûmûr-ı harekete cesâret olunmak ve asâkir-i mezkûru noksân ve nâ-tüvân 'aceze makûlesinden göndermek lâzım gelür ise ömr ü illetiñiz bir vechile müfid olmayub mazhar-ı mu'âheze ve ikâb-ı şâhânem olacağınızda şübhe olmadığı ma'lûmuñuz oldukda ber vech-i meşrûh kazâ-i mezbûruñ harb ü darb erbâbından ma'rifetiñiz ile zabt u rabta kâdir başbuğ nasbıyla vusûl-ı emri şerîfimden iki nihâyet üç gün sonra bi-eyyi hâlin ihrâc ve semt olan iskeleden sefîneye ırkâb ile serî'an ve 'âcilen ordu-yı hümâyûnuma îsâl ü tesyâra mübâderet birle ibrâz-ı ziyâde tehâşî ü mücânebet eyleyesiz ve sen ki mübâşir-i mûmâ ileyh sin seni bu husûsa ta'yînden

126 Hisn, tahsîn kelimesinden kâtip ism-i mef'ûl yapmış.

maksûd ‘icâleten bu cânibden hareket ve serî‘an Adana’ya varub kazâ-i mezbûrdan müretteb ve matlûb olmağla aña göre ‘amel ü hareket ve tekâmîl-i emr mübâşeretiñe dâmen dermiyân gayret ve hilâf-ı fermân ser-i mû hâlet vukû‘unu tecvîz ile nedâmet fâ‘ide vermeyeceği afviyet ukûbetere giriftâr olmakdan nefsiñi sıyânet eylemeñ fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuştur. Bu-yurdum ki:

Mübâşir ta‘yîn olunan sadr-ı a‘zamım çukadârlarından kıdvetü’l-emâsil ve’l-akrân merkûm Hasan zîde kadruhu hükm-i şerîfimle vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ‘at-makrûnuyla ‘âmil olub hilâfından tehâşî ü mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fî evâsıtı şehri Muharremi’l-harâm sene sitte ‘aşere ve mi’eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Yafa.

M.

Sıra No : 59
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 35, sayfa 64, belge 96
 Tarih : 16 M 1216 (29 Mayıs 1801)
 Konu : Sabık Adana mübayaacısı Mehmed Sürûrî'nin 118.583 kuruş zimmetinden kalan meblağın gereken yerlerden tahsil edilerek ordu-yı hümayuna yollanmasına dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmîd ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı Mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Adana ve Tarsus kâdîları zîde fazluhumâ ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Dergâh-ı Mu'allâm gediklülerinden Adana ve Tarsus mübâya'acısı Seyyid Halil ve Tarsus Mütessellimi Karamıdzâde Mustafa zîde mecduhumâ ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu def'a mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zamım çukadarlarından Küçük Hasan zîde kadruhu tevkî-i refî-i hümayûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Adana ve Tarsus mübâya'acısı sâbık Mehmed Sürûrî dâme mecduhunun bundan akdem hesabı yevmü'r-ru'ye ma'rifet-i şer'le tanzîm olunan mûmzâ ve memhûr defter mantûkunca cânib-i mîrîye yüz on sekiz biñ beş yüz seksen üç gurus zimmeti zuhûr idüb lakin sen ki Adana mütesellimi mûmâ ileyh sin kapucubaşı-i mûmâ ileyhiñ dahi seniñ zimmetiñde dokuz biñ gurus ve şehirkethüdâsı zimmetinde dört yüz yetmiş gurus ve Adana ahâlîleri zimmetlerinde gayrı ez teslimât on biñ gurus ve Tarsus mütesellimi mûmâ ileyh zimmetinde beş biñ gurus ve Tarsus'da mevcûd penbe bahâsından on sekiz biñ iki yüz elli gurus ki cem'an on iki bin beş yüz yirmi gurus alacağı ve Tarsus an bârlarında biñ beş yüz altmış beş kîle hınta olmağla gerek meblağ-ı mezbûruñ ve gerek zikr olunan hıntanıñ zimmet-i mîrîyyesine mahsûben tahsîli bâbında bundan akdem emr-i şerîfim ısdâr ve sadr-ı a'zamım çukadârlarından Hasan zîde kadruhu mübâşeretiyile tesyâr olunmuş idi. Ancak el-hâletü hâzihi çukadâr-ı merkûm me'mûr-ı tahsîli olduğı emvâlden şimdiye kadar bir akça göndermeyüb ol tarafda vazîfesinden hâric memleket a'yânlığıyla meşğûl ve tahsîlâtıdan bir para göndermeyüb nezdinde tevkîf ile ahz u i'tâya sarf itmekde olduğundan merkûmuñ hesabı ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le ru'yet ve zimmetinde zuhûr iden tahsîlâtı ahz ve zimemât-ı merkûmeden bekâyâ ne mikdâr kalmış ise bu def'a merkûmuñ yerine ta'yîn olunan çukadâr-ı merkûmu mübâşeretiyile yerlû yerinden cem' ü tahsîl ve Ordu-yı hümayûnuma ırsâl ü tesyîle mezîd-i sa'y ü dikkat eylemeñ husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekle mücebince 'amel ü hareket olunmak fermânım olmağın tenbîhen ve te'kîden işbu emr-i şerîf-i 'âlîşânım sâdır ve () ile ırsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber vech-i muharrer keyfiyet mantûk-ı emr-i şerîfimden ma'lûmuñ oldukda fermûde-i hümayûnum üzere ol tarafda olan çukadâr-ı merkûmuñ hesabı ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le ru'yet ve zimmetinde zuhûr iden tahsîlâtı ahz ve zimemât-ı merkûmeden bekâyâ ne mikdâr kalmış ise ta'yîn olunan çukadâr-ı merkûm mübâşeretiyile yerlû yerinden cem' ü tahsîl ve 'icâleten Ordu-yı hümayûnuma ırsâl ü tesyîle mezîd-i sa'y ü gayret ve bundan böyle dahi te'hîrine bâ'is hâlât vukû'unu tecvîz ile mazhar-ı 'inâyet ve hitâb olmakdan hazer ü mücânebet eyleyesin ve sen ki çukadâr-ı merkûmsun sen dahi muktezâ-yı gayret¹²⁷ ve me'mûriyetiñ üzere bir an akdem ol tarafa varub mütesellim ve mübâya'acı-ı mûmâ ileyhümâ ma'rifetleri ve ma'rifet-i

127 "muktezâ" kelimesi metinde (نقضى) şeklinde yazılmışsa da bu şekilde anlamı tamamlayabilen bir kelime bulunamamıştır.

şer‘ ve mübâşeretiñle selefiñ merkûmuñ hesâbını ru‘yet ve zimmetinde zuhûr iden mûcib-i emr-i şerîfimle ‘amel ü hareket ile mübâşir-i sâbık-ı merkûmuñ hesâbı ru‘yet¹²⁸ idüb Ordu-yı hümayûnuma irsâle müsâra‘at ve hilâf vaz‘ ü hareketden mübâ‘adet eylemeñiz bâbında fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i celîlü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-ımtisâlimiñ mazmûnu üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fi’l-yevmi’l-hâdî ‘aşer min şehri Muharrem sene sitte ‘aşere ve mi’eteyn ve elf.

Be-yurd-ı sahrâ-yı Recve (?) m.

¹²⁸ “ru‘yet” kelimesi iki kere yazılmıştır.

Sıra No : 60

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 25, sayfa 45, belge 71

Tarih : Evahir M 1216 (3-12 Haziran 1801)

Konu : Adana Eyaletinin mütesellimler tarafından beş sene idare edilmesine dair ferman.

Hasanpaşazâde necâbetlü Bey Efendi hazretlerinin beş senelik mâlikâne sûret-i âlişânıdır.

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdisı zîde fazluhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân, a'yân ve vücûh-ı memleket zîde kadruhum tevki'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin bu def'a tarafından Rikâb-ı hümayûnuma vârid olan i'lâm ve ahâliniñ mahzarlarında bundan akdem Adana'da vukû' bulan cerrârîñ istîlâsı ve kesret-i bârân sebebiyle ekser hâneleri harâb ve vebâ ve kaht u galânîñ dahi temâdisi hasebiyle ahâlîsi perâkende ü perişân ve etrâf kazâlarıñ her biri birer mahalle istinâd ve ba'zısı mâlikâne olduğun vâlîlere îrâd-ı mu'ayyene olarak imdâd-ı hazeriyyeden gayrı bir nesne kalmayub bi'l-cümle tekâlîfleri üçer beşer evli yirmi otuz pâre kurâ ile beş altı yüz hâneli şehre münhasıra olduğundan hâlleri diğergûn ve ber vech-i mansıb vüzerâ-yı 'izâm ve mîr-mîrândan biri zuhûrunda dâ'iresini idâreye kudretleri olmadığından başka konak tedârîki dahi emr-i asîr olduğu derc ü tastîr olunmuş ve el-hâletü hâzihi Adana eyâleti İsmail muhâfızı düstûr-ı mükerrrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim Muhammed Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehunuñ üzerinde olarak el-yevm mütesellim ile zabt olunmağla bundan soñra dahi beş seneye kadar bi'n-nefs ikâmet ider vüzerâ-yı ('izâm) ve mîr-mîrâna tevcîh olunmayub yine muhâfazada olanlara ilhâkan tevcîh birle mütesellimlik vechile zabt olunması ve i'mâr-ı beldeyi mûcib olacağı bedîhi olduğundan ber vech-i muharrer vârid olan i'lâm ve mahzar Rikâb-ı hümayûnuma arz ü takdîm olundukda ol vechile tanzîmî bâbında hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnum şeref-yâfte-i sudûr olmağla mücebince eyâlet-i merkûme beş seneye kadar bi'n-nefs ikâmet ider vüzerâ ve mîr-mîrâna tevcîh olunmayub yine muhâfazada olanlara tevcîh ve kâffe-i 'â'idâtı vâlîsine edâ ve ol vechile mütesellimlik vechile zabt olunmak fermânım olmağın i'lâmen ve ifhâm işbu emr-i şerîfim ısdâr ve ırsâl olunmuşdur. İmdi şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnum mücebince beş seneye kadar eyâlet-i merkûme vüzerâ ve mîr-mîrâna tevcîh olunmayub muhâfazada olanlara ilhâken tevcîh ve kâffe-i 'â'dâtı vâlîsine edâ olunarak mütesellimlik vechile zabt itdirileceği ve mâliye ve tahvîl kalemlerine ve Ordu-yı hümayûnuma dahi başka başka ilm ü haberleri i'tâ olunduğu siz ki mevlânâ ve sâ'ir-i mûmâ ileyhimsiz ma'lûmuñuz oldukda ber vech-i meşrûh amel ü hareket ve devâm-ı ömr ü devlet ve kıvâm-ı ferr ü şevketim ed'ıyyesine muvâzebet eylemeñiz bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki: vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla amel ü hareket ve hilâfindan be-gâyet tehâşî ü mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî evâhiri şehri Muharrem sene sitte aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

Sıra No : 61
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 53, sayfa 101, belge 134
 Tarih : 17 S 1216 (29 Haziran 1801)
 Konu : Adana'daki mukataa sahiplerinden malikane kalemiyesi bedelinin tahsil edilerek Asitane-i Saadet'e gönderilmesine dair ferman.

Fermân-ı kalemiyye budur:

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından hâlen Adana Mütesellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîlâm mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhu kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân kalemiyye akçası tahsiline mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum defterdârı çukadârlarından Ali zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Mukâta'ât-ı mîriyyeden Ahmed Bey zîde kadruhu ile sâ'ir kesânın ber vech-i mâlikâne nısf hissesi 'uhdelerinde olup zamân-ı zabtı Mart evvelinden olan Yörügân-ı Adana ve Tarsus ve Tevâbi'i Mukâta'asınıñ biñ iki yüz on iki senesinden on beş senesine değin ve sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin ber vech-i mâlikâne 'uhdeñde olan 'âdet-i ağnâm-ı nâhiye-i Dünderlu ve Tevâbi'i Mukâta'ası'nın biñ iki yüz on üç senesinden kezâlik iki yüz on beş senesine gelince ber müceb-i mu'tâd-ı kadîm iktizâ iden kalemiyyelerinden iftihârü'l-ümerâ' ve'l-ekâbir müstecmi'ü cemi'i'l-fezâyil ve'l-mefâhir el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-kâdir bi'l-fi'il Başdefterdârım Halil Recayî dâme 'uluvvuhunun hissesine isâbet iden ma'a harc-ı aklâm iki biñ yüz kırk iki buçuk guruş kalemiyye akçasınıñ mu'accelen tedârük ve tahsîl ve hazînesine teslimi mühimm ve muktezî olmağın hâssaten işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuşdur. İmdi kaleminden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan imzâlu sûret-i defter mûcibince ol mikdâr kalemiyye akçasını yerlû yerinden ve îcâb ü iktizâ idenlerden tamâmen ve kâmilan tahsîl ve seniñ hisseñe isâbet ideni dahi tekâmilen tedârük birle mübâşirine teslimen bir an akdem Âsitâne-i sa'âdetime irsâl ve defter¹²⁹ ve defterdâr-ı şikk-ı evvelim müşârun ileyhiñ hazînesine îsâle mezîd-i i'tinâ ü dikkat eylesesin. Şöyle ki zikr olunan kalemiyye akçası müşârun ileyhiñ vâridât-ı mu'ayyenesinden olup bir akçasınıñ 'akd-ı te'hîre dâ'ir olduğuna bir dürlü rızâ-yı 'aliyyem olmadığı ma'lûmuñ oldukda serî'an ve 'âcilen irsâle mübâderet eylesesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun meblağ-ı mezkûru yerlû yerinden tamâmen tahsîl ve ahz ve bi'l-istishâb getürüb hazîne-i müşârun ileyhe teslimi sür'at ve makbûzuñu müş'ir sened i'tâsına mübâderet eylesesin ve sen ki kâdî-i mûmâ ileyhsin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdir olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i 'âlîşânımıñ mazmûn-ı münîfi birle 'âmil olasin. Şöyle bilesiñ 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi'l-yevmi's-sâbi' 'aşer şehri Safer sene sitte 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse.

129 Metinde bu şekildedir.

Sıra No : 62
 Belge No : Adana Ş. S 57, img. 49, sayfa 92, belge 126
 Tarih : 22 S 1216 (4 Temmuz 1801)
 Konu : Adana mukataa gelirlerinden 13.155 gurusun iktiza edenlerden tahsil edilerek Hazine-i Amire'ye teslim edilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapubaşlarından hâlen mütesellim Mîr Ahmed dâme mecduhu ve mefâhiru'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdîsı ve Adana eyâletinde vâkı' kazâların kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum çukadârlarından Ankaralı Halil zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Devlet-i kavî-şevket-i şehânemiñ vâkı' olan masârîfât-ı mu'tâdınıñ ru'yet ve idâresi vâridât-ı mu-karrere-i mîriyye tahtına idhâl olunan mukâta'ât mâlınıñ vâridât¹³⁰-ı sâ'ire emvâliniñ celb ve celbine mevkûf ol dahi hademe-i Devlet-i 'aliyyemden kârgüzâr kimesnelerin 'uhdelerine ihâlesine mu'allakât olduğı usûl-ı mütefâhimesinden iken meşâgil-i sefer-i hümayûnum takarrubuyla bu usûle ba'zen ri'âyet olmadığından katı vâfir (mâl-ı) mîriniñ zimem-i nâsda ibkâsı fukarâtdan (fazla) nukûda bâ'is bir hâlet olduğı ecilden bu makûle emvâl aklâm hazâ'in-i 'âmirem defterleri tetebbu' olunarak zâhire ihrâc ve tahsîl ve cânib-i mîrîden der'uhde ve iltizâm olacakları ve tanzîm olunmak husûsuna irâde-i nâtik-ı dâverânem ta'alluk itmekle binâ-ber-în başmuhâsebeden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû' memhûr ve müzmâ ve sûret-i defter nâtik olduğı üzere senevî mu'azzam ve tefâvüd-i şemsiyye on üç biñ yüz elli beş gurus mâl ile mukayyed eyâlet-i Adana'da vâkı' gerek mâl ve kalemiyyesiñ Adana vâlîlerine vermek üzere ba'zı kesânıñ mâlikâne 'uhdelelerinde olan mukâta'ât ve gerek Adana vâlîleri taraflarından zabt u rabt olunan mukâta'a'âtı iki yüz on beş sene(sine) mahsûben henüz kimesneniñ 'uhdesine iltizâm ve ihâle olunmadığı ecilden sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin sene-i merkûma mahsûben eslâfıñ 'uhdesine kayd olunduğı misillü seniñ uhdene ihâle ve tefvîz kılınmağla sene-i mezkûra mahsûben zikr olunan mukâta'ât-ı maktû'ât zabt u rabt birle sâbıku'z-zikr on üç biñ yüz elli beş gurus mâl-ı mîrlerini ashâb-ı mukâta'ât ve ahâli-i kurâ ve icâb (ve) iktizâ edenlerden 'icâleten ve müsâra'aten cem' ü tahsîl ve mübâşir-i merkûma teslimen Der 'aliyyem'e irsâl ve Hazîne-i 'Âmire(m)'e mübâderet eylemeñ fermânım olmağın me'mûriyetiñi hâvî mahsûs emr-i 'âlîşânım ısdâr ve merkûm Ankaralı Halil ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde ber minvâl-i muharrer eyâlet-i Adana'da vâkı' mukâta'ât ve maktû'âtların iki yüz on beş senelerine mahsûben uhde-i iltizâmına ihâle ve tafvîz kılındığı ma'lûmuñ oldukda ber müceb-i sûret-i defter icâb (ve) iktizâ edenlerden 'icâleten ve kâmileten tahsîl ve mübâşir-i merkûma teslimen bir an ve bir mukaddem Hazîne-i 'âmireme teslimen ve mübâderet ve hilâf-ı rızâ-ı hümayûnum emvâl-i mîriyyeniñ kesr ü noksânını mûcib halâtdan ve âher gûne tekâsül (ve) rehâvetden ziyâde tehâşî ü mûcânebet (eyleyesin) şöyle meblağ-ı mezbûruñ tahsîli karîn ta'attul lâzım gelir ise kusûr-ı rehâvetiñe azr ü haml ile mes'ûl ve mu'âteb olacağını tefekkür birle tahsile sa'y ü gayret eyleyesin. Şöyle bilesin 'âlâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi'l-yevmi's-sânî el-işrîn şehri Safer sene sitte 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

130 Metinde vâridet yazılmıştır.

Sıra No : 63
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 50, sayfa 94, belge 128
 Tarih : 22 S 1216 (4 Temmuz 1801)
 Konu : Adana'nın dört senelik mukataa ve maktuat geliri olan 52.622 gurusun iktiza edenlerden tahsil edilerek Hazine-i Amire'ye teslim edilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından hâlen Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm, ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keîlâm Adana eyâletinde vâkı kâzalarıñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümâyû-num defterdârı çukadârları Ankaralı Halil zîde kadruhu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Eyâlet-i'Adana'da vâkı' gerek mâl ve kalemiyyesin Adana vâlîlerine vermek üzere ba'zı kesâ-niñ 'uhdelerinde olan gerek mukâta'ât ve gerek Adana vâlîleri taraflarından zabt u rabt olan maktû'ât ma'a zamm ve tefâvüd-i şâkka senevî on üç biñ yüz elli beş buçuk gurus mâl ile mukayyed olub meblağ-ı mezbûr vakt (ü) zamânıyla sene-be-sene tamâmen tahsîl ve teslîm-i Hazîne-i 'Âmire olmak iktizâ ider iken biñ iki yüz on senesinden on dört senesine gelince dört sene cem'an terâküm¹³¹ ve müctemi' olan elli iki biñ altı yüz yirmi iki gurus bekâyâ Hazîne-i 'Âmire'de mahfûz Başmuhâsebe defterlerinde müstebân ve masârif-ı mu'tâdınıñ ve el-hâle-tü hâzihi ziyâde ve noksân masârifât-ı zarûriyye ve Devlet-i 'aliyyemiñ ru'yet ve idâreti bu makûle mebâliğ-i cem' ü tahs(î)line menût idiği vâreste-i kayd ü beyân ve tahsiline ikdâm lâzımeden olduğı ecilden ma'rifetle yerlü yerinden tahs(î)li husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'al-luk idüb memhûr ve mûmzâ bir kıt'a sûret-i defteri kalem-i mezbûdan ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan sûret-i defterde terkîm ve tahrîr olunduğı üzere sâlifü'z-zıkr dört senelik elli iki bin altı yüz yirmi iki gurus mukâta'ât-ı maktû'ât-ı mezkûre ashâbından ve mültezimîn ve ashâb-ı kurâ ve mezâri'den ve kurâsı hâsılâtından el-hâsıl fukarâ-i ra'ıyyetden mükerrer akça alınmayarak îcâb ü iktizâ idenlerden her ne vechile ve ne tarîk ile olur ise olsun tamâmen ve kâmilin 'âcilen tahs(î)l ve Der'âliyyem'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme tesl(î)mi esbâbınıñ istihsaline bezl ve hâsıl-ı kudret eylemeñ fermân olmağın mahsûsan emr-i şerîfim ısdâr ve mübâşir-i ileyh çukadârı merkûm Ankaralı Halil ile irsâl olmuştur. İmdi vusûlünde bâlâda tenbîh ve iş'âr olunduğı üzere mukâta'ât-ı mezkûre emvâl-i mîriyyesinden dört senede bekâyâ kalan elli iki biñ altı yüz yirmi iki gurusu mutasarrıflarından ve mültezimîn ve kurâ ve mezâri'den ve mevcûd ve der-anbâr olan hâsılâtlarından irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslîmi esbâbının istihsâlîne mübâderet ve bu husûsa ednâ derece kusûr ve tekâsül u betânet eylediğîñ sem'-i şahânem olmak lâzım gelür ise bir dürlü cevâba kâdir olmayub mes'ûl ve mu'âteb ola-cağın tefekkür ve mülâhaza birle tedbîrâtı husûlune ihtimâm-ı 'azîm eyleyesiz ve siz ki kuzât ve nüvvâb-ı mûmâ ileyhimsiz ve sizler dahi mazmûn-ı emr-i 'âlîşânımla 'amel ü hareket ey-leyesiz ve sen ki mübâşir-i mûmâ ileyhsin muktezâ-yı me'mûriyetiñ üzere meblağ-ı mezbûru müddet-i kalîlede tahs(î)l ve irsâlde kusûr ve rehâvet ve tama'-ı hâmma teba'ıyyet ile infâz-ı emr-i 'âlîşânıma ihtimâm ü dikkat etmediñ hâlde siz dahi mübtelâ-yı vehâmet olunacağını

131 Metinde merâküm şeklinde yazılmıştır.

yakînen bilüb ol vechile tahs(î)l getürüb Hazîne-i ‘âmireme tesl(î)me müsâra‘at ve icrâ-yı sa‘y ü gayret eylemeñiz bâbında fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda sâdır (olan) emr-i şerîf-i vâcibü’l-ittibâ‘ ve lâzımü’l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfî üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fi’l-yevmi’s-sâni ‘ısrin şehri Safer sene sitte ‘aşer ve mi’eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti’l-mahrûse

Sıra No : 64
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 48, sayfa 90, belge 124
 Tarih : Gurre RA 1216 (12 Temmuz 1801)
 Konu : Adana’da mevcut Halep Mirmiranı Mukataası mutasarrıflarından Seyyid Mehmed Ali vefat ettiğinden ve Gönenli Hüseyin dahi ödemesi gereken meblağı ödemediğinden 1215 senesi gelirinin Adana mütesellimi tarafından zabt edilerek tahsil edilen meblağın Hazine-i Amire’ye yollanmasına dair ferman.

İftihârü’l-emâcid ve’l-ekârim ve câmi’u’l-mehâmid ve’l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi ‘inâ-yeti’l-meliki’d-dâ’im Dergâh-ı mu‘allâm kapucibaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü’l-kuzât ve’l-hükkâm ma‘âdinü’l-fezâ’il ve’l-keâm mevlânâ Adana kâdısı zîde fazluhu tevkî’-i refî’-i hümâyûn vâsıl olıcak ma‘lûm ola ki:

Senevî dört biñ üç yüz kırk yedi buçuk gurus otuz akça mâl ile mukayyed Adana eyâletinde vâkı’ Mîr-i mîrân-ı Haleb Mukâta’asına ber vech-i iştirâk mutasarrıf olan Seyyid Mehmed Ali ve Gönenli Hüseyin nâm kimesnelerden merkûm Seyyid Mehmed Ali fevt olub hissesi cânib-i mîrîden zabt ve mezâde kâ’imesi ihrâc olunmuş ise dahi şimdiye kadar bir kimesneniñ ‘uh-desine geçmediğinden ve merkûm Hüseyin dahi zimmet-i mîriyyesini edâ ve teslîm itmediği kuyûd(da)n müstebân olmağla ol makûle mukâta’ât-ı mîriyye mâl-ı mîrîleri vakt ü zamânıyla edâ ve teslîm itmeyenleriñ ve ba’zen fevt olub mutasarrıf olduğu mâlikânesi henüz âher(e) tevc(i)h olmayanlarıñ hisseleri cânib-i mîrîden ilzâm oluna geldiğine binâen mukâta’a-i mez-bûruñ dahi cânib-i mîrîden zabt ve idâresi beher hâl lâzım gelmekden nâşî sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin mukâta’a-i mezbûra biñ iki yüz on beş senesi Mart ibtidâsından i’tibâr ile taraflından zabt u rabt ve mahsûlât ve rûsûmâtını ahz u kabz ve cem’ ü tahs(i)l birle memhûr ve mûmzâ defteriyle bir an akdem ısdâr ve Rikâb-ı hümâyûnum defterdâr çukadârlarından Halil ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde mukâta’a-ı mezbûruñ on beş senesi Mart ibtidâsından zabt u rabt ve hâsılâtı cem’ ü tahs(i)l birle bir akçası ketm ü ihfâ olunmayarak müfredât defte-riyle hâsıl olan meblağı Hazîne-i ‘Âmire(ye) irsâl ve tesl(i)me sarf-ı makderet eylesesin ve sen ki mûmâ ileyhsin sen dahi mûcib-i emr-i şerîfimle ‘amel ü hareket eylemeñ bâbında fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olumuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr iden işbu em-r-i ‘âlîşânım mazmûn-ı münîfî üzere ‘âmil olub hilâfindan haze(r) ü mücânebet eylesesiz. Alâmet-i şerîfe i’timâd kılasız. Tahrîren fî gurretiî şehir-i Rebi’i’l-evvel sene sitte ‘aşere ve mi’eteyn ve elf.

Be-makâm-ı mahrûse-i Kostantiniyye

Sıra No : 65
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 48, sayfa 91, belge 125
 Tarih : Gurre RA 1216 (12 Temmuz 1801)
 Konu : Adana'da mevcut Halep Mirmiranı Mukataası 1215 senesi geliri mallar kimlerin zimmetinde kaldıysa Adana mütesellimi tarafından zabt edilerek tahsil edilen meblağın Hazine-i Amire'ye yollanmasına dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmîd ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdisi zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olan Rikâb-ı hümâyûnum defterdârı çukadârı Ankaralı Halil zîde kadruhu tevkî-i refî-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin senevî dört biñ üç yüz kırk yedi buçuk gurus otuz akça mâl ile mukayyed Adana eyâletinde vâkı' mîrmîrân-ı Haleb Mukâta'ası diğer emr-i şerîfim mücebince iki yüz beş senesi Martı ibtidâsından i'tibâren zabt ve hâsılâtı Dersa'âdetim'e irsâl olunmak üzere mîrden uhdene ihâle olunmuş olup ancak mukâta'a-i mezbûruñ rub' hissesine mutasarrıf olup fevt olan Seyyid Mehmed Ali nâm kimesneniñ ve diğer rub' hissesi mutasarrıfı Gönanlı Halil nâm kimesneniñ iki yüz on iki senesinden on dört senesi gâyetine gelince iktizâ iden mâl-ı mîriyyesi tesl(i)m-i Hazîne-i 'âmirem olmadığı kuyûd¹³² tahkîk olunmak mülâbesesiyle mukâta'a-i mezbûruñ sinîn-i mezkûreyi mahsûben vâkı' olan mahsûlâtı kimleriñ zimmetlerine geçmiştir ve kimler ahz eylemiştir. Etrâfıyla gereği tahkîk ve zâhire ihrâc ederek ve bir gurus zimem-i nâssda kalmayarak yerlü yerinden icâb¹³³ ü iktizâ idenlerden ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'ile 'alâ eyyi hâlin tahs(i)l ve mübâşir-i merkûma teslîmen Dersa'âdetim'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslîme sa'y-ı bihümâl eylemeñ fermânım olunmağın işbu (emr)-i şerîfim ısdâr ve müşârun¹³⁴ ileyhiñ çukadâr-ı merkûm Halil zîde kadruhu ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde mukâta'a-i mezbûruñ sinîn-i güzeşte emvâl kimleriñ zimmetlerine geçmiştir ve kimler ahz eylemiştir. Etrâfıyla gereği gibi tahkîk ve zâhire ihrâc iderek ve bu bâbda hâtır ve göñüle ri'âyet ile tahsîlinde tekâsül ve rehâvet itmeyerek yerlü yerinden icâb ve iktizâ edenlerden tahsîl ve memhûr ve mûmzâ defteriyle mübâşir-i merkûma teslîm ve Dersa'âdetim'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme tesyîre bezl ü sa'y-ı makderet ve cânib-i mîrî farızasına ri'âyet idüb tehâşî ü mücânebet eylesesin ve mübâşir-i merkûmsun mukâta'a-i mezbûruñ sinîn-i güzeşte hâsılâtı her kimleriñ zimmetlerine geçmiş ise ma'rifet-i şer ve mütesellim-i mezbûr ma'rifeti ve mübâşeretiñle tahsîl ve memhûr ve mûmzâ defterleriyle bi'l-istishâb getürüb Hazîne-i Âmirem'e teslîm ve sa'y ü gayret ve hilâfından tehâşî ü mücânebet ve icrâ-yı levâzım-ı me'mûriyete ihtimâm ü dikkat eylesesin ve sen ki mûmâ ileyhsin sen dahi emr-i şerîfimle 'amel ü hareket eylesesin ve hilâfından tehâşî ü mücânebet eylemeñ fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

132 Metinde kapu yazılmıştır.

133 Metinde اجاب yazılmıştır.

134 Metinde مشارك yazılmıştır.

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu em-r-i şerîf-i celîlü’ş-şânımıñ mazmûn-ı münîfi birle ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i’timâd kılasız. Tahrîren fî gurreti şehri Rebi‘i’l-evvel sene 216.

Be-makâm-ı mahrûse-i Kostantiniyye

Sıra No : 66
 Belge No : Adana Ş. S 57, img. 49, sayfa 93, belge 127
 Tarih : 1 RA 1216 (12 Temmuz 1801)
 Konu : Vefat eden Mehmed'in mallarının bir kısmının yetimlerine verilmesine ve bir kısmının ise Hazine-i amireye teslim edilmesine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapıcıbaşılardan hâlen Adana Mütessellimi Mîr Ahmed dâme mecdûhu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdîsı zîde fazluhum ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân husûs-ı (âtiyy)ü'l-beyâna mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümâyûn defterdârı Ankaralı Halil zîde kadruhu tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki.¹³⁵

Müteveffâ¹³⁶ Mehmed'in senevî beş yüz altmış altı gurus mâl ile nısf hissesi doksan bir senesinden iki yüz on iki senesi gâyetine gelince(ye) kadar ber vech-i mâlikâne 'uhdesinde olan Adana kazâsında Yüreğir ve gayruhu nâhiyelerinde kâ'in mezra'a-i İki Kenise Mukâta'ası'ndan beş biñ üç yüz otuz yedi gurus ve ba'zı mâdûn dahi biñ altı yüz altmış altı gurus zimmet-i mîriyyesi olmakdan nâşî meblâğ-i merkûmdan biñ üç yüz seksen dört gurus müteveffâ-yı merkûmuñ eytâmlarından tahsîl ve Hazîne-i 'âmireme tesl(î)m olunmuş olub ancak müteveffâ-yı merkûm mukâta'a-i mezbûruñ tevcih târihinden berü hâsılâtına dest-rest olmadığından meblağ-ı merkûm beş biñ üç yüz otuz yedi gurus re'âyâ zimmetinde bâkî kalmağla hâsılât-ı mukâta'at her kimleriñ zimmetlerinde kalmış ise 'alâ eyyi hâlin tamâmen tahs(î)l ve eytâm-ı merkûmuñ Hazîne-i 'âmire(ye) tesellümleri olan biñ üç yüz seksen dört gurus kendülerine i'tâ ve kusûru müteveffâ-yı merkûmuñ deyn-i mîriyyesine mahsûb olmak için emr-i şerîfim ısdâr olunmuş iken ilâ hâze'l-ân bir akçası tahsîl¹³⁷ olunmayub el-yevm re'âyâ zimmetinde bekâyâ¹³⁸ kaldığı ve meblağ-ı mezbûr emvâl-i mîriyyeden olub ekserini Hazîne-i 'âmireme ve bir mikdâr dahi eytâm-ı merkûmeye virilecek akçadan olub devr-i deverân-ı müteveffâ cânib-i mîriyye zararı ve eytâm-ı merkûmeye gadrı mûcib bir keyfiyet olmakdan nâşî ba'd-ez-în ('avk) u te'ahhura rızâ-yı 'aliyyem olmamağla meblağ-ı mezbûr her kimiñ zimmetinde kalmış ise fazlası eytâm-ı merkûmeye virilmek ve mâ'adâsı cânib-i mîriye alınmak için mahalliniñ gereği gibi tashîh ve tahakkuk olunarak îcâb ve iktizâ edenlerden sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer' ile ve mübâşir-i merkûm ma'rifetiyle tamâmen tahsîl (ve) Der-sa'âdetime tesyîr eylemeñ fermânım olmağın işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde bâlâda beyân olduğu vechile cânib-i mîriye hasâretten ve eytâm-ı merkûma gadrdan sıyâneten meblağ-ı mezbûr her kimleriñ zimmetlerinde kalmış ise mahallinden tahsîl olunarak ve bir gurus zimem-i nâssda kalmayarak îcâb ve iktizâ edenlerden tamâmen tahsîl ve deyn-i mîriyyesinden fazla ise eytâm-ı merkûma tesl(î)m olunmak için mübâşire tesl(î)m (ve) Der-sa'âdetime irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslîmi husûsuna bu def'a dahi dikkat ü ihtimâm eylemedi(ğ)iñ istimâ olmak lâzım gelür ise mes'ûl

135 "Ma'lûm ola ki" sehven iki defa yazılmıştır.

136 Müteveffâ kelimesinden sonra gelen "nun Cemâ'ası" şeklindeki iki kelime silinmiş gözükmemektedir.

137 Metinde "tahassul" yazılmıştır.

138 Metinde "bâkiyâ" şeklindedir.

ve mu‘âteb olmağı tefekkür birle tedbirât husûsuna sa‘y ü gayret eyleyesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun me‘mûr-ı tahsîl olduğı meblağ-ı mezbûruñ bir akçası gerüye kalmamaksızın tamâmen getürüb Hazîne-i ‘âmire(ye) teslîme sa‘y ü gayret ve avk (ü) te’ahhurdan ve ifâte-i vakti mûcib-i hâlâtdan tevakkî ü mübâ‘adet eyleyesin. Şöyle meblağ-ı mezbûr emvâl-i mukarrer-i mîriyyeden olmak mülâbesesiyle bir akçasının zimem-i nâssda bırakılmayacağını ve her ne vechile olur ise tahsiline ikdâm ü ihtimâm olunmağı iktizâ edenlerden gûş-ı hûşlarına ilkâ ve tebeyyün birle icrâ-i levâzımına ihtimâm ü dikkat eyleyesin ve sen ki kâdî-ı mûmâ ileyhsin (sen) dahi emr-i ‘âlîşânım mûcebince emr-i şerîfimle ‘amel ü hareket eylemeñ üzere fermân-ı ‘âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu (emr)-i şerîf-i ‘âlîşânımın mazmûn-ı münîfi üzere ‘amel idüb mûcib-i ‘amel ü hareket eyleyesin. Şöyle bilesin ‘alâmet-i şerîfime i‘timâd kılasın. Tahrîren fî gurreti şehri Rebî‘i’l-evvel sene sitte ‘aşer mi‘eteyn ve elf.

Bi-makâmı Kostantiniyyeti’l-mahrûse.

Sıra No : 67

Belge No : Adana Ş. S. 57, img 50, sayfa 95, belge 129

Tarih : Evail RA 1216 (12-21 Temmuz 1801)

Konu : Adana'da kullanılan altınların rayicine dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütesellimi () dâme mecdûhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Sikke-i hasene-i şâhânem ve düvel-i sâ'ire sikkeleriyle meskûk ecnâs-ı altunuñ fiy'ât-ı mukarresinden ziyâdeye revâcî mu'âmelât-ı nâssıñ ihtilâlini mûcib olduğu âşikâr olmakdan nâşî fi-mâ ba'd Zer-i Mahbûb-ı İstanbulî beş guruşa ve nısfıyyesi yüz paraya ve rub'ıyyesi elli paraya ve 'Atık ve Cedîd Fındık altunu yedi guruşa ve rub'ıyyesi yetmiş paraya ve Mısır Zer-i Mahbûbu dört guruşa ve nısfıyyesi iki guruşa ve Macar Altunu yedi guruşa ve Yıldız Altunu yedi buçuk guruşa ve riyâl üç gurus on paraya cârî olub bir akça ziyâdeye alınub virilmemek ve her kim ziyâdeye alur ve virir ise bilâ emân siyâset ve cezâsı der-'akab icrâ olunmak bâbında tenbîhât ve te'kîdât-ı sâ'ireyi hâvî sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin saña ve Adana eyâletinde vâkı' kazâlarıñ kuzât ve nüvvâbına ve a'yân ve zâbıtânına hitâben mufassal ve meşrûh evâmîr-i şerîfim ısdâr ve mahsûs mübâşir ile tesyâr olunub ancak bu nizâm ba'd-ez-în icrâsına ikdâm ü ihtimâm-ı şâhânem derkâr olmağla bu tenbîhâtı, tenbîhât-ı uhrâya kıyâs itmeyesin. Diğer sudûr iden evâmîr-i şerîfem mûciblerince 'amel ü hareket birle nizâm-ı mezkûruñ Adana eyâletinde vâkı' kazâ ve kasabât ve kurâda infâz ve icrâsına ikdâm ü mübâderet eylemelerini iktizâ idenlere buyuruldu ve kâğıdlar tahrîriyle tenbîh ü te'kîde müsâra'at ve devâm ve istikrârı emrine dikkat ve bir vaktde hilâfî hâlât vukû'a gelmemesine bi'n-nefs i'tinâ ve nezâret ve hilâfî vaz'ı tecvîzden tevakkî ü mübâ'adet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım olmağın te'kîden ve ihtimâm ve tenbîhen ve ikdâmen işbu emr¹³⁹-i şerîfim ısdâr ve dergâh-ı mu'allâm gediklülerinden Mehmed zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur. İmdi nizâm-ı mezkûruñ icrâ ve istikrârı hass-ı metâlib-i dâverânem olduğu ve bu bâbda ser-i mû kusûr u rehâvet bir vechile câ'iz olmadığı ma'lûmuñ oldukda ber vech-i meşrûh diğer sudûr iden evâmîr-i şerîfim mûcebelerince 'amel ü hareket ve nizâm-ı mezkûruñ icrâsına dikkat eylemelerini ve hilâfî vaz'a cesâretle mazhar-ı gazab-ı hürevânem olacaklarını eyâlet-i Adana dâhilinde olan kazâ ve kasabât ve kurâya buyuruldu ve kâğıdlar tahrîriyle ifâde ü tefhîm birle infâz-ı emr ü irâde-i şâhâneme bezl ü sa'y ü kudret ve hilâfî vaz'ı tecvîz ile mübtelâ-yı nedâmet-i vehâmet olmakdan ittikâ ü mübâ'adet eylemeñ bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan fermân-ı vacibü'l-ittibâ' ve lâzîmü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'amel ü hareket ve hilâfından be-gâyet tehâşî ü mücânebet eyleyesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fi evâ'ili şehri Rebî'i'l-evvel sene sitte 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Bi-makâm-ı Kostantiniyyeti'l-mahrûse

139 Emr kelimesi metinde iki kere yazılmıştır.

Sıra No : 68
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 54, sayfa 102-103, belge 135
 Tarih : 10 RA 1216 (21 Temmuz 1801)
 Konu : Adana'da mevcut Küçükkend mezraası ve diğer dört mukataanın taksit akçası olan 2873 guruş 54 akçanın sahiplerinden tahsil edilerek Hazine-i amireye teslim edilmesine dair ferman.

İftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapıcubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecduhu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'âdinü'l-fezâ'il ve'l-keâm zıkr-i âti mukâta'ât ashâbının bulundukları mahalleriñ kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan Rikâb-ı hümayûnum defterdârı çukadârlarından Ali ve a'yân ve zâbitân ve iş erleri zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümayûn vâsıl olacak ma'lûm ola ki:

Bu def'a kaleminden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan sûret-i defter nâtik olduğu üzere biñ iki yüz on altı senesine mahsûben Adana eyâletinde vâkı' ba'zı kesânın ber vech-i mâlikâne 'uhdelerinde olan Mezra'a-i Küçükkend ve sâ'ir dört kadar mukâta'âtın taksit akçası olan ma'a harc-ı vezne iki biñ sekiz yüz yetmiş üç guruş elli dört akça bi-mennihi ta'âlâ işbu sene-i mübâreke Şa'bânında Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkân-ı mülûkânemde kapu kullarına ihrâc ve tevzi'i musammem olan kısteyn mevâcibine tertîb ve tahsîs kılınmaktan nâşi meblağ-ı mezbûr bir gün evvel tahsîl ve Hazîne-i 'âmireme teslimi husûsuna irâde-i seniyyem ta'alluk itmekle sen ki mütessellim-i mûmâ ileyhisin ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le ber müceb-i sûret-i defter meblağ-ı mezbûr yerlü yerinden 'icâleten tahsîl ve mübâşir-i merkûma teslimen bir an akdem Der-sa'âdetim'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslimine mezîd-i sa'y ü ihtimâm eylemeñ fermânım olmağın işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve mübâşir-i merkûm ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde bâlâda tahrîr ü beyân ve sûret-i defterde tasrîh ü beyân kılındığı üzere mukâta'ât-ı merkûm ashâbından matlûb meblağ-ı mezbûr mevâcib-i mezkûra tertîb olunmaktan nâşi bir gün evvel gelüb Hazîne-i 'Âmireme teslimi matlû(b)-ı şahânem idüğü ma'lûmuñ ol-dukda derûn-ı emr-i şerîfimde meblağ-ı mezbûr ma'rifetiñ ve ma'rifet-i şer'le 'ala eyyi hâlin tamâmen ve kâmilan yerlü yerinden tahsîl ve mübâşir-i merkûmâ teslimen serî'an ve 'âcilen Der-sa'âdetim'e irsâl ve Hazîne-i 'âmireme teslimi sa'y ü gayret eylesin. Şöyle ki: meblağ-ı mezkûru ashâb-ı mukâta'âtdan ve kendüleri mevcûd olmayanların mültezimlerinden ve anlar bulunmadığı hâlde mukâta'aları hâsılâtından ve fevt olmuşları var ise terekese vâzı'u'l-yed olanlardan ve'l-hâsıl icâb ve iktizâ idenlerden tahsîline müsâra'at ve muhâlefet ideri olur ise mukâta'aları üzerinden ref' olunmak için Der-sa'âdetime 'arz ü i'lâm eylesin ve sen ki mübâşir-i merkûmsun muktezâ-yı me'mûriyetiñ üzere meblağ-ı mezbûr iki biñ sekiz yüz yetmiş üç guruş elli dört akçayı ber müceb-i sûret-i defter mütessellim-i mûmâ ileyhiñ ma'rifeti ve ma'rifet-i şer' ve mübâşiriniñ cümle ittîfâkiyla bi-eyyi hâlin tamâmen tahsîl ve ahz ve istishâb ve bir gün evvel getürüb Hazîne-i 'âmireme teslimi mezîd-i sa'y ü gayret ve hilâf-ı rîzâ tûl müddet meks ü ikâmetden gâyetü'l-gâye hazer ü mücânebet eylesin ve siz ki kâdî ve a'yân ve zâbitân-ı mûmâ ileyhim ve sâ'irlerisiz, sizler dahi mücib-i emr- şerîfimle 'amel ü hareket eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuşdur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfîmle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i ‘âlîşânımıñ mazmûn-ı münîfî birle ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerîfe i‘timâd kılasız. Tahrîren fî’l-yevmi’l-‘âşir şehri Rebî‘i’l-evvel sene sitte ‘aşer ve mi‘eteyn ve elf.

Mahrûse-i Kostantiniyye

Sıra No : 69
Belge No : Adana Ş. S. 57, img 6, sayfa 7, belge 22
Tarih : RA 1216 (Temmuz 1801)
Konu : Eski Adana mübayacısı Sürûrî Muhammed Ağa'nın zimmetinden kalan paranın tahsil edilmesine dair tahvil.

Bâ'is-i tahrîr-i tahvîl oldur ki:

Sâbık Adana Mübâya'acısı Sürûrî Muhammed Ağa'nın Adana ve Tarsus'da olan zimemâtı tahsiline me'mûr çukadârân-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amîden Kürd Hasan Ağa ma'rifetiyle Adana Mütesellimi Ahmed Bey zimmetinde olan dokuz biñ guruş ve Adana ahâlisi zimmetinde olan on biñ guruşdan üç biñ yedi yüz kırk iki guruş ve Şehirkethüdâsîzâde zimmetinde olan dört yüz yetmiş guruş ve Tarsus Mütesellimi Karmutzâde Mustafa Ağa'da beş bin guruş ve Tarsus'da penbe bahâsı on sekiz biñ iki yüz elli guruş ve Tarsus'da hınta bahâsı biñ altı yüz elli guruş ki mecmû'u otuz sekiz biñ yüz on iki guruş çukadâr-ı merkûm yediyle tahsîl olundukca ceste ceste tarafımıza teslîm olunmağla bâ-fermân-ı 'âlî matlûb olunan mübâya'aya havâle olduğu ecilden indimizde hıfz olunub merkûm Hasan Ağa yedine işbu tahvîl virildi. Biñ iki yüz on altı senesi Rebî'ü'l-ûlâ.

El-fakîr Halîl Mübâya'acı-yı Adana hâlen.

Sıra No : 70
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 46, sayfa 87, belge 120
 Tarih : 25 RA 1216 (05 Ağustos 1801)
 Konu : Adana, Tarsus, İçil, Alaiyye sancaklarından cebelü bedeli olarak 790 guruşun tahsil edilerek Hazine-i amireye yollanmasına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecdühu ve mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâ'il ve'l-keâm Adana ve Tarsus ve İçil ve 'Alaiyye sancağında vâkı' olan kazâların kâdîları ve nâ'ibleri zîde fazluhum ve kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân alaybeyi ve çeribaşları zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Biñ iki yüz on altı senesine mahsûben Adana ve Tarsus ve İçil ve 'Ala'iyye sancaklarında vâkı' zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan sıbyân ve mütekâ'idiniñ cebelü bedeliyyeleri tahsili sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin 'uhdeñe kayd ve emr ve defteri i'tâsına irâde-i 'aliyyem ta'alluk itmekden nâî Adana sancağının dokuz buçuk¹⁴⁰ bir rub' neferi ve Tarsus sancağının beş buçuk neferi ve İçil sancağının üç buçuk neferi ve 'Ala'iyye sancağının bir neferi ki cem'an elviye-i mezkûreniñ on dokuz buçuk bir rub' neferleri olub beher neferine kırk guruştan îcâb (iden) yedi yüz doksan guruş cebelü bedeliyyeleri tahsiliyye me'mûriyetiñi hâvî işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve Rikâb-ı hümayûnum defterdârı çukadârlarından Yusuf ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde Başmuhâsebeden ihrâc ve derûn-ı emr-i şerîfime mevzû'an irsâl olunan dört kıt'a memhûr ve mûmzâ sûret-i defterde tahrîr ü beyân olunduğu üzere ib'âs-ı mezkûrede vâkı' zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan sıbyân ve mütekâ'idiniñ üzerlerine edâsı lâzım gelen ol mikdâr cebelü bedeliyyelerini yerlû yerinden cem' ü tahsîl ve sebep-i tahrîr-i ahkâmı mûciblerince havâle olunan mahallere ve Hazine-i 'âmireme edâ ve teslîm ve senesi ahirinde senedin Der-'aliyyeme irsâl ve hesâbına mahsûb ve sûret-i muhâsebeyi ahz ile emvâl-i mezkûreniñ te'diyesine gayret eylesin ve siz ki kuzât ve nüvvâb-ı mûmâ ileyhim ve alaybeyleri ve çeribaşlarısız ib'âs-ı mezkûrede vâkı' zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan sıbyân ve mütekâ'idiniñ sene-i merkûma mahsûben üzerlerine edâsı lâzım gelen cebelü bedeliyyelerini yerlû yerinden cem' ü tahsîl ve ahz ü kabz husûsuna ihtimâm ü dikkat eylesiniz. Şöyle ki elviye-i mezkûrda vâkı' zu'amâ ve erbâb-ı tîmârdan sıbyân ve mütekâ'idiniñ üzerlerine edâsı lâzım gelen cebelü bedeliyyesini kendülerinden ve kendileri mevcûd olmayanlarıñ subaşı ve voyvoda ve vekîllerinden ve anlar dahi mevcûd olmadıkları hâlde karyeleri mahsûlâtından zu'amâ ve erbâb- tîmâra 'â'id olan a'şâr-ı şer'iyyelerinden ma'rîfet-i şer'le 'alâ eyyi hâlin tahsîl itdirilüb hilâf ve emr ü defter kimesneye 'özü ve muhâlefet itdirilmeyüb ve ideri olur ise men' ü ref' eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu emr-i şerîf-i 'âlîşân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-imtisâlimiñ mazmûn-ı münîfi birle 'âmil olasız. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî'l-yevmi'l-hâmis 'ısrîn şehri Rebi'i'l-evvel sene sitte 'aşere ve mi'eteyn ve elf.

Mahrûse-i Kostantiniyye

140 Metinde dokuzuncu yazılmıştır.

Sıra No : 71
 Belge No : Adana Ş. S. 57, img 51, sayfa 97-98, belge 131
 Tarih : 4 CA 1216 (12 Eylül 1801)
 Konu : Yüreğir nahiyesinin Akarca köyünde mevcut çiftlik ve karye ahalisinin üç sene müddetle tekalif-i örfiyyeden muaf olunduklarına dair ferman.

İftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'u'l-mehâmid ve'l-mekârim el-muhtassu bi-mezîdi 'inâ-yeti'l-meliki'd-dâ'im Dergâh-ı mu'allâm kapucubaşlarından Adana Mütessellimi Ahmed Bey dâme mecdühu ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm mevlânâ Adana kâdisı zîde fazluhu ve mefâhirü'l-emâsil ve'l-akrân a'yân ve zâbitân ve iş erleri zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki:

Sen ki mütessellim-i mûmâ ileyhsin bu def'a tarafından Der-'aliyyem'e vârid olan evrâkdan bir mâddenin hülâsa-i mefhûmunda Rikâb-ı hümâyûn kâ'immakâmı düstûr-ı mükerrrem müşîr-i mufahham nizâmü'l-âlem vezîrim Abdullah Paşa edâme Allâhu ta'âlâ iclâlehu 'uhdesinde olan Adana kazâsında Yüreğir nâhiyesinde vâkı' Akarca nâm karyede kâ'in çiftlik ve karye-i mezkûrenin i'mârı esbâbının istihsâline mübâderet olunması husûsuna irâde-i 'aliyyem ta'aluk itmiş olduğuna mebnî karye-i mezkûrenin i'mârına vesîle olmak için işbu duhûl eden Eylül ibtidâsından i'tibâr ile üç seneye kadar tekâlîf-i 'örfiden mu'âf olmak ve üç sene tekmîlinde senevî yüz ellîşer gurus maktû' edâ eylemeleri şartıyla kayd olunmak üzere râbita virilüb si-cill-i mahfûza dahi kayd itdirilmiş olmağla bu vechile mahalline kayd ile iktizâ eden mu'âfiyet emrinin ısdâr ve tesyârı tahrîr ü inhâ eylemişsin. Hazîne-i 'âmirem kuyûdâtına¹⁴¹ mürâca'at olundukda vilâyet-i Adana'da vâkı' nefsi-i Adana'da vâkî' nefsi-i Adana kazâsının iki yüz altmış dört 'aded 'avâriz ve nüzulhânesi olub iktizâ iden mâlı mukâta'asına ilhâk olunmuş olduğ u ve kazâ-i mezbûra tâbî' Yüreğir nâhiyesinde kâ'in Akçalı cemâ'atının nısf hânesi olmağla kazâsının asıl hânesine dâhil olduğ u mukayyed olub tıbk-ı hülâsada muharrer olduğ u vechile Akarca ismiyle müsemma karye kaydı bulunmayub ancak o makûle müddet-i vâfireden berî ahâlîsi perîşân ve hâlî 'anî'r-re'âyâ olan karye ahâlîleri karyelerine cem' ile kendülere gere(ği) gibi rutûbet ve nizâm-ı hâl gelince kazâları tarafından üç beş seneye değ in üzerlerine bilâ fermân-ı 'âlîşânım tekâlîf hissesi tarh ve tahmîl olunmayub re'âyânın himâyet ü sıyânet olunmaları muktezâ-yı şurût idüğ i mevkûfâtıdan der-kenâr olunmağla imdi vâridât-ı mîriyyenin kesrden vikâyesi matlûb olduğ u misüllü harâb olan kurânın i'mârı vesâ'ilinin tahsîli dahi mültezim olub vâkı'an seniñ tahrîrin üzere karye-i merkûmuñ ve arâzisinde kâ'in kâ'immakâm-ı müşârun ileyhiñ 'uhdesinde olan çiftlik-rea'âyâsının ma'mûr ve şen olması ve üç seneye dek tekâlîfden mu'âf ve ba'dehu senevî yüz ellîşer gurus maktû'an edâ eylemeleri şartıyla tıbk-ı inhân üzere mevkûfâta kayd olunmağla mücebince 'amel ü hareket olunmak fermânım olmağın üç sene mu'âfiyetlerini hâvî i'lâmını muhtevî hâssaten işbu emr-i celîlü'l-kadrım ısdâr ve () ile ırsâl olunmuşdur. İmdi vusûlünde bâlâda serd ü beyân olduğ u üzere vâridât-ı mîriyyenin kesrden vikâyesi matlûb olduğ u misüllü harâb olan kurânın i'mârı vesâ'ilinin tahsîli dahi mültezim ve matlûb-ı mülûkânem olduğ u mebnî karye-i merkûm ve çiftlik-i mezkûr ahâlîlerinden üç seneye değ in tekâlîf mutâlebe olunmayub bâ'dehu senevî yüz ellîşer gurus maktû'an edâ eylemeleri şartıyla mevkûfâta kayd olunmuş olduğ u ma'lûmuñ oldukda işbu Ey-

141 Metinde kapudânına yazılmıştır.

lül'den i'tibâr ile fî-mâ ba'd üç sene karye-i merkûm ahâlîsi tekâlîf mutâlebesiyle ta'cîz ve taz-yîk olunmaması husûsuna mezîd-i i'tinâ ü dikkat eyleyesin ve siz ki kâdî ve a'yân ve zâbâtân-ı mûmâ ileyhim ve sâ'irlerisiz sizler dahi mûcib-i emr-i şerîfimle 'amel ü hareket ve hilâfından hazer ü mücânebet eylemeñiz bâbında fermân-ı 'âlîşânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki:

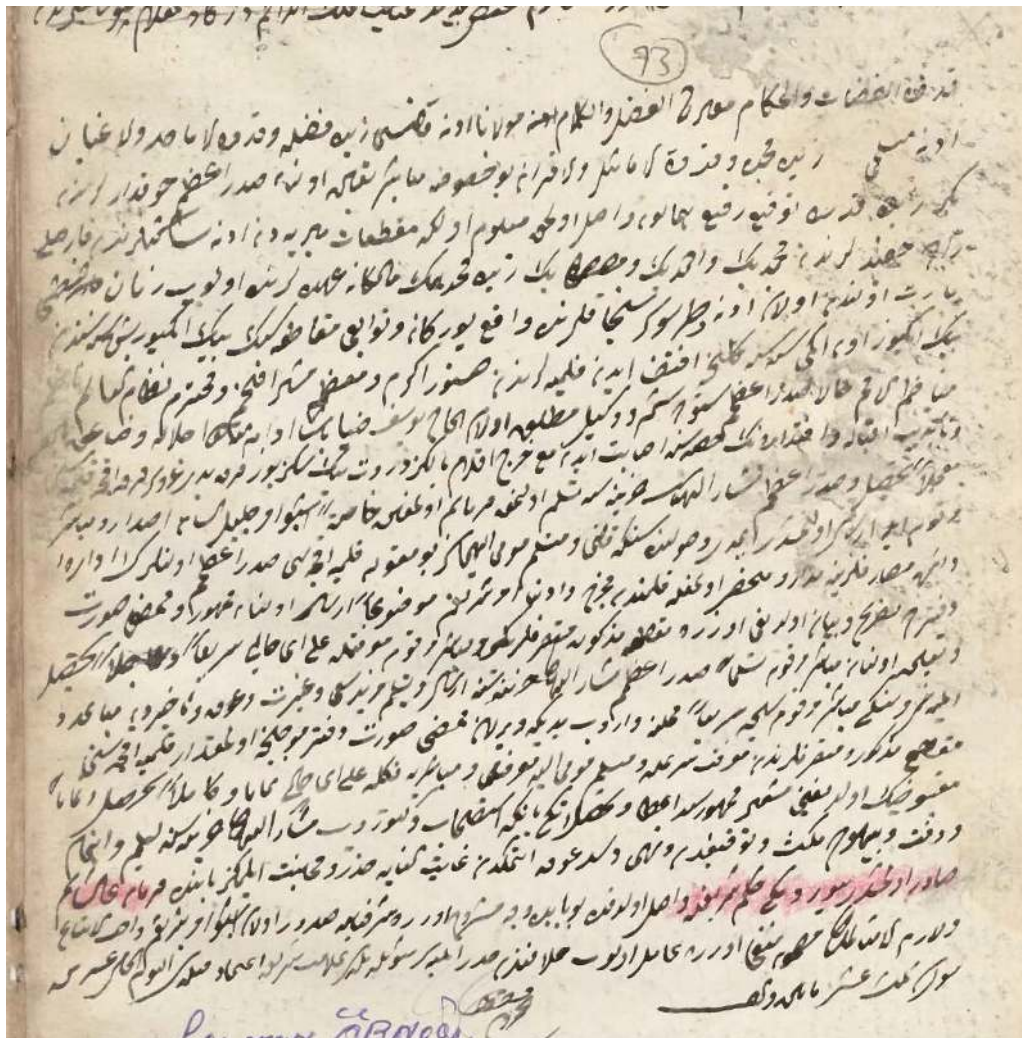
Hükm-i şerîfimle vardıkda bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan işbu em-r-i şerîf-i celîlü'-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâlimiñ mazmûn-ı itâ'at-makrûnuyla 'âmil olub hilâfından ihtirâz ü ictinâb eyleyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmet-i şerîfe i'timâd kılasız. Tahrîren fî'l-yevmi'r-râbi' şehri Cemâziye'l-evvel sene sitte 'aşer ve mi'eteyn ve elf.

Mahrûse-i Kostantiniyye

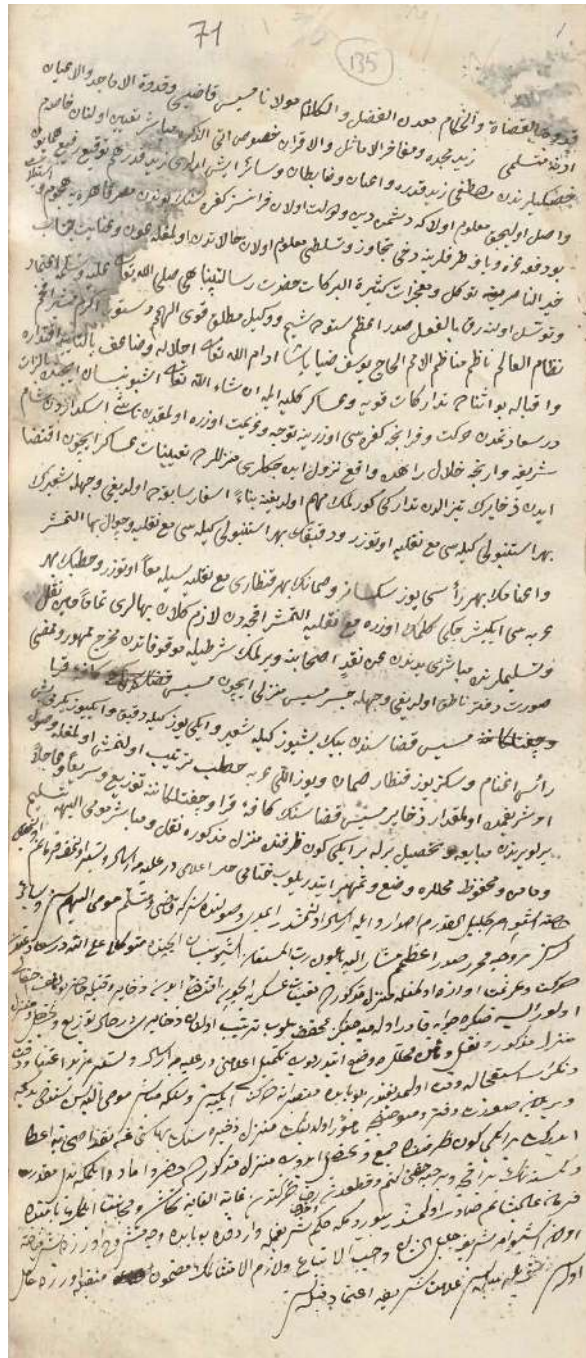
	Guruş
Biñ iki yüz on altı senesiniñ Zi'l-ka'desinde mübâya'acı Za'îm Halil Ağa'ya Ahi Baba yediyle teslim olunan mübâya'a akçası	5.430
Subaşı ağa yediyle teslim olunan mâh-ı mezkûr nısfında meblağ	4.700
(Yekûn)	10.130

58
 قضاة القضاة والحكام معادن القضاة والحكام آونة قاضيه آونة البتة واقع
 قضاة ونوابي زيد قضاة نوبع ربيع همايون واصلا وليحي معلوم اولكم بود قضاة آونة الباني
 ساقا سلطان اولي ساقا غنة صغرف وروم المي بلكر بلكلي بايه سبله اسعيل قضاة
 اولان اجبر الاله الكرام محمد باشا واهتمعاليه به اسنوبيك اسنوبوزاون اويج سني سني
 دور ديجي كوتنه نوبع واهتمعاليه به اسنوبيك اسنوبوزاون اويج سني سني
 مانور بنة بناء اباالت حرقوه به ضبط وربط مملكت وانشا وحمایت وصيان قضاة
 وضعقا ضمنتهم بر قضاة نوبع لار زودن اولمقدن ناشي حال اباالت قضاة
 مستلم اولان محمد الله كرسازام قدوة الامجد والاميان احمد بك زيد مجده
 محرب الاطوار عما يبرور اولد يغندن بختله عير موي اليه مستلمك قضاة
 كما كان ابقا وبقير قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 بانقر استندما ايشكله وجه مشروح اوزره مستلم نصب اولمقدن قضاة
 عير موي اليه اباالت حرقوه مستلمك كمان ابقا وبقير قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 مستلمك قضاة كوري تاريخ زبورون عير موي اليه مستلمك قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 اولان طبائرات ومائداتي قضاة اولمقدن اوزره اخذ وقبض ابقا وبقير قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 مستلمك قضاة آخرون فردوا حدي دخل وخرج ابقا وبقير قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 غالب ام صادر اولمقدن بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 وصول بولد قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 واجب الاتباع ولازم الامتثال مضمون اطاعتهم قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 حذر ومجانبت اليه من شوبه بلكر مزل علان مستلمك قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة
 اوائله مستلمك قضاة بنبه اسر شريف صدور بني باشا موي اليه مستلمك قضاة

Sıra No 2: Adana Ş. S. 55, img 30, sayfa 58, belge 156

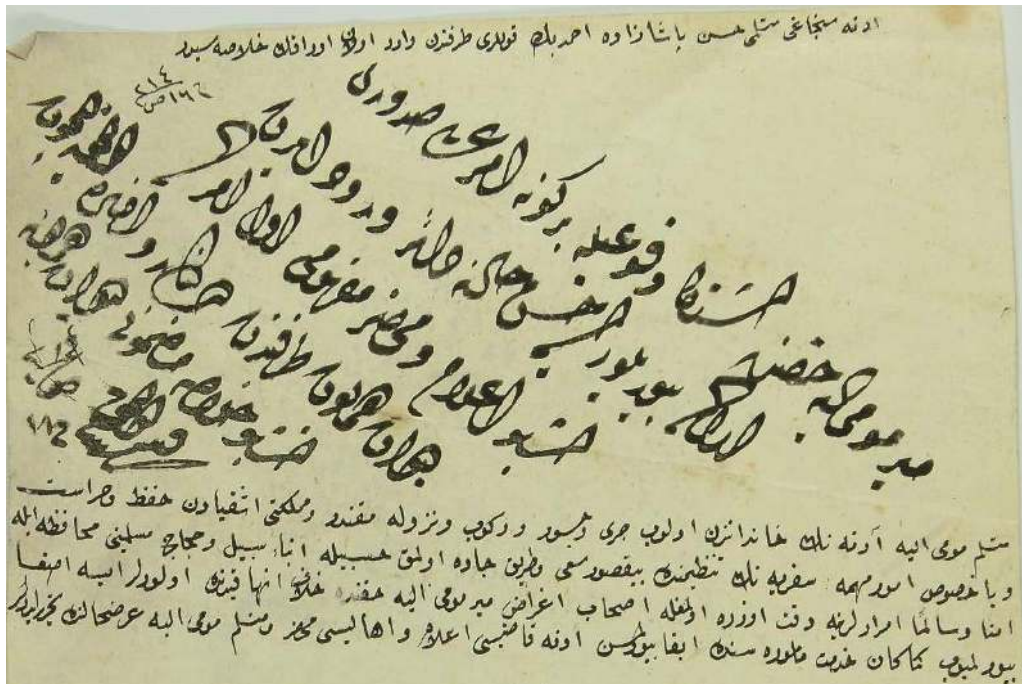

Sıra No 3: Adana Ş. S. 55, img 61, sayfa 60, belge 73

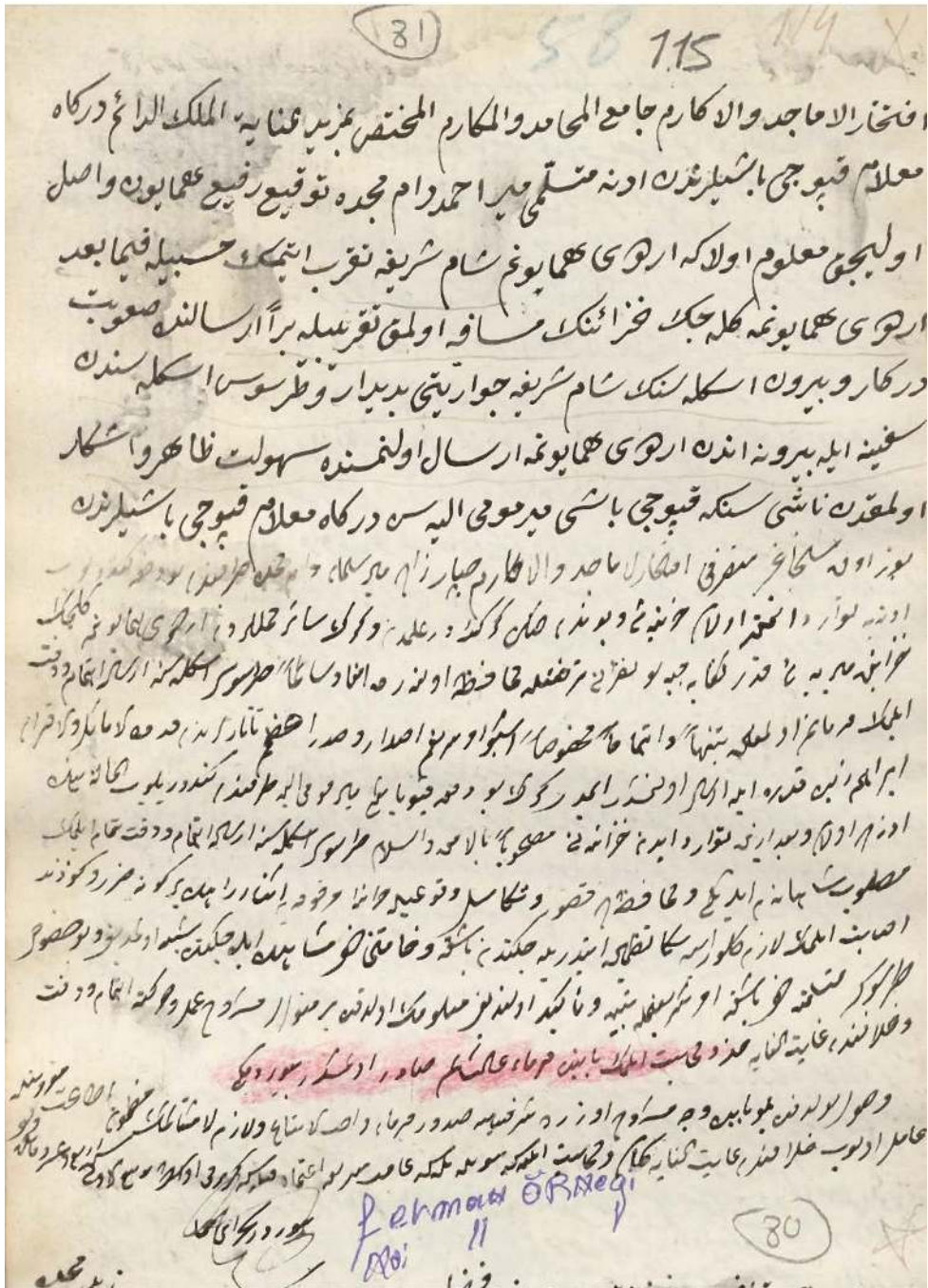

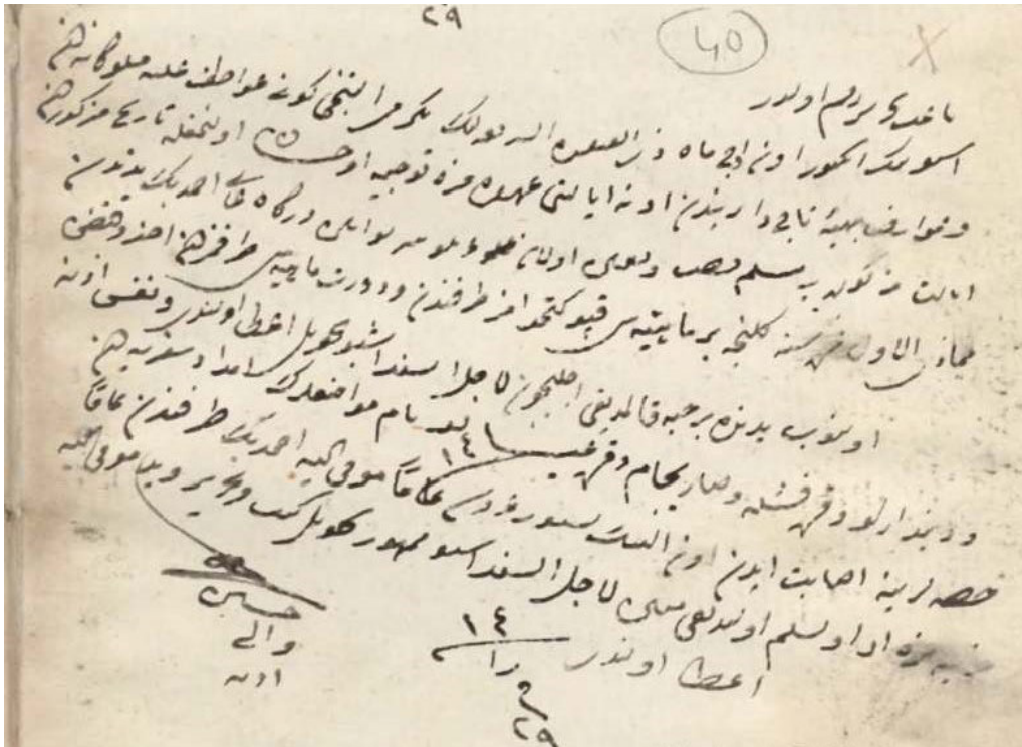
Sıra No 4: Adana Ş. S. 55, img 36, sayfa 71, belge 135

110
 (89)
 معاذ الله تعالى عن الخلق من هذا الغضا والى السلام اذ من سجا غنمه واقع فقا (كذا) فاضلري وناضلري
 وقدره الا عاجل والاعجاب اذ من تسلي زيد مجده ومعاذ الا عاجل والاعجاب اذ من تسلي زيد مجده ومعاذ الا عاجل والاعجاب
 اولون صدر اعظم انا رازنده قبل الله واعجاب وضابطان وسار ايش اراري زيد قدرهم توفيق ربيع
 هي بولن واصلا اولي بولن صلح اولاه الحاله هذه فرانسه كثر سلك بلدا سلامه من وضع
 وسجا وزلري مضمونه عيون وحنانيت خبر الناصرينه نوكل ومجرات شجرة البركان حضرت رسالتنا
 صلى الله عليه وسلم اعفاد وتوسل اوله رقي بالفعل صدر اعظم ستود شرم وكبير مطلق قولي
 حسنوا اكرم خبرنا نظام العالم نالهم من اثم الامم الحايج يوسف ضيا بك اذ الله تعالى اجلاله وضافوا بالابيد
 اقباله واقتداره نكح كركليه وندارات قوبه ايله بالازار در سعادته نكحت فرانسه كره كره اوزنه
 توفيقه ومجربتي قرار دام اولد يغنه بناء من راليه معتبد ارجوي هي بونغه موجودي كرك كرك بوم وير بونكه
 لم يغنيان لرجون اختصا ايدن اغنا نك انا لولي جانبنده واقع الوليدن ترتيب وجابده سي اوزنه دن اولمغنه
 ناشي خيانت بديره ايله احباب ايدن بهاسي ارجوي هي بونغم قضا ب اشبي درگاه معلاني فوجي بالازار
 مصطفى دام مجده طرفه حين تسليم ارجوي هي بونغم خزينه سندن بروجند وركيك شرطه قار وركيك
 اغنا حاك بهر ايسي بقتل ايش وقدر ماريه وشيك اغنا ملك هر ايسي الغش وطوقلي وكجيك هر ايسي
 البشير باره به اوله رقي كونا هليه وسار معلوم الاساسي سجا قلدن بقتل ايسي نيك اوغوز
 اللير اسر اغنام وكجي مبايعه سي ترتيبه ارام حكيم تعلق اشكله قيون قلندن اخراج وورون
 اسر بونغم موضوعا اسر اولان لمهور ومضي صورت دفتر حقيقي اولدغي اوزنه ادي سجا بونغم
 ترتيب اولان بيك اسر اغنام سر بعا لواء ذكرور قضا لانه توزيع وركلورين جمع وارجوي هي بونغم
 ابر تدر لمسي خصوصه اهمم ودفن اولمغنه فرماغ اولمغنه خاصه اشو حليل القدم اصدا و
 اسر اولمغنه ايدى وصولنده سركه تسليم وقضاة ونواب واعجاب وضابطان مولى السلام
 فيمات ذكرور ايله احباب ايدن بهاسي ارجوي هي بونغم خزينه سندن قن نفاصا ايله اولمغنه اوزنه
 معرفتن ومباشر تقوم موفقيه ترتيب اولان حار الذكر بيك اسر اغنامي وصول اسر بونغم كوني بونغم
 صورت دفتر در حال قضا لانه توزيع ونفسي وركلورين سر بعا ومجا جلا جمع ومباشر تقوم موفقيه
 بكونه اول ارجوي هي بونغم اسر اوزنه ترتيبه قضا ب اشبي مولى اليه تسليم مبادرت الله نك سلكه لوزنه
 ترتيب ذكرور المقدار اغنا نك ارجوي هي بونغم موجودي كرك موجودي واولا غلو دفتر كوت ملكه بونغم
 لوزنه بونغم اولوب معاذ الله تعالى مطلوب اولان اغنا ملك بر ايسي نقصان كلك وباقون فقير
 اولمغنه اغنامي اولور ايسر بر دور جوابه قادر اوله بونغم بوبابه ملكه ك معاتب ومواخره اوله بونغم
 محقق بله ريك بموجب صورت دفتر مطلب اولان سالو الذكر بيك اسر اغنامي ران ودر قضاة بونغم
 انبى ملك سر بعا ومجا جلا توزيع ونفسي ومخافا ببا سرتب تسليم ارجوي هي بونغم ابعالي قضا ب اشبي
 مولى اليه تسليم ايك با بنده فرماغ عاليه سار اولمغنه بونغم حكيم نغله
 وارفته بوبابه وجه مشروح اوزنه سرفاقيه صدور اولان اشو سرتب بونغم
 واجب الاتباع ولانم الاغنا ملك مضمونه اوزنه عامدا اولمغنه سرتب بونغم
 خبره المولى معشر ذر لجه سته ثلث عشرة ومافيه والف
 سورده سجا
 صدر يك

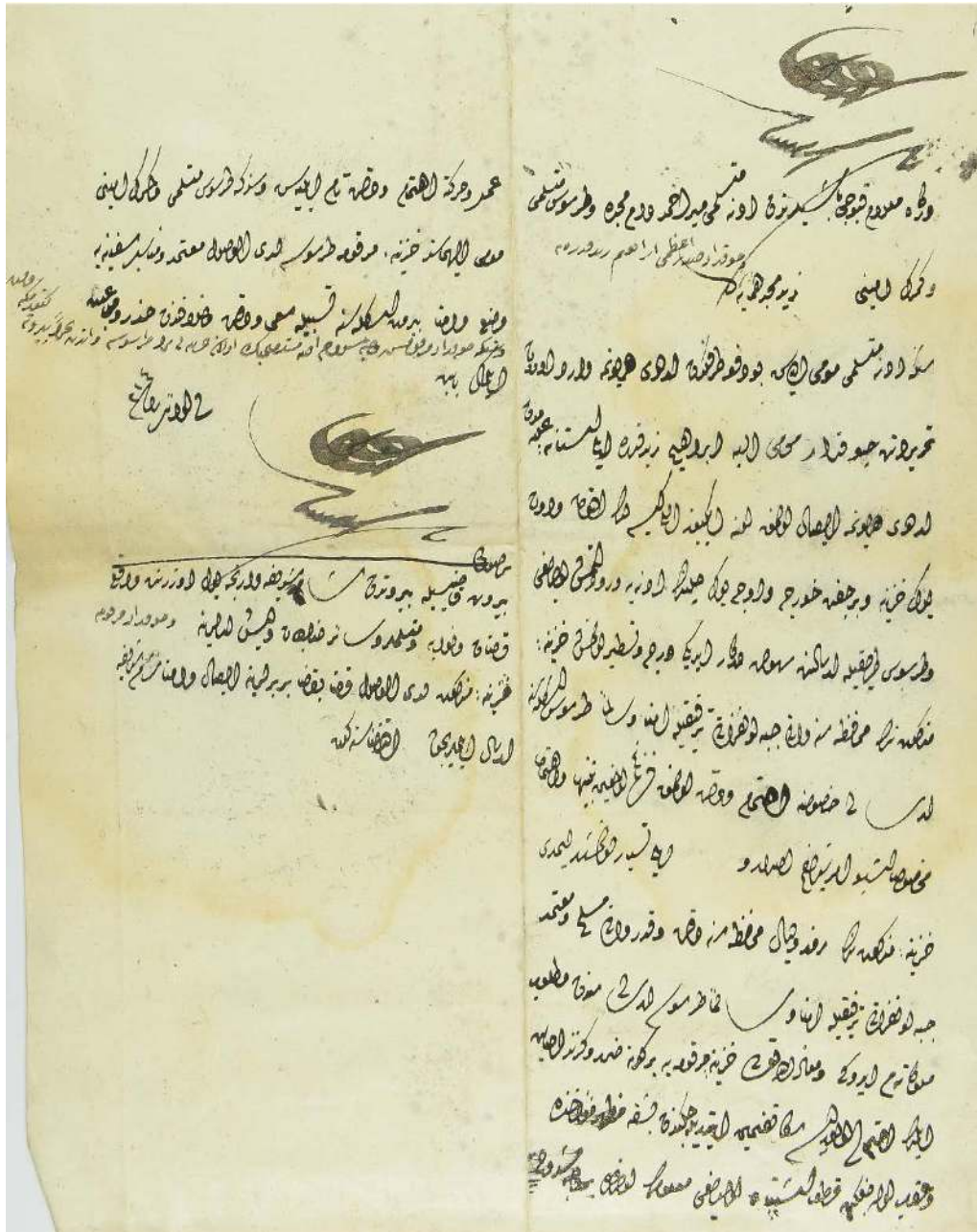

Sıra No 9: C.DH., 251/12536

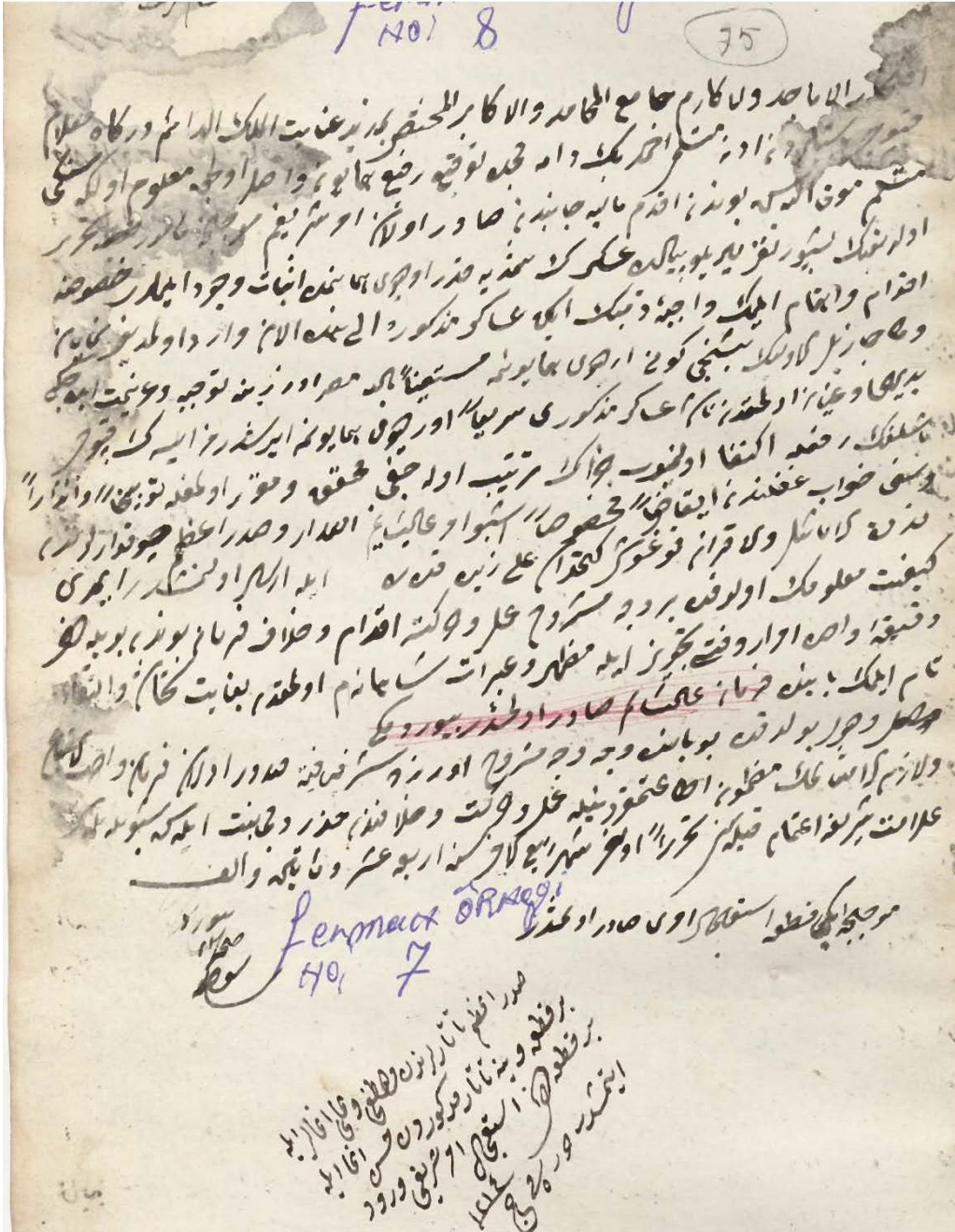

Sıra No 13: Adana Ş. S. 55, img 06, sayfa 71, belge 40

Sıra No 14: C.ZB., 25/1225

Sıra No 15: Adana Ş. S. 55, img 60, sayfa 118, belge 75

سربت سعار آدنه قاضی فضل
 و مخاخرال ماجد و
 و قدوة الکامل والقران وجوه وانغوات و
 مما لک و عروسه الملك السلطنة
 و احجار واحده انضمام و علقه و سینه و اصل تعمیرینه صرخ شرعی و قطعا رضای حضرت
 جهاندارى اولدیغی و آدنه قید و اشعار اولوب آدنه کاشنه طائفة احیان کلب الرنی
 بلاد اعر عالی و خلاف شرعی تعمیر و ترمیم ایند کلبنی صیحا و واقعا طر فز اخبار و انما
 اینملرله ابدی سز که حضابین موی البهم سز بو قتلو خلاف شرعی و مغایر رضای
 حضرت ظل اللهی حالات ناهضیه به جرات ایند لک نادبیات لایقه لری اجرا سی
 و کلیای حرفه لک انهدخی واجبات اعودن اولمغله کلبای حرفه لک تعمیر اولان
 مواضعی انهدام حنیسعی و غیرت و بلاد اعر عالی تعمیر کلبای به اجتناب ایند لری
 نادبیلرینه کمال اکتنام و دقت اولمغی باینده لکوان آدنه حنیسعی بوردی تحریر
 و اصدار و الیه ارسال اولمشد ان شاء الله تعالی و وصولنه کرد وجه شروح
 اوزره بر موجب بیورلدی عمل و حرکت و خلا فندن سخاشی و توفی و حذر و مجانبیت
 الیه سز لک

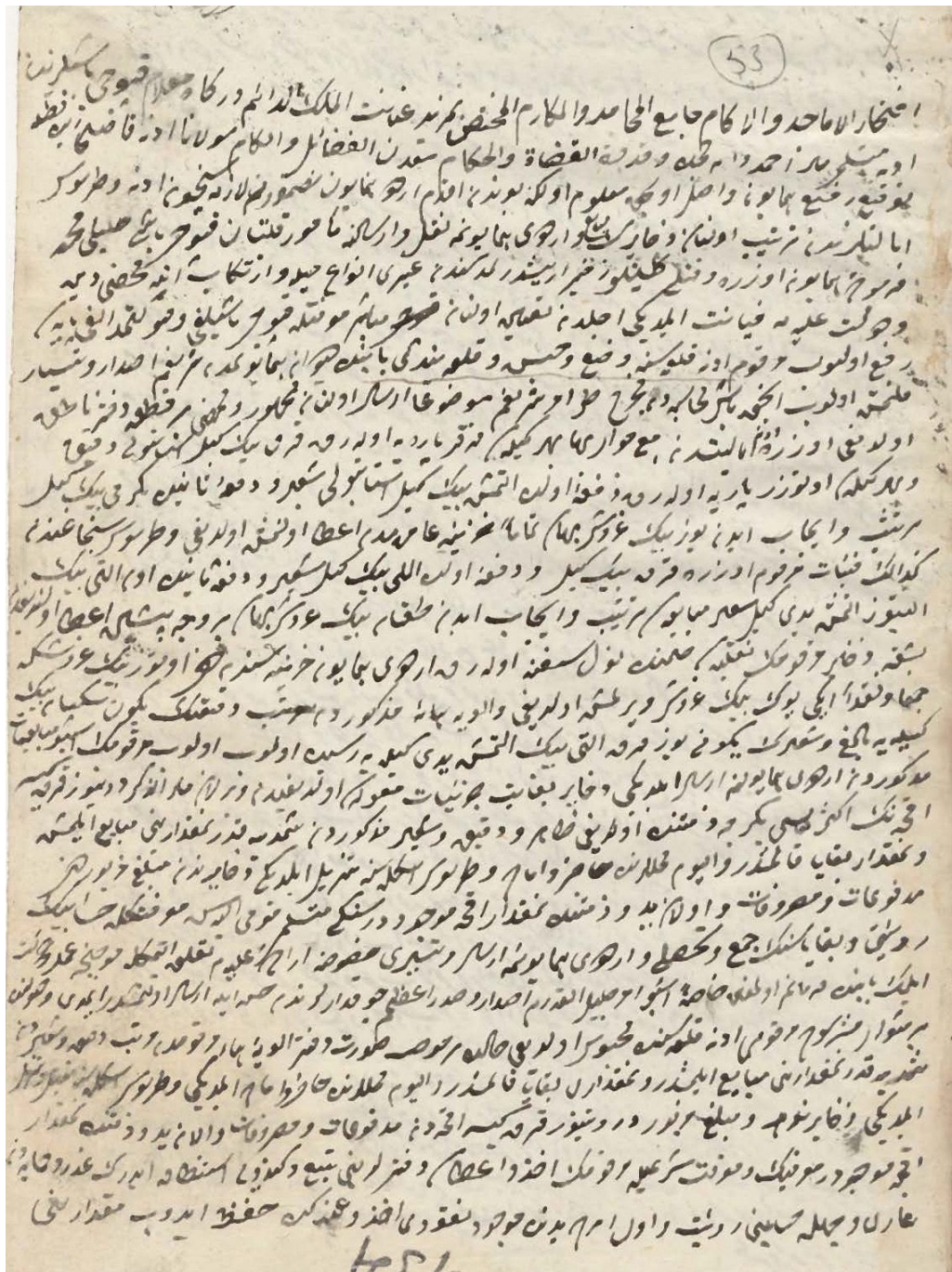
Sıra No 18: Adana Ş. S. 55, img 58 , sayfa 115, belge 80

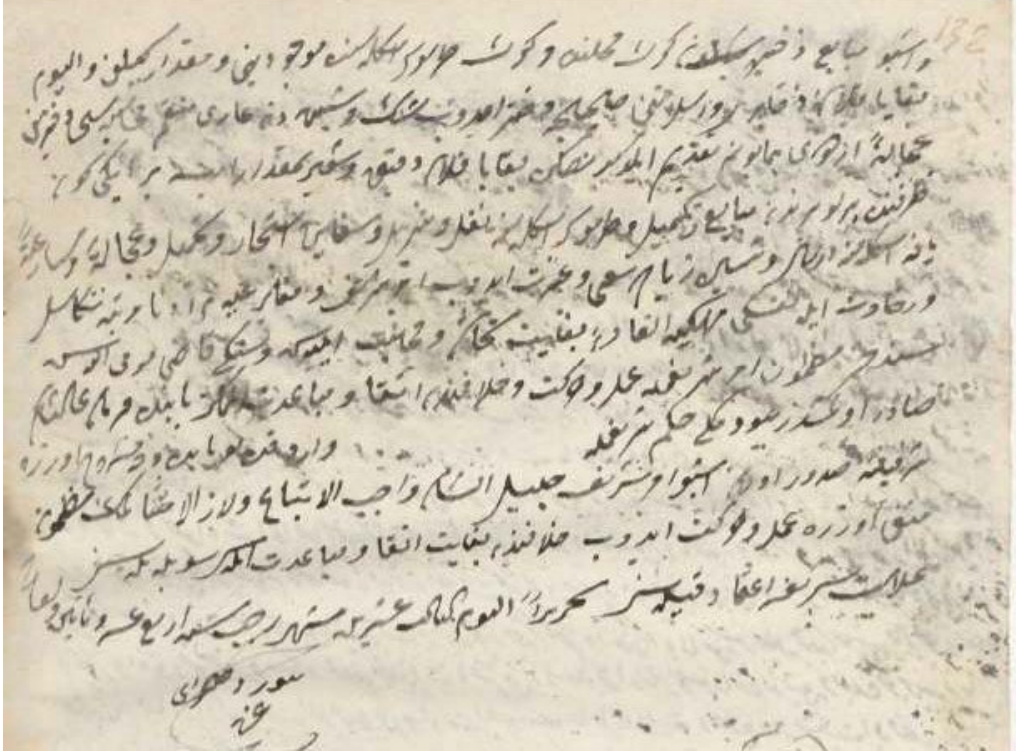
(45)

قدوة الغواب المشتملين اذنه قضاى تائبى مولانا
 زید علمه توفیق رفیع مقامیون

اولیجی معلوم اولدکه مصر سرکسری معینه ایالت اذنه دن مرتب یوز الی مهارشتران اذنه
 سنجاقک سینه اصابت ایدن الی اوج مهارشترانی درگاه معلوم قیوجی باشکدن
 الامجد والاکارم اذنه مسلم احمد بک دام جده تابعه ایدوب اقتضا ایدن مصارفی طار
 الیدکده اذنه تائبی احام زام احمد و اذنه معنسی اسکی بالذفاق ادام لینه و لعل الی امور
 تعطیلنه ایدی اولد قلی شتران اخراجنه مأمور باشکدن انهارلی و بالفعل باشکدن
 اولان افتخار الامراء والاکابر و محضی رشید دام ملوه شک تقریری و با اشارت شیخ
 مرقومان چاوشن باشکده احاسیه قلعه سنه قلعه بند اولنلر چون بیک اکیوز اونه اوج
 اولان ذی الحج سنه ارشیریم صادر اولمیشدی الحاله هکزه سکی مولانا ی موی البه
 طرکدن ارهوی همایونه وارد اولان برقطعه اعلد مکده مرقومان اونه دنبر و موقوفه
 اولوب باشکده کروه استقبالی جمع و فساد پیدا و بیجه بیجه مکنه لری خلایق شرع
 و بغیر حق فتنه اجتر او بولمیشالی نظم و تقدیر بیک نهایتی اولمیشی بانیله مرقومان اطلاق
 اولنوب قضاء مزبوره کلور لرابه قونقلندن چقبوب و امور ولایت دار موادک برینه
 قارشمیوب و خانه لرینه فزاهل عرف طائفه سی طرفلندن او مراد لاه اوزره ارشیریم صدور
 اذنه سکن علما و صلحا و سادات کرام و بالجملة فقرا و ضعفا نیاز و رجا الیدکده تحریق
 اولنلر وجه مشروح اوزره عمل اولنلر فراغ اولنلر ایدم سکی مولانا ی موی البه سکی
 معلومک اولدقه بروجه تحریق عمل و حرکت و خلایقندن خذر و مباحث اولنلر بانیله فراغ
 صادر اولمیشد بعبور مکه حکم سرنمیه وصول بولدقه بوباید وجه مشروح اوزره شرف
 صدور اولان فراغ واجب الاتباع و لازم الامتنانک مضمون اعلایه موقبله تحریق اولان
 خذر و بجانب ایلیمه سه شویله بله سنه ملامت شریفه اعتماد قیلکده تحریق اولان
 سنه اربعه مئره و مائنه و الف

سور
 صوای
 سر

Sıra No 21: Adana Ş. S. 55, img 68, sayfa 132-134, belge 53

(46)

باجت تظیر مخویل اولدیکه
 حال اونه و هر سوس یورکافی قفاغه سی اونه متسلمی ربوبین درگاه عالی اولستلوا تمکید و محمدکد و محمدی بیک
 سوس بیک استراکابر و جبهه عالیه کماله لرزه اولوب کدشته کینه جیش بیک غوشر جانب بدی نه ادا و نسیم
 ایلرینه ایلده ویرکیش اولد یغندن الحاله بنده اشوبیک اکیون اولد دورت کینه عسوبا قفاغه کد کورک
 معطفا بیک غوشی با فرمان عالی مطلوب بیور یوب مباشری و قبضه فامور اولد یغم حبسیده بلفغ قورک
 قورک کماله میرموی البهم بد لرندن اخذ و قبضا اولمغله فرغره نسیم اولند یغنی مشغول شوخو اولد جل
 ویرمندر حین حاجتده ابراز اولنه ۷۵۵ سر

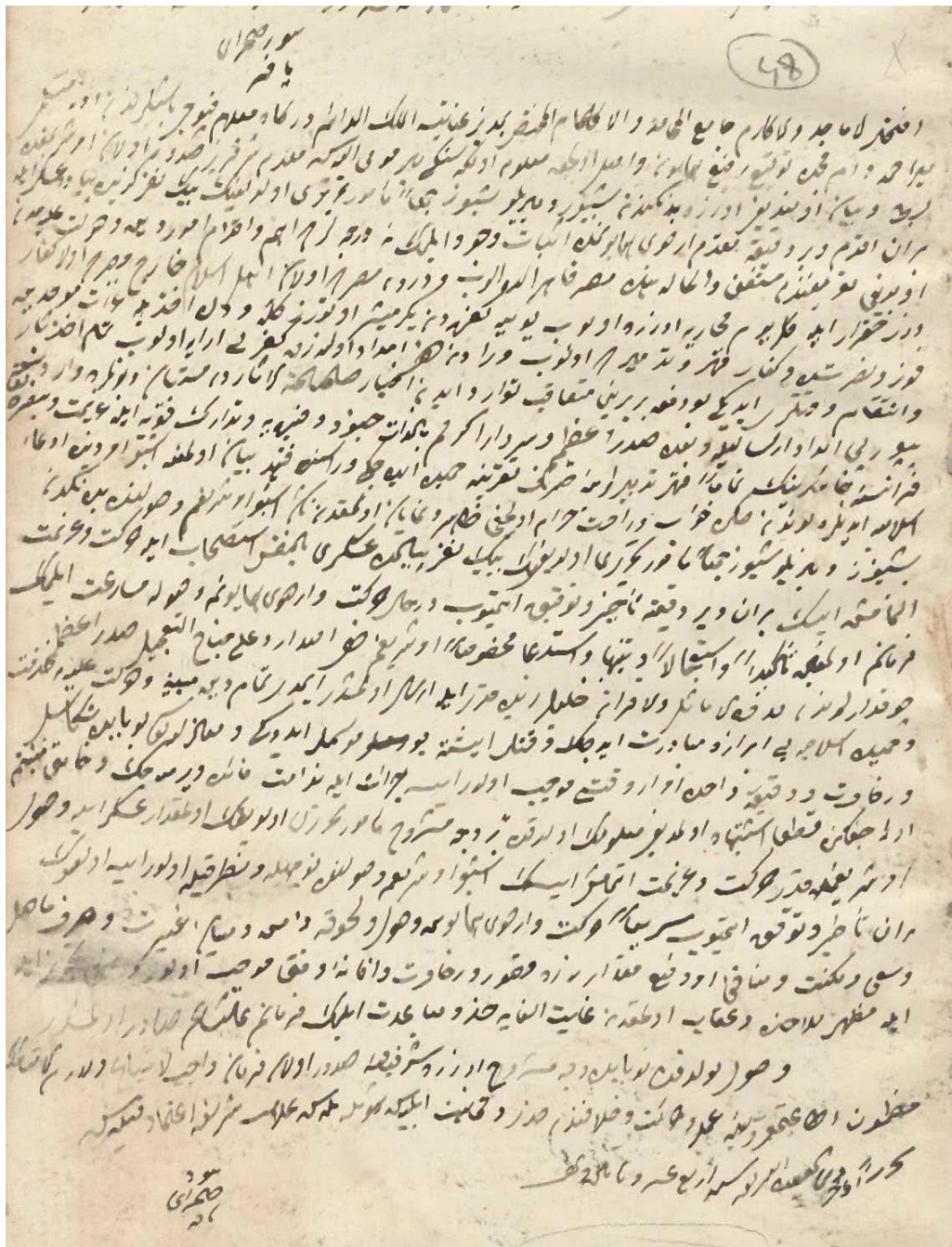
محمدکد
 محمدی
 عسوبا
 قفاغه

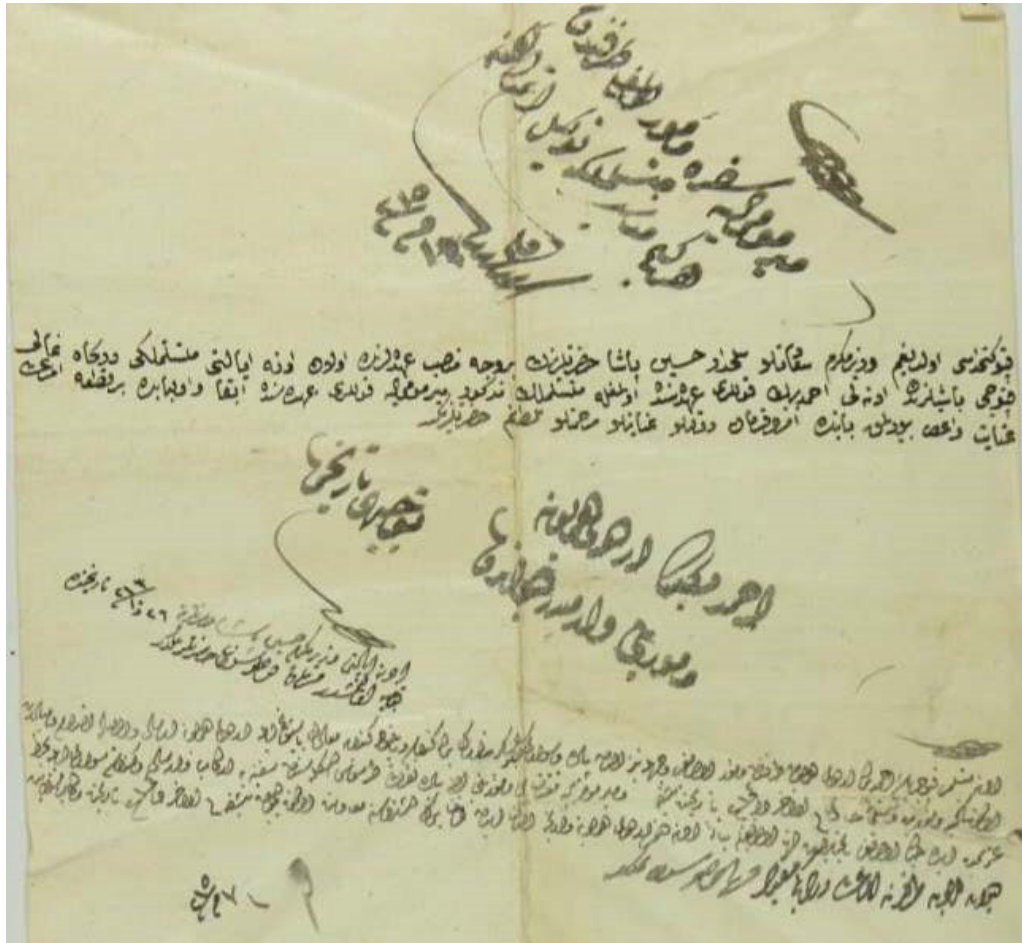
Sıra No 22: Adana Ş. S. 55, img 70, sayfa 139, belge 46

(67)

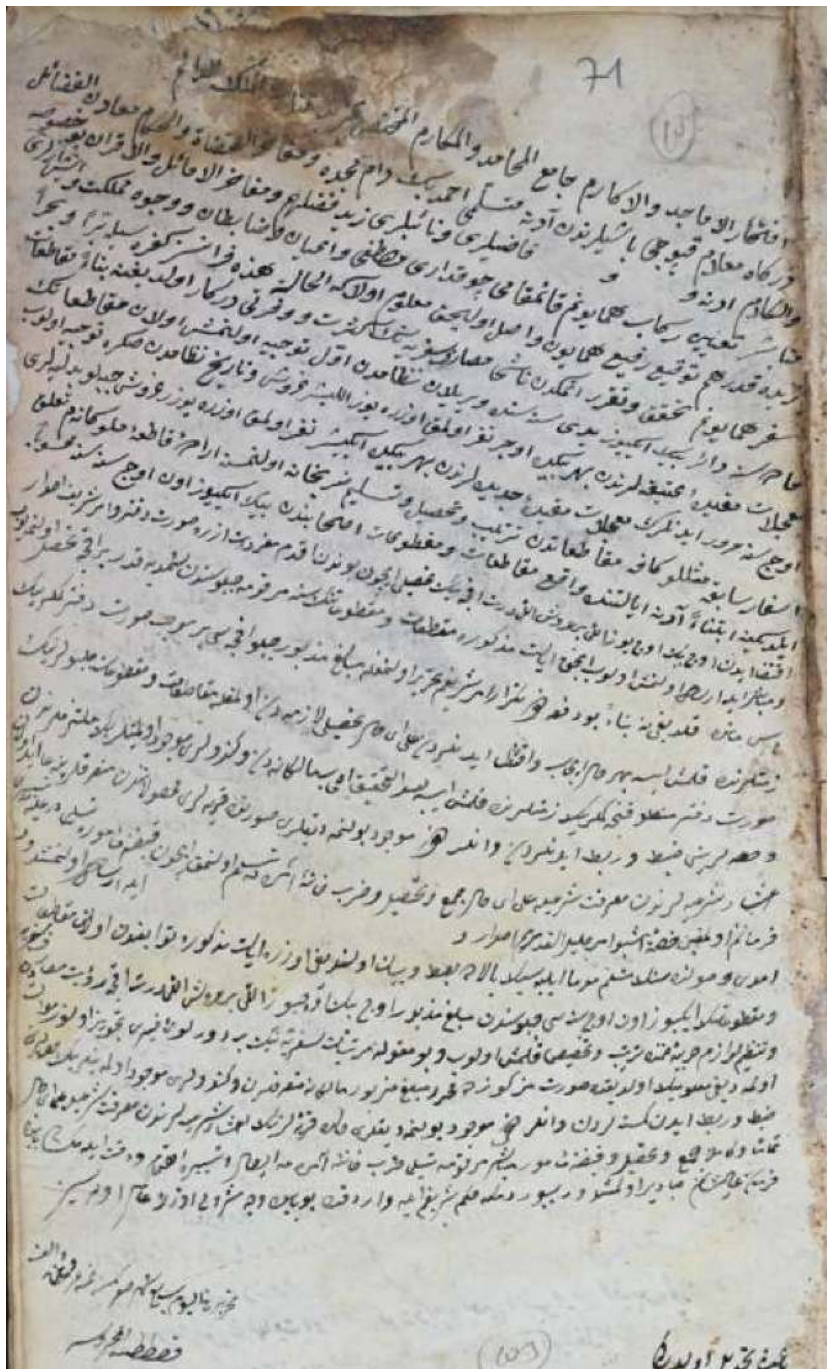
مبت غنیمت بود که
 بودند اقدم طرف سلطنت عسکریه دن ارجمندی چون ایچون آوند دن مرتب بشیور نقر
 عسکر تویور و تحریری اثنا سنده عسکر ایچون جمع اولنان یکم غرض و عسکر مذکور
 با شیوخ نصب و تعیین اولنان کوک و لی زام با است احمد افغابیه مؤنت ایچون و بر
 اوج بیک بشیور او توذ الی غرض که جمعا یکم بشیور او توذ الی غرض
 جمله معرفتی و معرفت سرمله اون بیک دورت یوز او توذ الی غرض
 اوند قلعه سی در داری السید محمد بنایه بوجه احانه تسلیم و سکن بیک یوز غرض
 اوند اوند بتلی سربوایین درجه عالی بخا بنلو احمد بیک تسلیم اولنوب عرقوم باشوغ
 احمد افغابیه کمر عسکر مدیسی و کرک سندی مؤنتی ایچون اخذ الی مدیسی جمعا
 یکم اوج بیک بشیور او توذ الی غرض و بر حبه قالد بقی مؤنتی ایچون
 استون غنیمت تحریروید عرقوم احمد افغابیه قبل سرمدن اعطا اولندی وقت حاجت
 ابراز و احاجاج اولنبا و السلام حوریم و سوال المکرم

Sıra No 24: Adana Ş. S. 55, img 62, sayfa 122, belge 67

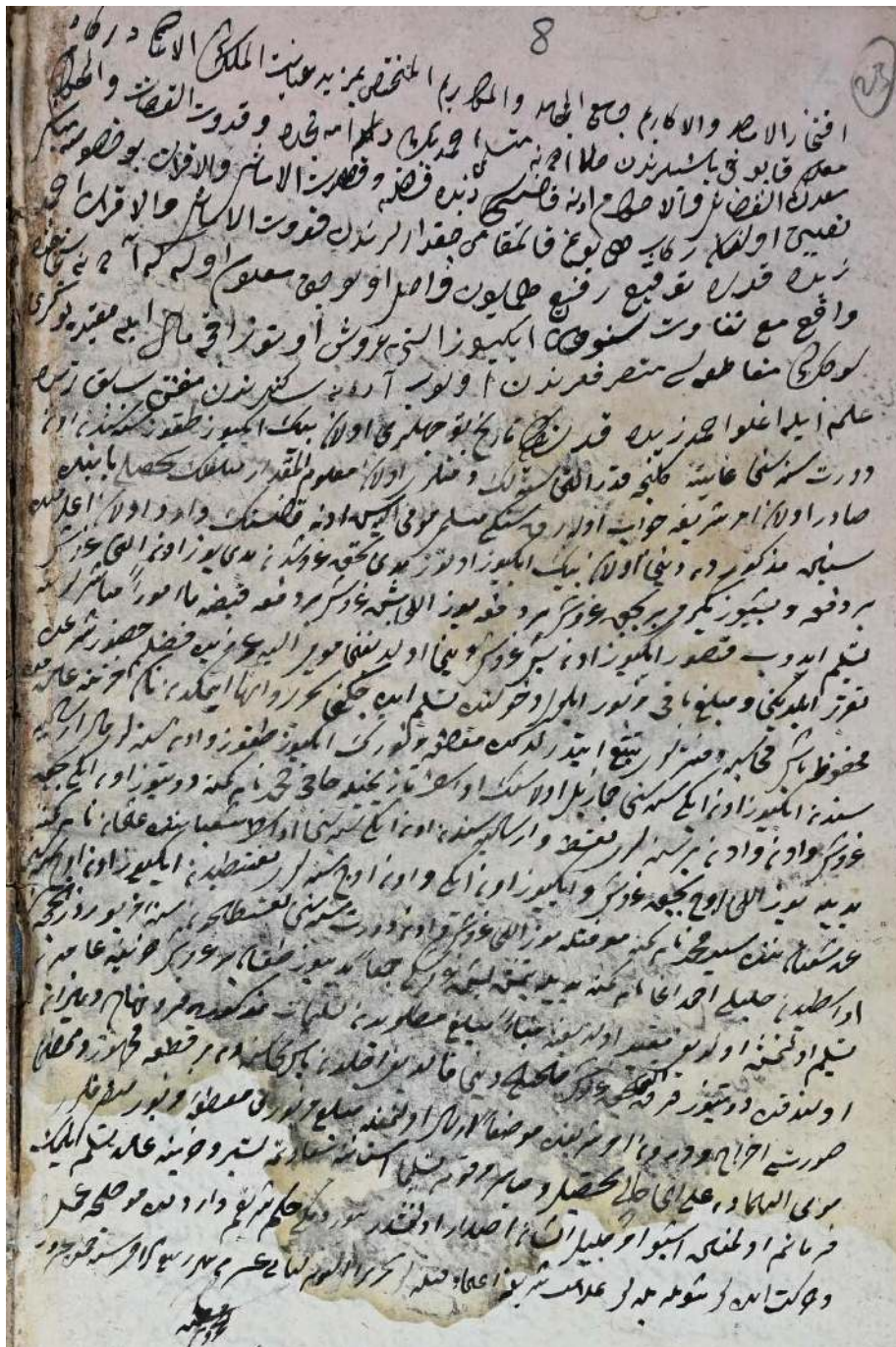

Sıra No 29: C.DH., 226/11268

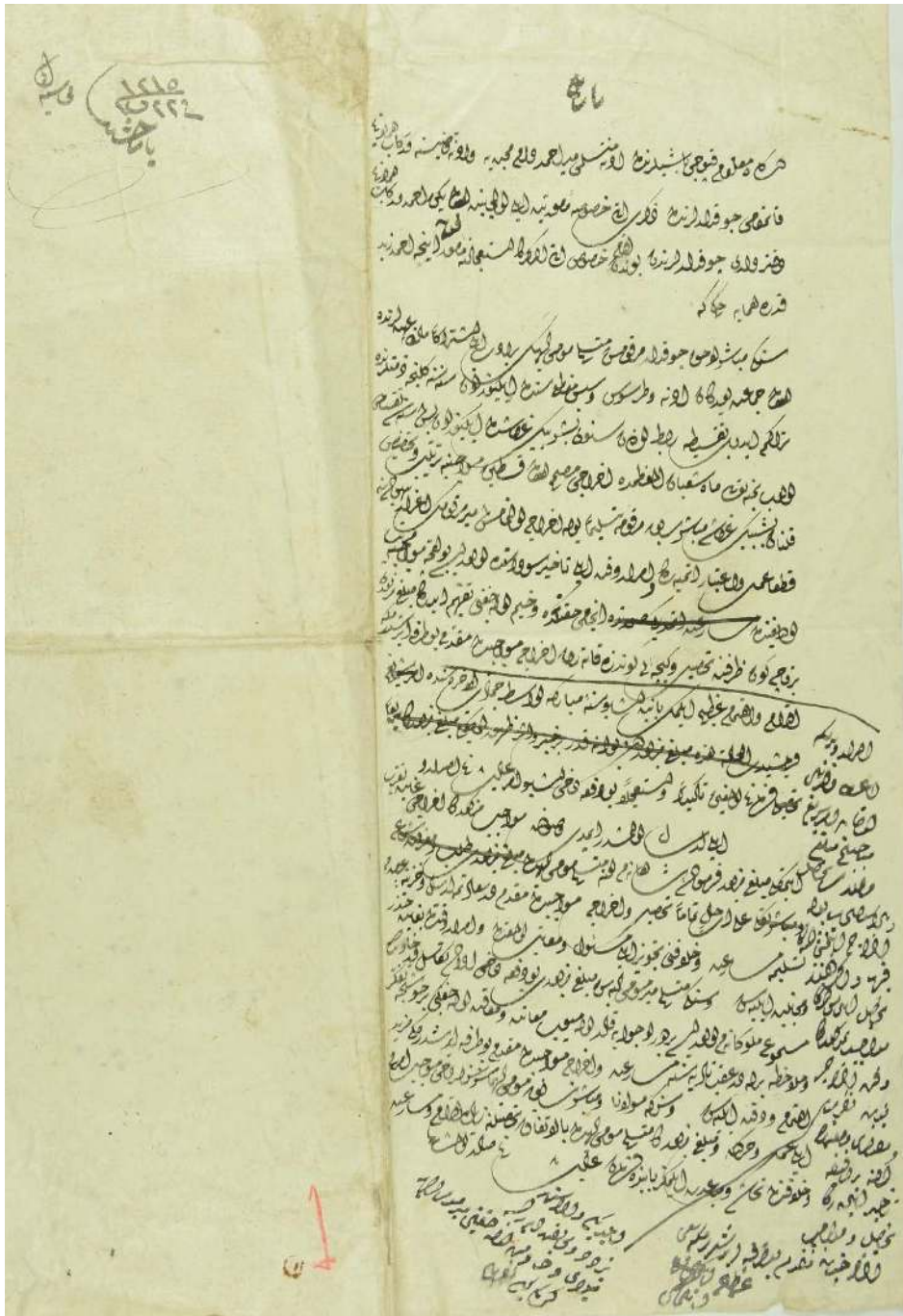

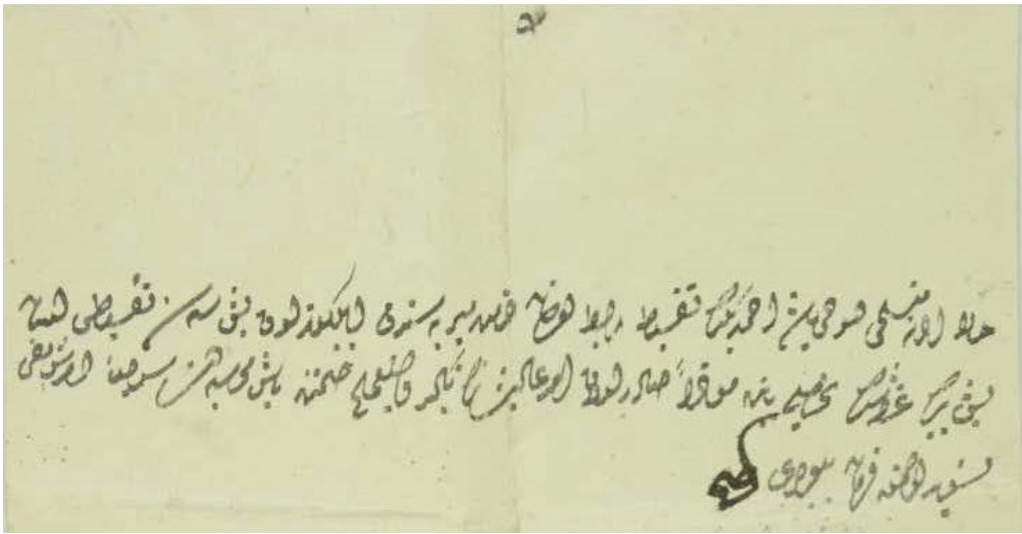
Sıra No 32: Adana Ş. S. 57, img 40, sayfa 75, belge 108

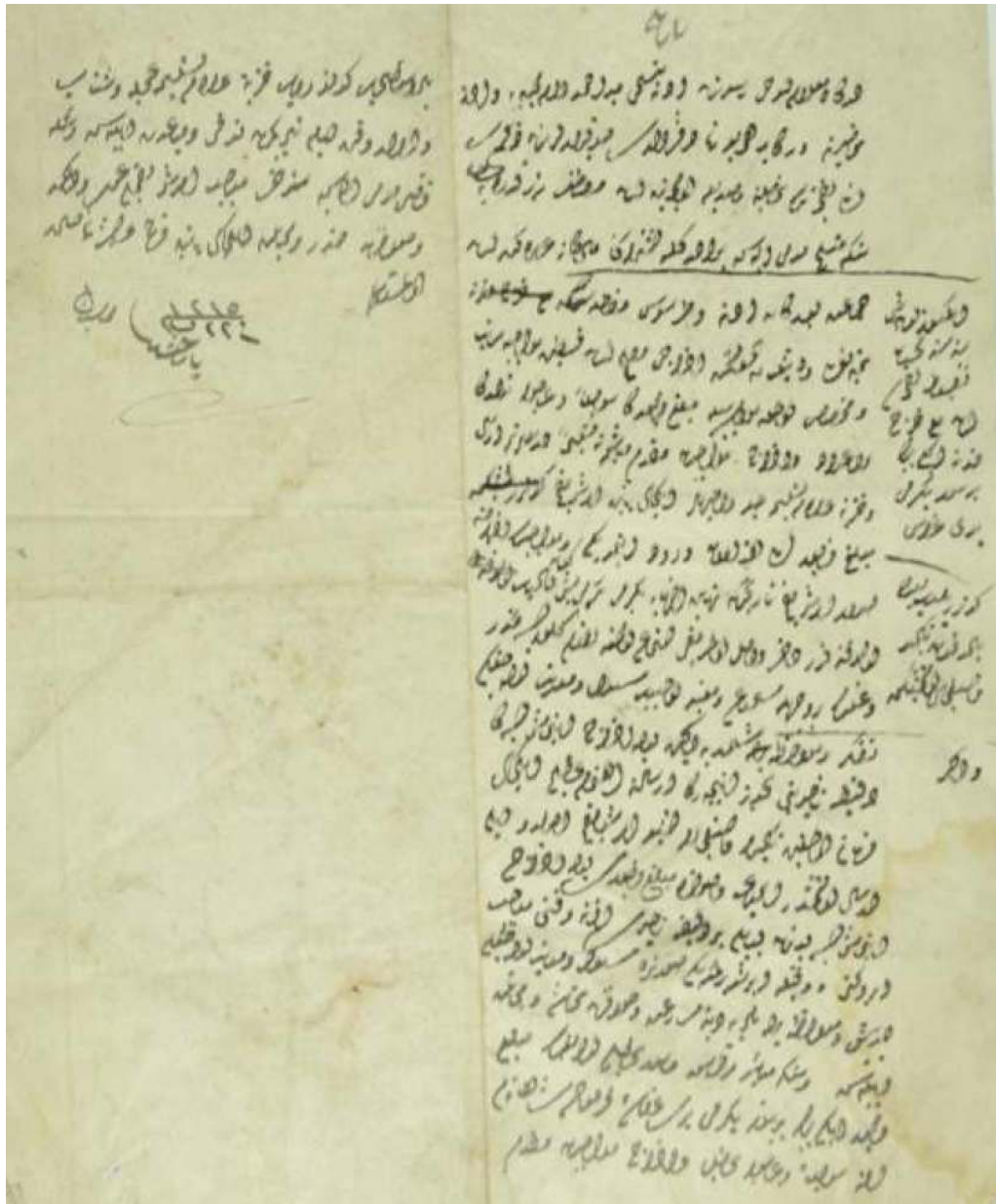
Sıra No 35: Adana Ş. S 57, img 07 sayfa 6, belge 23

Sıra No 39: C.ML., 472/19258-1

Sıra No 40: C.ML., 472/19258-3

Sıra No 41: C.ML., 377/15475

+8

صلى الله عليه وسلم جوابه فخر اوله ميوب وضم العاقبه اوله جليل بر خوشيجه ملا حظا ايدرك
 بكنيد نامونه سعي وفيرت ايليه سن و سركه قضا و وجوب و ايشا ايلر بيز
 منه حو موجب امرش بقيله عمل و حركت و خلافتنه ان بقات بخانه و حجت ايليك بيز
 زمان عيشتم صادر اولنده و بيوردك حكم شرعيله و اود قضا بوياع
 و جبه مشرويع او زره شرفياخته صادر اولان كنشوا امرش بقيله جليل ان
 واجب الاتباع و لازم الامتثال لك مضمون او زره عامر اوله سيز خويل
 بده سركه سيز بقيله اعتماد قنده سيز خويل في اليوم ال دس شنه شعبان
 المعظم سنه خمس عشر و فائين و الف

بيورد صحر اى
 باقه

الكارم حامد الماحم و الكارم المنص بيز بقيله لك
 و هو

(111)

Sıra No 42: Adana Ş. S. 57, img 41, sayfa 77, belge 110

25
 فذوة القضاة والى كرام معدن الفضل والكلام مؤنثا دني في ضبب زبد فضله
 وقدوة الامجاد والاحياء ربحا معلوم كلكوليزن اذنه مبايعه حبه شبد خلبل زبد
 محبة توقيع رفيع قابول وارصل اولي معلوم اولكه اذنه مبايعه حبه سباق ستر ويا
 محمد كطرسوسه بليك او جيون اونوز وادنه احمد بليك انبارنده وادنه اطر سوسا
 قوسنده شسوزوه التي وبنه اذنه مبايعه ذخيره سه درونده سسك سكر كيك
 جمعا بكي بليك التي بركه شسوزوه خط سه موجود اولوب دكر اولنه خط سكر
 اورهي بجا بونه طلي لازم كله و بركه حركه سسبه فاعنه بكي اجلات اولنه
 فروخي خصوصي سسكي مبايعه سوي لبسك بونعه اقرار هما بونعه ولور اولكه خزن كرك
 منشا اولغه طين بركه بعه دكر اولكه خط اولم فذره راي وقت فذره خط
 معروفه ومعرفه شسوزوه فروخت و ماسه مامور مبايعه سكي اولد بعه
 ذخيره بركه سسكي شسوزوه اخذ وقبيل بليوب سقده اربهايه فروخت اولد بعه اروي
 صي بونعه تحرير و اشعاره سسك سسك ارك فرما سسك اولين خامه اشعاره سسك
 محبت سسك اصدر ابله ارسكي و سسك و سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 ارك سسك معلومك اولد فذره دكر اولكه خط سسكي و سسك سسك سسك سسك
 معروفه ومعرفه شسوزوه فروخت و ماسه سسكي مامور مبايعه سسكي اولد بعه
 ذخيره فذره سسك سسك اخذ وقبيل بليوب سقده اربهايه فروخت اولد بعه اروي
 اورهي بجا بونعه تحرير و اشعاره سسك سسك ارك فرما سسك اولين خامه اشعاره سسك
 سسكي سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 ارك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 وار دقه بوباده وجهه سسك و سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 بليك الشص واجب الاتباع و لازم الامتثال سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 شسوزوه سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك
 سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك سسك

Sıra No 43: Adana Ş. S. 57, img 15, sayfa 24, belge 45

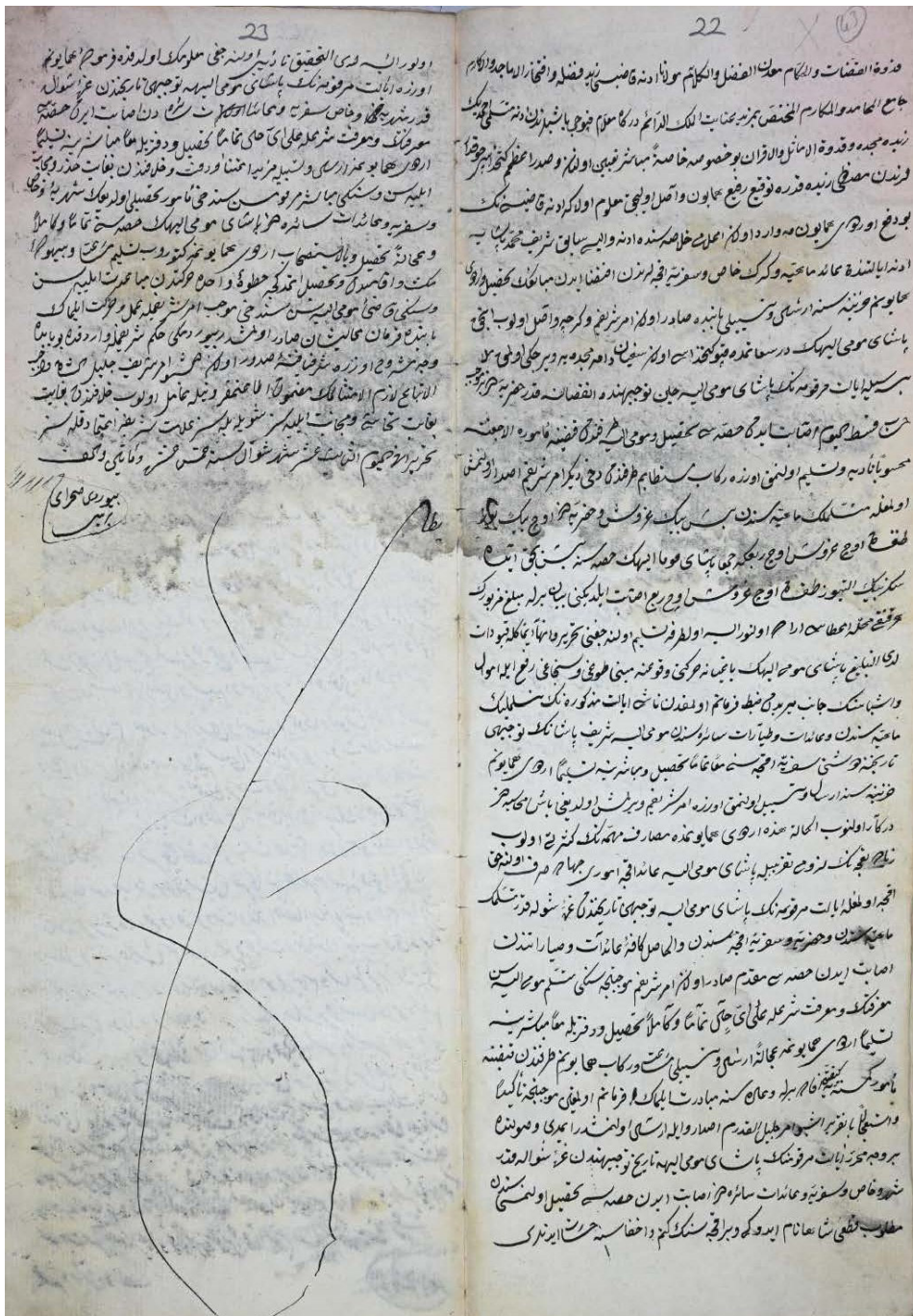

Sıra No 47: Adana Ş. S. 57, img 08, sayfa 24, belge 44

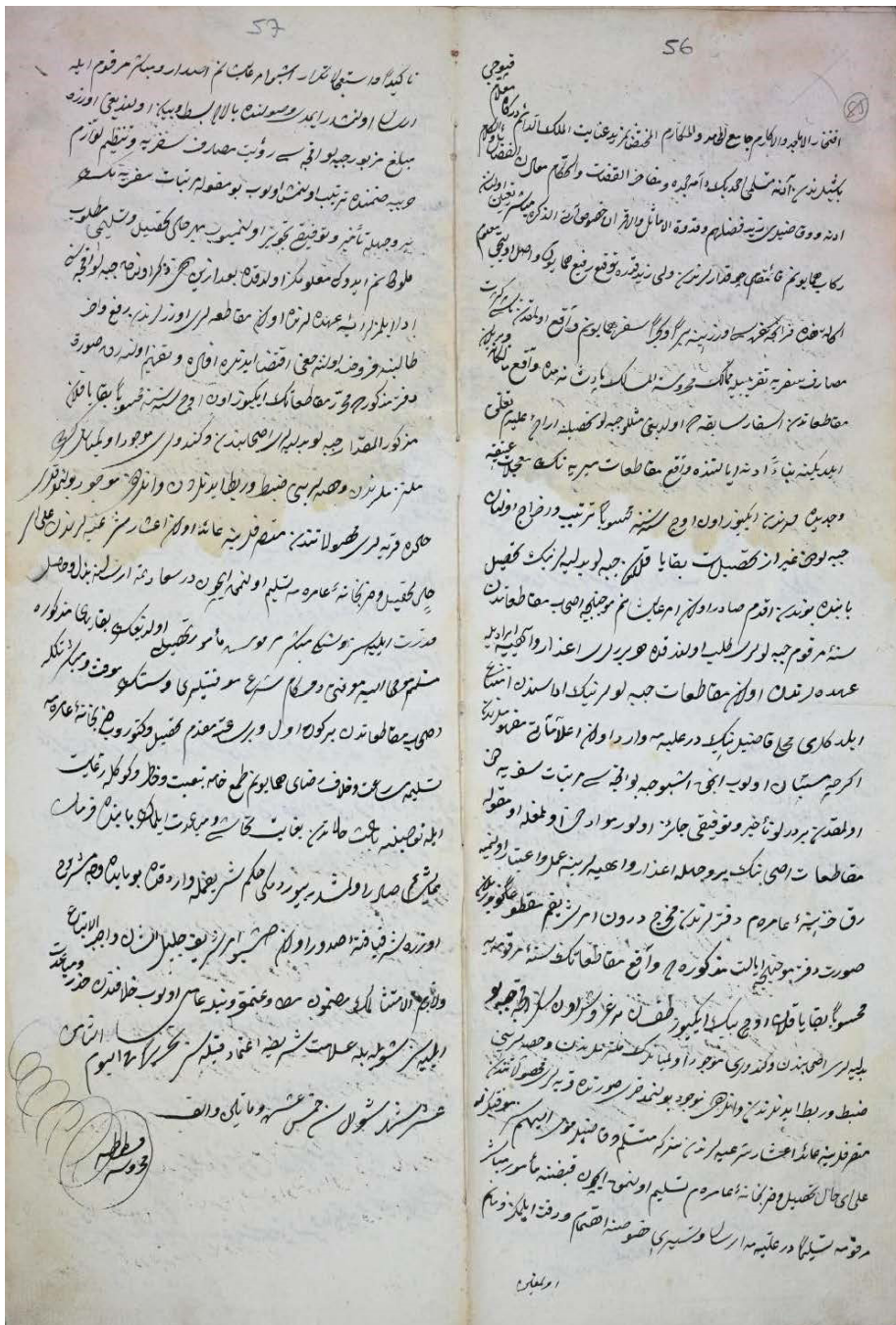
عشر و ثمانين و الف
 محرومة من طه
 افتخار الامجاد والكرام جامع المجد والكرام المحقق بغير عنيت الملك الدائم دراهم معلوم قوتی با بندن
 ادنه مستحق دام مجده ومغفر القضاة والحكام معارف الفضل والكرام ادنه ايا لسنده واقع قضا ركب
 قضت ونوا بيزيد فضلهم ومغفرا لائل والقران اعينك وصلي على لائت زير قدرتم توقيع رفيع
 محايون واصل وليجي معلوم اولادك ادنه ايا لئ اشيو بيك البكور اول بشن سني شوال الملك ادر بخي
 كونه حلا اسماعيل محقق حضور ملك مشير مع نظام العالم وزير محمد پاشا ادام الدين احواله
 توجيه واحسان محايون م اولوب ادنه ايا لسنده واقع قضا ركن والي اكون ترتيب تعيين قلند امداد
 حفرين دن لسنه اوزره محسوسات را اليك توجيهي تاريخه كوره فقط اليوم حساب اوزره حصه سني
 اصابت ايدن حفرين افي سه معرفت شرع و جمله معرفت بر لوبير دن جمع و تحصيل و من الية طر فندن
 قبضه ماموره ادا و شيد ايندرك با بنده سركه مستم و مولانا و سائر معي اليهم سركه خطا امرهم
 صد و بنی مش را اليك فتو كنه اسر حو جاك حيوان محايون عمن حلا ديه اميني قدوة الامجاد والاعيان
 حسن زير مجده با توفيه اسند عا و حيوان محايون عمنه محفوظات توجيهيات دفتر ليريه مراجعت اولند قضا
 ايات مرقومه بر وجه مشروح تاريخ مذكورهم مش را اليهم توجيه اولندي معي مسطور و حفرين شروط
 لدی سوال دنه و ايدن ايدن سني غندن سني ايك فقط ايليرى بيك بشير غندن
 امداد حفرين تعيين قلند بنی ترتيب دفتر نزه مقيد اولمعه و حفرين هم را اسد سني غرة محرم الحجاب
 او نفعه عن و عقب و قوت عمنه خلق و سلق و كرس توجيهي تاريخندن فقط اليوم حساب
 اوزره حصه سني اصابت ايدن اخذ و قبضه الملك شروط حفرين دن ايدن كونه تحريم اولمعه
 سركه مستم و مولانا و سائر معي اليهم سركه مشروح اوزره عمل و نفعه فرامام اولمعه
 ايمدي دنه ايا لئ دا حله كائن قضا ركن والي اكون سني ايك فقط ايليرى مرتب
 اولادك سبوح الذكر امداد حفرين دن سني اوزره محسوسات را اليك توجيهي تاريخه
 كوره فقط اليوم حساب اوزره حصه سني اصابت ايدن حفرين افي سه معرفت شرع و جمله معرفت بر لوبير دن جمع و تحصيل و من الية طر فندن
 سلفندن و اعلا دتميزنده قالمش اسم مكر و مقدار مقنندن زيا هم حفرين كهنلندن
 حذر اولندرق جمله معرفتي و معرفت سركه علم ايجاب واقضنا ايدن دن عا كحصيل و من الية
 طرفندن قبضه ماموره تاريخه و تسليم مبادرت و عمو و قوت خردن و بو وسيله ايدن قضا ركن كنه
 اوزره مباشره ايله اسكليم اجرت مباشره مطالبه سندن اتقا و ميعادت اولمعه يا بندن

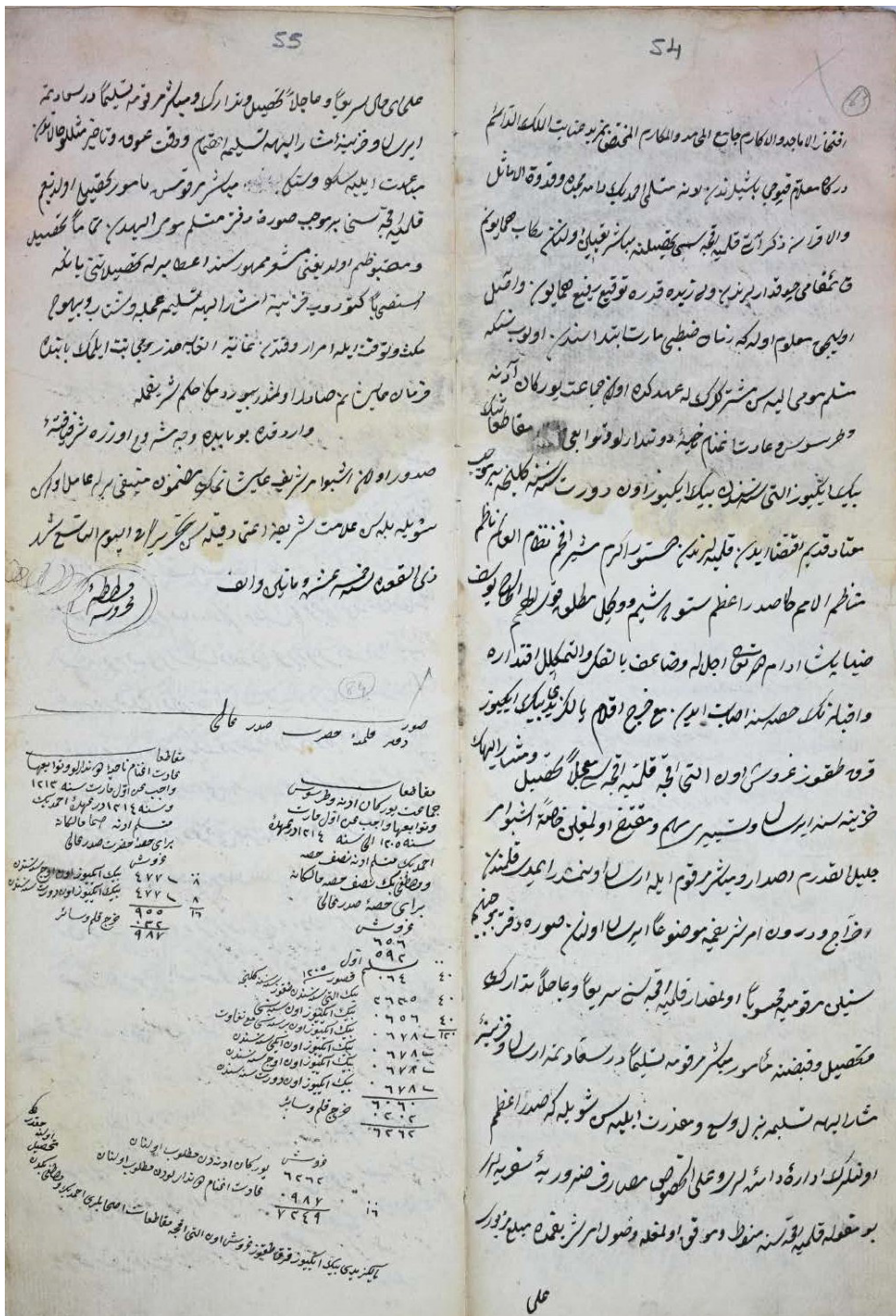
12
 فرمان عالیت نم صادر اولش بیوردکی حکم شریفه وصول بولد فیه بویا بدیع وجه مشرق
 اوزره شه فیافته صد ورا اولکم فرمان وجب الاتباع و لازم الامتناع لکم مضمون الاعظم وید
 عمل و حرکت و خلافت بنیت بخشنه و بعدت ایلیمه شویله بیده شعلات شریفه اعتبار
 قبله شریک برافری او اخر شریک سوال المکم سنه محمد عشر و مائین و الف
 محمد و عطفه

Sıra No 49: Adana Ş. S. 57, img 8, sayfa 10, belge 28

Sıra No 50: Adana Ş. S. 57, img 14, sayfa 22-23, belge 43

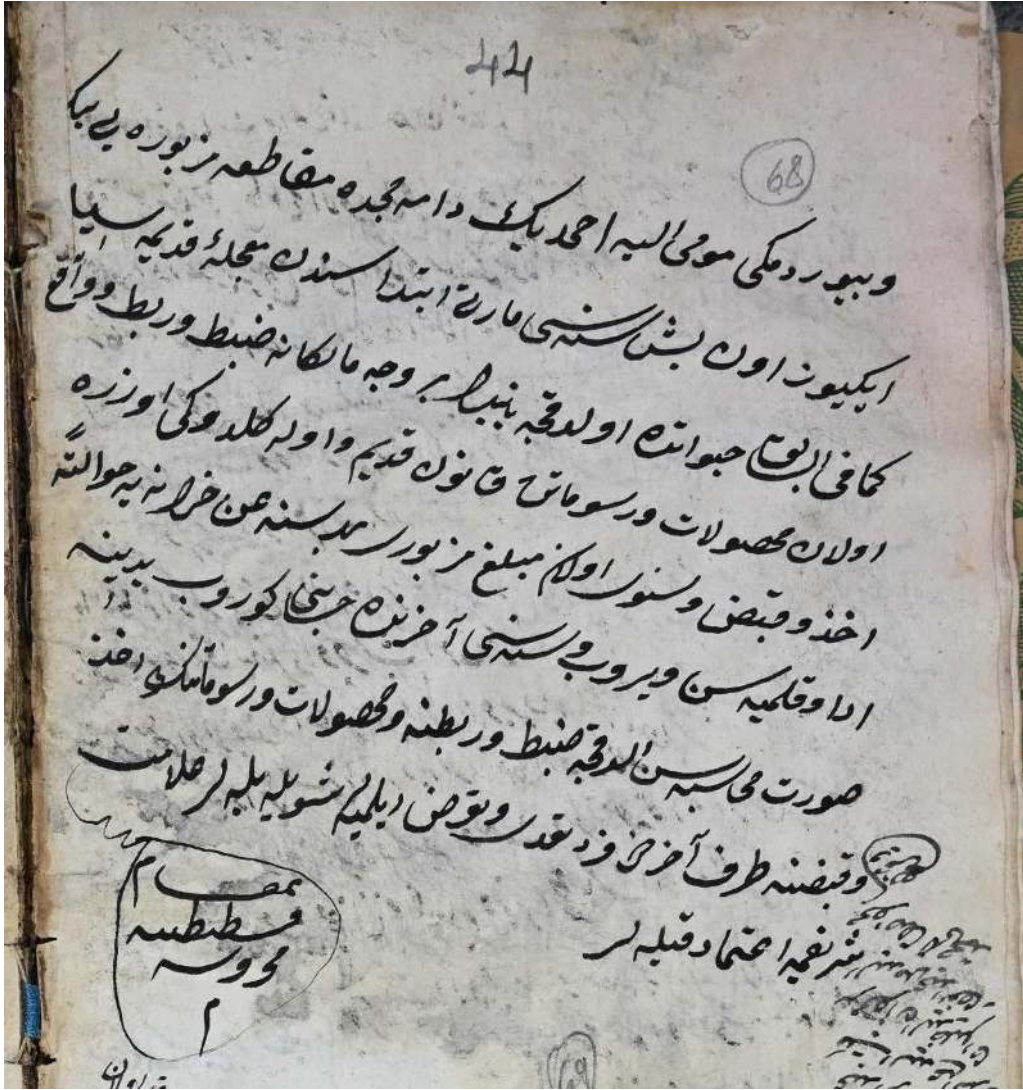

Sıra No 54: Adana Ş. S. 57, imge 30, sayfa 54-55, belge 83- 84

37
 افتخار الراجد والاکام جامع الحاحد والکام المختص بمنزلة منایه الملك الدائم درگاه معلوم
 قیوچی باسلیدنه آتیه منسلکی احمدیک دام فحیده توقیع رفعه ییایونه واصل اولیجی معلوم
 عیارنه نام خانقون رکاب ییایونه عرضی ال ایوب بونک زوجی اونه ساکنلرنده آتیه قلعی
 دزداری محمد نام کسنتد اکیوز اوله اوج کسنتد زوج آخرنده متولد عالمی اولمق اوزره کدو
 مصالحی بتریک ایچون کرک نفوز وکرک اشیا ایکی بیک غوشلق قالیق اخذ و آتیه طرفه قرار
 ایلدیکه معقدالدی الانها والا سند عاز قسند ماحقق اولان حبلی ادا هم بر دوا ایدر ایست
 در سعادتیه احضار اولمق بایند اشبوسه مبارکه واسطه شعباننده صادر اولان اوسریم
 انقاز و اجرا اولمق بایند بوطرفه ایکی بیک غوشلر حصروخی اولوب لیونکر قنار
 واحوالی دیگر کون اولمق بایند بک ستم موعی الله سن معرفتکله خبر بور لاجل التراض
 در محلیه احضار اولمق بایند کما خطا با اوسریم صدور بینی اسند عاتمکله سنکی موعی الله
 موعی الله احضار و اساله مبارک و خلافتدن انقا و معاشرت
 اولمق فرغانه اولمق بایند بک ستم موعی الله معرفتکله خبر بور لاجل التراض
 در سعادتیه احضار و اساله مبارک و خلافتدن انقا و معاشرت
 وضعی بخوبی دن انقا و مجانبیت اولمق بایند بک ستم موعی الله معرفتکله خبر بور لاجل التراض
 سر خایفه صدور ایدر فرغانه واجب الاتباع و لازم الاغتسالکله موعی الله معرفتکله خبر بور لاجل التراض
 و خلافتد رضا و جواز کوسر موعی الله معرفتکله خبر بور لاجل التراض

Sıra No 57: Adana Ş. S. 57, img. 24-25, sayfa 43-44, belge 67-68

Sıra No 57: Adana Ş. S. 57, img. 24-25, sayfa 43-44, belge 67-68

64

ار وی می بونه ایصل و سینه مبارک بر له ایله از نیایه می کش
 و مجتبت ایلیه سیر و سکی مبارک مو فر ایله سنی بو خصوصه قیمنده
 مقصود مجتبت بوجانبدن حرکت و سیر یگانده واروب قفاز بوجان
 مرتب و مطلوب و منفذ کاکور عمل و حرکت و تکیل امر مبارک مذکور در ایله
 غیرت و خلاف فرمان سه موصلت و قیوم حقیر ایله نذامت فائز و بر می علی
 عقوبت کمر قترا و مقدر نفس کی صیات ایملک فرمان عیسن کم صادر اولمدر
 بیور جو ملکی مبارک تیبلی اولمدر صدراعظم جو قدار لر ندر قذوت الاماثل
 والاوان مرقوم حسن زید قدره حکم فیصله
 وصول بولدق بو بابدن وجه مشرور اوزره سر کفا فته اصدور اولم
 فرمان واجب الاتباع و لازم الامتثالک مضمون الاما عتقر و غیر عامل اولم
 خلافت نیشی و مجتبت ایلیه سیر شویله بله سر عدالت شریفه اعمی فیکر
 تحیر فی السیوم اواسط شهر محرم الحرام سنه غشیه و مائیک
 و الف

سوری صوری
 سید

Sıra No 60: Adana Ş. S. 57, imğ 25, sayfa 45, belge 71

Sıra No 63: Adana Ş. S. 57, img 50, sayfa 94, belge 128

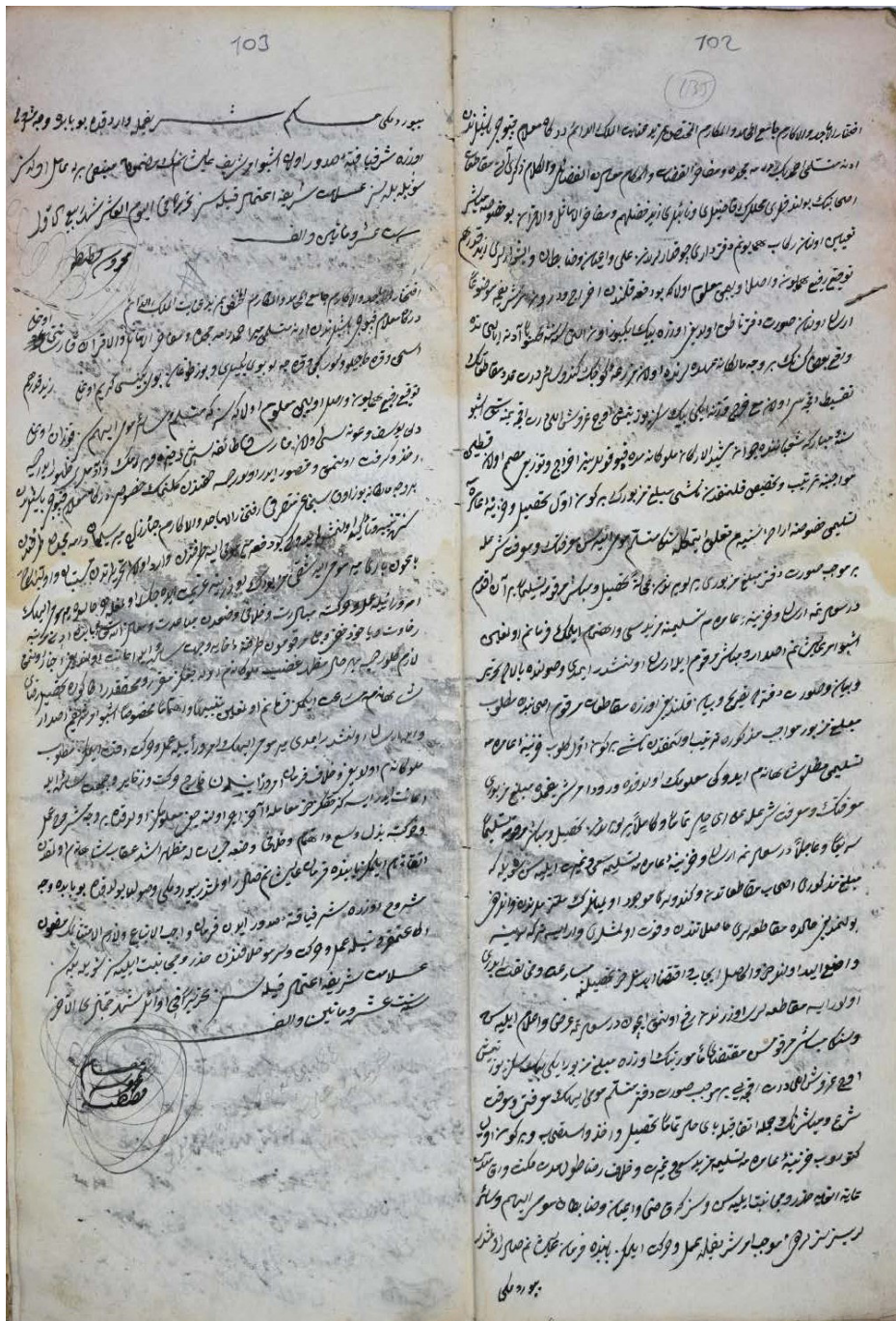
Sıra No 64: Adana Ş. S. 57, img 48, sayfa 90, belge 124

Sıra No 65: Adana Ş. S. 57, img 48, sayfa 91, belge 125

Sıra No 66: Adana Ş. S 57, img. 49, sayfa 93, belge 127

Sıra No 68: Adana Ş. S. 57, img 54, sayfa 102-103, belge 135

باحث تحریر تحویل اولدی
 ساق آدنه جابیه جیبی کروری محمد افغانک آدنه و طرسوسه اولان ذمائی تحصیلنه حاکم جو قدران حضرت
 ولی النعمین کورد حسن افغانی قیل آدنه مسلمی احمد بیک ذمته اولان طغوز بیک فروش و آدنه ایشی
 ذمته اولان اون بیک فروش و اوج بیک بدی یوز قرق ایشی فروش و شهر کاتدراسی زام ذمته
 اولان دورت یوز نیمش فروش و طرسوسه مسلمی قروم زام و طغوز بیک فروش و طرسوسه
 بنه بهاسی اون سکر بیک اکیوز اللی فروش و طرسوسه حنفه بیک اللی یوز اللی فروش که
 مجموعی اولوز سکر بیک یوز اون ایشی فروش جو قدران قروم بدیه تحصیل اولند و حنفه بیک
 اولمغله بافرتان عالی مطلوب اولنان جابیه به حواله اولدیغی اجلدن غدر حذر و حفظ اولغوب
 مرقوم حسن افغانی بدیه ایشی تحویل ویرلدی بیک اکیوز اون اللی سکر بیک اولدی

Sıra No 69: Adana Ş. S. 57, img 6, sayfa 7, belge 22

Sıra No 70: Adana Ş. S. 57, img 46, sayfa 87, belge 120

Sıra No 71: Adana Ş. S. 57, imz 51, sayfa 97-98, belge 131

Moralı Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefareti ve Paris Risalesi

İbrahim Küreli* - Osman Nihat Bişgin**

Öz

Osmanlı Devleti, III. Selim döneminde daimî elçilikler açmaya başlamıştır. Nizam-ı Cedid hareketleri kapsamında değerlendirilen bu süreçte Avrupa'da dört merkezde daimî büyükelçilik ihdas edilmiş ve Maliye Kaleminden yetişmiş olan Moralı Seyyid Ali Efendi Paris'e gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'nden bir Büyükelçinin gönderilmesi İhtilal sonrası Fransa Cumhuriyeti tarafından büyük sevinçle karşılanmıştır. Zira elçilik ihdası yeni cumhuriyetin tanınmış olması anlamına da gelmekteydi. Elçinin varışından kısa bir süre sonra General Napoléon kontrolündeki Fransız birlikleri Mısır'a çıkartma yapmıştır. Savaşın patlak vermesi diplomatik ipleri koparmış ve Seyyid Ali Efendi "Sâbık Osmanlı Elçisi" olarak Fransa'da mecburî ikamete tâbi tutulmuştur. Ali Efendi 1797-1802 yıllarını kapsayan Paris ikametinin anılarını, gözlem ve tecrübelerini iki eserde toplamıştır. Birinci eseri farklı el yazmaları sayesinde daha iyi bilinen ve Osmanlı Devleti'nin son döneminde basılmış olan sefaretnamesidir. Bu sefaretname, 1797'de Elçinin İstanbul'dan denizyoluyla ayrılışından başlayıp, 1802 yılında İstanbul'a kara yoluyla dönüşe kadar yaşanan tüm olayları özetler mahiyettedir. Ali Efendi'nin bıraktığı diğer eser ise Fransa tarihçesini ihtiva eden Paris Risalesi'dir. Tek yazma nüshası tespit edilmiş bu eser muhtemelen bir Türk tarafından Fransız İhtilaline dair yazılmış ilk örnektir. Seyyid Ali Efendi'nin Paris Risalesi, hacmen sefaretnamenin dörtte biri kadardır ve on altı varaktan ibarettir. Bu makalede Seyyid Ali Efendi'nin eserlerinin muhtevaları kıyaslanmış, daha az bilinen Paris Risalesi latin harflerine aktarılmış ve notlandırılarak istifadeye sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Osmanlı Elçileri, Sefaretname, Osmanlı-Fransa İlişkileri, Daimî Elçilikler.

The Embassy of Moralı Seyyid Ali Efendi and His Parisian Pamphlet

Abstract

Ottoman State started to assign resident ambassadors during the reign of Sultan Selim III. This process was regarded as an event of New Order and resulted in embassies in four European Capitals. Moralı

* Dr., Emekli Arşiv Uzmanı - PhD, Retired Archive Specialist, İzmir/TÜRKİYE, ikureli@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6901-5137>

** Dr., Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı - PhD, Directorate of National Palaces, İstanbul/TÜRKİYE,
osmanbisgin@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-8036-2973>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır/This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Seyyid Ali Efendi who was educated from the finance was assigned as an ambassador to Paris. A new ambassador to France was regarded as a cheerful event by the newly established French Republic in post revolution period. This was mainly because by this embassy the new republic was recognized officially. After the arrival of the Ambassador, French troops under the control of General Napoléon started to disembark to Egypt. As the war outbreak following this event and the diplomatic relations were cut, the stay of Seyyid Ali Efendi in Paris as “Ex-ambassador of the Porte” turned into an obligatory one. Ali Efendi collected his Parisian memories, observations, and experiences between 1797 and 1802 through two works. His first work is traditional embassy report, and it is known thanks to various manuscripts, and was printed in late ottoman period. The second one, is referred as a pamphlet of Paris concerning a short French History and known owing to a single manuscript. This is most probably the first work on French Revolution written by a Turk. The Parisian Pamphlet is written on sixteen leaves which makes it in the size of one-fourth of his embassy report. In this, two works of Seyyid Ali Efendi have been compared in terms of content and the rarely known pamphlet has been noted and published in latin letters.

Keywords: Diplomacy, Ottoman Ambassadors, Embassy Report, Ottoman- French Relations, Resident Embassies.

Giriş

Sultan III. Selim tarafından Devlet-i Aliyye’nin ilk ikamet elçisi unvanıyla Fransa’ya gönderilen Moralı Seyyid Ali Efendi hatıralarını iki farklı eserle kayıt altına almıştır. Latin harfleriyle aktardığımız Paris Risalesi 28 Mart 1797 tarihinde on sekiz kişilik maiyetiyle İstanbul’dan Fransa’ya gönderilen Ali Efendi’nin görevi başında yaptığı gözlemlerin yanında bir Fransa tarihçesini içermektedir. 1798 yılında Osmanlı-Fransa ilişkilerinin bozulması üzerine Ali Efendi’nin üç yıl olarak öngörülen ikameti beş buçuk yıl sürmüştür.

Daha önce İngiltere, Prusya, Rusya ve Avusturya hükümetlerine birer elçi atamış bulunan Osmanlı Devleti’nin Fransa nezdinde bir elçi tayin etmemiş olması Directoire Hükümeti’nin gururuna dokunmuştu. Zira o vakte kadar birçok yeniliğin Fransa’dan gelmesi Bâb-ı Âli’yi birçok dönemde Fransa ile yakın ilişkiler kurmak durumunda bırakmıştı¹. O halde Fransa bu yakınlığı kaybetmemeli ve Osmanlı’nın daimî elçisi derhal Paris’e gelmeli idi. Fransa İstanbul’da bulundurduğu elçisi aracılığıyla Paris’e bir elçi yollanması konusunda ısrar etmişti. Böylelikle III. Selim, kendi siyasetine uygun gördüğü Seyyid Ali Efendi’yi üç yıl süreyle Paris’e elçi tayin etti. Fransa’ya yelken açan Fiore del Levante gemisi Seyyid Ali Efendi’yi Marsilya Limanı’na ulaştırdı. Kendisine Marsilya’da uygulanan karantina sonrasında elçimiz Marsilya’dan Paris’e Loire Vadisi’ni izleyen bir kara yolculuğu yaptı. 28 Temmuz 1797’de Luxembourg Sarayı’nda güven mektubunu sundu².

Seyyid Ali Efendi aslen Moralı olup Maliye Kaleminden yetişmiş, daha sonra Defterhane Kisedarı olmuştur. Önce Berlin’e elçi tayin edilmesi düşünülmüştü. Ancak Dîvân-ı Hümayûn

1 Nihat Karaer, “Pariste ilk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM)*, C XXVIII, Ankara 2010, s. 66.

2 Güven mektubunun taslağı Name-i Hümayun defterine kaydolunmuştur. Bk. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS.NMH.d), 9-363, s. 354, Evrak Görüntü No: 180.

hâceleri arasında Paris Elçiliği için talep edilen bilgi ve zekâ seciyelerine sahip kimse bulunamayınca Seyyid Ali Efendi Paris Elçiliği ile görevlendirildi³. Fransa'ya vardığında takriben kırk yaşlarında idi. Fransızcası yeterli olmasa da Moralı olması hasebiyle Rumca ve İtalyanca becerilerine sahip olduğu düşünülmektedir⁴. Sefaretnamesinde bazı terimleri Fransızca ve İtalyanca aktarması bu fikri kuvvetlendirmektedir.

Seyyid Ali Efendi, Fransız Hükümeti tarafından itina ile karşılanmış, Paris halkı nezdinde büyük bir alaka uyandırmış ve kendisine olağanüstü derecede ilgi ve sevgi gösterilmiştir. Kendisi ve maiyetinin giydiği Osmanlı kıyafetleri Paris modası için bir ilham kaynağı olmuştur. İlk aşamada Paris'te estirdiği Türk rüzgârına rağmen Seyyid Ali Efendi diplomasi alanında başarısız olmuş, Talleyrand gibi “kurt” politikacılar karşısında yetersiz kalmıştır. Ali Efendi'den Napoléon'un Malta'ya çıkartma yapacağına inanması istenmiştir. Elçi teyakkuzu elden bırakmamış ve Fransızların hedefinin Mısır olduğunu belirten gazete bölümlerini çevirterek Bâbiâli'ye göndermiştir. Sadrazam İzzet Mehmed Paşa Mısır'da alınması gereken tedbirleri ifade ederken Seyyid Ali Efendi'nin tahriratına dikkat çekmiştir⁵. Ancak Malta'nın zabtıyla Fransız Donanmasının esas maksadının anlaşıldığına dair olan mektubu III. Selim'i hiddetlendirmiştir. Nitekim bu mektubu saraya geldiğinde General Napoléon Mısır'a ulaşmıştır. Padişah tarafından derkenar olunan bu mektupta elçi “eşek herif” şeklinde nitelendirilmiştir⁶.

Diplomasi noktasında Parisli kadınların gönüllerinin alınmasının önemini fark eden elçi İstanbul'daki bir arkadaşına modaya uygun şallar ısmarlamıştır. Seyyid Ali Efendi ilk defa kadınların bu denli faal oldukları bir devlet düzenine şahit olmuştur. Elçi duruma hızlı intibak etmiş ve şal gibi hediyelerle öne çıkan kadınların güvenini kazanmayı siyaseten faydalı görmüştür⁷. Seyyid Ali Efendi burada Tallien ve Récamier gibi önemli madamları tanımış ve dönüşünden sonra dostlarına selam göndermeyi ihmal etmemiştir. Bu selamları Saatçi Breguet Usta ile yaptığı yazışmalara eklemiştir⁸. Seyyid Ali Efendi Breguet Ustadan alaturka rakamlandırılmış saatler satın almıştır. Breguet imalatı saatler günümüzde Topkapı Sarayı'nda sergilenmektedir ve bu saatlerden biri Seyyid Ali Efendi'ye aittir. Elçinin dönüşünde bir kısım haritalar ve çiçek

3 Nihat Karaer, “Fransa’da İlk İkamet Elçiliğinin Kurulması Çalışmaları ve İlk İkamet Elçimiz Seyyid Ali Efendi’nin Paris Büyükelçiliği (1797-1802) Sürecinde Osmanlı- Fransız Diplomasi İlişkileri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C XXX/S. 51, Ankara 2012, s. 71.

4 Stéphane Yerasimos, *Deux Ottomans à Paris Sous Le Directoire et L'Empire Relations d'Ambassade*, Sindbad, Paris 1998, s. 29.

5 BOA, Hatt-ı Hümayunlar (HAT), 267/15594. Buradan naklen Sinan Çuluk, “18. Yüzyılın Son Diplomasi Skandalı, Büyükelçi uyardı ama ‘eşek herif’ olmaktan yine de kurtulamadı, # tarih, S. 40, <https://tarihdergi.com/18-yuzyilin-son-diplomasi-skandalı/>.

6 Enver Ziya Karal, *Fransa- Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1938, s. 177.

7 Osman Nihat Bişgin, “The Embassy of Seyyid Ali Efendi to France (1797–1802): The Impressions of an Ottoman Diplomat on European Culture through his Sefâretnâme”, *Gender and Diplomacy Women and Men in European Embassies*, Don Juan Archiv, Viyana, 2021: “Şalların modasını tahrir etmiştim. Bunların ikisini Ceneral Riayetlû Bonaparte dostumuzun ehli ve bir ikisini Paris’in güzeli Madam Tallien ve dahi bazı hatırı riayet olunacak madamlar” s. 440.

8 Emmanuel Breguet, “Breguet Firması’nın Osmanlı İmparatorluğu ile İlişkisi”, *Breguet ve Osmanlı İmparatorluğu Sergi Kataloğu*, Kültür Bakanlığı, 2010, s. 18.

saksıları getirmiş olduğuna dair arşiv kaydı mevcuttur⁹. Bu haritaların günümüze intikal edip etmediği bilinmemektedir.

Mısır'ın Fransa tarafından işgaliyle bozulan Türk-Fransız ilişkileri Fransa'nın Dersaadet Maslahatgüzarı Pierre Ruffin'in Yedikule'de "ağırlanmasına" yol açmış, Ali Efendi de mütekabilyet esasınca olaydan nasibini alacağını düşünmüştür. Ancak Fransa, elçinin vazifesine son verirken konağında ikamet etmesine müsaade etmiştir. Böylece onurunu kırmadığı elçiden barış zamanı geldiğinde istifade etmeyi düşünmüştür. Nitekim Amiens Barışı'nın ilk safhalarında Seyyid Ali Efendi görev almıştır. Sonrasında murahhas olarak Âmedî Galib Efendi gelmiş ve Osmanlı Devleti'nin temsilcisi olarak anlaşmayı imzalamıştır. Seyyid Ali Efendi çoğunlukla karayollarını kullanarak İstanbul'a dönmüştür. Seyyid Ali Efendi için iyi niyet sahibi, ancak acemi ve başarısız bir diplomat değerlendirmesi yapılmaktadır¹⁰. Mısır Seferi sürecinde Fransız Dışişleri Bakanı Talleyrand tarafından aldatılması, onun seziş kabiliyetinin zayıflığına bağlanmaktadır. Elçinin tecrübesizliği ve kurnaz diplomatlarla karşı karşıya olması başarısızlığına sebep olmuştur.

İstanbul'a dönüşü sonrasında bir müddet Tersane Emini olarak görev yapan Seyyid Ali Efendi, III. Selim'in tekrar tahta çıkarılması girişimde iki taraflı oynamıştır. II. Mahmud tahta çıktıktan bir süre sonra kendisinden Seyyid Ali Efendi'nin başı istenmiştir. Zira IV. Mustafa'nın siyaseten katlinde görev almıştır¹¹. Sened-i İttifak'ta imzası olması onu padişahın gözünden düşürmüş olabilir. Neticede padişah sâbık elçinin infazına itiraz edememiş ve III. Selim ıslahatlarının öne çıkarttığı bu parlak sima, böylelikle hayata veda etmiştir.

Osmanlı Elçilerinin Sefaretnamelerine Genel Bir Bakış

Geçilip gidilen yerlere dikkatlice bakarak edindikleri izlenimleri, maruz kaldıkları durumları ve rastladıkları eserleri "zabt ve hıfz" etmek, kendi gözüyle gördükleri ve duyduklarını "erbâb-ı mutalaaya yadigâr bırakmak" gayesiyle kaleme almak elçilerin ifadesiyle sefaretnamenin yazılış sebebini teşkil eder. "Ol tarafların keyfiyetini" açıkça bildirmek, "kıssadan hisse" çıkartılmasına vesile olmak da sefaretnâmelerin kaleme alınmasının sebebi olarak gösterilmektedir¹².

Osmanlı Sefirleri sefaretnamelerinde görevleri sırasında yaşadıkları olayları doğrudan padişaha hitaben yazmışlardır. Coğrafya, tarih, mimari ve teknoloji hakkında bilgi veren bu metinlerde devlete ait gizli bilgi bulunmaz. Elçilik ile alakalı özel bilgiler şifreli mektuplarla İstanbul'a iletilir. Sefaretname türünde müellifin kendini temize çıkartma ve devleti iyi temsil ettiğini ispat çabasını görmek mümkündür.

9 BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e.), 646-31. Bu evrakta Seyyid Ali Efendi aracılığıyla gelen on kıta haritanın, on iki adet çiçek saksısı ve bir kıt'a defter ile padişaha arz edildiği belirtilmektedir.

10 Osman Nihat Bişgin, *Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefareti*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s. 23.

11 Yavuz Senemoğlu, *Vaka-i Cedid, Yayla İmamı Tarihi ve Yeni Olaylar*, Tercüman 1001 Eser, İstanbul 1975, s. 104.

12 Kemal Beydilli, "Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme" *Osmanlı Araştırmaları*, S. 30, İstanbul 2007, s. 90.

Bazı Osmanlı Elçilerinin iki sefaretname yazmış olmaları dikkat çeker. Örnek olarak Ebubekir Râtıb Efendi ve Abdürrahim Muhib Efendi verilebilir. Elçi olarak Viyana'ya giden (1791) Ebubekir Râtıb Efendi, Büyük Layiha olarak bilinen ve 490 sayfadan oluşan hacimli bir eserin müellifidir. Bu eser Kemal Beydilli nezaretinde Sema Arıkan tarafından doktora tezi olarak ele alınmıştır¹³. Küçük hacimli olan sefaretnamesi, Abdullah Uçman tarafından çalışılmış ve basılmıştır¹⁴. Abdürrahim Muhib Efendi ise Fransa Elçisi Seyyid Ali Efendi'nin halefleri arasındadır ve 1806-1811 yıllarında Paris Elçiliği yapmıştır¹⁵. Büyük sefaretnamesi muhtemelen bir elçinin yazmış olduğu en hacimli eserdir. Bu eser Bekir Günay tarafından Kemal Beydilli nezaretinde bir doktora tezi olarak işlenmiş, sonrasında kitaplaşmıştır¹⁶. Muhib Efendi'nin Küçük Sefaretnamesi ise, İbrahim Küreli tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır¹⁷. Çalışmamıza konu teşkil eden metnin Seyyid Ali Efendi'ye ait olduğunun tespit edilmiştir. Böylece Seyyid Ali Efendi'ye ait ikinci sefaretname ortaya çıkmış ve geleneğin eksik halkası tamamlanmıştır.

Seyyid Ali Efendi bilinen sefaretnamesini konu edinen birçok çalışma vardır¹⁸. Çalışmamızda konu edinilen Paris Risalesi ise benzer bir ilgiyi üzerine çekememiştir. Bunun temel sebebi bu eserin daha muhtasar olması ve bilindiği kadarıyla günümüze tek nüshasının ulaşmasıdır. Ali Efendi'nin muhtasaran kaleme aldığı bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Kısım No: 4890'da kayıtlı yazma eser içinde beraber ciltlenmiş üç ayrı risalenin ikincisini teşkil etmektedir. Birinci risâlenin Ahmet Resmî Efendi'nin marûf eseri olan "Hulâsatü'l-i'tibâr" olduğu kaydedilmiş olmakla beraber, yaptığımız incelemede bunun yanlış olduğu ve yazılı eserin Koca Sekbanbaşı Risalesi olarak bilinen "Hülâsatü'l-keâm fi reddi'l-avâm" isimli eser olduğu anlaşılmıştır. Üçüncü risâle ise, III. Selim devrinde Nizâm-ı Cedîd'e dair verilen lâyhalar arasında önemli bir yer tutmakta olan Tatarcık Abdullah Efendi'nin lâyihasıdır. Burada da müellifin ismi herhalde sehven "Tatarcık-zâde" şeklinde yazılmış bulunmaktadır. Seyyid Ali Efendi'nin risâlesi 16 varaktan oluşmaktadır (v. 24-40). Risâleye kapak ismi olarak "Muhib Efendi Paris'te iken bazı tahkikatı" ibaresi konulmuştur. Risalenin sonuna daha Muhib Abdürrahim imzası da bulunmaktadır. Müstensihin sözkonusu risaleyi, Paris'e üçüncü ikamet elçisi olarak gönderilen Abdürrahim Muhib Efendi'nin Küçük Sefaretnamesi ile karıştırmış olması muhtemeldir. Diğer

13 Sema Arıkan, *Nizam-ı Cedit'in Kaynaklarından Ebubekir Râtıb Efendi'nin Büyük Layihası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996.

14 Abdullah Uçman, *Ebubekir Râtıb Efendi'nin Nemçe Sefaretnamesi*, Kitabevi Yay., 2012.

15 Bu elçinin faaliyetlerine dair bk. Nihat Karaer, "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri," *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM)*, S. 30, Ankara 2010, s. 1-26.

16 Bekir Günay, *Paris'te Bir Osmanlı: Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2009.

17 İbrahim Küreli, *Abdurrahim Muhib Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (Küçük Sefaretname)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

18 Belkıs Altunış-Gürsoy "Seyyid Ali Efendi'nin Sefaretnamesi", *Erdem Dergisi* C XII, No. 36, Mayıs 2000, s. 711-845. Ahmed Refik, Elçi'yi tanıtan bir makale neşretmiştir. Bk. Ahmed Refik, "Moralı Ali Efendi'nin Paris Sefareti (1797-1802)", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, No. 19, İstanbul. Bu makaleyi takip eden sayılarda tefrika suretinde elçinin sefaretnamesini yayımlamıştır (1328/1912 yılının 20-23 nolu sayıları). Sefaretname, Ahmed İhsan Matbaası tarafından aynı tertip üzere 1329/1913'de basılmıştır.

bir yandan istinsaha kaynak teşkil eden metinden (hangi metin olduğu bilinmiyor) bu hatanın aynen aktarılmış olması imkân dahilindedir. Görüldüğü üzere aynı ciltte toplanan üç eserde de müstensih hatası mevcuttur. Hatanın neticesi olarak söz konusu Paris Risalesi Abdürrahim Muhib Efendi'ye isnad edilmiş ve bu müellifin ismi altında 1997 yılında yayınlanmıştır¹⁹.

Faik Reşit Unat'ın Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri isimli kitabında Abdürrahim Muhib Efendi'ye ayırdığı bölümün sonunda (s. 200) bu risâle, yine aynı şekilde Küçük Sefâretnâme'nin bir nüshası şeklinde tanıtılmaktadır. Büyük ihtimalle Unat da müstensih hatasıyla yanıltılmıştır. Çalışmamızın son kısmında transkribe edilmiş halini eklediğimiz söz konusu Paris Risalesi'ne ilaveten Ali Efendi'nin sefaretnamesi, Stéphane Yerasimos tarafından notlandırılmış ve Fransızca'ya çevrilmiştir.

Seyyid Ali Efendi'nin Bilinen Sefaretnamesinin Ana Hatları

Paris Risalesi'nin çevriyazısına geçmeden önce Seyyid Ali Efendi'nin bilinen Sefaretnamesi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Zira Paris Risalesi ile sefaretnamenin ortak konuları ve benzer üslupları vardır. Sefaretname daha ayrıntılı olduğundan kişi ve gözlemlere daha çok yer verilmiştir. Paris Risalesi ise ana hatlarıyla Fransa tarihine, Fransızların sosyal hayatlarına ve dönemin Fransa hükümet sistemine değinmektedir.

Damat İbrahim Paşa, 1720 yılında Paris'e sefaretle giden Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'den "Vesâit-i ümrân ve maârifine dahî lâıyıkıyla kesb-i ittilâ' ederek kâbil-i tatbik olanların tahrîrini" talep etmişti²⁰. Raporlarında Osmanlı Devleti'ne faydalı olabilecek konulara değinmeleri bu şekilde elçilerden istenmiştir. Günümüzde hâlâ zevkle okunan sefaretnamesinin altında bu talep vardır. Yirmi Sekiz Çelebi sefaretnamesiyle birçok halefine örnek olmuştur. Seyyid Ali Efendi de sefaretnamesinde diğer birçok elçi gibi Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin eserini örnek almıştır. Seyyid Ali Efendi'nin seleflerinden birine ait olan ve Raşid Tarihi içinde basılarak klasikleşen bu eseri okumamış olması beklenemezdi. Seyyid Ali Efendi, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin sefaretnamesinde belirttiği mekânda bir değişim tespit etmediği takdirde ilgili bölümü muhtasar ele almıştır. Ali Efendi'nin sefaretnamesi sıklıkla edilgen ifadelerle yazılmış ancak bazı yerlerde birinci tekil şahsa yer verilmiştir. Eserin padişaha arz edilmek üzere kalem alındığı ise sefaretnamede yer alan "kulunuz, çâker-i kemîne" gibi ifadelerden çıkarılabilir. Sefaretnamenin birçok yerinde Padişah ve devlet tasvir edilirken mutantan ifadeler kullanılması ise diğer bir ipucudur.

Seyyid Ali Efendi sefaretnamesinde Paris'e kadar olan deniz ve kara yolculuklarını tafsilatıyla anlatır. Deniz fırtınalı olduğunda mecburen sığındıkları limanları ve buralarda harcadıkları süreleri aktarır. Akdeniz'de Cezayirli korsan gemisi ile karşılaşp kendi gemilerine davet edilen kişiler yüzünden Marsilya'da kendisine uygulanan karantina süresinin uzamasına değinir. Karantina esnasında çok sıkıldığı ve bilhassa son günlerinde mizacının değiştiği yabancı bir kaynak marifetiyle bildirilmiştir²¹. Karantina uygulamasından memnun olmamasına rağmen bu meşakkate katlandığı sefaretname satırlarından anlaşılır.

19 İbrahim Küreli, "Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Risâlesi" *İlmî Araştırmalar*, S. 5, 1997, s. 177-197.

20 Enver Ziya Karal, "Tanzimattan Evvel Garplılaşıma Hareketleri", *Tanzimat I*, MEB Yayınları, İstanbul 1999, s. 19.

21 Maurice Herbet, *Moralî Esseyit Ali Efendi Fransa'da İlk Daimî Türk Elçisi (1797-1802)*, çev. Erol Üyepazarıcı, Pera Turizm Yay., İstanbul 1997, s. 18.

Seyyid Ali Efendi Marsilya'dan ayrıldıktan sonra Paris yolunda Toulon'a uğrar. Burada Tersane'den sorumlu Groignard'ın adını zikretmekten çekinmez. Ayrıca bu kişinin tavassutu ile Toulon tersanesinin bir krokisini çıkararak dönemin kaptanı Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya gönderdiğini de belirtir. Seyyid Ali'nin tersaneye yönelik çalışmalarının, ilerleyen yıllarda karşılıksız kalmadığı görülür. Seyyid Ali Efendi dönüşünde Tersane Emmini olarak görev alır. Bu görevi Mahmutpaşa Camii haziresinde yer alan ve kuvvetle muhtemel sadece kesik başının yer aldığı mezarının taşında da zikredilmiştir²².

Elçi Seyyid Ali Efendi'nin yukarıda bahsedilen Tersane çalışmalarında saray tarafından verilen emirlere uyduğu çıkarımı yapılabilir. Nitekim Abdürrahim Muhib Efendi'ye 1806 yılında Paris'e giderken bu kabil tavsiyeler verilmiştir. III. Selim bu elçiden "Fransa Devletinin suret-i idaresi, aldığı tedbirler, nizam-ı mülke tüm haller ve bilhassa donanmaya ilişkin kavaid-i mahsusa" hakkında peyderpey yazılar yazmasını öğütlemiştir. Onunla Fransa'da bulunan kimselelere (kişizade vb.) her türlü ilim yanında yabancı lisanlar öğrenmeyi tavsiye etmiş ve onları vakit öldürmekten menetmiştir²³.

Seyyid Ali Efendi Paris'e vardığında düzenlenen güven mektubu merasimini ayrıntılarıyla aktarır. Park ve bahçe eğlencelerine kendisinin davet edildiğini ve onun katılımı ile ücretlerin arttığına dikkat çeker. Paris'te ilgi odağı olmuştur. Katıldığı bazı piyesleri nakleder. Diplomatik icraatına hiç yer vermez. Yukarıda zikredilen Groignard dışında, tanıştığı Astronom Lalande, cenaze merasimine katıldığı General Hoche, Dış İşleri Bakanı Talleyrand Périgord gibi isimler sefaretnamede geçer. Elçi Seyyid Ali Efendi sefaretnamesinde zikretmese de Fransa ile müteakabiliyet esasına dayalı bir ticaret sistemi kurmak konusunda gayret göstermiştir. Ancak bu, Fransızların lehine olan kapitülasyonların kaldırılması anlamına geldiği için Fransa nezdinde kabul görmemiştir²⁴.

Paris Risalesi'nde Temas Edilen Konular

Seyyid Ali Efendi, Paris Risalesi'nde Cumhuriyet idaresindeki Fransa'da her ne kadar sıkı bir yönetim uygulanıyorsa da taşkınlığın, bozgunculuğun önüne geçilemediğini anlatır. Daha sonra Seyyid Ali Efendi nüfus, idarî bölünüş ve ziraî sistemleri hakkında kısa bilgiler vererek hazine ve mâliye bahsine geçmekte ve bütün bakanlıkların yıllık gelir ve giderleriyle ilgili ayrıntılı bilanço sunar. Askerin miktarı ve giyim kuşamı ile ilgili bir-iki cümleden sonra çarşı es-nâfı hakkında bilgiler veren Seyyid Ali Efendi; Paris'i, şehrin sadece park, bahçe ve görkemli binaları ile değil; ahâlîsinin yaşam tarzı, yiyip-içme ve eğlenme ve benzeri hususlarıyla tasvir eder. Kahve tüketimine düşkün olan Fransızlara bu âdetin Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi'nin sefaretinden miras kaldığını aktarır. Fransızların sağlıklarının korunmasını çok sayıda öğün yemelerine rağmen gece yarısını aşan eğlenceler boyunca hiç oturmamalarına ve çok hareket etmelerine bağlamaktadır. Paris nüfusunu 640.000 olarak bildiren elçi, sokaklarda kadın ve çocuklar sıklıkla bulunduğu için nüfusun aslında olduğundan daha kalabalık görüldüğünü belirtir²⁵.

22 Mezartaşı'nın resmi ve çevriyazısı için bk. Bişgin, *agt.*, s. 81.

23 Karal, "Tanzimattan Evvel Garplılaşıma Hareketleri", s. 26.

24 Küreli, *agt.*, s. 14.

25 Küreli, *agm.*, s. 181.

Seyyid Ali Efendi yolculuğunu (gidiş-dönüş) tafsilatıyla anlattığı ve birçok konuya değindiği esas sefaretnamesinin²⁶ yanında bu küçük sefaretnamesinde sadece Fransa tarihi, memur maaşları, eğlenceler, yemek adetleri, sosyal hayat ve Paris hakkında bilgilerle sınırlı tutmuştur. Eserin yazımında maksadın *Fransızların ahvalini kayıt altına almak* olduğu son satırlarda belli edilmiştir. İlginç bir şekilde Seyyid Ali Efendi Allah'a hamd ile bitirerek Zilkade 1213 tarihini düşüğü son kısmı müteakip bir bölüm daha ilave etmiştir. Bu kısımda, o sıralarda Paris'te bulunan Âmedî Gâlib Efendi ile katılmış oldukları bir dia-projeksiyonu yahut büyüülü fener gösterisini çağrıştıran bir temaşa meclisini tasvir eder. Felemenk asıllı bir ustanın kare şeklinde bir bina yaparak, koridorunun bir ucundaki yüklük kısmına işlemeli bir perde asıp, perdenin yanı başında bulunan üç kandil haricindeki diğer kandilleri söndürerek, içeriyi geceden karanlık hale getirdiğini, daha sonra Venedik San Marko Meydanı'nın görüntülerinin kandiller önüne tutularak perdeye düşüşünü anlatır. Bu esnada meydanın bina, sokak ve dikili taşlarıyla hakikaten karşılarında imiş gibi görüldüğünü kaydeder. Denizde gelip giden kayıklar ve kürekçilerinin hareketlerinin de perdeye yansıdığını ilave eder. Yine Fransa ile Almanya'yı birbirinden ayıran Ren nehri üzerindeki Maynz (Mainz) bölgesinin köprü ve kayıklarını, köprüden geçen süvarileri, top ve cephanelerini hatta bu geçiş esnasında çıkarmış oldukları seslerin bile gerçekçi bir şekilde canlandırıldığını; daha sonra köprü, atlı araba ve gemileriyle birlikte Amsterdam şehrini, İsviçre ve Alman dağlarını [Alpler], Ümit Burnu'nu bu perde üzerinde gösterildiğini betimler. Aynı yöntemle güneşin doğuşu ve batışını, ava çıkan avcılar ve denizdeki balıkçıları, fırtına esnasında deniz ve denizdeki gemilerin durumunu, gemilerin batma ve parçalanmaları halinde tayfaların kurtulmak için sarf ettikleri gayret ve heyecanı gözler önüne seren başka temaşa sahneleri de gösterilmiştir. Seyyid Ali Efendi, bütün bu görüntüleri karşısındaki hayret ve şaşkınlığını gizlemez. Bu gösteride görüntüler ışık yardımıyla bir perdeye aksettirilip hareketlendirilmekte ve görüntülere uygun seslendirme yapılmaktadır. Ancak yansıtılan görüntüler haricinde deniz ve gemi tasvirleri olarak iki boyutlu kağıttan mamul ürünler kullanılmış ve bunlar tellerle hareket ettirilmiştir²⁷.

Paris Risalesi Ekseninde Fransa Tarihçesi

Seyyid Ali Efendi, risâlenin giriş kısmında uzunca bir cümle kurmuştur: Devlet-i Aliyye'den sefâret hizmeti ile Fransa'ya gönderilirken, başkent Paris'in içinde ve dışında bulunan büyük binalar, sağlam köprüler ve tanık olunan görülmedik şeyler yanında önceden beri Fransa'da hüküm süren kralların karşılaştıkları ihtilâl, fitne ve fesâdı ne şekilde savuşturduklarına ilişkin kısa bilgiler aktarılmasını uygun bulduğu ifadeleriyle, risalesinin konu başlıklarını belirtmiştir. Bu satırlar bu işin kendisine havale edilmiş olduğu izlenimini vermektedir. Bir mukaddime yapmaya gerek görmeden risâlesine başlayan Seyyid Ali Efendi, daha sonra, Fransızların harp sanatını Karadeniz sahillerinden Avrupa'ya göç eden, vahşi tabiatlı bir kavim olarak nitelediği Gallar'dan öğrendiğini nakleder. Devamla, Roma İmparatorluğu'nun kuruluşuna değinen Ali Efendi, Hristiyanlara yapılan zulümleri, Roma şehrine yönelişi, yaşanan türlü entrikalar sonu-

26 Sefaretnamenin yazma nüshaları için bk. Süleymaniye Kütüphanesi - Reşid Efendi kitapları 630/5; Beyazıt Devlet Kütüphanesi V-3366; Milli Kütüphane - Yazmalar A 3967; Millet Kütüphanesi (Fatih) Ali Emiri Mütferrik 8142.

27 Yerasimos'a göre bu gösteri bir *lanterne magique* 'tir. Yerasimos, *age.*, s. 31. Büyülü fener olarak dilimize çevrilen bu sistemde fener ve mercekler sayesinde perde üstüne görüntü düşürülmektedir. Ancak Seyyid Ali Efendi'nin anlattıkları doğrultusunda iki boyutlu dekorlardan da istifade edildiği bilinmektedir.

cunda koca bir imparatorluğun Doğu ve Batı isimleri altında ikiye bölünüşünü anlatır. Daha sonra, M.S. 482'de Fransa'nın Roma'dan ayrılarak müstakil bir krallığa dönüşmesi, I. Clovis ve haleflerinin üç yüz iki sene süren hükümranlılığı hakkında bilgi verir.

Abbâsî halifelerinden Ebû Cafer Mansûr-ı Devânîkî (hd. 754-775) ile Charlemagne'ın Endülüs vesilesiyle ilişki içinde olduklarını, hediye teâtisinde bulunduklarını ve bu âdetin haleflerince de sürdürüldüğünü; Harun Reşid'in takdim ettiği çalar saatin Fransa'da çok büyük bir ilgi uyandırdığını dile getiren Seyyid Ali Efendi, söz konusu kralın, Mu'tasım-Billah Muhammed'in halifeliği (hd. 833-842) dönemine kadar yaşadığını belirtmektedir. [Halife Me'mûn (hd. 813-833) şeklinde ifadesi gerekirdi.]

Eski rejimin son kralı olan ve idam edilen XVI. Louis'in büyük ceddi Capet'in zamanında Fransa'nın sanayi ve çeşitli hünerler konusunda ilerlemeler kaydettiği, büyük binâlar yapıldığı, yol ve caddelerin genişletildiği ifade edilmektedir. Seyyid Ali Efendi daha sonra 650 yıllık bir atlama yapar ve Büyük Louis olarak anılan XIV. Louis'in dönemine (1643-1715) geçer. Sultan İbrahim ve Sultan II. Ahmed'in dönemlerine rastladığını belirttiği XVI. Louis döneminde Fransa'nın zayıflamaya başladığı tespitinde bulunur.

Fesadın yaygınlaşması ile ilgili olarak, saraylıların ve aristokratların sefâhate düşkün olduklarını, büyük paralar harcamak suretiyle saraylar, görkemli binalar yaptıklarını, hatta bunun için tefecilerden bile para aldıklarına değinen Seyyid Ali Efendi, Avusturya İmparatoru Joseph'in kız kardeşi olan Fransa Kraliçesi Marie Antoinette'in, Fransa'nın uçuruma sürüklenmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Seyyid Ali Efendi bu arada, düşünce ve eserleriyle Avrupa aydınlanmasında önemli bir yer tutan ünlü düşünürlerden J. J. Rousseau'ya göndermede bulunarak, kendisini halkı kıskırtan hainler arasında sayar. Rousseau ve Voltaire'i bozguncu zındıklar olarak gören devrin Osmanlı devlet ricâliyle aynı kanıyı paylaşır²⁸.

Comte d'Artois'nın başlattığı isyan hareketinin Duc d'Orléans'ın önderliğinde bir hareketle bastırıldığını, bu sırada kralın Paris dışında avda bulunmasının hayret uyandıran bir olay olduğunu, bu nedenle filozof ve vekillerden oluşan bir meclisin yeni bir kanun hazırladığını ve Fransız Krallığı adı altında yeni bir krallık ihdas edildiğini belirtmektedir. Daha sonra cumhuriyet sistemine geçilirken Jakobenlerin davranışlarını, kral, kraliçenin katledilişini hikâye etmektedir. Cumhuriyetle birlikte beş müdürlük (Directoire) ve bunlara yardımcı olmak için yedi nezaretin ihdas edildiğini belirten Seyyid Ali Efendi, müdiran-ı hamse olarak isimlendirdiği hükümet sisteminin çalışmasına dair bilgiler vermiştir.

Seyyid Ali Efendi'den (eşzamanlı Avrupa'ya gönderilen diğer elçiler gibi) ana görevleri olan diplomasi faaliyetlerinin yanında Avrupa kültürü ve bilimini iyice gözlemleyerek kanaatlerini

28 Seyyid Ali, Paris Risalesinde Voltaire için ihânet-guster ve Rousseau için bed-hû ibarelerini kullanmıştır. Sefaretnameinde ise Voltaire için mahud, mel'un ve duzah-makrun (cehennemlik olasıca) kelimelerini uygun görmüştür. Voltaire'in *Zaire* isimli oyunu izleyen Seyyid Ali, bu piyesin her fırsatta İslamiyete saldırmaya çalışan bir adamın kurgusundan başka bir şey olmadığını belirtmiş ve Voltaire'e güttüğü nefret hislerini açıkça ifade etmiştir. "...ve ol dahi meydanda hayattan bî-nevâ olmuş diyerek ma'hûd ve mel'un Volter-i düzah-makrûn..." "... mel'un-ı merkûmun millet-i İslamiyyeye her ne tarîk ile mümkün ise iksâr-ı adâvet u düşmenî zımnında..." Bk. Seyyid Ali Efendi, *Sefaretnâme-i Ali Efendi El-Morevî*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi V, 3366, 34a. Seyyid Ali Efendi'nin Rousseau'yu "Russu nâm bed-hû", Voltaire'i "Volter nâm ihânet-guster" şeklindeki nitelemesi için bk. Risalenin çevriyazısı ve Küreli, agm., s. 187.

devletine aktarması beklenirdi. Kaleme aldığı ve aşağıda Latin harflerine çevirisi sunulan bu risalesiyle muhtemelen söz konusu ikincil vazifesini yerine getirmişti. Böylece farkında olmadan Fransız İhtilâli'ne dair eser bırakan ilk Türk olmuştu²⁹.

Yazar Katkıları

Çalışmanın Tasarlanması	Yazar-1 (%80) - Yazar-2 (%20)
Veri Toplanması	Yazar-1 (%80) - Yazar-2 (%20)
Veri Analizi	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Makale Gönderimi ve Revizyonu	Yazar-1 (%40) - Yazar-2 (%60)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

²⁹ Yerasimos, *age.*, s. 28.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS.NMH.d), 9-363.

Hatt-ı Hümayûnlar (HAT), 267/15594

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e), 646-31.

Yazma Sefaretname Nüshaları

Süleymaniye Kütüphanesi: Reşid Efendi kitapları 630/5.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi: Veliyüddin Efendi (V) 3366.

Milli Kütüphane: Yazmalar A 3967.

Millet Kütüphanesi (Fatih): Ali Emiri Müteferrik 8142.

Süleymaniye Kütüphanesi: Hacı Mahmud Efendi Kısmı (Yahya Efendi Kütüphanesinden devredilen): No: 4890 (v. 24-40).

Araştırma ve İnceleme Eserler

Altunış - Gürsoy, Belkıs, “Seyyid Ali Efendi'nin Sefaretnamesi”, *Erdem Dergisi*, C XII, No. 36, Mayıs 2000, s. 711-845.

Arıkan, Sema, *Nizam-ı Cedit'in Kaynaklarından Ebubekir Ratıb Efendi'nin Büyük Layihası*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996.

Beydilli, Kemal, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 30, İstanbul, 2007, s.75-95.

Bişgin, Osman Nihat, *Seyyid Ali Efendi'nin Fransa Sefareti*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Bişgin, Osman Nihat, “The Embassy of Seyyid Ali Efendi to France (1797–1802): The Impressions of an Ottoman Diplomat on European Culture through his Sefâretnâme”, *Gender And Diplomacy Women and Men in European Embassies*, Don Juan Archiv, Viyana, 2021.

Günay, Bekir, *Paris'te bir Osmanlı: Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2009.

Herbette, Maurice, *Fransa'da İlk Daimî Türk Elçisi, Moralı Esseyit Ali Efendi (1797-1802)*, çev. Erol Üyepazarcı, Pera Turizm Yay., İstanbul 1997.

Karaer, Nihat, “Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkileri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM)*, S. 30, Ankara 2010, s. 1-26.

Karaer, Nihat, “Paris'te ilk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı-Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM)*, S. 28, Ankara 2010, s. 65-85.

Karaer, Nihat, “Fransa'da İlk İkamet Elçiliğinin Kurulması Çalışmaları ve İlk İkamet Elçimiz Seyyid Ali Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1797-1802) Sürecinde Osmanlı- Fransız Diplomasi İlişkileri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C XXX/S. 51, Ankara 2012, s. 63-92.

Karal, Enver Ziya, “Tanzimattan Evvel Garplılaşıma Hareketleri”, *Tanzimat I*, Maarif Matbaası, İstanbul 1940.

Karal, Enver Ziya, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1938.

Küreli, İbrahim, *Abdurrahim Muhib Efendi’nin Fransa Sefaretnamesi (Küçük Sefaretname)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

Küreli, İbrahim, “Abdurrahim Muhib Efendi’nin Paris Risâlesi”, *İlmî Araştırmalar*, S. 5, 1997, s. 177-197.

Senemoğlu, Yavuz, *Vaka-i Cedid, Yayla İmamı Tarihi ve Yeni Olaylar*, Tercüman 1001 Eser, İstanbul 1975.

Uçman, Abdullah, *Ebubekir Râtib Efendi’nin Nemçe Sefaretnamesi*, Kitabevi Yay., 2012.

Unat, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, TTK, 1992.

Yerasimos, Stéphane, *Deux Ottomans à Paris, Sous le Directoire et L’Empire Relations d’Ambassade*, Sindbad Actes Sud, 1998.

İnternet Kaynakları

Breguet, Emmanuel, “Breguet Firması’nın Osmanlı İmparatorluğu ile İlişkisi”, *Breguet ve Osmanlı İmparatorluğu Sergi Kataloğu*, Kültür Bakanlığı, 2010. <https://tektaswatchesandjewellery.com.tr/publications/breguet>. Son Erişim Tarihi: 01.08.2022.

Çuluk, Sinan; “18. Yüzyılın Son Diplomasi Skandalı, Büyükelçi uyardı ama ‘eşek herif’ olmaktan yine de kurtulamadı”, *# tarih*, S. 40. <https://tarihdergi.com/18-yuzyilin-son-diplomasi-skandalı/>. Son Erişim Tarihi: 01.08.2022.

PARİS RİSALESİ'NİN ÇEVİRİYAZISI

Bismillâhırrahmânırrahîm

[1b]

Elhamdü lillâhi vahdehû ve's-salâtü ve's-selâmü alâ men lâ nebiyyun ba'de[hu]. Bu fakîr-i kesîrî't-taksîr iki yüz on bir senesi evâhîrinde cânib-i Devlet-i Aliyye'den hıdmet-i sefâret ile France'ye me'mûr ve tesyâr buyurulub France cumhûrunun makarr-ı hükûmeti olan Paris şehrinde müddet-i ikâmet ve hengâm-ı meksde şehir-i mezkûra dâhil ve hâricinde kâ'in eb-niye-i cesîme ve cüsûr-ı metîne ve sâyir acâ'ibât-ı nâdire müşâhedesine mebnî mukaddemâ France'de hükûmrân olan kralların miknet u yesârından nümûne ve yâdigârûnun üç yüz on bir sene mümted ve pâydar olan devlet ser-zede-i zuhûr olan âsâr-ı ihtilâl ve fesâd ve muhâceme-i erâzil ve eşhâs sebebiyle ne vechile bergeşte vü berbâd olduğu ve mûkız-ı fitne vü fesâd olan esbâb-ı zâhiriyyeden ba'zı gûne tahsîl-i vukûf olanlarının muhtasarca kaleme alınması tasvîb olunub ancak bir mukaddemededen lâ-büd olduğuna binâ'en France'de krallığın zuhûr ve hudûsünden bed' ve şurû olunmak müveccih görülmüşdür. Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm teşrîfî zühd-vücûd buyurmazdan mukaddem evâhîr-i ahvâl-i Benî-İsrâ'iliye'de ma'mûre-i dünyâ mil-l-i mûte'addide-i küffâr-ı dalâlet-şi'âr istilâsından olub Avrupa vilâyeti takım takım kefare tarafından mazbût iken France memleketi şöretiyle ma'rûf olan vilâyetlere dahi Gal nâmında mânend-i hayvân bir kavm îtân ve ol hengâm-ı nâ-fercâmda Bahr-i Siyâh sâhilinde mütemekkin olan kabâyil-i küffâr-ı dûzah-karârdan sûret-i husûsîde³⁰ katı vâfir üç yüz kâfir san'at-i harb ü rezmd ekefere-i sâ'ireden mâhir olmalarıyla Firenk lakabıyla şöret urur etrâf u encâ ve bî-muhâbâ nehb-i emvâl tarİKasıyla rû-be-sahrâ ve memâlik-i Lehiyye âteş-zen-i fenâ vü ta'addî Nemçelü vilâyetine duhûl ve bî-tekellûf zabt u istilâ ve ekserîsi ol havâlîde ihtiyâr-ı sükûn ve îvâ edüb onlardan birazı dahi France vilâyetine gelüb ikâmet ve karâr ve France'lü behâyim gibi bir kavm-i nâ-fehm ü iz'ân olduklarından mârru'z-zikr firenklerden harb ve darb san'atını ta'allüm ve tahsîl ve kesret-i ihtilâl hasebiyle kavm-i vâhid olmalarıyla France'lünün kadîmî

[2a]

şöreti olan Gallık mahv u mûlgâ firenk ta'bîriyle şöret-simât oldular. Bir vakitden sonra Roma çâsârı 'unvânıyla zuhûr eden Românîler devleti kuvvet u miknet-i külliyye mâlik ve Avrupa diyârından olan memâlik-i Nemçe ve İtalya ve Felemenk ve France ve İspanya ve diyâr-ı Afrikıyyenin Bahr-i Sefîd tarafında olan vilâyetlerini ba'de'z-zabt memâlik-i merkûmeyî eyâlet eyâlet tefrik ve çâsâr tarafından nasb olunan müdür ma'ıyyetine ol eyâletin söz sâhiblerinden bir kimesne intihâb ve a'yân nasb edüb müdire terfîk ile taht-ı nizâma rabt u tensîk olagelmışdi. Mürûr-ı dühûr u ezmân ile her tarafın i'nâtlarına servet u yesâr-ı âşikâr ve mesfûrlar dahi sâ'ir nâsdan müstesnâ ve mümtâz olmak zu'muyle tedârük-i emlâk u akâra sâlik ve refte refte maksad ve merâmlarına nâ'iliyet ile her biri kuvvet-i mâliyyeye mâlik olmuşdu. Roma çâsârları set-ber-set bî-îmân ve tesvîlât-ı şeytânîyyeye mutâba'at ile tuğyân idüp müddet-i hükûmetleri ümîd-i medîd ve ahd-i ba'id ise de vakit vakit beynlerinde vukû'-yâfte olan nifâk ve ihtilâl ve fiten-i adîde u şikâk sebepleriyle katl-i nüfûs ve sefk-i dimâda isrâf ve mütehâyyiz u mütemeyyiz olan ricâlin fukarâsıyla hey'et-i devlet gâh bi'l-isti'mâl-i çâsârlık

30 Metinde "sûret-i lüsûsîde" şeklinde geçmektedir.

ve gâh hücum-ı nâs ile cumhûriyete tasliyet ile ol havâlî vîrân ve âhir-i kâr imparatorluk ün-vânını i'lân eyledikleri hengâm-ı zulmette Hazret-i Îsâ salevâtü'llâhi 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyh, şeref-zuhûr olup âlem-i sûret-i dîgerde rû-nümâ ve arâzî-i mukaddesede tevhîd-i merâhil ve i'lâ-yı zâhir u a'yân ve gerdenkeş-i 'ısyân olan usât u bugât kefare-yi serâsime ve hayrân ve husûsen cihân-girlik iddi'âsıyla mülûk-i kefareye rûchân zu'munda olan Roma imparatoruna mûcib-i vahşet-i firâvân olmuş iken reh-nümûnu idbâr ve karîbi-i İblis muhîl fitne-kâr ile kelimât-ı kurenâ-yı gavâyet-şî'âra meyl ve rûkûn tarîka-i küfr u dalâlet-nümûn izhârına meftûn olup ba'dehû havza-i hükûmet ber-mazarratında mütemekkin ahâlîden kendi ihtiyâr ve rızâ-sıyla tevhîd-i Bârî'yi ikrâr ve kabûl-i

[2b]

dîn-i Mesîhiyyede pâydar olanlara bî-hadd u şümâr cevri u ezâ birle merâsim-i zamîme-i ferââtine li müceddedin ikâ, âdemleriyle nüfûs-ı kesire telef ve ifnâ ve ahâlî dahi muhâfaza-i nefsi zımnında mezheb ve âyini ketm u ihfâ ve bu takrîb zulm u asefden halâs ve rehâ ve zuhûr-ı müreccah terakkub ve bînâ idiler. Nâmı sûr-ı İstanbul olan Kostantiniyye'nin aslı Françelü olup Roma İmparatoru hademesinden ma'dûd Françe eyâletinin âvâresine me'mûr olduğu vakitlerde Roma imparatoru Mîlâd tarihinden olan üç yüz altı senesinde bilâ-vâris mürd u helâk olmak mülâbesesiyle mersûm Kostantin'e mahlûl olan Roma İmparatorluğu'nun tahsîli vesâ'iline bezli-i nakdîne-i efkâr ve mâyedâr-ı miknet u yesâr ise dahi hâricden imparator ve kral olmak müşkiline ve mu'âvenet-i âmmeye muhtâc idüğü âşikâr olduğunu tedebbür ve teyakkun etmeğin hâlik Roma İmparatoru ve eslâfından ahâlî-yi memleket dilgîr ve mütenefîr ve mûmânâ'at-ı mutâba'at eyleyen Mesîhiyyeden dilteng ve mütefeccir olmalarıyla verâ-i perde-i hafâda fırsat-bîn olan nasârânın celb u te'lîfleriyle merâm u maksûdu hâsıl olacağı nakş-i süveydâ-yı zamîrî olmuş ise de ahâlîyi te'mîn ve te'lîf mutlakan bi'n-nefs tenassura mütevakkıf olmağla Françe müdürü iken âyîn-i nasârâyı ihtiyâr ile ıyâl ve eşlerini memnûn ve minnetdâr edüb tâ'ife-i merkûmeden bi'l ittifâk mersûma küllî mu'âvenet ve imdâd ve mersûm Françe'de iken imparatorluğuyla dilşâd olmuş idi. Bir müddet mürûrundan sonra asâkir-i külliye cem' u istishâb ve dilîriyye-i azîme ile Roma şehrine teveccüh ve mesned-i imparatorîye ku'ûd ile kâmyâb oldu. Lâkin mersûm imparatorlar hânedânından olmayub hâricden zor-ı bâzû-yı tagallüb ile zuhûru Roma'da erbâb-ı hayırdan olan ricâlin menfûru olup şürûr-ı hassâd ve bed-hâhân-ı bî-iştibâh derkâr ve eslâfı Roma imparatorları gibi şehir-i merkûmda ihtiyâr-ı ârâm u ikâmeti encâm-kâr-i hudûs-i fiten u âşûb ile rahnedâr olacağını tefekkür ve

[3a]

teyakkun ve avâkıb-ı hâli endîşe u tefattun itmeğin ve diyâr-ı Leh taraflarında ba'zı gûne nizâm olmak bahânesi îrâd ve şehir-i merkûmdan nakl-i kâr u bâr ve Nemçe ve Eflâk memâlikini geşt ü güzâr ve ba'zı şehir u âsâr-ı yâdigâr iderek Rumeli tarafına kadem-nihâd olup fimâ-ba'd Roma şehrine avdetden me'yûs ve nâ-ümîd olmağla cây-ı ârâm olacak bir mahall-i zîbâ arzûsuyla tıbk-ı beyâbân u sahârâ ve İstanbul'un mevki'ine vusûlünde âsâr-ı binâ nâ-yâb u ma'dûm ancak sarây-ı cennet-pîrâ-yı hümayûn olan mahall-i dil-küşâde ba'zı gûne mahâzin ve büyütdan ibâret Vizantiyo³¹ nâmıyla bir sagîr kasaba olup ancak kazâ-yı İstanbul bir cây-ı gâm-zedâ ve meskân-ı letâfet-ihtivâ ve husûsen bahrinin iltikâsıyla ceyyidü'l-hevâ ve

31 Vizantiyo ifadesi ile Bizantion, günümüzde İstanbul'un Sultanahmet civarı kastedilmektedir.

ferâh-intimâ olmak mülâbesesiyle mersûm mertebe-i mübâlağada pesend u tahsîn edüb tarh-ı benâna ez-dil u cân arzû-mend u hâhân olub ancak yalnız kendü re'y ve tedbîriyle mahall-i merkûmu ihtiyâr ve binâ ve âsâr-ı ihtirâ hâric-i uhde-i nüfûz ve i'tibârı olmak mülâhazasıyle şeyâtîn-i ins olan tâ'ife-i dehâ-bînden istifsâr ve zümre-i mezmûn-ı mezbûreden sâhte ve perdâhte rü'yâlar inşâdı ile Nasârâ kavmini binâ-yı şehre tergîb ve igrâ eylemelerinden nâşi amele ve binâ tedârikine kıyâm ve İstanbul sûrunun binâsına bi'l-ittihâd ikdâm-ı tâmm u hâhişî üzre binâsı karîn-i hitâm oldukda milâd târîhinden olan üçyüzyirmisekiz senesinde Roma devletini Kostantiniyye'ye nakl u bast kâlîçe-i ikâmet ile Roma şehrini külliyyen ferâmûş ve terk eylemişdi. Bundan sonra mersûm ve ahlâfî imparatorluk ünvânıyla İstanbul'da karâr ve zîr-i zabtlarında olan Rumeli ve Nemçe ve İtalya ve Françe ve İspanya ve Cezâ'ir-i Bahr-i Sefid ve Anadolu'da dahi bir tarafı Bağdâd'a ve bir tarafı Mısır ve Şâm'a muntehî olan memâlik idâresiyle güzêrânde-i evkât oldular. Ba'de bu'din imparatorlardan biri hâl-i hayâtında memâlik-i merkûmeyi "şarkıyye" ve "garbiyye" nâmıyla tefrîk ve tahrik ve birer oğluna ihâle ve tefvîz ve ba'de-helâkihi mesfûrların biri İstanbul'da ve diğeri Roma'da

[3b]

mekân-ı imparatorîde mekîn olub ancak galebe-i hıkd u hased sebebiyle beynlerinde zuhûr-ı nefsâniyet ve refte refte evlâd u ahlâflarına sirâyet ile iktisâb-ı şiddet itmekle aceze ve zîr u sitân olan re'âyâyâ mûcib-i keder ve zucret olduğundan gayrı, mürûr-ı zamân ile kuvvetlerine dahi kesir u fûtûr îrâs ve zuhûruna binâ'en ba'zı memâlikde zorba ve hâricîler peydâ olup ez-cümle Françe ve İspanya vilâyetinde a'yâniyet ünvânıyla emlâk u akâr tedârîki ve vücûh-ı sâ'ire ile dest-mâye-i vüs'at u yesâr tahsil edenlerden her biri kanlı servet ile imparator ve emsâline akrân ve misil zu'muna zâhib olmalarıyla İspanya müte'ayyinleri def'aten fekk-i rakabe-i itâ'at ve her biri birer eyâlet zabt idüb Françe'de dahi müdür ma'ıyyetinde olan Kluv³² nâm a'yân kesret-i a'vân u ensâr ve vefret-i mâl u yesâr mu'âvenetiyle milâd târîhinden olan dört yüz seksen iki senesinde Roma imparatoru itâ'atından gerden-keş ve tahallûf ve ittifâk-ı ahâlî müstakilce ruva³³ ya'nî kral olmağla Françe'de ibtidâ kral olanların evvelidir. Mersûm sâ'ir Françe eyâletleri ahâlîlerini dahi celb u zabt u teshîre mübâderet ve krallık sûretlerine iktizâ-yı vakt u hâl ile tanzîme himmet etmiş idi. Mersûmdan sonra ahlâfî üç yüz iki sene yalnız Françe'de hükûmrân ve ba'dehû Avrupa'da meşhûr olan Şarlman³⁴ nâm imparatorun ceddi Pepen³⁵ nâm a'yân zuhûr ve ittifâk-ı âmmeye ile Kluv'un neslinden olan kral hal' u def' ve mesfûr Pepen, câ-nişîn-i krâlî ile mesrûr olub yedi yüz elli bir târîhinde makâmında mekîn ve biraz vakitden sonra ahfâdından mârru'z-zikr Şarlman yedi yüz altmış altı senesinde makâm-ı mevrûsesine ku'ûd murâd eylediğinde mersûma muhâlefet edenler Paris'de mevcûd bulunmalarıyla mersûm asker ile Paris'i muhâsara idüb mukâbele olarak muhâsaranın vakti mümted ve mahsûrlara muzâyaka-i külliyyeden fûtûr gelmekle mersûmun galebesine sebep olub zikr olunan muhâsarada

32 Clovis I (hd. 482-511); Fransa'nın ilk Hristiyan kralı.

33 Fr. Roi.

34 Charlemagne. (hd. 768 -814).

35 Pépin. (hd.751 -768).

[4a]

çekilen mihen ü meşâk elyevm zebân-zed-i havâss u avâmdır. Ba‘zı mevâni‘-i kavî-çehre per-endâz-ı zuhûr olmağla nîrûy-ı gayret u himmet ve ibrâz-ı dest-bürd u şiddet ile mevâni‘ ve rukebâyı def‘ u izâle ve mesned-i krâliye ku‘ûd eyledi. Mersûm hadd-i zâtında mütehevvir ve bâlâ-pervâz olduğundan Françe Krallığı’na ‘adem-i kanâ‘at ve İspanya ve Portugal ve Roma ve İtalya ve Nemçe ve Felemenk memâlikine zafer-yâb ve Roma İmparatorluğu ünvânını dahi iktisâb eyledi. İstitrâd: ³⁶ Târîh-i hicriyenin yüz elli sekiz senesinde hulefâ-yı Abbâsiyyeden Ebû Ca‘fer Mansûr-ı Devânîkî mesned-ârâ-yı hilâfet olup mersûm Şarlman dahi imparatorluk ile işihâr ve zuhûr etmekle Endülüs vesîlesiyle halîfe-i müşârun-ileyh ve hilâfî olan hulefâ ile iktisâb-ı âşinâyî ve ülfet ve birbirlerine ihdâ-yı tuhaf u nevâdir ile izhâr-ı miknet ve te‘kîd-i muhabbet edip hattâ Hârûnû’r-Reşîd merhûm evân-ı hilâfetinde mersûma bir kıt‘a çalar sâ‘at ihdâ eylediği ve ol vakte kadar Françe’de bu makûle bir tuhaf meşhûr olmadığından herkese mûcib-i hayret olduğu târîh-i efrenciyede mestûrdur. Mersûm dirâz-ömr olmağla Mu‘tasım Billâh Muhammed’in hilâfeti vaktine dek mu‘ammer olmuşdur. Ba‘de helâk müddet-i medîde Roma İmparatorluğu ahlâfında müstekirr u pâydar olmuş iken ahlâfından olan imparatorun biri hâl-i hayâtında İspanya Krallığı’nı bir oğluna ve Roma İmparatorluğu’nu bir oğluna tevcih ve tefvîz ve her birini cây-i hükûmetine temkîn ve tahsîs edüb helâkinden sonra mesfûrlar keyfemâ-yeşâ’ memleketlerine mutasarrıf oldular. Lâkin âdet-i dehrden olan adâvet-i cibilliyeye beynlerinde peydâ olub ahlâflarına dahi mevrûs olmağla birbirlerinin zevâl-i mülk ve devletine bâdî oldukları meşhûrdur. Her ne hâl ise mersûmun ahlâfî dahi iki yüz otuz altı sene vâdî-i kâmrânîde revân ve âher kâr-ı inkırâz ile bu def‘a maktûl Kral Onaltıncı Luiz’in cediti Capet ³⁷ nâm a‘yân ol vakitte cümleden ziyâde sâhib-i nâm ve ünvân olduğundan bi‘l-ittifâk dokuz yüz seksen yedi târihinde mersûm krallık ile kâmrân olub mersûm ve ahlâf-ı Françe ahâlîlerini terbiye ve sanâyi‘ ve hünere teşvîk u igrâ ile fenn-i hünere zî-behre ve şehri Paris ve sâ’ir mahallerde ebniye-i cesîmeler binâ

[4b]

ve tarîk ve câddeleri tevsî‘ ve hemvâre iderek Françe’yi ma‘mûr ve zabt ve idâre-i masârif ile binâ-yı hânümân-ı devleti takviyede sa‘y-i nâ-mahsûr ederler idi. Ahlâfından bin altı yüz kırk üç senesinde câ-nişîn olan Büyük Luiz nâm kral müddet ü zamânında fûnûn u hünere revâcdâr ve evvelkilerden ziyâde sanâyi‘-i acîbe ihtirâ’ıyle Françelü’yü mâyedâr işhâd edüb imâret-i memleketden resîde-i hadd ü kemâl olmağla mersûm gâyet mütehevvir ve cesûr olub kuvvet u yesâr ve asker u ricâl-i bisyâra i‘tinâ ile bidâyet-i zuhûrundan ateh ü herîmine dek İspanya ve Nemçe ve İngiltere velhâsıl Avrupa düveliyle mütemâdî berren ve bahran iltizâm-ı kârzâr ve imtidâd-ı harb u rezm müstelzim-i masârif-i bî-şûmâr ve harâbî-i vilâyet ü diyâr olduğuna binâ’en Françe devletinin kuvvetine îrâs-ı tedennî ve noksâna bâ’is olmuşdur. İstitrâd: Kral-ı mersûm sandâlî-nişîn-i krâlî olduğunda ecdâd-ı izâm-ı merâhim-ibtisâm-ı hazret-i şâhânedan merhûm ve mağfûrunleh Sultân İbrâhîm Hân tâbe serâhu hazretlerinin zîver-ârây-ı taht-ı devlet ü ikbâl olub fîmâba’d yetmiş iki sene krallığı pâydar ve devr-i bî-cevr-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis tâbe serâhu zamân-ı zafer-ünvânlarından olan bin yüz yirmi yedi senesi mürd ü helâk olmuşdur. Berminvâl-i muharrer tehevvir-i nâgehîr ile kuvây-ı devlete za‘af ve fûtûr

³⁶ Metinde “İstitrât”.

³⁷ Metinde “Katpek”.

âriz ve zuhûr etmiş iken mersûmun helâkinden sonra câ-nişîn olan ahlâfı dahi hevâ vü hevese mutâba'at ve umûr-ı devlete ve mesâlih-i âmmeye müşâreket ve müdâhaleleri sitem-i helâhil hükmünde olan tâ'ife-i nisvâna izhâr-ı müsîl ü ruhsat ve recâ ve şefâ'atlerine ve umûr-ı devlet-den olan mültemesâtlarının is'âfına mübâderet ve ruhbân tâ'ifesine dahi irâ'e-i mezîd-ruhsat birle bir taraftan nisvân-ı bî-iz'ân ve bir taraftan ruhbânân-ı hıyânet-nişân merâhimesiyle rû-nümûd olan ahvâl ve girdâr-ı nâ-şâyesteden başka bu kadar eşhâsı iltizâm-ı mâlâ-yülzem vâdîleriyle tatyîb ü âmâl ü emniyyeleri husûliyle taltîf ve te'lîf, havsala-i iktidârdan hâric olduğunu 'adem-i derk ve iz'ân ve her bir kral eslâfı isrine iktifâya şitâbân olmağla

[5a]

bu bâbda ihtiyâr olunan tekellüfât-ı abesiyye kâl u kaleme gelmeyecek mertebelerden efzûn-ı masârif-i peyâpey ile binâ-yı devleti harâb ve kralların şeref ü terefleri ricâl ü kibârına sirâyet ederek her biri hâline göre isrâfâta müsâra'at eyledikleri ve krallar irâd ve masârif-i devletden bîhaber zevk u safâ ile vakit-güzer ve kâffe-i umûru başvekîl olanlara tefvîz ve ihâlede musırr olmalarıyla devleti iz'âf ve berbâd eyledikleri bî-iştibâhdır. Françe kralları sâlifü'z-zikr Capet zuhûrundan olan dokuz yüz seksen yedi senesi târîhinde bin yedi yüz doksan üçle sene-i hicriyeden olan bin iki yüz üç senesinde sekiz yüz beş sene bi't-tûl ve'l-arz hükümrân olan krallık rû-nümûn olan nakş-i garîbü't-timsâl muhâcemesiyle karîn-i izmihlâl ve inkırâz olub ba'dehû suver-i gûnâgûn ve eşkâl-i bukaletun misillü zuhûrât-ı acîbe ve vukû'ât-ı garîbe yüz göstermiştir. İki bin sene mukaddem Roma devletinde vukû' bulan cumhûriyete takayyüd ve Françe devletini dahi bu mukaddemâta temhîd eylediler. Esbâb-ı zuhûr-ı fiten envâ'-ı mûte'addideden neş'et etmiş olmağla ziyâde meşhûr ve mûte'ârif olanları ihtiyâr olundu. Der-beyân-ı zuhûr-ı fesâd: Françelü'nün bidâyet-i zuhûrunda a'yânlık ünvânını kesb edenlerin herbiri emlâk-i müntefi' bahâ ve akârât-ı kesîretü'l-cedevîyi ber-vech-i mülkiyet zabt ve hânümânına hasr idüb ba'de hâzâ krallık ünvânı zuhûrundan sonra krallardan evlâd ü iyâl ve ahibbâ ve etrâfını mürüvvet ile behredâr etmek irâdesiyle emlâk ve ziyâ'ı ber-takrîb ve ba'zan ırs ile zabt ve anlar dahi evlâd ve ahfâdlarına hasr ve celis ider olup zamânlarında mu'teber dutulan kâ'ide-i darra mücebince ol makûle emlâk ve akâr birden beyne'n-nâs devr ve mütedâvil olmak emr-i mûte'assir idüğü âşikârdır. Zikrolunan kâ'ide budur ki, emlâk ve akâr ashâbından biri mürd ü helâk oldukda faraza beş evlâdı bulunur ise mesfûrun hânedânını teşettüt ve perişânlıktan sıyânet zu'muyle hâne ve emlâk ve akârın ancak büyük bulunan veledine i'tâ ve dîgerleri mah-rûm ve bî-nevâ olub zükûrdan olur ise tarîka-i zemîme-i ruhbâniyeti veyâhûd Malta kavaliri³⁸ veyâhûd kral-zâde hizmetkârlığını

[5b]

ihtiyâr ile tahsîli sedd-i ramak ider. İnâsdan olur ise anlar dahi kızlar menâşîrine varub üftân ü hîzân güzârende-i evân olurlar idi. Binâberîn karındaşları mütereffih ve memnûn ve bundan iflâs ile derbeder ve zebûn olmalarıyla ve Françe kralları ruhbân tâ'ifesine fart-ı rağbet ve Roma papalarına dahi mezîd-i itâ'at ve inkıyâdlarından nâşî vakf nâmıyle Françe memâlikinin rub'u mikdârı kenîsâlarda merbût ve mahbûs ve imtiyâzât-ı adîde ile nemâsından mah-rûm ve me'yûs olması vâridât-ı hazînenin kesr ü noksânına bâdî olduğudur. Ve sonradan gelen ashâbı

38 La Cavalerie de Malte: Malta Şövalyeliği.

hired ve isti'dâd-ı emlâk u akâr, değil bir hâneye mâlik olmak “es‘abün min hartin ilkitâd”³⁹ meselince hâlete istihâlede asîr ve her ne kadar erbâb-ı hüner ve liyâkatden olsa mâdemki kişi-zâdeler neslinden olmaya, tahsîl-i pâye ve ünvân ve nâ’il-i servet u sâ mân ile kâmrân olmak nâ-mutasavver olmağla bu makûleler zikrolunan mağdûr kişi-zâdeler ile hemderd u hemhâl olduklarına binâ’ en elden ve dilden ve kalemden geldiği mertebe Françe devletine bedhâh ve türlü türlü resâ’il mücibetü’l-fâd tahrîr ve neşr ile avâm-ı nâsa ta’lîm-i fitnede üstâd olduklarıdır. Halbuki bu makûle resâ’il u akvâl kralların manzûr ve ma’lûmları oldukça fart-ı gaffet ve tesâmühden nâşi ta’bîrât-ı râyika ve tedbîrât-ı fâ’ikalarına anlar dahi âferîn-hân olurlar imiş. Ber-minvâl-i muharrer Françe memâlikinin bir mikdârı kenîselerde ve kusûru kral ve kişi-zâdegânda mahbûs ve bunlar dahi ifrât mertebe sefâhete münhemik ve me’nûs ve kral olanlar dahi yemîn ü yesâr ve hâl-i avâkıba ‘adem-i tedebbür ü efkâr ile telefât-ı külliyyeden olan ebniye-i cesîme inşâsı ve dil-rubûde oldukları eşhâsa bî-ma’nâ külliyyetlü masârif ile saraylar ve hâneler binâsı ve hadd ü kıyâsı olmayan telef ü seref takrîbiyle mukannenât-ı mu’ayyene vefâ etmedikçe gûnâ-gûn rûsûm ve avâ’id ihtirâ’ ve ahâlîden bi’l icbâr tahsil ile cânlarından bizâr edüb bu dahi adem-i vefâ ve umûr-ı mâliyyede müstahdem olan yâdigârlar ifâde-i ahvâl-i sahîhadan dâmen pîçîde ve ibâ ile vaktini hoşça geçirmek zu’muna ittibâ’a mütemevvil

[6a]

âdemlerden murâbahalu akçe istidânesinin derîçesini bâz u küşâd ederek âher kâr mukannenât-ı mu’ayyene-i murâbahaya adem-i vefâ derecelerine resîde ve maktûl kral bîçâresi dirâyet ve fetânetden berî olub akıl ve re’y ve ihtiyârı iyâli kraliçede olmağla mersûm Nemçe İmparatoriçesi Mariye Tereza’nın⁴⁰ kızı⁴¹ ve İmparator Yozef’in⁴² hemşîresi olduğundan el-‘uhdetü ale’r-râvî Françelü’nün zan ve intikâli üzre Françe devletinin kal’ u kum’una bâdî olacak sefâhet-i bî endâzeyeye sülûkünden gayri hîl ü hud’a mukaddemâtıyla cem’ ve iddiâr eylediği nukûd-ı vefîreyi birâderine irsâl eylediği havâdisi vûkelâ-yı Françe’ye mûris-i hayret ve melâl ve evâhir-i hâlde ve âhır Mâliye Vekîli bulunan Neker⁴³ nâm kimesne mersûmeden ba’zı gûne dilgîr olub metâlibât-ı tâkat-güdâzîsine adem-i tahammül ve istibâr ve aralıkda imsâk ve tasarruf-ı vücûhâtını kral-ı mûmâ-ileyhe ifâde ve ihtâr itdikçe kral muktezâ-yı humk u belâheti ve kraliçeye fart-ı muhabbet ve alâkası sebebiyle isgâdan iğmâz itmekle mesfûrun gerek sûret-i sadâkatde kraliçeyi nifâk etdiği mersûmeye lede’l-aks adâvet-i kadîmeyi tecdîd ve hakkında vird-i nâ-revâ tedârükü mukaddemâtını temhîd eylediği mesfûrun ma’lûmu oldukda sûretâ sadâkat ve kralın adem-i idâresiyle netîcesi hiyânet olarak kralın hadd-i nâ-ma’lûmu olmayan îrâd ve masârifâtın defterini tenkîh ve masârifât her hâlde gâlib ve ezîd olub fimâ-ba’d vergü ve resm ihtirâ’ına mahal ve çâre olmadığını akvâl-i müdellele ile şerhler ta’lîk ve krala lede’l-arz kral müstağrak-ı lücce-i hayret ü infî’âl ve mesfûrdan bu bâbda çâre-cüvâ oldukda eslâf-ı krallar vakitlerinde olageldiği üzere Françe memâlikinin ahâlî ve vücûhundan vekîller gönderilüb cümle ile bi’l-ittifâk bir nizâm verilmek iktizâ eder deyü tedbîre ve kral dahi re’y ve kraliçeden sâde olmak hasebiyle mesfûrun re’yine mutâba’at ve her vilâyetin üç sınıf ahâlî-

39 (اصعبُ من خرطِ النقاد) “El ile geven dikenî yapraklarını sıyırmaktan daha zor.”

40 Maria Theresia (1717-1780).

41 Kasdedilen Kraliçe Marie Antoinette’dır (1755-1793).

42 İmparator II. Joseph. (hd. 1765-1790).

43 Jacques Necker (1732-1804).

sinden münâsib vükelâ intihâb ve Paris'e irsâl ve izhâb olunmak bâbında etrâfa tenbîhnâmeler irsâliyle sükkân-ı vilâyeti âgâh eylediler.

[6b]

Zikrolunan esnâf-ı selâse kişizâde ve ruhbân ve biri dahi vasat-ı hâl olan ahâlîlerdir. Kral-ı mûmâ-ileyhin küçük birâderi Kont Dartua⁴⁴ kral 'ammizadelerinden Dük D'Orliyan nâm yâdigârlar krala cibillî 'adâvet ve husûmet ve her biri sevdâ-yı krâlî ile sermest olub bu takrîb mersûmân beyninde nâ'ire-i münâferet ve adâvet işti'âl etmekle bir taraftan cem' u ihtîşâd üzere olan ahâlî ve vükelâ müzâhamesi muhâcemeyi müntic ve krala vehâmeti mûcib olacağını tefekkür ve mülâhaza ve mukaddemâ Françe nizâmına dâ'ir feylesofân tâ'ifesinden bu bâbda tahrîr-i tedbîr idenleri çokdur. Lâkin eşheri Volter nâm ihânet-guster ve Russo nâm bedhû vesâ'irenin neşr ve işâ'a etmiş oldukları resâ'il-i fiten iştîmâlde ta'lîm ve tavsiye olunan vesâyânın iktizâsından dahi âmâde-i reddiye olmak mutâla'âtıyla her biri âgûş-ı mahtûbe-i dilkeş hîrâm-ı merâm sevdâsıyla terk-i râhat u ârâm ve istihsâl-i esbâb-ı sühûletini mü'eddi olur tedâbîr-i râ'ika a'mâlîne pîçîde-dâmân-ı ihtimâm ve mersûm Kont Dartua yâdigâr-ı ser-i kârda olan kişi-zâdegânı emr u re'yine râm ve mesfûr Dük Dorleyan⁴⁵ dahi feylesof tâ'ifesinden olan vasat-hâl kişi-zâdelerini tarafına imâle ve celbe sa'y-i tâm ve nihânî biçâre kralın hal' u izâlesi mukaddemâtını temhîd ve icrâya sarf-ı dikkat-i mâlâ-kelem eylediler. Bu misillü umûr-ı 'azîme her ne kadar ketm u ihfâ ile uğraşıla, "Lâ bûdde küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ'." ⁴⁶ mazmûnunca ba'zı mertebe şüyû' vesâ'ir emârât-ı hafîyye ile başvekîlin karîn-i zihin ve şu'ûru oldukda kazıyyenin usûl ve fîrû'undan bahs etmeyerek Dük Dorleyan'ın bir sâ'at evvel ve bir dakîka mukaddem habs ve tengnây-ı 'ademe îsâlî vâcibâtını üslûb-ı hakîm ve tavr-ı mergûb-ı gayr-i sakîm ile krala arz ve mesfûrun izâlesi akîbinde Onbeşinci Luiz⁴⁷ vaktinden berü Fransa kralları ekserî Paris'i terk ile Versalya⁴⁸ Sarâyı'nda meks ederler idi. Kralın muhâfazasıyla meşgûl olan otuzüçbin nefer asker istishâb ve şehir-i Paris'e varılub etrâfından tecemmü' eden erâzil ve eşhâs def' ve tard olunmak tedâbîr-i hasenesini lede'l-irâd kral-ı mûmâ-ileyh cevâbında dursun bakalım bir kaç gün mülâhaza edelim ve kraliçe ile dahi söyleşelim diyerek böyle maslahat-ı

[7a]

hayriyeyi âvîze-i mismâr-ı ihmâl ve tesâmuh ve me'lûf ve heveskâr olduğu sayd-ı nahcîr sevdâ-yı abîsesiyle beyhûde bilâ-tedbîr evkat-güdâz olması kazâ-i mübremin nâ-çâr zuhûr-ı esbâbına medâr-ı sarîh oldu. Nakl-i sahîh ve rivâyet-i sarîha göre kral-ı mûmâ-ileyh başvekîl nesâyihıyla amel ü hareket ve mesfûrun habs u izâlesine ve izhâr-ı celâdet ve ibrâz-ı âsâr-ı merdânegî ve sarâhat birle Paris'e azîmet ve ictimâ' eden hazele-i avâm u evbâşî izâle ve def'e himmet etmiş olsaydı sühûlet u âsânî sûretiyle fitne mündefî' ve perişân olub kendi mesned-i hükûmet-i krâlî pâydâr-ı bâ-ünvân olacağı müttetekun-aleyh-i erbâb-ı akl u iz'ândır. Kral-ı mûmâ-ileyhin kazâ-yı nâgehânî sebebiyle bî-akl u şu'ûr olarak müsâmaha ve ihmâlî

44 Comte d'Artois, (1757-1836) 1825 yılında X. Charles olarak Fransa Kraliyet tacını giymiştir.

45 Duc d'Orléans.

46 (لا بَدَلُ كُلِّ سِرٍّ جَاوِذِ الْاِثْنَيْنِ شَاءَ) "Hangi sır dudaktan çıksa muhakkak şüyû' bulur."

47 Louis.

48 Versailles.

ve asl ve rütbe-i gâyet ve bâlâda mastûr esnâf-ı selâseden gelmiş ve gelecek ve gelenin i'dâ-dı kişizâdelerden iki kat ve evsat-ı nâsdan bir kat olmak gerekdir. Mukaddemâtını mesfûr Kont Dartua tarafgîrleri izhâr ve mağlata ile fesâd u fitneye derkâr olduklarında mesfûr Dük Dorleyan müttefikleri sâ'ir nâs mu'âvenet ve muzâheresiyle mesfûrların mağlatasına dilîrâne mukâbele ve mücâdele ile âher kâr bi'l-cümle Françe memâlikinde bulunan kişi-zâdelerin kişi-zâdelikleri min-ba'd mahv u izmihlâl olunmak üzere îrâd olunan ahvâl esâfil-i nâs ve sâ'ir ahâlînin tıbk-ı hâzır-hâh ve matlabları olmağla umûmen kabûl ve tayy-ı tûmâr-ı ünvân kişi-zâdegândan her biri sa'y-i mevfûr eylediklerinde Kont Dartua mağlûb ve menkûş ve etrâfı olanların re'y-i reddiyeleri ma'kûs olub her biri halâs-ı nefis ile meşgûl olmağın mesfûr dahi ihtimâl-i gezend u mazarrat mülâhazasıyla Paris'den firâr u gaybet eylediği mütevâtir oldukda avâm-ı nâs gulüvvden behre vü lezzet hâsıl etmeleriyle ta'lîm-i üstâdân-ı şeyâtîn-i mütteşân⁴⁹ ile bâ-cem'iyet-i azîme Versalya'ya varub kral sayd u şikârda bulunmağla da'vetine gidenler avdet edinceye dek tâ'ife-i merkûme krala mahsûs sâlifü'z-zikr askerî neferâtını taraflarına celb ve imâle eylediler. Kral dahi

[7b]

sayddan avdet ve keyfiyetten âgâh oldukda fırsat fevt olub mağlûb olmağla tuvanturaklı ta'bîrât ve kelimâtın seng-i hârâdan saht olan kulûb-i nâsa mutâba'at u râm ve icbârlarına mebnî Paris'de vâki' Tüleri⁵⁰ Sarâyı'na evlâd u ıyâliyle nakle ihtimâm eyledi. Bu aralıkda feylesof ve vükelâdan müretteb bir meclis-i ihtirâ' u îcâd ve Françe nizâmına dâ'ir kânûn-ı cedîd olmak üzere bi'l-müzâkere râbîta-bend olan tertîbâtın kuvvetden fi'le getirülüb kralın kabûliyeti ile te'kid u şedîd mutâla'ası ve kral kabûlünden sonra gâ'ilenin def' u izâlesi mülâhazasına binâ'en ve kral harbiye ta'lîmhânesi pîşgâhında kâ'in Şan de Mars⁵¹ kazâsına geleceğine ibtinâ'en vasat-ı meydânda kral iskemlesi için toprakdan bir puşte ihdâs ve inşâ ve kral nizâm-ı cedîd te'kidîyle cüsûr-i atıkadan mürûr etmemek şivesiyle kayık ve geçid üzerine tiz elden ahşâbî ve ba'dehû kârgîr olmak üzere bir kıt'a nev-cisr binâ edüb kral dahi bi'l-cümle vükelâ ve kalantoran ve sâ'ir nâs ve avâm-ı ke'l-hevâm meydân-ı merkûmda küncâyış mertebelerinde ictimâ' ve teharrüb ve ihtîşâd ve kralı Françe Krallığı'ndan azl ve Fransız Krallığı ünvânıyla müceddeden iclâs ve ik'âd ve âyînleri üzere du'âdan sonra nizâm-ı cedîd sahîfesini ibrâz ve îrâd ve kral dahi a'yûn-i nâsda kabûl ve i'tirâf ve kalemiyle imzâ-keş-i tasdîk u tevsîk ile âmme-i nâsı minnetdâr ve karîr eylemişti. Bir müddetcik nizâm-ı mezkûr, kral tarafından mu'teber ve düstûru'l-'amel dutulub vükelâ dahi kralın rızâ ve hâtırına izhâr-ı mezîd-i ri'âyet ile el-yevm İngiltere devletinde cârî olan mu'âmeleden ziyâde ihtirâm olunur oldu. Kralın dâ'iresi masârifâtı için kırk milyon franka –ki, kırk bin kîse hâsıl olur– vükelâ dahi azl u tebdîl re'y-i krala müfevvez ve muhavvel idi. Lâkin kral-ı mûmâ-ileyh muktezâ-yı belâhet u humka ve kraliçeye fart-ı i'timâd ve vüsûkuna mebnî esâs-ı nizâmıdan ve müteferri'âtından kraliçe vesvese ilkâsıyla kralın vâki' olan muhâlefet ve mugâyeretini vükelâ setr u ihfâ ve kralın hâl u kirdârı

49 Türkçe “taş” kelimesinden Arapça ifti'âl babında ism-i mef'ûl yaparak Farsça çoğul eki getirmiş; taşlanmış, taşlanası manasında kullanıyor.

50 Tuileries.

51 Champs de Mars.

[8a]

ma'lûmları olduğundan kraliçeye azv ile sükût-nümâ olmalarından nâşi kraliçe bu gûne mu'â-melesinden şüphe olmayub vükelânın acz u fütûruna sarf ve zâhib ve tedâbîr-i hengâm-ı vehâ-metü'l-encâm ile iştigâle muvâzabet eder oldu. Bu esnâda İmperposlu⁵² Françe'nin nizâm-ı cedîdini adem-i kabûlde zuhûr eden ısrârları takrîbiyle bâ-ittifâk-ı vükelâ kral muhârebeyi iltizâm ve i'lân ve ta'yîn-i asker ile kıtâle şitâbân oldukları ve ondan İmperposlu tarafına firar etmiş kişizadegan ve ruhânlar ile kraliçe hufyeten mükâtebe ve muhârebeye derkâr ve mes-fûrların sevk ve ta'lîmi ile âher kâr kral bîçâresi re'yine râm idüb İmperposlu cânibine varmak üzere Paris'den evlâd u ıyâl ve dâyelerıyla oniki nefer olarak bir kıt'a arabaya süvâr u karâr ve Nemçelü hudûduna ve İmperpos askerine mülâkâta dört-beş sâ'at mesâfe kalmış iken menzil bârgîri tebdîli için bir kasabaya duhûl ve der-akab mürûr lâzım iken "Lâ dâra li-kazâ'ihî."⁵³ kral-ı mezkûrun meşrebi şürb-i hamra ziyâde heves-kâr ve şürb-i hamr iştihası tekâzâ ve def'a-ten nâ-çâr olub arabadan nüzûl ve lostaryaya duhûl ve def'-i arzû-yı vahîm ile meşgûl iken bir târîhde kendüyi kasd iden bir nefer cerrâh ittifâkı musâdefe ve dikkatle nazar ve kral olduğun-u teşhîs ve işte kraldır, firâr etmiş deyü sayha eyledikde kasaba ahâlîleri tecemmu' ve kral muktezâ-yı cebâneti üzre izhâr-ı acz u nâ-tüvânı ve ibrâz-ı cünbûş ve mağlata misillü harekât vakti iken icrâdan mütevahhiş ve berî olmağla ahâlî-i vilâyet bi'l-ittifâk arabaya irkâb ve Pa-ris'e iadesine şitâb eylediler. Kralın bu veçhile firarı Paris'de bir ferdin ma'lûmu olmamağla ahâlî-i kasaba mübâşeretiyile kralın avdeti haberi vükelâyı müstağrak-ı lücce-i hayret etmiş ise dahi sü'âl ve cevâbdan te'eddüb ve kraliçenin fîten u igrâsına sarf ve bir müddet sükûtdan sonra papaz tâ'ifesi nizâm-ı cedîd maddesinde sırrı ve cehrî sâdikâne hareket için akvâllerini eyman ile te'kid eylemek ve kenîsâlara mahsûs olan emlâk u akâr Françe devleti tarafından zabt olunmak fıkraları nizâm-ı nev

[8b]

muktezâsından olmağla mâddeteyn-i merkûmeteynin mukârin-i nazm u temşît olması husûsu vükelâ tarafından bâ-takrîr krala lede'l-arz kraliçenin vesvese ve ibrâmıyile kral müsâ'ade dahi i'râz ve hayır-hâhâne nush u pend olundukça adem-i isgâda ibrâz-ı sebât ve karâr birle küllî muhâlefet izhâr itmekle esnâ-yı merkûmda vatan gayreti tekâzâ-yı câhiliyyesiyle Marsilya câniblerinden Paris'e cem' olan haşerât-ı müzibe ve erâzil ve eşhâs-ı habîse cümlesine berbâ-dân-ı Paris dahi mülhak ve vükelâdan ba'zı nâdân re'yiyle bi'l-ittihâd kral sarâyına âlât-ı harb-le hücum ve iktihâm ve makâm-ı müdâfa'aya kıyâm eden üçbin kadar kral askeriyle mukâtele ve muhârebeye ihtimâm idüb bîçâre kral istî'âb-ı hayret u dehşet ve galebe-i kemâl-i cebânet ile muztarib ve pür-vahşet olmağla yanında bulunan nîk-hâhîleri meydâna çıkmasını ve biraz kelimât ve elfâz takrîr ve iktizâsına göre serzeniş ve izhâr-ı celâdet ile urun ta'bîrâtıyile tehdîd eylesesini ilkâ ve ibrâm itdikçe mukayyed olmayub kraliçe iki nefer evlâdlarını istishâb ve hafice bir girizgâhdan dâhil-i meclis-i vükelâ-yı âteş-tâb oldukda mesfûrûn dahi bir odada üç gün tevkîf ve ba'dehû kral semt-i intibâh u felâha kat'â meyl u rûkûn etmediğinden gâh firâr ve gâh Françe milleti aleyhine Avrupa devletini tahrîke ibtidâr ediyor töhmetini ba'de'l-i'lân

52 Kutsal Roma-Germen İmparatoru.

53 (لا دار لِقَضَائِهِ) "Onun gerçekleşmesine mahal yoktur!"

vükelâ re'yiyle kral ve iki nefer evlâdı ve ıyâli ve hemşîresi madam, Tatbl⁵⁴ nâm sarâya hab-sen nakl ve tevkîf ve nighbânân ta'yîniyle merâsim-i ihtiyâtî icrâda dakîka tefvit etmediler. Bundan sonra vükelâ-yı merkûme beynine nifâk u şikâk düşüb kralın firârî mâddesiyle ittihâm ederek nüfûz ve i'tibârdan sâkıt ve Yakobenler⁵⁵ nâmında bir takım zaleme-i bî-emân zâhir ve ayân ve fetk [u] retk-i umûr ve şukûra berzede vü amân-ı ihtimâm-ı bî-pâyân ve vükelâ-yı sâlifü'l-beyân "Men necâ bi-re'sihî fekad rabeha!"⁵⁶ mücebine kimi firâr u gaybet ve kimi ihtiyâr-ı uzlet ve birazı dahi diyârından azîmet ile meydân ve üstâd tâ'ife-i hâ'ine-i bed-nihâde münhasır olduğundan vükelâ-yı mesfûrenin nizâm-ı nev olarak

[9a]

düstûru'l-amel olan nizâm-ı çehrei bî-behre-i zulmânîleri gibi bî-ferr u tefsîc ve husûsuyle insâf ve mürüvvetden hâric ta'addiyât-ı vefîre-i adîdeyi müntic nizâmı tertîb ve te'sîs ve İm-perposlu ile derkâr olan harb u peykâr levâzımâtını tehiyye ve ihzâra kemâl-i mertebe dikkat u ihtimâm ve vakt-i hâl u vüs'ate nazaran ikmâle sarf-ı mâ-hasâl-i liyâkat-i tâm eyledikleri hengâmda Françelü kralı Tambl nâm mahalle iskân ve nakl eylemiş olduğu havâdisi İngiltere'ye mün'akis olmağla kralı mûmâ-ileyhin bir müyine zarar ü gezend olmak ihtimâlî olur ise İngiltere kralı ve devleti ahz-ı sâr u intikâma kıyâm edeceği haberini kral-ı mûmâ-ileyh mârru'l-beyân tâ'ife-i Yakobeniyeye iş'âr ve i'lân itmeğin ve kraliçe dahi tek durmayub Rusyalı vesâ'ir düvel taraflarına istimdâd ve istinsârı hâvî gönderdiği tahrîrât birer takrîb tâ'ife-i merkûme yedine resîde olmakdan nâşî tâ'ife-i mesfûre Allâhü Te'âlâ hazretlerinin havf ve haşyetinden berî bir alay eşhâs-ı bî-dîn-i fîtn-e-kâr-ı hıyânet-rehîn olmalarıyla kazıyyede medhali olmayub her dürlü hevâ ve merâmlarına râm ve münkâd olan krala kat'â şefkat etmeyüb bî-cürüm bîçâreyi zulmen ve gadran telef u ifnâ ve bin üç yüz on bir sene vakt u zemân mümted u pâydâr olan devletin inkırâzına ictirâdan sonra fimâ-ba'd Françe'de kral olmayub cumhûr sûretinin izhârına ittifâk ve dâ'ire-i ittihâddan hâric olanları bi'l-icbâr idhâl eylediler. İstitrâd: Nakl olunduğu üzere kral mağdûr ve mukaddemâ firârî hâlinde kasaba-i merkûmede bir gûne tasallüb ve cünbüş izhâr etmiş olsa Françe sekenesi bi't-tab' krallara mâ'il ve muhib olduklarına mebnî gerek kasaba-i merkûme ahâlîleri ve gerek ol havâlîde bulunan sükkân-ı memleket krala hevâdâr ve emrine mutâba'at ve râm olacağında ve ba'dehû Paris'de kral sarâyına hücum iden hazele vak'asında bi'n-nefs zuhûr ve biraz mağlata ve yaygara idenleri sarây bahçesinde fakat bir işârete muntazır olan katı vâfir hayır-hâhlr mu'âvenetiyle cem'ıyyet-i mezkûre bâ-nasîhat veyâhûd harble ber-taraf olacağında iştibâh olmadığı rivâyet-i adîdeden sâbitdir. El-ıyâzu

[9b]

bi'llâh kazâ-i mübrem tedâbir-i külliyei ber-taraf ider. Bundan sonra tâ'ife-i mesfûre İngiltere'ye dahi muhârebeyi i'lân ve bir taraftan Françe memâlikine duhûl u zabt u istîlâ ile Paris'e yirmi sâ'at mesâfeye gelmiş bulunan müteveffâ Burusya⁵⁷ kralı mukâbelesine tehiyye-i asker

54 Le Tour de Temple, İsmi Tapınak Şövalyelerinden alan bina 1808 yılında yıkılmıştır.

55 Jacobins.

56 (من نجا برأسه فقد ربح) "Başını kurtaran kazanır!".

57 Prusya.

ve edevâta sür'at ve şitâbân ve a'zâ-i cumhûriyetlerinden olan Dumurye⁵⁸ nâm kimesneyi cenerallik şânıyla ferhân ve asâkir-i bîintizâm ya'nî nefir-i âmma baş ve kumandan nasb birle kral-ı mûmâ-ileyh müdâfa'asına ta'yîn ve irsâl idüb asker-i mezkûrun Paris'den hareket ve kral dahi maktûl olduğu haberi Burusiye kralına vâsıl oldukda izhâr-ı telehhûf ve te'essüfden sonra bakıyye kalan mahbûsları tahlîs azmini meclisde tefevvüh eylediği Paris'e mün'akis olmağın, der-ân kraliçeyi ve müte'âkıben kralın hemşiresini dahi alâ-mele'i'n-nâs siyâseten katl u i'dâm eylediler. Ceneral-i mesfûr ma'ıyyetinde müttehid olan gürûh ile kral-ı mûmâ-ileyhi istikbâl ve âhının kârzâr u cidâl ile Fransızlar olduğuna bakmayub gayret-i vataniyye tehev-vürüyle izhâr-ı sebât ve Burusyalu adem-i mukâvemet birle firâr ve avdet etmelerinden nâşî tâ'ife-i yakobeniyye gâlibiyet lezzetiyle ferhân ve her tarafa tedârükât-ı harbiye tehiyyesine iştigâl ve ba'dehû ceneral-pîşe ve gurûr-kârlılığıyla Felemenk taraflarını zabt u istilâ ve nehb-i emvâl ile nâ'il-i ümniyye u âmâl olur oldular. Bâlâda mezkûr fitnenin başı olan ma'hûd Dük Dorleyan sevdâyı bî-cây-ı krâlî ile nâ'ire-i fitne u fesâdı istiğlâl ve iltihâb idüb âhır-ı'l-emr kralı dahi telef ve hânümân-ı devleti harâb etmiş iken merâmına neyl makâmında tâ'ife-i yakobeniyye ikdâmıyla siyâseten katl u i'dâm ve bir müddet mürûrunda maktûl kralın erkek oğ-lunu dahi mesmûmen ihlâk ve kızı ba'zı Françelü ile mübâdele, akrabâları Nemçe imparatoru tarafına tesyâr ve el-yevm şehr-i Beç'de evkât-güzârdır. Tâ'ife-i merkûme be-gâyet ma'ûnet u şiddet izhâr ve mesâlih-i münkire ve reddiyye ibtidâr ve tahammûlden birden harekât-ı nâ-hencâra tasaddî ve bu takrîb birbirleri beyninde hased ve nifâk ârız ve hâdis ve husûsan kral ve sâ'irlerinin katli

[10a]

töhmaıyla ithâm ve ifzâh olunmalarıyla i'tibârları gün-be-gün sernigûn olmağın yedi yüz elli neferden ibâret bir meclis-i nev-zuhûr bürûz ve ol makûle müttehem olanları tard u def' ile meş-gûl ve umûr-ı lâzıme yi erbâb-ı meclisden on nefer kimsenin uhdesine tevfiz ve her ferik umûr-ı müfevveza idâresiyle müdâvemet ve beynlerinde karâr-gîr olan sûret umûmî meclise ifâde ve kırâ'et ve ittifâk ile redd u kabûlden kangı sûret gâlib olur ise öylece hareket ider oldular idi. Farak-ı sâlifü'l-beyândan bir ferik-i bî-şefik dahi nizâm-ı memleket ve meşhûr seffâk-ı bî-pâk Robespiyer⁵⁹ nâm zâlim dahi işbu ferik 'idâdından ma'dûd olup mesfûr mâder-zâd şerîr-i pür-i'tisâf ve hûn-rîz-i bî-insâf olduğundan gayri rüfekâ-yı hazlân-intimâsının ta'lîm u iğrâlarıyla bir mertebede katl-i nüfûsa derkâr olmuş ki eslâfda geçen seffâk ve gaddârların nâmını ferâmûş itdürüb beher yevm zükûr u inâsdan üçer yüz nefis telef itdirdiği rütbe-i tevâtüre resîdedir. Velhâsıl firâr edemeyen kişi-zâdegân ve ruhbân ve mâldârânın ekserini araza-i telef ve refte refte vaz' u te'addî u zulm ile sekene-i Paris dahi tu'me-i şemşîr-i nev-îcâd ile zâyî' olacaklarından telehhûf ve tahlîs-i cân ümîdiyle bir mu'tedil nizâm talebiyle herkes makâle-tırâz-ıistirhâm olduklarından el-hâletü hâzihi ser-i kârda olan yâdigâr ve rüfekâları umûm-ı nâsdan fütûr ve gerisini ganîmet bilerek kattâl-i bîinsâf olan Robespiyer'i ve alenen olan hevâdârlarının mağlata-i avâm-pesendâne ile harben ihlâk ve ihlâle Paris'i minnetdâr ve ferahnâk idüb bunlar dahi muktezâ-yı cibil-liyet-i reddiyeleri üzere nüfûs-ı kesîre itlâf ve sefk-i dimâda isrâf eyledikleri ma'lûm-ı şeyh u şebâb ve tekrâr herkes müstağrak-ı lücce-i hayret u ıztırâb ve cânlarından bîzâr olmakdan nâşî def'-i fesâd u şikâk ve husûsan men'-i ihrâk-ı dimâ' zımında her nasıl olur ise bir nizâma ez-

58 Charles François Doumouriez (1739-1823).

59 Robespierre (1758- 1794).

dil u cân tâlib u hâhân olduklarından Yakobîn tâ'ifesinin muhtera'ı olan cumhûriyeti ihtiyâr ve yediyüz elli nefer vükelâ ve kalantor tahsîs ve bunların ikiyüzelli neferi

[10b]

hayır-hâh ve mümeyyiz-i nef' u zarr olarak müsin ve ihtiyâr ve beş yüz nefer dahi fetk u retk-ı umûr u şufûra ibtidâr zımnında iki meclis peydâ ve işbu iki meclisin intihâbına mevkûf olmak üzere içlerinden beş nefer direktör ya'nî müdür ve me'mûr ve bunlara mu'âvenet için yedi nefer vükelâ dahi nasb u ta'yîn birle nizâma makrûn ve işbu bi'l-cümle vükelânın senede bir def'a sülûsü ve müdürlerden birisi azl u tebdîl ve Françe milletinin sitoyen⁶⁰ şöhretinde olanlar hükûmetden hissedâr olduklarından ahâlinin intihâb-kerdeleri meclislere me'mûr olmak üzere karâr-gîr ve bu takrîb katl-i nüfûs ber-taraf olarak ahâlîyi mukârin-i envâ'-ı şâdmânî ve tesrîr eylediler. Müdürân-ı hamsenin me'mûriyeti düvel-i ecnebiye ve askeriye ve bahriye ve mesâlih-i zabt u rabt-ı memleket umûrunda müstakil ve müstebid olub umûr-ı merkûmeyi vakt u hâle nazaran meclislere ifâde ve i'lâm etmeleri cümle me'mûriyetlerindendir. Ve müdürân-ı hamse ma'ıyyetine me'mûr olan mârru'z-zikr yedi nefer vükelânın azli ve nasbı mesfûrların re'yine müfevvez ve menût olub meclisler müdâhale edemez. Zikrolunan vükelâ harbiye ve bahriye ve dâhiliye ve de'âviye ve mâliye ve düvel-i ecnebiye umûrına me'mûr şehirler derûnunda zabt u rabta ve masâlih-i nâsın idâresine me'mûr vekîllerden ibâretidir. Bu vükelâdan başka hazînelerde ahz u i'tâyâ me'mûr ve murahhas bir alay vükelâ olub bunlar dahi umûr-ı me'mûrelerinde müstakillerdir. Böylece müteşettitü'l-usûl a'cûbe-i dehr ve hayret-zây-ı 'ukûl bir idâre olduğu ve beynlerinde münâfeset ve şikâk ebeden eksik olmadığı âşikâr ve husûsan müdürân-ı hamsenin nahvet u tekebbürleri ve sâ'irlere nazar-ı hakâret ile mu'âmeleleri vâreste-i ityân-ı bürhân olub ber-muktezâ-yı nizâm müdürân-ı hamse me'mûr ve meclisler âmir iken bin iki yüz on iki senesi Rebî'u'l-ûlâsında mesfûrûnun üç neferi ittihâd ve askerî tâ'ifesini kendülere münkâd ve ittifâklarına ilhâk birle meclislerde bulunub icrâ-yı nizâm tafrasıyle müdürân-ı hamsenin iltimâslarına mesâğ göstermeyenlerinden ve ol makûleye

[11a]

mu'âvin olan diğer rüfekâlarından Bartelemy'yi⁶¹ ahz u girift ve cümlesini Afrîkıyye'de bir mahall-i pür-mihnete nefy u iclâ ve diğer refîkleri Karno⁶² ol gice nâ-bûd ve nâ-peydâ olub bu takrîb müdürân-ı selâse meydân-ı istiklâlde firâz u üstüvâr ve meclisleri mukîm oldukları mahallerden kaldırub yanlarında vâki' birer Konde⁶³ hânesine ikâme ve tahkîr ve hilâf-ı nizâm-ı mer'î rû-nümâ olan hâletin setr u ta'mîrine ibtidâr ve nefy u muhtefî olan müdürlerin yerine vükelâdan olan tarafgîrlerinden iki nefer intihâb ve ta'yîn eylediler. Lâkin esâs-ı nizâm-ı neve muhâlif ve mübâyin bu vâki'a-i fâci'a meclislerin nüfûz ve i'tibârını fi'l-cümle ve belki bi'l-cümle imhâ ve fetk u retk-i umûr u şufûr muhtır-ı re'y-i bî-câlarıdır. Mülâhaza-i merkûme temâm Fransa sekenesinin haylî mizâc ve tavırlarına vukûf iledir. Zîrâ Fransalı dâ'imâ bir hâle râzî olmayub hıffet u tehevvr-i pür-âşûb fıkdanlar olmağla her ne kadar müdürân-ı hamse mahv u muzmahil olduysa yine sûret-i cumhûriyet, kaldı ki müsâmaha-i

60 Citoyen (Fr. Vatandaş).

61 François Marquis de Barthélemy 1747-1830.

62 Lazare Carnot (1753-1823). (Seyyid Ali Sefaretnamesinde Barthélemy ve Carnot'dan bahsetmiştir.)

63 Prens Condé'nin konağı, günümüzde Fransa Ulusal Meclisi tarafından kullanılan Palais de Bourbon.

âmmе mâddesini husûl-pezîr olmağla o makûleler fûtûr u keslde ise bile muktezâ-yı hıffet u tehevvrleriyle râhat durmayacakları karîn-i hâlden bedîddir. Lâkin ahâlî ihtilâlden ez-her cihet rahne-dâr olmalarıyla fimâ-ba'd mûcib-i ihtilâl olacak sûrete râzı olmaları pek müşkildir. Meger seferî tâ'ifesi beyninde bir nesne tahaddüs ide, ol vakitte dahi ahâlînin müdâhâleden ibâ'ları mukaddemâ görülmüş olan tavırlarından müsteb'ad değildir. Ekseri erbâb-ı vukûf ve ârânın re'yleri bunun üzerine câridir ki, mâdem ki Françelü düvel-i sâ'ire ile harbe meşgûl ola, bunlar mesned-i hükûmetde pâydâr olurlar. Zîrâ Françe milleti ednâ nesne ile mutayyib ve şâdmân ve husûsan nüzûl emâneti ve aralıkda zabt-ı memâlikde olan gasb u nehb-i emvâl ve tuhaf mâddesinden müşterek olmalarıyla kendü kâr u kisblerine tevaggul ile cumhûra adem-i ca'li-medâr ve tab'ıyyete bi't-tab' me'lûf ve mecbûrdur. Kaldı ki, musâlaha-i âmmе müstehak olub bu makûleler fevâ'id u menfa'atden bî-behre olduklarında sâ'ir dilgîr olan ebnâ-yi cinsleriyle ittifâk ve hem-cenâh ve derûn-ı memâlik-i Françe'de âteş-i fitne u kıtâle iştigâl ve iltihâb edeceği vâreste-i kayd-ı iştibâhdır.

[11b]

Fî nefsi'l-emr cumhûriyetden mahfûz ve hoşnûd olanlar ancak müdürlerin himmetiyle kesb-i menfa'at idenlere münhasır olduğu sahîh [u] sarîhdir. Keyfiyet-i memleket-i efrânciye: Françe memâlikinin kesret-i nüfûs ile memâlik-i sâ'ireden meziyyeti müttefekun-aleyhdır. El-hâletü hâzihî her bir eyâletde dört yüz bin nüfûs olmak üzere departamanto ta'bîriyle bir hükûmet ve vilâyet tahsîs ve bir aded başşehir ihtiyâr ve âyînleri üzere bir kaç dürlü hükemâ ve zâbitân ta'yîniyle karâr-dâr olub her biri umûr-ı mahsûsasında müstakil ve şefâ'at ve recâ ve müdâhâleden meccânîdir. El-yevm Françe memâlikinde otuz bir milyon sekiz yüz altmış bin dört yüz altmış aded nüfûs olmak mülâbesesiyle doksan sekiz departamantodan ibârettdir. Rin nehri eyâlâtı ve Payzibası⁶⁴ hıttası ve Sardunya kralı memâlik ilâvesiyle el-hâletü hâzihî otuz dört milyon nüfûs olmak üzere menkûldür. Ahvâl-i zer' u hars: Memleket-i merkûmenin ekser arâzî ve ziyâ'ı mûte'ayyinân-ı bilâd zabtlarında olub zürrâ' ve harrâs tedârük ve çiftlikler peydâ ve iskân ve îvâ ol vechile arâzîlerini hars itdirüb öşr ve rûsûmât-ı sâ'ire yoğise dahi kavâ'id-i Françiye üzere cumhûr tarafından onda beş mi, üç mü her ne ise îrâdî topundan ve konağından pencere ve kapusu rûsûmâtıyla yeniden tahsîl ederler. Bu bâbda derkâr olan zulm ü te'addî gâyetde idüğü zâhir olur. Zer' ü harsda ikdâmları mübâlağa mertebesinde olub manzûrumuz olan arâzî ekseriyâ mevrû'ât ve üzüm bağlarıyla serâser olmağla bunlar memâlik-i İslâmiyye gibi büyük tarlada yalnız bir cins hubûbât zer' itmeyüb farazâ bir buçuk kıt'a tarlaya beş arşun arzında tûlen hinta ve bir ol kadar 'alef ve dahi ol kadar şa'îr veyâhûd âher bir nesne olub ve birazı dahi bağ olmağla uzakdan yollu Şâm alacası gibi bir şey olur. Ve bağları dahi mevrû'ât arasında olmak mülzemdir ve mevrû'ât ile meşgûl olan fîrenklerin hâneleri mevrû'âtına karîb olur. Çünkü Françe'nin bütün turuk [ve] câddeleri iltizâmen ve tekellûfen inşâ olunmuşdur. Mu'âyene

[12a]

olunduğu üzere Marsilya'dan şehir-i Paris'e kadar yol üzerinde olan şehirler ve kurâ ve hânlar ve böyle çiftçi hâneleri takrîbi ve yolların iki tarafı mültezem eşcâr ile mu'ayyen olmağla gûyâ büyücek bir şehir gibi olabilir. Ya'nî hâlî ve yaban mahalli görülmediği mübâlağa de-

64 Pays-bas (Hollanda).

ğildir. Ahvâl-i hazîne ve îrâd ve masârifât-ı mukarrere ve birde mestur irad ve mesarif evvel senelerde böyleydi. Lâkin Bonaparta Konsolosluğu takribiyle bir gûne tasarruf ve idâre ile masârifden taklîl olunan akçeden geçen sene otuz milyon yük mesâbesinde ihtiyât mahfûz ve her sene fazladan iddihâr sûreti taht-ı râbitaya dâhil olduğu tahkîk olunmuşdur. El-hâletü hâzihî cumhûrun usûlû sene-i âtiye zarfında iktizâ edecek masârifi bir sene mukaddem kemâl-i dikkat ile tahmîn ve defter idûb her ne mikdâra bâliğ olur ise beş yüz vûkelâsı mu'ayyenât ve mukannenât-ı mu'tâdeden başka iktizâ eden mebâliği yâ müceddeden virgü ihtirâ'ı veyâhûd hâsılâtından ziyâde tahsili sûretine karâr verirler. Binâ'en-aleyh bir senelik mesârif âher senenin mesârifine uymayub gâh ziyâde ve gâh noksân olur. Ma'a-hâzâ bu senenin ya'nî bin iki yüz on üç sene-i hicriyesinin mesârif ve ihrâcâtı beyân olunur. Beş yüz mahallinin vûkelâsı ma'âşları ve mesârif-i sâ'ire ve ulûfe-i hademesine kâmilten yedi milyon yedi yüz doksan beş bin yedi yüz yetmiş frankadır ve ihtiyâr vûkelâsının dahi ma'âşları ve mesârifleri üç milyon sekiz yüz otuz altı bin yirmi frankadır. Ve müdiran-ı hamsenin dahi maaş u mesarifleri üç milyon beş yüz otuz altı bin beş yüz kırk dört frankadır. Ve umûr-ı harbiyye vekîlinin askerî ulûfesi ve mesârifât-ı hâriciyesi iki yüz altmış iki milyon beş yüz seksen bir bin dokuz yüz iki frankadır ve bahriye vekîlinin tersâne ve levâzımât ve donanma ve ulûfe-i levendât vesâ'iresi yüz yirmi beş milyon frankadır ve umûr-ı dâhiliye vekîlinin dahi bîmârhâneler mesârifi ve mektebler vesâ'ir ulûfeler ve şehir

[12b]

donanmaları ve sâ'ir bu gûne mesârif kırk dört milyon yüz kırk üç bin üç yüz yetmiş dört frankadır ve de'âviye ya'nî hükemâ umûruna me'mûr vekîlin dahi vezâ'if ve ulûfe ve mesârifâtı sekiz milyon altı yüz otuz yedi bin yetmiş altı frankadır ve mâliye vekîlinin dahi dört milyon sekiz yüz elli iki bin üç yüz frankadır ve düvel-i ecnebiye umûruna me'mûr vekîlin dahi elçiler ma'âşı ve harc-ı râhları ve konsolos ulûfeleri ve sâ'ir mesârif için dört milyon frankadır ve zabt u rabt vekîlinin dahi iki milyon iki yüz on iki bin yedi yüz otuz iki frankadır ve hazîne müdürlerinin dahi ma'âş ve mesârifleri için altı milyon kırk iki bin üç yüz seksen altı franka olub Hazîne'de hâfız-ı defter u hisâb olanlara dahi başkaca altmış altı bin sekiz yüz yirmisekiz franka i'tâ olunur ki, cem'an dört yüz yetmiş üç milyon frankaya bâliğ olur. İşbu mesârif-i seneviye nakid akçe olarak cem' ve tahsîl olmak ve noksân gelmemek için yedi yüz milyon îrâdâtından tertîb ve ta'yîn olundu. Zîrâ on bin frankalık bir havâle kâğıdı alınsa mahalline varub tahsîl oluncaya kadar vâki' olan mesârif ve harc-ı râh ve ücret olmak üzere yüzde bir ve iki ve ba'zan dahi ziyâde ve noksân telef olunacağından beyne'n-nâs furû-nihâde olmak âdetdir. Binâberin îrâdı taşkın tertîb iderler ki, mürettebâta noksân gelmeye, zâhirîsi bu vechiledir. Lâkin hafîsi ne sûretde olduğu mübhemdir. Kaldı ki, sene-i vâhide mesârifâtı için evvel emirde egerçi yedi yüz milyon îrâd tertîbine karâr virüb ancak tahkîk olduğuna göre beş yüz milyon tahsîs eylediler. İşbu îrâd kîse hisâbıyla beş yüz seksen sekiz bin üç yüz kırk yedi kîseye resîde ve mesârif-i mezkûr dahi beş yüz elli dokuz-

[13a]

bin sekiz yüz altmış dört kîseye bâliğ olub bundan ziyâde tafsîl, hâsılı tahsîl kabîlindendir. Ahvâl-i Askeriye: Françe'de ihtilâl vukû'undan berü cumhûr Avrupa devletleriyle muhâseme ve muhârebede pâ-ber-câ olduğundan henüz müretteb askerinin mikdârı mazbût olmayub harbiye vekîlinin masârifine göre külliyyetli asker olmak zannolunur. Kaldı ki, memâlik-i Françe'de

mecmû'-ı nüfusun mikdârı seneleri tasrîhiyle mukayyed ve mazbût olub farazâ yüz bin nefer asker ihrâcî îcâb eyledikde filân senede olanlar ta'yîn olunur. Ve cebrîce yerlû yerinden ihrâc ve iz'âc ve soltat⁶⁵ libâsı ve tüfenk i'tâ idüb fenn-i muhârebeden bî-vâye ise sâ'ir bilen soltadlara terfîk ve ta'lîm iderler. Askerî tâ'ifesinin cünbüş ve hareket ve tavırları ma'rûf olan kâ'i-de üzeredir. Ahvâl-i zehâyir ve eş'âr: Bu mâddede rü'esâ-yı cumhûrun bir gûne müdâhalesi olmayub kâffe-i ecnâs-ı zehâ'ir kumpanya ta'bîr olunur bir alay bâzergân bâyi'leri olmağla o makûleler misâl, Paris şehriyle tevâbi'âtına iktizâ eden zehâyiri kömür ve hatab ve sayd olunur hayvânâta varınca bulunduğu mahallerden mübâyâ'a ve berren ve nehren derûn-ı Paris'e nakl ve iddihâr olunur. Ez-cümle ekmek egerçi bahâ cihetiyle iki nev'dir. Ancak iki nev'i dahi françala gibi hâs ve beyazdır. Hey'et ve sûretini tebdîl ile tabh ve kibâra mahsûs olan nev'inin beher kıyyesi on sekiz paraya olub nev'-i diğeri on iki paraya fûrûht olunur ve ekmek satmak dükkânlara mahsûs olmayub köylerden dahi getirenler çarşı aralarında fûrûht edib kimesne mâni' olmaz ve ale'd-devâm kesret üzre bulunur. Lahm-i ganem ve bakarın beher kıyyesi on iki paraya olub ancak buzağı lahminin beher kıyyesi yirmi ve otuz paraya dek fûrûht olunur. Pek mu'teber olduğu içündür tavuğun dahi beheri altmış-yetmiş paraya ve Mısır tavuğunun bahâsı yedi ve sekiz guruşa bey' olunur. Şikâr

[13b]

olunan hayvânâtın her nev'inden küllü yevm bulunmak mültezemdir. Lâkin bahâları gâlî ve Millet-i İslâmiyye'ye göre ekli mücevvez değildir. Zîrâ keyfiyyet-i şikârı nâma'lûmdur. Kaldı ki, is'âra vaktiyle dikkatli nizâm vermiş olmalarıyla bahâsını ziyâde taleb etmek yâhûd fenâ olmak kâbil değildir. Mürûr-ı zamân ile ülfet eylediklerinden bu hâlet herkese tabî'at-ı sâniye olmağla katt-ı is'âra müte'allık sohbet etmezler. Fi'n-nefsi'l-emr her şey dahi kesret üzere bulunur.

Şehr-i Paris'in ortasından Sena⁶⁶ nehri mürûr edüb içinde balık bulunur. Lâkin mu'teber değildir. Herkesin sofralarında küllü yevm balık bulunmak mültezem olmağla beher yevm tâze ve ceyyid, menzil arabalarıyla Bahr-ı Muhît'den envâ'-ı mâhî gelir. Lâkin üç-dört kıyyelik bir balık kırk ve elli guruşa satılır.

Tavâ'if-i efrenc tabîbâne hareket ile muhâfaza-i sıhhat iderler deyü meşhûr ve müte'ârif olan havâdisin bu tarafda aks-i küllîsi mu'âyene olunmuşdur. Egerçi günde bir def'a ta'âm iderler ammâ evvelâ tulû'-ı şemsden birkaç sâ'at mürûrunda kahve altı nâmiyle birbirine muhâlif ve mübâyin haylîce şey'i tenâvül idüb iki sâ'at mürûrunda ta'âm sofrasına ku'ûd ve iksâr-ı ta'âm-da ifrât idüb bir buçuk ve iki sâ'at şurb u ekle meşgûl ve ba'de'l-ferâğ envâ'-ı arak şurbundan gayrı şekerli olmak üzere birer ve ikişer kahve nûş iderler. Yirmi Sekiz Çelebi merhûm Paris'e vusûlünde Paris ahâlisini kahveye ülfet eyledikleri ve ondan evvel me'lûf olmadıklarını⁶⁷ rivâyet ederler. Ba'de hâzâ mevsim-i şitâ ve sayfda supe⁶⁸ ta'bîr olunur envâ'-ı halviyyât ve tavuk ve bir nev' balık vesâ'ir fevâkihden ibâret olan sofraya ku'ûd ve bir sâ'at kadar tenâvül ve nûş ile gûyâ safâ ederler. Velhâsıl üç-dört def'a gice ve gündüzde tenâvül-i ta'âma mübtelâ

65 Soldat (Fr.):Asker.

66 Seine.

67 Metinde "olduklarını".

68 Fr. Souper.

olmalarıyla merâsim-i hıfz-ı sıhhat nâ-bûd olur. Ancak bunlarda ku'ûd âdet olmayub dâ'imâ meşy u hareket ve zevk u safâ zu'muyle nısf-ı leylden üç-dört sâ'at mürûruna

[14a]

dek raks ve kâğıd vesâ'ir vesileler ile güzârende-i evkât olduklarından fi'l-cümle mâyedâr-ı sıhhat oluyorlar. Keyfiyyet-i şehr-i Paris: Şehr-i mezkûr kadîmden ortaca bir kasaba iken cev-det-i havâsına i'tibâr ile Françe krallarının fi'l-asl makarrı olduğundan Sena nehrini derûn-ı şehirden icrâ ve üzerine san'atlı ve metîn köprüler binâ ederek şehir vüs'at peydâ oldu. Şehr-i mezkûrun cirmi İstanbul cirmi kadar ise dahi içinde cesîm bahçeli konaklar ve vüs'atlı hâneler kat'-ı nazar cevânib-i erba'ası sebze bostânlarından ibâret olmağla sevdâyı İstanbul'dan ekall olmak iktizâ eder. Kaldı ki, rivâyet olunduğuna göre el-yevm altı yüz kırk bin nüfûs mevcûd ve fî nefsi'l-emr her taraf galabalık görünüyor. Ancak nisvân ve sıbyân pâzâr ve zokâklarda pûyân olmaları takrîbiyle beher-hâl galabalık olması iktizâ eder. Ve şehr-i mezkûrun cevânib-i erba'ası muhtasarca bir dîvâr ile muhât olmağla câddelerde olan kapulardan mürûr ve ubûr iden araba ve bârgîrden mu'tâd olan resm tahsîl olunur. Ebniyeleri kârgîr ve yedi ve sekiz kat olmak üzere inşâ iderler. Zokâkları vâsi' dört köşeli hemvâr kaldırım taşı ile mefrûş olub lâkin râyiha-i kerîhe ve müte'affineden hâlî değildir. Ma'a-hâzâ küllü yevm tathîr iderler ve zokâklar tathîri ve evân-ı sayfda su ile tebrîdi beher sene iltizâmen virilüb bir senelik bedel-i iltizâmı üç yüz altmış bin frankaya ve de çarşı ve bâzârları mu'ayyen olmayub hânelerin tabaka-i zirleri dükkân olmak mültezem olmağla dükkânsız mahalleri kalîldir. Kaldı ki, tuhaf ve tatarlık makûlesi eşyâ'-i müte'addide ile memlû' ve meşhûndur, bulunmadık şey yoktur. Meğer duhûlû memnû' olandan ola. Ve Paris sekenesi ekl u şurba mâ'il ve mukrim ve fukarâya dahi sū'âl ile ta'âma dikkat ve sarf-ı dirhem itmek tabî'at-ı sâniyelerindendir. Derûn ve bîrûn-ı Paris'de adedi nâ-ma'lûm katı vâfir lostarya ya'nî aşçı hâneleri mevcûd

[14b]

olub ta'âm tenâvülü vakti oldukda orta hâllü bir âdem 'ıyâl ve evlâdını istishâb ve beğendiği lostaryaya duhûl ve beheri için üçer franka virmek üzre müretteb olan sofrada ku'ûd ve ta'âm-ı mükemmelden iştihası kadar ekl u şurb idüb ba'dehû kahve dahi şurb itmekle iktizâ eden bahâsını edâ vü bedel⁶⁹ olur. Sofra-i merkûme âdet-i efrenciye üzre ta'âmları ve sükkerâtı ve müsikirâtı, meyvesine varınca mevcûd olmak mültezemdir. Vükelâdan ve ma'rûf-ı kibârdan mâ'adâsı ya bu tarîk ile hareket ider yâhûd hânesine kifâyet edecek mikdâr-ı ta'âmın bahâsını lostaryacı ile pâzâr ve yevmiyyeten hânesine nakl iderler. Zîrâ müstakilce ta'âm tabh itmek mesârif-i ziyâdeye bâ'isdir. Esâfil-i nâsa mahsûs lostaryalarda bir sofrâ dahi bulunur. Bu sofraya gelenlerin her biri bir buçuk franka verir. Bu sofrâ dahi meyvesine dek mükemmeldir. Ber-minvâl-i meşrûh tenâvül-i ta'âmdan sonra sayf ise bâğçe vesâ'ir sahrâlara seyre ve kış ise opera ve komedyâ ve balo ve ba'd cem'iyet olan hânelere varub nısf-ı leylden iki ve üç ve altı sâ'at ya'nî sabâha kadar güzârende-i vakt olurlar. Bu bâbda fûtûr ve tekâsül itmezler. Hattâ herkesin bir takım ahhâbı olur. Bunlar hafta gicelerini beynlerinde taksîm ve herkes birer gece ta'yîn eder, ahhâbı cem' olub sohbet ve kâğıd gibi şeyler ile dâ'imâ tevaggul itmek âdetidir. Ancak evân-ı sayfda gece cem'iyeti nâdir olur ve hânesinde cem'iyet olan âdemler müsâfirlerine şekerli hamîr işi ve çay ve dahi sâ'ir mâlzeme-i âdiye ile ikrâm ider. Ahâlîsi sâf

69 Metinde "bedr".

su içmezler, beher-hâl şeker ile isti'mâl iderler. Envâ'-ı şurûbun ve limonatanın revâcî derece-i kemâldedir. Velhâsıl her biri hâlince müsrif ve müsrif-i müfrit olub i'tidâl üzre hareket iden var ise dahi şâz makûlesidir. Tâ'ife-i nisvâna i'tibâr ve

[15a]

ikrâmları tasavvur mertebelerinden efzûn ve bunların dahi telef ve isrâfâtı dâ'ire-i ta'bîrden bîrûn ırz ve nâmûsdan müberrâ u mu'arrâ-i süfehât olub muhâfaza-i ırz ve mü'eddeb olanları nâdirdir. Kral vakitlerinde fi'l-cümle mestûr olub ihtilâlden berü bu hâlet ber-taraf olmağla fezâyih ve kabâyih-ı adîdesi vasfında te'eddüb olundu. Elhamdü lillâhi alâ dîni'l-İslâm Fran-çelü'nün ahvâli muhtasarca rehînü'l-hâm oldu.

Tahrîren fî evâ'i'l-i Zi'l-ka'deti's-şerîfe li-sene selâse aşrate ve mi'eteyn ve elf fî-beldeti'l-Paris.

Temmet

Muhib Abdurrahîm

Fünûn-ı ri'yâziyeden olan hendese ve coğrafya nefsü'l-emirde umûr-ı dünyeviyyeden olub ta'allüm ve tahsîli niyyet ve mutâla'a-i hilkat-i eşyâ ile âyât-ı Rabbâniyeye vukûfda ibret derkâr ise dahi ber-tarafı tazyî' ve katı mü'eddî idüğü âşikâr olmağla bekre tevaggul lâzım değil, ancak hademe-i devlet olanlara ma'rifet-i hendese müyesser olamadığı takdirde fenn-i coğrafyadan zühûl ve gaflet-i gafletdir. Tavâ'if-i efrençiyeye kayd-ı diyânetden âzâde, umûr-ı fânîye-i dünyeviye ile şugulları ziyâde olduğundan ve funûn-ı mezbûra dâ'ir devletlerine elzem-i levâzımdan ma'dûd olduğundan birkaç yüz seneden berü İngiltere ve Fransa ve Felemenk devlet-i cumhûru donanmalar ihzârı ve derunlarına süvar olan mücerreb u marifetleri müstehak erbâb-ı hünerler irsâliyle dünyânın her cânibini yoklayarak bu kadar memâlik ve diyâr-ı keşfine medâr ve bu takrîb muvahhidîn-i azamet-i kudret ve vâciblerini bu gûne âyât-ı bâhiresiyle dahi mutâla'a ile müsevvebâta nâ'il oldukları şâyeste-i iştibâhdan berîdir. Kefere-i efrenç ahvâl-i arziyye ve bihâriyeyi bir mertebe muvazzah ve a'yân sûretine getirmişlerdir ki harîtalara

[15b]

nazar ve coğrafya lûgatleri mutâla'a oluna. Tûl ve arz ve keyfiyet-i memleket bayağica getirilmiş gibi 'ilm-i icmâli hâsıl oladüşer. Bu fakîr-i pür-taksîr Fransa'da sefâret ve me'mûriyetle Paris'de hengâm-ı meksimizde Devlet-i Aliyye cânibinden murahhaslık ünvanıyla me'mûr Âmedî Gâlib Efendi ile bi'r-refâka zikr-i âtî hüneri seyr eyledik. Şöyle ki, aslı Felemenkli bir bârkâr murabba'u's-şekil bir hâne ihdâs ve inşâ ve dehlizinde yüklük mahallinde münakkaş bir perde âvîze etmiş idi. Seyre gelenler küncâyış mertebesi olub sırasıyla ku'ûdlarında hânedeki ikâd olunmuş olan mecmû'-ı kanâdîli itfâ ve fakat zikrolunan perdeye ittisâl-i hafîyyesi olan üç kandîl pür-ziyâ olub mesfûr kenâr-ı perdeye zuhûr ve irâ'e edeceği vilâyetin ahvâli ve mâhiyetinden ba'de'l-ihbâr perde bâlâyâ pervâz ve kandîl-i mezbûr dahi bu makâme ile demsâz ve hâne "âzlemü mine'l-leyl"⁷⁰ oladüşdü ve re'y-i perdede bir hey'et bürûz itmeğle tesâdüf olunanların biri Venedik şehrinin Marko Meydânı nâmında olan kazâ, -ki, bahra karîbdır- anın nakşı olub büyütlük ve zükâklar ve dikili taşlar ve kazâyı tezyîn için gars olunmuş ve deniz içinde âmed-şod iden kayıklar ve kayıklarda kürek-keş olanların hareket-i âdiyeleri ve seyir-

⁷⁰ (أظلم من الليل) "geceden daha karanlık".

cileri mu'âyene olunur bir yer dahi Fransa memleketi ile Almanya vilâyeti[ni] fasl iden Rin nehrinin Manice⁷¹ semti olup bunun dahi vilâyeti ve köprü ve kayıklarını ve sefer vakitlerinde köprüden mürûr u ubûr iden askerleri süvârî olarak top ve cebehâneleri ve sâ'ir arabaları ve hattâ ahşâbî köprüden süvârîlerin mürûrunda mesmû' olagelen sadâları dahi istimâ' olunur. Biri dahi Felemenk'de kâ'in Amsterdam şehrini ve köprülerini ve hintoların âmed-şodunu ve gûyâ muhârebe vakti olmak mülâbesesiyle ağır toparlar ve asker mürûrunu ve deryâda olan kayık ve sefâ'ının seyr u hareketini güzelce ayân eyledi. Biri dahi Helviçyan⁷² ve Alman

[16a]

dağlarından bir vâdînin hey'et ve semtlerini izhâr ve ba'dehû memâlik-i Afrîkıyyenin nihâyetinde vâki' olan Ümîd Burnu nâm mevzi'i muhtasarca kal'a ve kasaba ve biraz enhâsıyla gösterildi. Mahall-i mezbûr Bahr-i Muhît'den ekâlîm-i Hindiye'ye giden Avrupa sefâininin memerrî olmak vesilesiyle esnâ-yı mürûrda âdet üzere kal'aya⁷³ âşinâlık için toparlar endâhte ve kal'a tarafından dahi bi'l-misil mukâbele olunur. Topları bayağı fişengden isti'mâl etmeleriyle sadâ ve âteşleri mesmû' ve meşhûd olur.

Biri dahi Alman dağlarından bir vâdîde tulû'-ı şems müferrih sûretde olagelme[ğ]in diyâr-ı mezkûre harîtasını bast idüb ziyâyı def' ile karanlık olup ba'de-hâzâ ziyâ-yı âfîtâb ufka tekar-rüb itdikçe dâmen-i fecr zuhûr iderek tedricen âfîtâb tulû'ı misillü müdevver kandil izhâr ve evvel emirde surh-reng ve refte refte ziyâdâr olmağı lede't-tefevvuk kemâl-i ziyâ ile şu'lenisâr olur. Zikrolunan resmlerde bi'l-münâsebe sayyâd ve kelbler zuhûr ve sayyâd kurşun ile tavâşini ihlâk ve yedinde olarak avdeti ve ördek ve kaz misillü hayvânâtın nehirler derûnunda geşt u güzâr ve gâh sayd ile ve gâh meşy u refât ile hareketleri ve cenâhlarıyla cilveleri tamâmca mu'âyene olur.

Biri dahi furtuna vakitlerinde bahrin heyecân ve zulmeti ve ol hengâmede tesâdüf iden sefâ-yinin pîç u tâbı ve şiddet-i hevâdan yelken paralatmak ve direk ve seren kırdırmak ve bir sefîneye sâ'ika nüzûl idüb pâre pâre olup hark u gark olmak ve mellâhlardan ba'zıları civârda bulunan kayalara kemâl-i vahşet ile çıkub ba'dehû sandal vürûdiyle irkâb ve halâs oldukları ve bir neferi sandala adem-i müsâdefe ile mütelâşî bir kayaya çıkub gûyâ kenârda olan ahâlîden birinin meşhûdu olmağla mesfûru da'vet ve ol dahi hâlet-i me'yûse ile kendüyi tekrâr ilkâ-yı deryâ-yı âteş-bâr iderek bîm u hirâsı kafâdar ve güçle ve kenârda kâ'in kayanın zîrine resîde ve âvîhte olan resene dest-res olup ikdâm-ı tâm ile su'ûd murâd itdikçe resene kendü rutûbeti te'sîr ile resenden

[16b]

kayub deryâyâ vülûcu ve âher kâr hezâr meşakkat ile bâlâyâ⁷⁴ çıkub halâs olduğunu haylîce rengîn göstermiştir ki, hâlet-i tabî'iyeye taklîd olabilse bundan ziyâde olamaz. Hülâsa-i kelâm zikrolunan mahbler⁷⁵ herkesin bildiği ve gördüğü harîtalardır. Ancak harîtalar memâ-

71 Mainz.

72 Helvétie (Fr.). İsviçre.

73 Metinde "ka'la" şeklinde yazılmıştır.

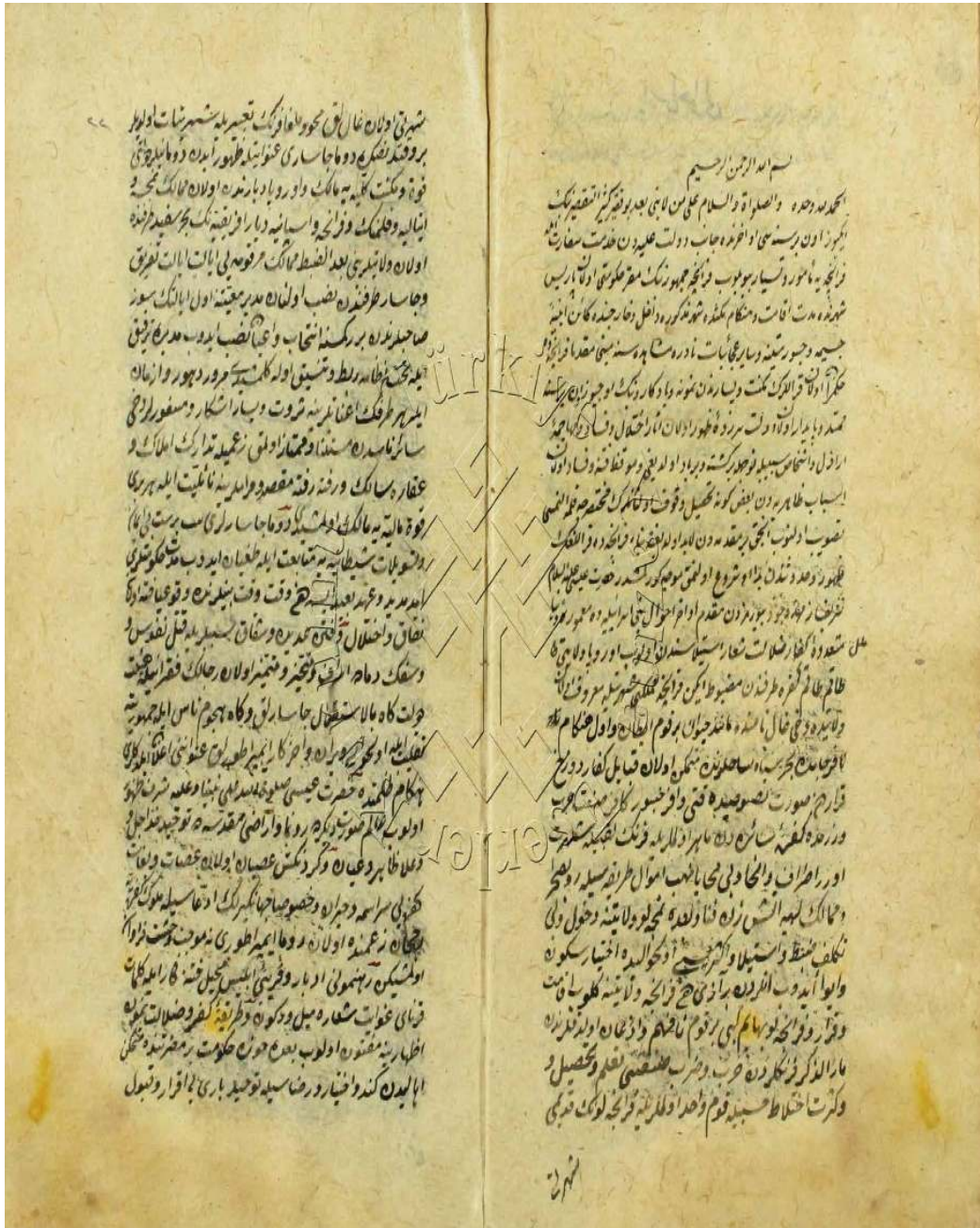
74 Metinde "belâya".

75 İngilizce'deki map (harita) kastedilmektedir.

lik-i sâ'ire ilâvesiyle olub bunlar müstakil ve mufasssalıdır. Deryâ olarak görülen demir tel ile ma'mûl ustura kaddinde birbirine merbût parçalı şeydir. Kayık ve sefâyinin gezmeleri dahi tel ile olub mücessem nakş olmayub telin tahrikiyle yürür ve gezer telâtum gösterilmesi dahi merbût olan tellere râbıta ile hareket virmek bayağı deryâ mevci gibi birbirlerini ta'kîb ider. Nefsü'l-emr seyre şâyeste bir güzel temâşâdır.

—Temmet—

RİSALENİN TIPKIBASIMI

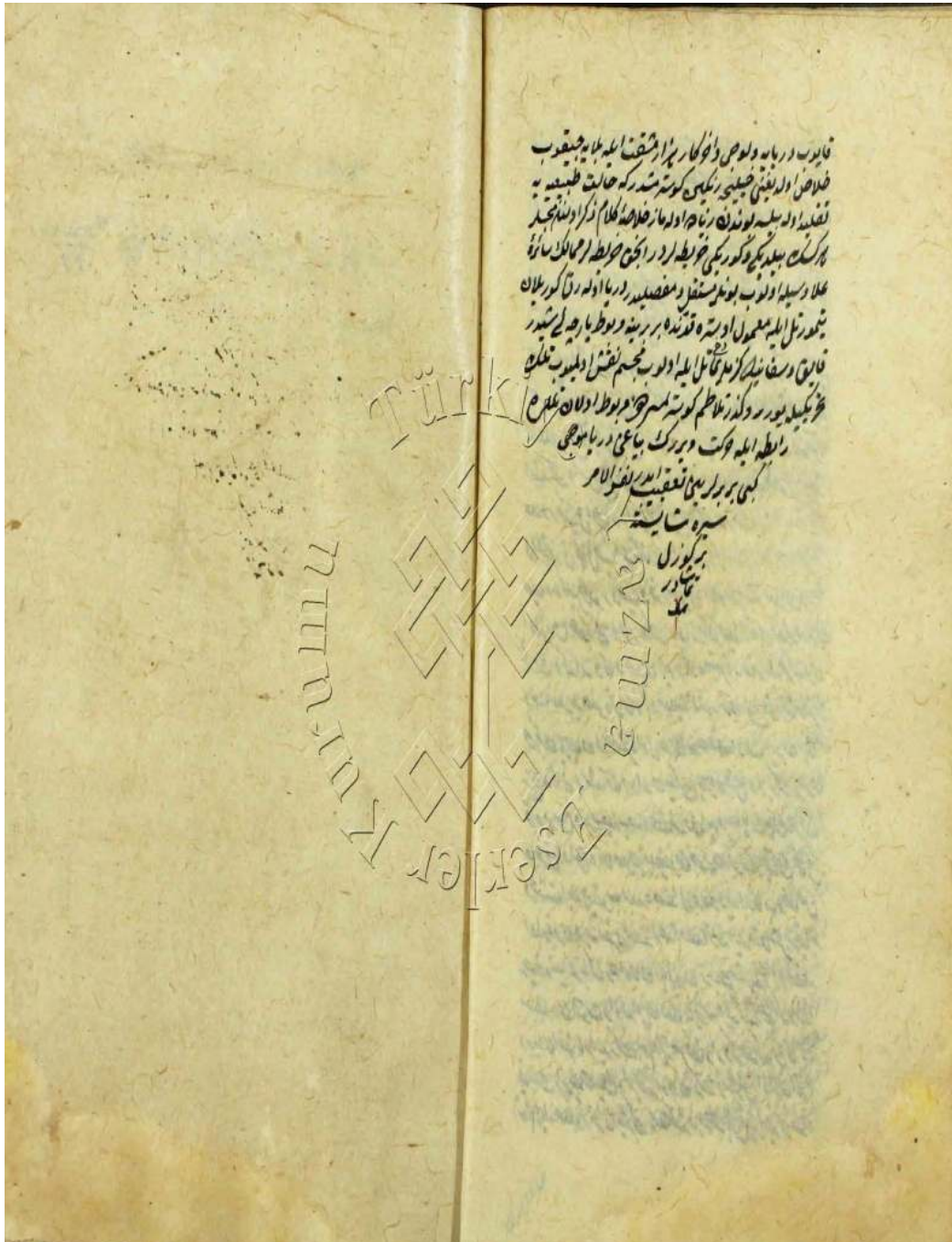

Küçük Kaynarca Sonrası Osmanlı-Rus Müzakerelerinden Bir Kesit:

1776 Tarihli Mükâleme Belgesi

Ertan Ünlü*

Öz

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı, sonuçları açısından Osmanlı İmparatorluğu için bir dönüm noktasıdır. Çünkü 21 Temmuz 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Kırım'ın bağımsızlığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş tazminatı ödemesi gibi ağır şartlar barındırmaktadır. Bu bağlamda Küçük Kaynarca Antlaşması, her ne kadar iki devlet arasındaki savaşı bitirmiş olsa da içerdiği belirsizliklerle yeni sorunların çıkmasına temel teşkil etmiştir. Zira Rusya, antlaşmayı gerekçe göstererek, İstanbul dışında konsolosluk açma, Karadeniz'de Osmanlı aleyhine ticari faaliyet yürütme, Kırım'ı ilhaka yönelme gibi çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu nedenle iki devlet beynindeki sular, Küçük Kaynarca sonrasında bir türlü durulmamıştır. Bu da Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Aynalıkavak Tenkihnamesi'ne kadar devam eden yoğun bir müzakere sürecine yol açmıştır.

Burada neşrettiğimiz ve Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Evrakı tasnifi içinde 91/44 numara ile kayıtlı olan mükâleme belgesi de bu sürecin bir ürünüdür. Bu belge, Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki ilişkiler açısından önem arz etmektedir. İlgili belge, Reisülküttap Raif İsmail Efendi'nin Rusya orta elçisi Aleksandr Stachiev'le Kuzguncuk'taki yalısında 7 Mayıs 1776'daki görüşmesinde yönelttiği on iki maddelik sorular temelinde şekillenmiştir. Bu sorular, reyanın durumu, kiliseler, tazminat ödemeleri, Tatarların durumu gibi konular hakkındadır. Fakat Stachiev devletine danışması gerektiğinden, Raif İsmail Efendi'ye hemen cevap verememiştir. Dolayısıyla Rusya'dan beklenen yanıt ancak 15 Eylül 1776'da gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, Savaş, Mükâleme Belgesi, 1776.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü - Assist Prof., Ankara University, Language and History-Geography Faculty, Department of History, Ankara/TÜRKİYE, eunlu@ankara.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-8192-0359>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır/This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

A Cross-Section From Ottoman-Russian Negotiations After Küçük Kaynarca: A Dialogue Document Dated 1776

Abstract

1768-1774 Ottoman-Russian War was a turning point for the Ottoman Empire in terms of its results. Because the Treaty of Küçük Kaynarca, signed on July 21, 1774, contained heavy conditions. In this context, although the Treaty of Küçük Kaynarca ended the war between the two states, it also formed the basis for the emergence of new problems with the uncertainties it contained. Inasmuch as, citing the treaty, Russia made various attempts such as opening a consulate outside Istanbul, conducting commercial activities against the Ottomans in the Black Sea, and annexing the Crimea. This led to an intense negotiation process between the Ottoman Empire and Russia.

The dialogue document that we have published here, and which is registered with the number 91/44 within the classification of Yıldız Main Documents in the Ottoman Archives was also a product of this process. This document was important in terms of relations between the Ottoman Empire and Russia after the Treaty of Küçük Kaynarca. The relevant document was shaped on the basis of the twelve-item questions raised by the reisülküttap Raif Ismail Efendi during his meeting with the Russian envoy Aleksandr Stachievich Stachiev at his residence in Kuzguncuk on May 7, 1776. These questions were about the situation of the people, the churches, the compensation payments, the situation of the Tatars. However, because Stachiev had to consult his state, he could not answer Raif Ismail Efendi immediately. Therefore, the expected response from Russia came only on September 15, 1776.

Keywords: Ottoman Empire, Russia, War, Dialogue Document, 1776.

Giriş

Bu çalışmanın amacı, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı'na nokta koyan Küçük Kaynarca Antlaşması (21 Temmuz 1774) sonrasında iki devlet arasında devam eden müzakere süreçlerinin bir parçasını teşkil eden 15 Eylül 1776 tarihli mükâleme belgesini neşretmektir. Bundaki etken, bu belgenin, ilgili dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya beynindeki ilişkiler için önemli veriler içermesidir.

Bu doğrultuda çalışma üç kısımdan ibarettir. İlk kısımda 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmelere kısaca değinilecektir. Zira bu, ilgili belgenin anlaşılması açısından elzemdir. İkinci kısımda ise mükâleme belgesinin içeriğine göz gezdirilecektir. Son kısımda da mükâleme belgesinin transkripsiyonuna yer verilecektir.

1. 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı¹, I. Mahmud (1730-1754)'un saltanatının son yıllarında etkisi görünen ve taht değişikliklerine rağmen 1768'lere kadar devam eden görece uzun bir barış döneminin ardından başlamıştır. Bunda, Rusya'nın Lehistan'ın iç işlerine karışması ve burayı kendi nüfuzu altına almasının yanı sıra, Rusların Kırım Hanlığı ile Osmanlı topraklarına

¹ 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı ve sonrasındaki yaşanan gelişmeler şu çalışmalardan özetlenmiştir: İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C 4/1, TTK, Ankara 1995, s. 365-427; Virginia Aksan, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011, s. 133-171; Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması: Oluşumu-Tahlili-Tatbiki*, TTK, Ankara 2006.

yaptıkları saldırılar etken teşkil etmiştir. Dolayısıyla III. Mustafa (1757-1774) 8 Ekim 1768'de hazırlıksız bir şekilde Rusya'ya savaş ilan etmiştir.

Bu doğrultuda savaş, Kırım hanı Kırım Giray Han'ın yaklaşık 100 bin kişilik bir kuvvetle 31 Ocak 1769'da Kavşan'da Rus topraklarına yaptığı saldırılar ile başlamıştır. Zira Kırım Giray Han bu saldırıdan 20 binden fazla esir ve çok miktarda ganimetle geri dönmüştür. Ancak Kırım Giray Han'ın başarısı kısa ömürlü olmuştur. Çünkü Ruslar kendisini zehirleterek Mart 1769'da onu öldürtmüştür.

Kırım hanının bu girişiminin ardından ise Osmanlı ordusu 22 Mart 1769'da Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa komutasında İstanbul'dan ayrılmıştır. Mayıs 1769'da İsakçı'ya varan ordu, 26 Haziran 1769'da Bender'e yakın olan Yassitepe'ye ulaşmıştır. Bu sırada da Ruslar 19 Nisan 1769'da Hotin'i muhasara etmiştir. Ancak bir sonuç elde edememişlerdir. Rus General Golitsin Temmuz 1769'da yeniden Hotin'e saldırmıştır. Osmanlı kuvvetleri kale dışından gelen 30-40 bin süvari desteğiyle bu saldırıyı püskürtmüş ve Ruslar 17 Temmuz 1769'da tekrar geri çekilmiştir.

Bu sırada yaşanan zahire kıtlığı ve askerlerin firarları nedeniyle, Osmanlı ordusu Yassitepe'den Hantepesi'ne taşınmıştır. Bunun sorumlusu sadrazam Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa'dır. Çünkü daha seferin başında isteksiz davranan Mehmed Emin Paşa, Ruslarla bir savaşa girişilmeden geri dönüleceği kanaatindedir ve dolayısıyla herhangi bir tedarik yaptırmayı gerekli görmemiştir. Bu sebeple onun yerine Moldovancı Ali Paşa 12 Ağustos 1769'da sadarete tayin edilmiştir. Her ne kadar Moldovancı Ali Paşa Osmanlı birliklerini takviye etmiş olsa da Rusların 17 Eylül 1769'da Hotin'e girmesini engelleyememiştir.

Hotin'in ardından Eflak ve Boğdan'a yönünü çeviren Ruslar, Kasım 1769'da Boğdan'ı, 27 Şubat 1770'te de Eflak'ı istila etmişlerdir. 1 Ağustos 1770'te de Kartal'da Osmanlı ordusunu yenmişlerdir. Dolayısıyla Kartal bozgunu savaşın dönüm noktalarından biridir. Zira bunun akabinde Ruslar İsmail, Kili, Bender, Akkerman ve İbrail'i işgal etmiştir. Bu sırada Rumlar Mora'da isyan ederken, İngilizlerin yardımıyla Baltık'tan Akdeniz'e gelen Rus donanması da 6-7 Temmuz 1770'te Çeşme'de Osmanlı donanmasını ateşe vermiştir. Bunun ardından sulh girişimleri olsa da bu, savaş durdurmaya yetmemiştir.

24 Şubat 1771'de Yergöğü Kalesi Rusların eline geçse de Mora isyanını bastıran Muhsinzade Mehmed Paşa 29 Mayıs 1771'de Yergöğü'nü geri almıştır. 8 Temmuz 1771'de de Ruslar tamamen Kırım'ı işgal etmiştir. Bundan sonra Tuna hattında ilerleyen Ruslar, önce Yergöğü'yü, ardından da 29 Ekim 1771'de Tolçı'yı elde etmiştir. Akabinde de Kasım 1771'de Babadağı'ndaki Osmanlı ordugahına saldırarak, Osmanlı ordusunu tekrar bozguna uğratmışlardır.

Bu bozgunun ardından Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında Yergöğü'nde yeniden barış görüşmeleri başlamış ve 12 Temmuz 1772'de iki tarafın bulundukları yerde kalmaları şartıyla mütareke yapılması kararlaştırılmıştır. Akabinde de Fokşan'daki müzakerelere geçilmiştir. Ancak yaklaşık 1 aylık bir sürecin sonunda herhangi bir neticeye ulaşamamıştır.

2 Kasım 1772'de Bükreş'te tekrar başlayan görüşmeler, 22 Mart 1773'e kadar sürmüştür. Fakat yine bir sonuç elde edilememiştir. Zira Kırım'ın bağımsızlığı konusunda iki taraf arasında bir uzlaşma sağlanamamıştır. Dolayısıyla Ruslar Tuna boyları, Kırım, Gürcistan, Kuban ve Akdeniz'de yeniden harekete geçmiştir. Ancak Rusya'daki Pugaçev isyanının yanı sıra, 21

Ocak 1774'te III. Mustafa'nın vefatı ve yerine I. Abdülhamid'in (1774-1789) geçmesiyle işin rengi değişmiştir. Bunu 25 Haziran 1774'te Kozluca'daki mağlubiyet izlemiş ve ardından Ruslar Şumnu'daki Osmanlı ordugahını işgal etmiştir. Dolayısıyla sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa 3 Temmuz 1774'te Rusların sulh teklifini kabul etmiştir.

Osmanlı murahhasları 16 Temmuz 1774'te Kaynarca'ya gelmiştir. Ardından da Ahmed Resmi Efendi ve Romanzow arasında barış görüşmeleri başlamıştır. 21 Temmuz 1774'te de 28 maddelik Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Ağır şartlar içeren bu antlaşmaya göre Kırım müstakil bir hanlık haline getirilmiş ve Tatarlar'a hanlarını seçme hakkı verilmiştir. Ancak Kırım dinî bakımdan hilafete bağlılığını sürdürecektir ve hutbe padişah adına okutulacaktır. Ayrıca her iki devlet de Kırım'ın iç işlerine karışmayacaktır. Osmanlı Kılburun, Kerç, Yenikale gibi çeşitli kaleleri Rusya'ya bırakmıştır. Buna karşılık Ruslar Kafkaslardaki kuvvetlerini geri çekecek ve bu bölgeye müdahale etmeyecektir. Ruslar savaş sırasında ele geçirdikleri Eflak, Boğdan, Akkerman, Kili, İsmail ve Bender kalelerini de iade edecektir. Yine Eflak ve Boğdan'ın statüsü belirlenerek, halkına genel af çıkarılmıştır. Buradaki Hristiyanların hukuki statüsü de Rusya'nın sorumluluğundadır. İlaveten Rusya Akdeniz'de aldığı yerleri de geri verecektir. Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz'de serbestçe dolaşacak ve bunlar diğer devletlere tanınan imtiyazlardan yararlanacaktır. Ruslar, gerekli yerlerde konsolosluk açabilecektir. Ek olarak Osmanlı İmparatorluğu üç taksit halinde 15.000 kese (7,5 milyon kuruş-4,5 milyon ruble) tazminat ödeyecektir. Osmanlı İmparatorluğu Hristiyanların hakkını ve kiliselerini koruyacaktır. Rusya Beyoğlu'nda bir kilise yaptıracaktır.

Bu ağır şartlar çerçevesinde onaylanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki savaşı bitirmiştir. Ancak içerdiği belirsizliklerle yeni sorunların çıkmasına da temel oluşturmıştır. Bu nedenle iki devlet beynindeki sular, Küçük Kaynarca sonrasında da bir türlü durulmamıştır. 21 Mart 1779'da imzalanan Aynalı Kavak Tenkihnamesi ile Rusların 8 Nisan 1783'te Kırım'ı ilhakı, bunun somut göstergeleridir. Aşağıdaki mükâleme belgesi de bu sürecin bir parçasını teşkil etmektedir.

2. Mükâleme Belgesinin İçeriği

Osmanlı Arşivi'nde Yıldız Esas Evrakı tasnifi içinde 91/44 numara ile kayıtlı olan mükâleme belgesi², on üç varaktan oluşmaktadır. İlgili belge, Raif İsmail Efendi'nin (10 Ağustos 1774-22 Temmuz 1776)³, reisülküttaplıktan azledilmeden önce, 7 Mayıs 1776'da Rusya orta elçisi Aleksandr Stachievîç Stachiev'le Kuzguncuk'taki yalısında gerçekleştirdiği görüşme çerçevesinde şekillenmiştir. Zira bu görüşmede Raif İsmail Efendi, Stachiev'e on iki maddeden oluşan bazı sorular yöneltmiştir. Ancak Stachiev durumu devletiyle müzakere etmesi gerektiğinden, Raif İsmail Efendi'nin sorularına hemen cevap vermemiştir.

Rusya tarafından beklenen cevap, Raif İsmail Efendi'nin reisülküttaplıktan azledilmesinden sonra gelmiştir. Bu sırada reisülküttap Atıfzade Ömer Vahid Efendi (22 Temmuz 1776-9 Nisan

2 Cumhuriyet Başbakanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas Evrakı (Y.EE), 91/44.

3 Raif İsmail ile ilgili bk. Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1978, s. 256-257; Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2018, s. 151-152; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, C 3, haz. Nuri Akbayan, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, s. 837-838.

1778)'dir⁴. Dolayısıyla Stachiev, Atıfzade Ömer Vahid Efendi'yle konağında 15 Eylül 1776'da ikinci bir görüşme gerçekleştirmiştir. Onlara, Stachiev'in tercümanıyla birlikte, dönemin divan-ı hümayun tercümanı, beylikçi Seyyid Mehmed Hayrullah Efendi ve âmedî Halil Hamid Efendi eşlik etmiştir.

Stachiev, Raif İsmail Efendi'nin soruları ile bu sorulara vereceği cevapları yirmi dört adet kâğıda Rusça olarak yazmıştır. Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin huzurunda bunları madde madde okumuştur. Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise gerekli cevapları kendisine söylemiştir. Yaklaşık dokuz saat süren bu görüşmenin bitiminde, divan-ı hümayun tercümanı ve elçi tercümanı birlikte ilgili kâğıtları tercüme etmiştir. Bu doğrultuda önce Raif İsmail Efendi'nin sorusu, ardından Stachiev'in Raif İsmail Efendi'nin sorularına verdiği cevaplar ve onun altında da meclisteki açıklamalar eklenerek, burada neşrettiğimiz mükâleme belgesi oluşturulmuştur.

Belgedeki ilk madde Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya'ya üç taksit halinde ödemekle yükümlü kılındığı 15.000 kese (7,5 milyon kuruş-4,5 milyon ruble) tazminatla ilgilidir. Zira Raif İsmail Efendi, Osmanlı İmparatorluğu'nun tazminatın ilk taksitini 1775 yılında ödediğini ve ikinci taksitin ödenmesi için de elinden gelen gayreti gösterdiğini vurgulamıştır. Stachiev ise buna şöyle yanıt vermiştir; Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane yaklaşımının farkındadır ve bu iki tarafın halkının refahı için önemlidir. Ayrıca Rusya ne Osmanlı İmparatorluğu'nu işgal etmek ne de yabancı devletlerin buna girişmesine yol açmak niyetindedir. Sonuçta Osmanlı İmparatorluğu bundan fazlasıyla etkilenmiştir ve yapılan savaş buna açık delil teşkil etmektedir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bunun yeterince bilincinde değildir.

Stachiev'in aba altından sopa gösteren bu cevabına karşılık olarak Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise şunları dile getirmiştir; Rusya'nın dostluğa dikkat ettiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu da buna özen göstermektedir. Ayrıca tazminatı vermeme gibi bir durum da söz konusu değildir. Yaşanan gecikme, dostluğa aykırı olarak düşünülmemelidir.

İkinci maddede Raif İsmail Efendi, Osmanlı İmparatorluğu'nun işlerinde karışıklığa sebep olan tazminat hususu gibi bazı maddelerin yeniden düzenlenmesinin gerekli olduğunu ve bunun dostane bir şekilde çözülmesinde de Rusya'nın anlayış göstermesine ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiştir. Eğer bu olursa iki devlet arasındaki dostluk ve yakınlık teyit edilecektir.

Bu noktada Stachiev, Osmanlı İmparatorluğu'nun hangi açıdan şikâyet ettiğini Rusya'nın anlamadığını belirtmiştir. Ona göre Rusya yeni antlaşmadaki her türlü maddeye istisnasız uymuştur. Dolayısıyla bu konuda Osmanlı İmparatorluğu'nun yakınmasında bir sebep yoktur. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın tavır ve hareketini düşmanlık olarak düşünmektedir. Ancak Rusya, Osmanlı'nın aksine, sorumluluğu altındaki bütün kaleler ve arazinin tahliyesine girişmiş, donanmanın iade edilmesine başlamış ve tüm Osmanlı ile Tatar esirlerini de kendi masrafiyle sınırlara göndermeye gayret göstermiştir.

Bunun akabinde Stachiev şunları dile getirmiştir; ilk olarak, Kılburun'un teslimini Osmanlı geciktirmiştir. Dolayısıyla Rusya, Hotin ile Bender kalelerini bir müddet zapt etmiştir. Eğer Rusya önceden bu kaleleri geri almış olsa, Osmanlı İmparatorluğu ulema muhalefet eder bahanesiyle Kılburun'u teslim etmezdi.

4 Mehmed Süreyya, *age.*, C 4, s. 1328.

İkinci olarak, Osmanlı askeri hâlen Taman'da bulunmaktadır ve onlar Kuban Tatarlarının arasındaki savaşlarda istihdam olunmaktadır. Hem antlaşma gereğince hem de Rusya'nın dostane tavrına karşılık bu askerlerin Taman'dan geri çekilmesi lazımdır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu bunu pek önemsememektedir.

Üçüncü olarak, halkın tamamen affedilmeleri ile ilgili anlaşma maddesi Mora'da ilan olunmamıştır.

Dördüncü olarak, Hristiyanların ibadetleri için himaye edilmeleri hakkında bir gelişme yoktur ve pek çok yerde kiliselerin tamiri yasaktır. Beşinci olarak, üç taksit halinde ödemeyi kabul ettiğiniz meblağın ilk taksitini geçen sene, biraz geciktirmeye de olsa vermişsiniz. Ancak sekiz ay geçmesine rağmen bu seneki taksitten bir haber yok. Bu konuda Osmanlı İmparatorluğu Rusya gibi bir devletin şanına layık olmayan bir şekilde davranmaktadır.

Altıncı olarak, esirler konusunda aslında Rusya'nın şikâyet etmeye hakkı vardır. Zira Osmanlı İmparatorluğu Rusya esirleriyle doludur. Esirleri kurtarmak için gönderilen görevliler, teslim bedel olarak yeniden satış yapıldığını ya da esir olarak bırakıldıklarını belirtmektedir. Oysaki Osmanlı ve Tatar esirleri sınırlara kadar Rusya'nın kendi masrafiyla götürülmüştür. Ancak Rus esirler İstanbul'da yine Rusya'ya yük edilmektedir.

Yedinci olarak, Osmanlı İmparatorluğu Tatar maddesinin bir an önce kapanması konusunda gayretlidir. Ancak anlaşmaya aykırı olarak Tatarlar ile görüşmekten de geri durmamaktadır. Oysaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Tatarlar ile olan bağı sadece halifelik dolayısıyladır. Fokşan ve Bükreş'te elçiler Tatarların serbestiyetleriyle ilgili itiraz etmemişlerdir. Bu açıdan Osmanlı İmparatorluğu Tatarların serbestiyetlerini dine aykırı sayamaz.

Stachiev'in Küçük Kaynarca Antlaşması'ndaki maddeler çerçevesinde iki devlet arasında devam eden sorunları özetlediği bu cevabına karşılık reisülküttap Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin açıklamaları da şöyledir; Osmanlı İmparatorluğu antlaşmanın şartlarına uyma konusunda gayret göstermektedir. Tazminatı ise imkân dahilinde yerine getirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya'ya dostane beyan ettiği ve düzenlenmesini istediği en önemli madde Kırım'dır. Bu dinî bir meseledir ve Rusya imparatoriçesi buna müdahale etmeyeceklerini bildirmiştir. Osmanlı'nın Kırım'ı terki mümkün değildir.

Atıfzade sözlerine şöyle devam etmiştir; barıştan murat edilen şey iki tarafın emniyetidir. Osmanlı İmparatorluğu dostluğu bozacak girişimlerden kaçınmaktadır. Kılburun'un teslimi geciktirildi diye belirtilse de Kılburun'un teslimi için görevlendirilen memurlar 42 gün önce bu taraftan acilen yollanmıştır. Eğer bir gecikme yaşandıysa, bunun sorumlusu yine Rusya'nın sınır belirleyicileridir. Zira devletleri adına yeterince toprak almak amacıyla bizim sınır belirleyicimizi taciz etmişlerdir. Bu durumun devletimize ifade edilmesi gerektiğinden, bir miktar gecikme mecburen gerçekleşmiştir.

Taman'da Osmanlı İmparatorluğu'nun bir zabıt ile yirmi, otuz ya da kırktan fazla asker adına bir neferi yoktur. Bunları Osmanlı İmparatorluğu'nun orada ikamete memur etmediği gün gibi açıktır. Çünkü antlaşma sonrasında oradaki Tatarlar, eğer siz buradan giderseniz devlet bizi tamamen terk etmiş olur ve biz dahi bütünüyle buraları terke mecbur oluruz, bizim işimiz çözülmedikçe sizi göndermeyiz demişlerdir. Dolayısıyla onlar Taman'da zorunlu olarak kalmıştır. Bu durumdan önce de Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım ve Taman kalelerindeki

askeri üç, dört zabitten ibarettir ve diğer askerler Tatarlardır. Ancak Kırım her tarafı açık bir yer olduğundan, Rumeli ve Anadolu taraflarından suçlu kişiler, Kırım hanlarının himayelerine girmek için o taraflara kaçmışlardır. Hatta Canikli Hacı Ali Paşa'nın kardeşi Süleyman Paşa bile vezirken, kabahati nedeniyle adamlarıyla beraber Kırım tarafına kaçmış ve Kırım hanına iltica etmiştir. Kırım hanının girişimiyle affedilip, kendisine Kefe Eyaleti verilmiştir. Yine Giresunlu Dizdaroğulları da Kırım'a kaçanlardır. Yani Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım ve Taman'a asker göndermesi söz konusu değildir ve bunlar, asker göndermek için Osmanlı İmparatorluğu'nu tahrik etmemektedir.

Yine Taman'da olan askerler, Kuban Tatarlarının arasında meydana gelen savaşa müdahildir dediğiniz şey, Osmanlı İmparatorluğu'na meçhul bir durumdur. Ancak Rusya Kazakları Şahin Giray ile önceden gelip, burada savaştıkları inkâr da edilemez. Belirttiğiniz gibi Osmanlı İmparatorluğu şimdi Taman'dan askeri geri çekemez.

Mora halkı ile ilgili dile getirdiğiniz emlaklarının zaptı konusu sizin söylediğiniz gibi değildir. Zira antlaşmadan sonra halkın affedilmesi maddesi, ahitnamede vurgulandığı üzere Mora'da ilan edilmiş ve firarda olan halkın yerlerine geri dönmeleri istenmiştir. Ancak bunların çoğu vatanlarına dönmediğinden, mülkleri sahipsiz kalmıştır. Dolayısıyla emlak nizamı çerçevesinde sahipsiz olan mülklere el konulmasına karar verilmiştir. Mora'da belirli bir düzen oturduktan sonra bu maddeler bir şekilde yoluna girecektir. Mora'daki isyan sırasında Müslümanların eşleri ve çocukları katledilip, yakılmıştır. Bu sebeple, firarda olanlar vatanlarına dönseler ve mülklerine yeniden sahip olsalar bile, eziyet görenler, onların idamlarından başka teselli bulmayacaklardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi halkı için Rusya'nın bu kadar ısrarı, iddia ettiği merhamet ve hürmete muhalif bir durumdur.

Kalavrata ve Mizistre halkı, çok sayıda kadın ve çoluk çocuğu yakıp, öldürmüştür. Mora'nın Rusya ile bir türlü bağı yokken ve böyle kötülüğe neden olan halkın hakkı ceza iken, yine de Osmanlı İmparatorluğu bunu görmezden gelmiştir ve halka da iyi davranmaktadır. Kilise maddesi ise eski dönemlerden beri kanuna göre uygulanmaktadır. Kiliselerin tamiri gerektikçe, divan-ı hümayundan lazım olan izin verilmektedir. Bu maddede Osmanlı İmparatorluğu kanun üzere halktan izni esirgemez.

Yine tazminat maddesini elçi tekrar söyledi. Ancak İsmail Bey'in yalısında tazminatın ödenmesi konusu dile getirilmişti. Dolayısıyla Kırım maddesi çözülmez ise tazminatın verilmesi kabul edilmez sözünden başka, İsmail Bey'in bu işler bir düzene girmezse antlaşmanın iptali söz konusu olur ve tazminatın ertelenmesine kimin güce yeter şeklinde bir açıklamada bulunduğunu divan-ı hümayun tercümanı reddeder. Böyle bir sözü Osmanlı İmparatorluğu'ndan kimse söylememiştir. Asılsız sözlerin iki devlet arasındaki ilişkilere bir faydası olmaz.

Bunlara ilaveten ikinci taksitten olan kırk, elli keselik ödemeleri devletimin şanına yakışmıyor demeniz ve bunu dostluğa aykırı bulmanız doğru değildir. Yine esir maddesinde de şartlar yerine getirilmedi demek de dostlukla pek örtüşmemektedir. Zira Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki esirlerinin az olduğunu siz gayet iyi bilirsiniz. Nihayetinde Kırım Giray Han'ın çapulunda bir miktar esir ele geçirilmişti. Ancak onların çoğu vefat etmiştir. Eflak, Boğdan, Cezayir ve Mora taraflarından elde edilmiş geri kalan esirler için ise Osmanlı İmparatorluğu görevli tayin etmiştir. Ayrıca elçiniz de başka başka kişiler görevlendirmiştir. Dolayısıyla bunlardan İslam'ı kabul edenlerin dışındakiler buldurulup, kurtarılmıştır.

Yine elçiniz topladığı adamlarla, İstanbul ve civarıyla birlikte, uzak yerlerden haber aldığı esirlerin isimlerini içeren defterleri bize iletmektedir. Bu doğrultuda devletimiz tarafından fermanlar yazılıp, gayret gösterildiğini inkâr edemez. Siz, Bolu'da altı yüz Rus esiri olduğuyula ilgili bir yazı göndermişsiniz. Bizler bunun ortaya çıkarılmasında bir zorluk göstermedik. Devlet görevlilerinin ne miktar esir ortaya çıkardıklarını ne miktarlarını terk ettiklerini isimleri ve mekânları ile bildirin. Osmanlı İmparatorluğu bu tür emirlere muhalif davrananların gözünün yaşına bakmaz. Eğer memleketimizde esirleriniz kalmış olsa, bu vakte kadar doktor, esnaf vesair adamlarınız ile yerlerini ortaya çıkarırdınız.

Bizim esirlerimize gelince, Rusya topraklarında İslam esirlerini haber verecek adamlarımız yoktur. Sizin sözünüze güveniriz ve esirlerimizin hâlini Rusya Devleti'nin insafına terk ettik. Devletimiz, Rusya topraklarında bu kadar esirlerimiz feryat etmektedir dese haklıdır. Zira bu iddia dinin bir gereğidir.

Antlaşma sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Tatarlar ile ahitnamenin şartlarına aykırı bir davranışı olmamıştır. Sizin iddianız gibi Osmanlı İmparatorluğu Tatarlar ile gizliden iş görse, Sahib Giray Han'a gidecek olan teşrifatı acele göndermez, Devlet Giray Han'ı Kırım'dan kaldırmak için tekrar tekrar ferman yazıp, bu tarafa gelmesi teklifini etmezdi. Hatta Sahib Giray Han'a teşrifat gönderilmesi elçinize söylenmiştir. Bunun ardından elçinizin sır kâtibi kapıya gelerek, bunun ertelenmesini belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Devlet Giray Han'ın o tarafta olması nedeniyle bunu kabul etmedi ve Sahib Giray Han'a hemen teşrifat gönderdi. Zira bu Rusya ile yapılan antlaşmanın bir gereğiydi. İşte tercümanınız buradadır. Durumun böyle olduğunu iyi bilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun antlaşmanın şartlarını yerine getirmediğini ve vakit geçirdiğini belirtiyorsunuz. Ancak Rusya Devleti'yle Tatarlar hakkında imzalanan antlaşma gereği, bu durum size defalarca açıklanmıştır. Tatarların serbest olmaları bu keyfiyet üzeredir ve han seçimi de kendilerindedir. Fakat iki devlet arasında Hint Denizi gibi Karadeniz'in bölünmesi hilafete aykırıdır. Tatarlar bunu beyan etmişlerdir ve Osmanlı İmparatorluğu'nu da bu konuda zorlamışlardır.

Fokşan'da Tatarların serbestiyeti dediğiniz maddenin meydana gelmesi söz konusu olmamıştır. Çünkü kanuna uygun değildir ve bu Fokşan'da karar bulmamıştır. Bükreş görüşmelerinde bile Tatar serbestiyetini elçiler görüştüklerinde, Rusya elçileri bütün Tatarların rızaları olduğunu ve bir temessük verdiklerini vurgulamışlardır. Ancak yine kabul olunmamıştır. Sonrasında baş tercümanınız Palini bir yazı getirmiştir, ama o da kabul görmemiştir.

Görüldüğü üzere Atıfzade Ömer Vahid Efendi, Stachiev'in Osmanlı İmparatorluğu'nu Küçük Kaynarca Antlaşması'nın şartlarını yerine getirmemekle suçladığı açıklamalarına, aynı doğrultuda karşılık vermiştir.

Bu doğrultuda mükâleme belgesinin üç, dört, beş ve altıncı maddeleri yine iki devlet arasındaki esirler ve bunların karşılıklı değişimiyle ilgidir. Bu maddenin çözülmesinde hem Rusya hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane davranacağı belirtilmiştir.

Mükâleme belgesindeki yedinci madde ise Küçük Kaynarca Antlaşması'ndaki ticaretle ilgili maddeler doğrultusundadır. Bu noktada İngiltere tüccarı tarafından bile verilen masdariyye vergisinden Fransa tüccarlarının istisna olunmasının, Fransa'nın Belgrad Antlaşması'ndaki iyiliğine karşılık olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun bunu

zikretmemesinin izin olarak görülmesi gerektiği dile getirilmiştir. Rusya elçisi de, Rusya'nın bu maddenin zamanında düzenlenmesi uygun sayılan maddelerden olduğunu kabul ettiğini vurgulamıştır. Ancak bu imtiyazın antlaşmaya aykırı görüldüğü, masdariyye maddesinin karşılık olarak görülmesinin uygun olmadığını ve bunu Rusya'nın görmezden gelmesinin mümkün olmadığını da beyan etmiştir.

Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise bunun küçük bir mesele olduğunu ve büyük sorunların çözüldükten sonra, rahatlıkla bu maddenin hallolacağını dile getirmiştir. Ayrıca Atıfzade Kırım'ın serbestiyeti ile Tatarlar ve diğer hususların nizamına dikkat edilmesinin daha gerekli olduğunu altını çizmiştir.

Bu bağlamda sekizinci madde yine Tatarlarla alakalıdır. Stachiev bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur; Tatarların serbestiyeti Fokşan ve Bükreş görüşmelerinden evvel yapılan mecliste ulema ve devlet adamlarının ittifakıyla kabul edilmişken, Osmanlı İmparatorluğu Tatarların serbestiyetini şeriata neden bağlamıştır. Osmanlı askerini Taman'da terk etmekle, kararsız olan Tatarları doğru yolundan döndürmüştür. Tatarların hanın azli ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Devlet Giray Han'ı ataması bazı kişilerin düzenledikleri şeylerin sonucudur. Devlet Giray'a teşrifat gönderilmesi, bu vakte kadar Kırım'a yollanan askerin dayanağıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tavır ve hareketi ahitnamenin şartlarına aykırıdır. Eğer Osmanlı İmparatorluğu bunu çözerse, Rusya'nın bu konudaki muhalefeti kendiliğinden ortadan kalkar. İstanbul'da bulunan Tatarların iadesi ve Taman ile Kırım'daki askerlerin geri çekilmesiyle, Rusya Devleti bu konuda Osmanlı İmparatorluğu ile görüşmekten de kaçınmaz.

Stachiev'in açıklamalarına Atıfzade Ömer Vahid Efendi'nin verdiği cevaplar ise şöyledir; Fokşan ve Bükreş görüşmelerinden önce Tatar serbestiyetinin kabulüne ulema izin vermiş olsaydı, tekrar Fokşan ve Bükreş'te bunlar görüşülmezdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Taman'da bir zabıt ve otuz, kırk askerden başka, antlaşmaya aykırı olarak Kırım'a geçmiş bir kişisi yoktur. Bunu herkes bilir. Sizin Kılburun, Yenikale, Taygan ve Kerç'te adamlarınız mevcut olmakla, bu maddeler onların malumudur. Eğer Osmanlı İmparatorluğu'nun oralara asker geçirdiğini bu adamlarınız söylemişse, bunun aslı yoktur. Onların niyetleri iki devletin arasını açmaktır. Size istediğiniz kadar izin. Gereği gibi araştırın. Osmanlı İmparatorluğu antlaşmadan sonra Kırım'a asker geçirmişse, biz utanırız. Hanların azilleri ve atanmalarının Osmanlı İmparatorluğu'na bir faydası yoktur. Eğer Osmanlı İmparatorluğu Tatarları sakinleştirecek bir çözüm bulsa, bu dedikoduyu anında bitirir. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın beyan ettiği dostluğa her türlü karşılık verir. Bu maddeye bir çare bulsa, Rusya'ya bu teklifleri etmezdi. Devletler ne kadar düşmanlık etse de neticede bu dostluğa dönüşür. Bizim çabamız bu işlerin iyilikle sonuçlanması içindir. Avusturya elçisi Michael Talman'ın 49 senesinde Lehistan'daki Nemirova görüşmelerinde Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun arasını açma çabaları ortadır ve devleti tarafından azarlanmıştır. Bu bize örnek olmalıdır.

Görüldüğü üzere diplomatik kurallara dikkat eden Atıfzade Ömer Vahid Efendi, Avusturya elçisi Michael Talman örneğini vererek, üstü kapalı bir şekilde Stachiev'i söylemleri konusunda uyarmıştır. Zira Stachiev, çözümünden ziyade, işi yokuşa sürmektedir. Aslında bu da Küçük Kaynarca sonrasında Rusya'nın politikasının bir yansımasıdır.

Bu doğrultuda Raif İsmail Efendi'nin dokuzuncu sorusu, Rusya Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan şikâyet hakkı olmadığıyla ilgilidir. Zira Rusya şartları yerine

getirmemektedir. Dolayısıyla tam tersine Osmanlı İmparatorluğu Rusya'dan şikâyet etmelidir. Boğdan'ın geri alınması ahitnamede açıkken, adaletin gereği yerine getirilmemiştir. Bu konu Rusya tarafına birkaç defa bildirilmiştir. Ancak bir türlü cevap verilmemiştir. Avusturya ile bu durumun düzenlenmesi için Rusya yardım etmemiştir. Avusturya'nın zapt ettiği araziye geri vermesi açıkça beyan edilmiştir.

Stachiev, bu konuda Rusya'nın müdahaleye hakkı olmadığını belirtmiştir. Zira Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasında karşılıklı bir antlaşma yapılmıştır.

Atıfzade Ömer Vahid Efendi ise Osmanlı İmparatorluğu'nun arazisinin korunmasına Rusya'nın kefil olmadığını belirtmekte ve Osmanlı İmparatorluğu'nun buna ihtiyacı olmadığını da dile getirmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Boğdan arazisindeki iddiası tamamen mülk teslimiyle ilgilidir. Avusturya'nın tasarrufuna terk olunan arazi, onlarla ittifak dolayısıyla değil, onların dostane talepleri doğrultusunda Avusturya'ya bırakılmıştır.

Mükâleme belgesindeki onuncu ve on birinci maddeler birbiriyle ilintilidir. Buna göre onuncu madde halkın tamamen affını içeren antlaşma maddesinin Mora'nın yanı sıra, başka yerlere de duyurulduğunu ve Mora'ya düzen verildikten sonra orada da bunun icra olunacağı yönündedir.

On birinci madde ise kiliselerle ilgilidir. Halk kiliselerin tamirine başlamış olsa da devletin kiliselerle alakalı maddeyi yerine getiremeyeceği belirtilmiştir. Rus elçisinin bunlara verdiği cevap ortaktır. O, bu özrün kabul edilemeyeceğini, bunun antlaşmaya aykırı olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun dostane olarak bunları halletmesi gerektiğini beyan etmiştir. Atıfzade Ömer Vahid Efendi de bu maddenin delile ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Mükâleme belgesinin on ikinci ve son maddesi de Tatarlarla alakalıdır. Raif İsmail Efendi, Tatarlara dair şartları Osmanlı İmparatorluğu'nun inkâr etmediğini belirtmektedir. Buna karşılık Stachiev, serbestiyetin kaldırılmasının yanı sıra, Kerç, Kılburun ve Yenikale'nin geri verilmesi arzusunun hakka aykırı bir iddia olduğunu Osmanlı İmparatorluğu'nun itiraf ettiğini dile getirir. Atıfzade Ömer Vahid Efendi de Tatarların sakinleştirilmeleri konusunda iyi bir tedbire ihtiyaç olduğunu vurgular. Bunun ne derecede olacağı Osmanlı İmparatorluğu'nun da meçhulüdür. İstanbul'da olan sultanlar ile mirzalar Kırım'a iade olunsalar bile, yine de Tatarlar bir şey yapamaz.

Raif İsmail Efendi'nin on iki maddelik soruları ve bunlara verilen cevaplar haricinde, ilgili belgede iki ek madde daha vardır. Bu maddeleri Rusya orta elçisi Stachiev özellikle dile getirmiştir. Bunlardan ilki, İngiltere tüccarından Abot'un ocak bazerganında olan alacağının, Rusya elçisi Aleksei Mikhailovich Obreskov'un malı olması ve bu meblağın tahsil edilmesiyle ilgilidir.

İkinci madde ise Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a yönelik dostane vurguladığı şeylerin, Osmanlı İmparatorluğu tarafından da dostane olarak algılanması ve cizye için verilen nizam eğer insanlığın bir gereğiye, bundan şüphe olunmayacağı hakkındadır. Stachiev, verilen nizamı devletin bilmesi elzem olduğundan, bunun kendisine bildirilmesini istemiştir. Vahid Efendi de Osmanlı İmparatorluğu'nun hayrına olacaksa, bu maddelerin efendisine beyan olunacağı cevabını vermiştir.

Kısaca bu mükâleme belgesi, her ne kadar savaş resmî olarak bitmiş olsa da, Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki problemlerin hâlâ devam ettiğinin açık bir göstergesidir.

KAYNAKLAR**Arşiv Kaynakları**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE): 91/44.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksan, Virginia, *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011.

Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1978.

Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması: Oluşumu-Tahlili-Tatbiki*, TTK, Ankara 2006.

Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, C 3, haz. Nuri Akbayan, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, TTK, Ankara 2018.

Uzunçarşılı, İsmail H., *Osmanlı Tarihi*, C 4/1, TTK, Ankara 1995.

BELGENİN TRANSKRİPSİYONU

Sâbikan re'îsü'l-küttâb Raif İsmail Bey'in Kuzguncuk civârında vâkı' sâhilhânesinde bundan akdem Rusya ortaelçisi İstakif ile mülâkâtlarında mîr-i mûmâ ileyhın Devlet-i 'Aliyye tarafından elçi-i mersûma îrâd eylediği mâddelere ol vakitte elçi-i mûmâ ileyh cevâb vermeyüb devletime yazayım ve ne gûne haber vürûd eder ise ana göre ifâde ve müzâkere edeyim demekle bu esnâda devletinden haber geldiğini taraf-ı kullarına ifâde ile mülâkât murâd etmekle izn ve ruhsat-ı 'aliyyeleriyle işbu bin yüz doksan senesi Şa'bânının gurresinde elçi-i mûmâ ileyh tercümânıyla bende hâneme gelüb ma'ıyyet-i bendegâneme me'mûr buyurulan hâlen dîvân-ı hümâyûnda beylikçi Es-seyyid Mehmed Hayrullah Efendi ve mükâlememizi zabta me'mûr âmedî Halil Hamid Efendi ve dîvân-ı hümâyûn tercümânı kulları hâzır oldukları hâlde elçi-i mûmâ ileyh mukaddemâ İsmail Bey'in es'ilesini ve bu def'a devleti tarafından tahrîr olunduğu üzere es'ile-i merkûmeye vereceği ecvibesini yirmi dört mikdârı kâğıda kendü lisânları üzere tahrîr etmiş olmağla zikrolunan kâğıdları mâdde be mâdde kırâ'at edüb cânib-i bendegânemden dahi iktizâsına göre ecvibe-i lâyıkası verilerek dokuz sâ'at mikdârı beynimizde mükâleme mümtedd olmağın ba'd-ı hitâmü'l-meclis evrâk-ı merkûme dîvân tercümânı kullarına elçinin tercümânı ile berâber oldukları hâlde tercüme etdirdilüb her mâddede mukaddemâ İsmail Bey'in su'âli başka ve bu def'a meclisde İsmail Bey'in su'âline verdiği elçinin cevâbı başka ve su'âl ve cevâba dâ'ir meclisde güzêrân eden mükâleme sûreti dahi elçinin cevâbı zîrinde başka tahrîr ve bâlâlarına şerh ile işâret ve tastîr olunmuşdur. Mukaddemâ İsmail Bey şöyle söyledi dediği mâddelerde ba'zen mugayeret olub lâkin mukaddem olan meclislerinin zabtı mahalli olmadığına binâ'en temyîzi ile elçiyi ilzâma vesîle olmamağla hemân elçinin îrâd eylediği vech üzere tercüme ve tahrîr olunduğu ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân men lehü'l-emrindir.

Mukaddemâ re'îs-i sâbık İsmail Bey'in elçiye îrâd eylediği cevâbdır⁵.

Evvelki mâdde[:] Bundan akdem şehri Mayısın yedisinde re'îs-i sâbık cenâblarının sâhilhânesinde vâkı' olan mahall-i müzâkerede bu dâ'îlerine îrâd olunmuş ki sene-i mâziyyede edâsı lâzım gelen taksîti Devlet-i 'Aliyye teslim edüb bu vechile icrâ-yı şûrût eylediği misillü bu sene dahi bu vech üzere hareket olunacağı melhûzları olmak iktizâ eder.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Devlet-i 'Aliyye'nin makâsıd-ı dostânesini istihbâr Rusya Devleti'nin dâ'imâ bâ'is-i mahzûziyeti olub sulh ü salâh ve hüsn-i muvâneseti devleteyne tâbi' olan re'âyâ ve berâyânın refâhiyyet hâllerine esâs mesâbesinde mülâhaza etmekle her dem ve ân kemâl-i safvetle her bâbda tarafından dahi mu'âmele-i bi'l-misle sa'y ve ihtimâmda kusûr olunmayub Rusya Devleti'nin musâfâtından hakikatde hâsıl olan menâfî-i sahîhayı Devlet-i 'Aliyye bundan böyle niçe münâsebetle tahkîk edebilür ki sâ'ir ehibbâ-i sûrîsi gibi Rusya Devleti'nin mesâlih-i mülkiyye ve tedâbîr-i umûru muktezâsınca Devlet-i 'Aliyye'yi işgâl ve gavâ'il-i ecnebiyyeye giriftâr etdirmek husûsu kat'an mültezemi değildir. Mezkûrünün defa'âtle Devlet-i 'Aliyye'yi giriftâr etdikleri hâletden Devlet-i 'Aliyye ziyâde müte'essir olub bundan akdem sebkât eden muhârebe bu kaziyye-i sahîhaya bir delîl vâfi iken henüz Devlet-i 'Aliyye gereği gibi gavrına vâsıl olmamıştır.

5 Su'âl olmalıdır.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Re'isü'l-küttâb-ı sâbık efendi ile elçinin mukaddemâ mülâkâtında kendüye îrâd olunan mâddeleri müzâkeresinde eğer çi tazmîn husûsu ikzâ-yı merâmî olduğundan hod be hod elçi-i mûmâ ileyh bu husûsu lisâna getürmüş olub lâkin şimdi güyâ bu husûs Devlet-i 'Aliyye'nin müsellimi olmak her sûretinde hemân devletinin kemâl-i ihlâs ve dostlukda sebât kademini tebeyyün eyleyerek âğâz-ı kelâm etmekle taraf-ı kullarından dahi Rusya Devleti musâfât ve muvâlâtda sâbit kadem olduğu misillü Devlet-i 'Aliyye dahi 'aynı ile dostluk ve muhabbetde sebât-ı kademini isbât eylediği delâ'il-i vâzıha ile müberhendir ve bir vechile âherin tahrîki ve erbâb-ı ifsâd sözüyle mu'âhede ve dostluğa hâlel getürmez ve dostluğunda kemâl-i metânle beyne'd-düvel ne vechile mümtâz olduğu 'âmmeye ma'lûm olmağla bu mâddeden bahs iktizâ etmez ve tazmîn mâddesinde dahi Devlet-i 'Aliyye'nin vermemek mülâhaza ve niyyeti bu kadar bâ'is-i te'hîri şimdiki hâlde edâsında Devlet-i 'Aliyye'ye göre bir mikdâr su'ûbet olduğundan iktizâ etmekle beyne'd-düvel karz alınmış akçe dahi olsa bu vechile te'hîri mûceb-i istiğrâb ve isti'câl ve mugâyir-i dostî olmak lâzım gelmez kelâmı îrâd ve bu mâddede olan tefâsîl-i mükâleme ve mücâvebe mahallinde aşağıda tahrîr olunmuştur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

İkinci mâdde[:] Umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'ye bâ'is-i ihtilâl olub 'alâ eyyi hâlin hâssaten müzâkere ve tanzîmleri muktezî olan ba'zı mevâd ve mesâlihın dostâne tasfiye olunmaları bâbında Rusya Devleti'nin müsta'idd idiği müşâhede olunsa gerek tazmîn husûsunda ve gerek cemî' mevâdda ifâ-i şürût değil belki devleteyn beyninde derkâr olan musâfât ve hüsn-i muvânesetin te'yîdini müntec olur menâfi'-i mütenevvi'a ve mümkün olan müsâ'adeye dâ'ir umûr ve husûsun icrâsında Devlet-i 'Aliyye hâzır ve âmâde idiğini meclis-i mezkûrda ifâde etmiş idi.

Mûmâ ileyhin su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Devlet-i 'Aliyye'nin ne bâbda şikâyet edebildiği Rusya Devleti fehmi etmez ki beyne'd-devleteyn derkâr olan 'uhûd ve mevâsîk-i sâbika işbu muhârebe ile imhâ ve ibtâl olunmağla devleteyn beyninde vâkı' her dürlü 'alâka ve irtibâtın kutb-ı esâsı olan 'ahidnâme-i cedîdenin zerre kadar istisnâ etmeksizin bi'l-cümle şürûtunu kemâl-i dikkat ve taharrî ile Rusya Devleti icrâ etmiştir. Devlet-i 'Aliyye'nin tarafından el-ân îrâd olunan mâddeler şürût-ı 'ahidnâmeye mübtenî olmamağla kabûl olunmadıkları hâlde Rusya Devleti'nden şikâyete Devlet-i 'Aliyye bir dürlü istihkâkî îcâb etmediklerinden nâşî 'ahd ve peymânın ifâsında kusûr etdi deyu Rusya Devleti'nden teşekkî etmeye Devlet-i 'Aliyye hakk ve 'adle muvâfık bir sebebi îrâd edemez. Mutâlebât-ı mezkûre îrâdında Devlet-i 'Aliyye'nin tavr ve edâsı Rusya Devleti'ni bu mâddelere meyl derecesine îsâl eder vâdîlerinde değildir. 'Uhûd-ı musâlahanın in'ikâdından berî Rusyalunun tavr ve hareketini bilâ-garez Devlet-i 'Aliyye mutâla'a ederse vakt-ı mu'ayyende kemâl-i dikkat ile bi'l-cümle 'uhûd ve mevâsîki icrâ etdiklerini müşâhede eder ki mes'ûlû oldukları bi'l-cümle kılâ' ve arâzînin tahliyesine mübâderet ve mümkün mertebe donanmânın i'âdesine müsâra'at ve Devlet-i 'Aliyye canibinden taleb olunmaksızın bi'l-cümle 'Osmânî ve Tatar üserâsını kendü mesârifîyle hudûdlara tesyîre bezl-i miknet etmişlerdir. Devlet-i 'Aliyye cânibinden ise bu mu'âmelenin hilâfı birkaç vechle zuhûr etmiştir.

Evvelen Kılburun teslimini Devlet-i ‘Aliyye te’hîr edüb bu vechile Hotin ve Bender kal‘alarını bir müddet zabt etmesine Rusya Devleti’ni mecbûr etmiştir. Hattâ kılâ’-i mezkûreyi Rusya Devleti mukaddem istirdâd etmiş olsa şâyed ki ‘ulemâ muhâlefet eder bahânesiyle Devlet-i ‘Aliyye Kılburun’u teslim etmez idi.

Sâniyen ‘uhûd ve peymân levâzımına külliyyen mugâyir olan ba‘zı a‘zâr ile ‘asâkir-i ‘Osmâniyye hâlâ Taman’da mukîm olub ve yevmen fe yevmen müterakkî olarak Kuban Tatarlarının beynlerinde vâkı‘ olan muhârebâtda el-ân istihdâm olunmaktadır. Şürût-ı ‘ahidnâmenin lâzımesi ve Rusya Devleti’nin birkaç def’a vâkı‘ olan tefhîmât-ı dostânesi muktezâsınca ‘asâkir-i mezkûrenin Taman’dan ircâ‘ olunmaları iktizâ eder idi. Mukaddemât-ı mezkûreden yakînen istintâc olunur ki gerek Rusya Devleti’nin tatmîni ve gerek devleteyn beyninde lâzım gelen muvâlât ve hüsn-i mu‘âşeretin esâsını vikâye eylemesi husûsunu Devlet-i ‘Aliyye mühimm etmez.

Sâlisen re‘âyânın nesyen mensiyen ‘afv olunmalarını hâvî şürût-ı ‘ahidnâme ile’l-ân Mora cezâresinde i‘lân olunmamıştır.

Râbi‘an hâssaten âyîn-i Mesîhiyye içün ta‘ahhüd olunan himâyet ve siyânet mâddesinin henüz semeresi zuhûr etmemiştir ki katî vâfir mahalde kiliselerin ta‘mîri memnû’dur.

Hâmisen Devlet-i ‘Aliyye üç taksîtte edâsına müte‘ahhid olduğu meblağın hakikatde bir taksîtinin sene-i mâziyyede edâ edüb bu senenin zarfında edâsını ta‘ahhüd birle bir müddetden berü taksît-i sâniyen bir mikdâr akçe teslimine eğer çi mübâşeret etmiş ve lâkin Rusya’nın kebîr elçisine mebâlig-i mezkûre edâsından bir def’a külliyyen imtinâ‘ ettiğiinden mâ‘adâ el-ân kemâl-i müsâmaha ve Rusya gibi mürâ‘ata sezâ bir devletin şânına lâayık olmayan vechile teslim müdâvemet olunur. ‘Ahidnâmenin tazmîn husûsuna dâ’ir mâdde-i mahsûsasında taksît-i evveli milâd-ı ‘İseviyyenin bin yedi yüz yetmiş beş senesi Kânûn-ı Sâninin evâ’ilinde ve taksît-i sâniyi bin yedi yüz yetmiş altı senesinin yine şehir-i mezkûrunda ve sâlis bin yedi yüz yetmiş yedi senesinin yine Kânûn-ı Sânisinde edâ edeceği tasrîhen zikr ve beyân olunmuş iken taksît-i evvel sene-i mâziyyenin evâhîrine dek medd olunub taksît-i sâniyen henüz ekall-i kalîl bir mikdâr teslim olunmuş. Ma‘ hazâ ki sekiz ay mürûr etmiş ve kerrâtla ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’ye bu mâdde ihtâr olunmuştur.

Sâdisen istirdâd-ı üserâ husûsunda Rusya Devleti’nin hakikatde şikâyet istihkâkı müsellemdir ki Devlet-i ‘Osmâniyye memâlikî âhâd-ı nâsın zabt ve tasarruf ve ketm ve ihfâ eylediği Rusya re‘âyâsıyla memlûdür. Hattâ ta‘yîn olunan mübâşirler ba‘de’t-tahlîs teslim bedel tekrâr fûrûht veyâhûd hâlet-i esirde ibkâ ederler idi ve bu bâbda Rusya Devleti’nin tavrı ile bu mu‘âmele beyninde derkâr olan ihtilâfın mütâlâ‘asını terk ve iğmâz mümkün değildir ki ‘Osmânî ve Tatar üserâsı vatanlarının hudûduna dek Rusya Devleti’nin mesârifîyle tesyîr olunub Rusya üserâsı medîne-i Kostantiniyye’de teslim olunmağla meskenlerine vâsıl olmazdan Rusya Devleti’ne mesârif-i kesîreyi müceb olur.

Sâbi‘an Tatar tâ’ifesine dâ’ir olan maslahat-ı sakîle bâbında Devlet-i ‘Osmâniyye Tatar tâ’ifesinin iş‘âl-i muhârebe derecelerinde mukaddemlerde merreten ba‘de uhrâ teşvîş edegeldikleri emn ve refâh ve musâfât ve muvâlât devleteyni vikâye zımnında bu mâddenin bir ân akdem ihtitâmına himmet edecek iken in‘ikâd-ı mesâlihaden sonra der‘akab ‘ahidnâmenin ma‘nâ-yı sarîhasına mugâyir Tatar tâ’ifesiyle muhâbere ve kesb-i ta‘alluk esbâbına teşebbüs

etmekde Devlet-i ‘Aliyye kat’an tereddüd etmedi. Sebeb-i mezkûrdan Devlet-i ‘Aliyye el-ân bu mertebe ‘azîm bir ıztırâba mübtelâdır ki şânına mûris-i nakîse bir hâlet iken iddi‘âlarının ‘adem-i salâhiyyetini Rusya Devleti’ne ıkrâra mecbûr olmuştur. Bu hâlet-i nârevâdan suhûletle ictinâb Devlet-i ‘Aliyye’ye mümkün idi. Eğer evvel emirde Rusya Devleti’nin vefâ ve safvetine muvâfakat birle dostâne irâ’et eylediği tedâbiri ısgâ edüb Tatar tâ’ifesiyile bir dürlü mu‘âmele irâdesinde olmadığını kat’an ve cezmen tavâyif-i merkûmeye beyân ve umûr-ı mülkiyyelerinin tertib-i cedîdinde refâh-ı hâl ile kıyâmdan gayrı bir işleri kalmadığını i‘lân edüb merkûmûn ile ancak ‘alâka-i şer‘iyyeyi Devlet-i ‘Aliyye kendüye tahsîs ederek ber muktezâ-yı şer‘at-ı Muhammediyye halifetü’l-a‘zam oldukları hasebiyle şevketlü ‘azametlü Âl-i ‘Osmân-ı Pâdişâhî hazretlerine lâzım gelen mütâba‘atda tavâyif-i mezkûreyi ibkâ etmiş olsa ve ba‘de-ezîn dahi Tatar tâ’ifesine bu vechile i‘lân-ı hâl olursa şâyed ki hod be hod Devlet-i ‘Aliyye’nin tahammül ve iltizâm eylediği işgâl ve gavâyilden kendüyü tahlîse medâr olacak bir semere-i hayriyye hâsıl ola. Tavâ’if-i Tatara Devlet-i ‘Aliyye ‘alenen beyân edebilür ki bu husûsa dâ’ir Rusya Devleti’yle lede’l-muhâbere tavâ’if-i Tatarın hâlet-i mülkiyye ve hâriciyyelerine dâ’ir Rusya Devleti şürût-ı ‘ahidnâmeye tahte’l-lafz müteşebbis olub şer‘at-ı Muhammediyyeden neş’et eden ahkâm-ı mahsûsa ve ‘ukûd ve revâbıtın tecessüs ve temyîzi husûsuna müdâhale vechen mine’l-vücûh Rusya Devleti’nin marzîsi olmadığı Devlet-i ‘Aliyye’nin yakînen ma‘lûm ve meczûmu olmuştur.

Bu vechile şevketlü ‘azametlü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân hazretlerinin zât-ı sa‘âdet simâtlarında hilâfet-i ‘uzmâyı Rusya Devleti i‘tirâz etmekle umûr-ı şer‘iyyede bu sûrete muvâfakat eylemeleri husûsunu Tatar tâ’ifesinin irâde-i mutlakalarına terk eder. Bu takdîrce şürût-ı ‘ahidnâmeye ve müceddeden bast olunan şerhin mazmûnuna mübtênî olan sûret tedkîk ve tevfiğ-i maslahat muktezâsınca ‘Osmânî ile Tatar beyninde lâzım gelen revâbıt-ı şer‘at-ı Muhammediyye ba‘de-ezîn tavâyif-i Tatarın kavânîn ve merâsimlerine muvâfık olan umûr-ı hâriciyyelerinin tefrîki mülâbesesiyle muhtemel olan her dürlü teşevvüş ve ihtilâlden sıyânet olunur. Fokşan ve Bükreş murahhasları Devlet-i ‘Aliyye ve ‘ulemâ cânibinden vesâyâ ve ruhsat-ı kâmile ile me‘mûr olmuşlar iken tavâ’if-i Tatarın umûr-ı mülkiyye ve hâriciyyelerinde serbestiyyetleri ve ‘adem-i ta‘allukları bâbında me‘zûn olmalarına i‘tirâz etmeyüb tavâ’if-i mezkûreyi ancak umûr-ı şer‘iyyede şevketlü ‘azametlü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân hazretlerinin taht-ı itâ‘atlerine idhâle sa’y etmişlerdir. Bu sûretde Tatarın serbestiyyet-i mutlakaları Kurân-ı Şerîfin mazmûnuna münâfi iddiğini Devlet-i ‘Aliyye bilâ tenâkus irâd edemez. ‘Ale’l-husûs ki tavâ’if-i Tatarın irâde-i halîfeye mütâba‘atları külliyyen Rusya Devleti’ne ba‘îd bir mâdde olmak üzere Tatarın irâde ve idârelerine muhavvel kalur.

Bu mâddenin bu def‘a meclisde olan mükâlemesidir.

Devlet-i ‘Aliyye dahi kezâlik icrâ-yı şürûtda kusûr eylemediğini tazmînin taksît-i evvelinin edâsı misillü şartlar ile beyân eylemiştir ve bundan böyle dahi taht-ı imkânda olan mevadd-ı sulh ve salâhın ifâsında tereddüd eylemez. Rusya Devleti’ne dostâne ibrâz ve tanzîmini iltimâs eylediği su‘ûbetlü husûslar ki pek a‘zamı Kırım mâddesidir. Bu kazıyye umûr-ı dîniyyeden olub ve emr-i dînden olan kazâyâda Rusya imparatoriçesi cenâblarının meftûre oldukları insâf ve ri‘âyetleri muktezâsınca müdâhale etmeyecekleri taraflarından kerrâtle tahrîren ve takrîren ifâde olunduğu siz dostumuzun dahi ma‘lûmudur. Çünkü Devlet-i ‘Aliyye’nin bu bâbda begâyet mecbûriyyeti zâhir ve imparatoriçe cenâblarının dahi umûr-ı şer‘iyyede insâfâne

hareket ve ri'âyeti bâhir olmağla Devlet-i 'Aliyye dahi safvetle mecbûriyyetini ifâde eder ve terki vüs'inde değildir ve şimdi bir tarikle terki mümkün olabilse dahi bu mâtde şol cerihaya teşbih olunur ki mâddesi mündefi' olmaksızın vaz'-ı merhem ile kapandıkda lâ muhâle derûnunda bâki kalan eser-i fâsid giderek ol cerihayı keşf eylemesi mukarrerdir.

Musâlahadan ise murâd tarafeynin emniyyetidir. Binâ'en-'aleyh Devlet-i 'Aliyye bu husûsu mutâla'a ile bu def'a ve bundan böyle dostluğa münâkız esbâb-ı fâsidenin zuhûruna vesîle olacak bir eser-i mü'essir kalmamak için ıslâhını tezkîr ve iddi'â eylemesi iki devlete dahi enfa' olduğuna binâ'en Devlet-i 'Aliyye'nin bu makûle mecbûriyyetinden neş'et eden ifâde-i dostânesini ifâ-yı şerâyit-i kâmilede te'hîre haml ve îrâd lâzım gelmez. Lâkin hakikiyyetle mülâhaza olursa Rusya Devleti ifâ-yı şerâyit-i kâmile etmemiş olmak iktizâ eder. Ez cümle bu tarafda olduğu misillü üserâ mâddesini kendü câniblerinde kemâliyle icrâ ve kezâlik ba'zı mâtdeyi dahi ifâ etmediler deyu elçinin îrâdına mukâbil verilen cevâblar zîrde yine bu husûsun mâtde-i uhrâsı geldiği mahalde ale't-tafsîl beyân olunmuşdur ve Kılburun teslîmi te'hîr olundu deyu îrâd-ı kelâm eyledikde Kılburun teslîmine me'mûr muhaddid-i vakt-i mu'ayyenden kırk iki gün mukaddem bu taraftan ihrâc ve ta'cîl-i ale't-ta'cîl irsâl olunmuş idi. Kal'a-i merkûmenin tahliyyesinde te'ahhur vukû' bulmuş ise kabâhat yine Rusya muhaddidlerininindir ki kadar-ı kifâye arâzî mâddesinde ziyâdece yer alub devletlerine hîdmet etmek mülâhazasıyla muhaddidi ta'cîz edüb Der'aliyye'ye ifâde ve istîfâna mecbûr kaldıklarından belki bu keyfiyyet sebebi ile bir mikdâr te'ahhur vâki' olmuş ola denilmekle elçi dahi bu cevâbımızla mülzem olmuşdur ve Taman derûnunda Devlet-i 'Aliyye'nin fakat bir zâbiti ile yirmi otuz nihâyet kırk neferinden gayrı 'asker nâmına bir âdemi olmayub bunları dahi Devlet-i 'Aliyye ikâmete me'mûr etmediği gün gibi rûşendir ki 'akîb-i musâlahada Tatar tâ'ifesi mezbûrlara eğer siz bu taraftan giderseniz devlet külliye bizi terk etmiş olmak iktizâ eder. Biz dahi cümlemiz terk-i diyâra mecbûr oluruz. Bizim maslahatımız ber taraf olmadıkça sizi koyuvermeziz cevâbıyla tevakkufa cebretmeleriyle zarûrî kalmışlardır. Bu esnâda şöyle dursun bundan akdemlerde dahi Kırım ve Taman kılâ'ında devlet 'askeri denilen üç dört zâbitden 'ibâret olub neferât makûlesi yine Tatar tâ'ifesinden olduğu 'ayândır. Lâkin Kırım cezîresi her tarafı açık bir iklim olmağla Rumili ve Anadolu ve her taraftan kabâhatlı haşerât makûleleri Kırım hânlarının zîr-i hükûmetlerinde olan mahalleri câ-yı halâs ve menâs ittihâzıyla vakit vakit ol taraflara firâren vara geldikleri cümleye ma'lûmdur. Hattâ Canikli Hacı Ali Paşa'nın karındaşı Süleyman Paşa bir vezîr iken kabâhati takrîbi ile Devlet-i 'Aliyye'den havfa tâbi' olub bi'l-cümle takımı ve birkaç yüz âdemiyle 'alenen Kırım'a firâr ve Kırım hânına ilticâ etmekle Devlet-i 'Aliyye ahz ve te'dîbine ikdâm edemeyüb 'âkıbetü'l-emr Kırım hânının ricâ ve şefâ'atıyla Devlet-i 'Aliyye 'afvına mecbûr olub tuğlarını ibkâ ve Kefe Eyâleti'ni tevcih ve i'tâ eylediği ve bundan başka Giresunlu Dizdaroğulları'nın ahz ve i'dâmına ikdâm olunub bahren karavele ta'yîn ve berren Numan Paşa ser'asker tahsîs olunmuş iken anlar dahi rûfekâları olan birkaç yüz âdemleri ve edevât-ı harbiyyeleriyle Kırım'a kaçub hânın zîr-i himâyesinde karâr etmekle Devlet-i 'Aliyye'nin siyâsetinden bu vechile kendülerin halâs ve cürmlerin 'afv etdirdikleri ve bunun emsâli niçesi ola geldiği kat'an istibâh götürür mâtde değildir. Kaldı ki Devlet-i 'Aliyye tarafından Kırım ve Taman'a 'asker vürûdu ve böyle mâddede Devlet-i 'Aliyye'yi tahrik eder olmaduğu ve Devlet-i 'Aliyye tahrik dinlemeyeceği mukarrerdir. Taman'da olan neferât ve zâbitân Kuban Tatarları beyninde vâki' muhârebâtda istihdâm olunmaktadır dediğiniz Devlet-i 'Aliyye'ye mechûl bir keyfiyyet olub ve lâkin Rusya Kazakları Şahin

Giray ile mu'ayyeten mukaddemâ gelüb muhârebe ve cidâle şürû' etdikleri câ-yı inkâr değildir ve îrâd eylediğiniz vechile zâbit ve neferât-ı mezkûreyi Taman'dan ref' ve berü cânibe celb olunmak husûsuna şimdi Devlet-i 'Aliyye icrâ edemez. Zirâ Tatar tâ'ifesi bunların Taman'dan ref'ini gördüklerinde külliye me'yûs olmağla âcilen mülâhaza olunan mahzûrât 'âcilen zuhûr edeceğinde iştibâh yokdur ve Mora re'âyâsı haklarında lisâna getürdüğünüz emlâkları zabtı husûsu sizin ifâdeniz gibi olmayub in'ikâd-ı sulh 'akabinde re'âyânın 'afvları mâddesi 'ale't-tafsîl 'ahidnâmede mezkûr olduğu vech üzere bâ fermân-ı 'âlî Mora cezâresine dahi neşr ve i'lân ve firârda olan re'âyâ yerlerine 'avdet etmeleri zikr ve beyân olunmuş iken niçeleri vatanlarına ric'at etmeyüb arâzî ve emlâkları bilâ sâhib kaldığı i'lâm olunmakdan nâşî kâffe-i düvelde cârî olan nizâm-ı mülkî iktizâsınca o makûle mefkûd hükmünde olan re'âyânın emlâk ve arâzî ve emvâlleri zabtına şer'an ve kânûnen emr verilmiştir. Ma'mâfih bu mertebelerde cerâyim güzêştelerinden iğmâz ve evtân-ı kadîmelerine 'avd ve insirâfa tergîb sûretlerinde 'inâyeti bilmeyerek yerlerine gelmekden imtinâ' eden re'âyânın emlâkları reddi değil belki te'dîbleri Devlet-i 'Aliyye'ye göre lâzım iken yine mücerred ifâ-yı 'ahd için bundan böyle Mora cezâresinin pezirâ-yı hüsn-i nizâm olacak ba'zı işleri olub müvellâ ta'yîn ve vâlisî tebdîl olunmağla her işler taht-ı zâbiteye girdikten sonra iktizâsına göre bu mâddeler dahi birer vechile sûret bulacak kazâyâdandır. Fî nefsi'l-emr Mora re'âyâsından ekseri evân-ı 'isyânlarında niçe ehl-i İslâmın evlâd ve ensâblarını katl ve ihrâk misillü envâ' fezâyihı mürtekeb olmalarıyla şimdi vatanlarına rücû' ve emlâklarına mutasarrıf olsalar elbette kendülerden zahm hürde olanlar i'dâmlarından gayrı nesne ile mütesellî olmayacakları mukarrerdir. Devlet-i 'Aliyye'nin kendü re'âyâsı hakkında Rusya Devleti'nin bu kadar ısrârı izhâr ve iddî'â eylediği insâf ve ri'âyetine muhâlif görünür.

Kalavrata ve Mizistre re'âyâsı 'alenen bu kadar nisvân ve etfâl-i müslimîni ihrâk ve ifnâ edüb ve Mora'nın Rusya ile bir dürlü ittisâl ve münâsebeti dahi olmayub ve böyle fesâda ictirâ eden re'âyâ müstahakk-i 'ukûbet ve cezâ iken yine Devlet-i 'Aliyye tarafından safh-ı cemîl ve iğmâz ile mu'âmele olunduğu zâhir ve hüveydâ olmağla bu mertebelerde vâkı' olan mu'âmele sâ'ir bi'l-cümle re'âyâyı dahi 'isyâna tergîb değil midir ve kilise mâddesinde lâ-cürm öteden berü şer'-i şerîfe tatbîk vâcibâtından olduğuna binâ'en re'âyâmızın kiliseleri ta'mîrî iktizâ eyledikçe dîvân-ı 'âlîye 'arzuhal takdîm ve şer'a havâle birle muvâfık-ı şerî'at-ı garrâ olduğu vechile kenîsaları termîmine ruhsat verile gelmiştir.

Ve bu mâddede bundan böyle dahi muktezâ-yı şer'-i şerîf üzere müsâ'ade-i Devlet-i 'Aliyye bî-dirîğ olur. Ma'lûmunuzdur ki geçen donanmâ-yı hümayûn esnâsında birkaç kiliselerin ta'mîrine re'âyâ mübâşeret etdiklerinde kadîmini tecâvüz ve envâ' nukûş ile tezyîn etmeleriyle ne merite kâl ü kâl ve güft ü şenîd hâsıl ve hâdis olmuşdur denildi.

Ve tazmîn mâddesinde elçi-i mersûm tekrâr makâl birle gerçi mukaddemâ İsmail Bey sâhilhânesinde tazmînin edâsı husûsunu îrâd etmiş idi. Ancak meclis-i mezkûrdan sonra i'ade-i cevâb ile eğer Kırım mâddesi nizâm pezir olmaz ise tazmînin dahi edâsı kâbil olmaz deyüb edâsında sûret-i mümâtale göstermiş idi dedikde yanında olan tercümânı elçisini tasdik birle hattâ İsmail Bey bu işler nizâm bulmaz ise fesh-i musâlaha iktizâ eder bu sûretde ise tazmînin ta'ciline kimin kudreti olur sözünü sarâhaten söyledi demekle dîvân-ı hümayûn tercümânı kulları elçi tercümânının bu kelâmını redde mübâderet ve fesh-i sulh olur kelâmı Devlet-i 'Aliyye ricâlinin birisinden sudûr etmemiştir böyle aslı olmayub münâfereyi mûcib

olacak makâlât îrâdında ne fâ'ide vardır ve bu su'ûbetlü olan işlerimiz gereği gibi hüsn-i sûret kabûl etmedikçe tekmîlen icrâ olunmamış ba'zı şartların ta'cîlen îfâsından herkes ihtirâz eder kelâmları ifâde olunmakda idi. Bundan gayrı dostluğa münâkız 'addolunacak kelâm işitmedim dedikde elçi tercümânı mesfûr sen hâzır değil iken bu kelâm kapuda geçmiş idi deyüb beyne's-sükût ve'l-iddi'â hatm-i kelâm ve elçi dahi ben bu fesh-i sulh kelâmı ve tazmîninde tereddüd keyfiyyetini henüz devletime yazmadım cevâbıyla hayır-hâhlığını beyân ve te'lîf cânibine sa'yını izhâr ve i'lân 'akabinde tercümânlar bizim kelâmımızı teblîğe me'mûr olduklarından ma'zûr olmaları iktizâ eder mukaddimesiyle tercümânının ba'zı mâddede ısrârı zuhûr eyledikde nâ münâsib denilmemek edâsını irâ'et ve taraf-ı çâkerânemden dahi gerçi böyledir ancak tercümânlar dahi kendü karîhalarından hod be hod kelâm-ı burûdet-encâmıdan ihtirâz ve 'ale'd-devâm te'lîfe sa'y etmeleri vâcibe-i zimmetleridir denilmekle elçi dahi kullarının kavlime i'tirâf eylemiştir.

Ve elçi-i mûmâ ileyh taksît-i sâniiden olan teslîmât devletimin şânına lâıyk olmayacak vechile kırkar ellişer kese akçe veriliyor bu vechile teslîmât edâ-yı tazmîn ta'bîrine şâyeste olmayub devletimin şânına nakîsadır diyerek bu mâddeyi tafsîl eyledikde bu kulları tarafından dahi bu vechile edâsına mübâderet olunması zikr ve beyân olunduğu üzere muktezâ-yı vakitten neş'et etmiştir. Bu dahi dostluğa mugâyir denilmez. Bundan böyle dostâne müzâkere olunur deyu irâde-i evliyâ-yı ni'amîye ta'lîkan cevâbı verildiği anda elçi-i mersûm bu tazmîn husûsunda mukaddem îrâd olunduğu gibi kâh veririz kâh vermeziz diyerek edâsı sâ'ir işlerin nizâmına ta'lîk ile 'ahidnâmeye muhâlif cevâb nâ savâb söylemekden ise Devlet-i 'Aliyye'nin 'usreti beyân ve ifâde olunması dostluğa mugâyir 'addolunmaz ve cevâb olarak bu 'özü devletime yazabilürüm demişdir ve istirdâd-ı üserâ kazıyyesinde îfâ-yı şart olunmadı deyu îrâd eylediği makâlîne i'tâ-yı cevâba ibtidâr olunub memâlik-i mahrûse-i Devlet-i 'Aliyye'de Rusya üserâsının ekall-i kalîl olduğunu siz dahi bilürsüz deyu mikdâr-ı üserâ dahi ancak Kırım Giray Hân çapulunda ahz olunmuşdu. Anların ekseri vefât edüb bâkileri ve Eflak ve Boğdan ve Cezayir ve Mora taraflarından me'hûz esîrler içün Devlet-i 'Aliyye taraf taraf mübâşirler ta'yîn ve maslahatgüzârınız tarafından başka başka âdemler terfîk ve memâlik-i İslâmiyyeyi köşe be köşe tecessüs birle rızâlarıyla İslâmı kabûl eyleyenlerden mâ'adâ 'âmme-i üserâ buldurulub tahlîs olunmuşdur.

Ve maslahatgüzâr cânibinden âdemler tedârik ve İstanbul ve havâlisinde ve hattâ ba'îd mahallerde haber aldıkları esîrlerin isimleri tasrîhiyle defterini îbrâz eyledikçe ekîd ve şedîd fermânlar yazılıb ne vechile ikdâm olunduğu inkâr olunmaz. Bu esnâda Bolu Sancağı derûnunda altı yüz mikdârı Rusya esîri olmak üzere bir takrîr göndermişsiz. Livâ-i mezbûr kurb-ı saltanat-ı seniyyede olmağla her tarafını taharrî üzere teftîş ve bulunan esîrleri zâhire ihrâc emrinde bizlere su'ûbet yokdur. Mübâşirler üserâ tahlîsinde ne mahalde tekâsül etmişler ve ne makûle üserâyı terk etmişler esâmî ve mekânları ile beyân edin. Devlet-i 'Aliyye bu makûle emrine muhâlif hareketi irtikâb edenleri te'dîb eyler. Bunlardan kat'-ı nazar sizin içün üserâ haber almakda niçe vesâ'il ve esbâb olduğu ya'ni hem milletiniz olan re'âyâdan hekîm ve bakkâl vesâ'ir esnâf makûlesinden ve belki erbâb-ı irtikâbdan ba'zı Müslümânlardan tecessüs içün âdemleriniz olduğu ma'lûm olmağın iddi'ânız üzere memleketlerimizde üserânız kalmak lâzım gelse bu vakte koymayub mecmû'unun mahallerini beyân ve hârice ihrâc etdirirdiniz. Gelelim bizim üserâmıza Rusya memleketinde o makûle üserâ-yı İslâmiyyeyi istihbâra medâr olacak bir kimesnemiz olmamağla sizin kavlinize i'timâd ile esîrlerimizin halâsını Rusya

Devleti'nin insâfına havâle etdik. Sizin ettiğiniz iddi'âyı Devlet-i 'Aliyye etse yerindedir ki el-ân memâlik-i Rusya'da bu kadar esîrlerimiz feryâd etmektedir ve Devlet-i 'Aliyye bu iddi'âdan fâriğ olmamak muktezâ-yı diyânetidir denildikde elçi-i mûmâ ileyh dahi üserâ mâddesinde ihtimâm tarafeyn-i vâcibâtıdan olduğunu ben dahi i'tirâf ederim kelâmıyla ihtiyâr sükût eylemiştir. Ba'dehu elçi-i mersûm akdem-i esbâb-ı münâza'a olan Tatar mâddesini ele alub takrîri tercemesinde muharrer mukaddemâtı beyâna ibtidâr eyledikde cânib-i bendegîden cevâba şürû' olunub kavm-i Tatarın Devlet-i 'Aliyye'ye bu kadar mesârifleri vardır ya'ni mîrîden sâliyânât ve mukâta'ât ve vezâyifât ve ze'âmet ve timâr tasarrufu Devlet-i 'Aliyye'ye olan bâgirânlarından başka tasarruflarında Tuna yalılarında ve Rumili taraflarında ne kadar emlâk olduğu ve eğer Tatar bu vech üzere kalsa bu zikrolunan arâzî ve emlâk ve sâliyâne ve timâr ve ze'âmet ve mukâta'ât yedlerinden nez' olunmak iktizâ edüb bu ise mümkün olmamağla bu dahi başka bir dürlü 'özü-i kavî olduğu ve ber vech-i muharrer Tatarın mesârif-i zâ'ide ve tekâlîf-i bârîdeden gayrı sefer ve hazerde bir lutf ve fâ'ideleri olmadığı kerreten ba'de uhrâ müzâkeresi geçmiş mâddelerdendir.

Kaldı ki 'akîb-i musâlahada Devlet-i 'Aliyye Tatar tâ'ifesiyle şürûta mugâyir bir gûne ta'alluk fikrinde olmadığı delâ'il-i müberhene ile beyân ederim. Sizin iddi'ânız gibi Devlet-i 'Aliyye Tatar ile hafıyyeten başka bir mu'âmele rabıtını irâde etmiş olsa Sahib Giray Hân'a gidecek teşrifâtı 'acâleten göndermeyüb ol esnâda Tatar tâ'ifesi tarafından vürûd eden mahzarı serrişte ittihâzıyla Devlet Giray Hân'ı der'akab Kırım'dan kaldırmak için ekîd fermânlar yazub ta'cîl-i 'ale't-ta'cîl bu tarafa gelmesini te'kîd tekellûfüne düşmez idi. Hattâ Sahib Giray Hân'a teşrifât tesyîri irâde olundukda maslahatgüzârınızın sirkâtibi kapuya gelüb teşrifât-ı mezkûrenin te'hîrini murâd etmiş iken Devlet Giray Hân'ın ol tarafda olması mülâbesesiyle şâyed te'ahhür-i vürûd-ı teşrifâtıdan Tatar beyinde mugâyir-i mu'âhede bir münâza'a hâdis olur mülâhazası ve bu mâddenin Rusya Devleti ile mün'akid olan musâlahâ muktezâsı üzere ihtitâmı irâdesiyle hayır hâhân-ı Devlet-i 'Aliyye sirkâtibini irzâ ve mücerred def'-i nizâ' zımnında mu'accelen Sahib Giray Hân'a teşrifât-ı seniyye irsâl etdi. İşte tercümânınız hâzirdir. Keyfiyyet böyle olduğunu bilür deyu elçi tercümânı istişhâd olundukda ol dahi hâl böyle olduğun inkâr edemedi ve bu ifâde eylediğiniz tedâbir ki ifâsında Devlet-i 'Aliyye'nin tekâsül ile vaktini geçürdüğüne haml edeyorsunuz bunlar ise 'akîb-i musâlahada ve gerek ba'dehu Sahib Giray'a giden tahrîrâtı bâ cem'hâ derc ve Rusya Devleti'yle kavm-i Tatar hakkında 'akd olunan şartlar eğer çi kendilerine tefhîm ve bildirilmiştir ve lâkin tâ'ife-i merkûme kat'an râzı olmayub yedlerinde vesîle-i şer'iyye mevcûd olmağla Devlet-i 'Aliyye'nin dahi mezbûrlara iddi'ânız bâtıldır demesi bir dürlü 'uhdesinde olmaduğu ve fi nefsi'l-emr Devlet-i 'Aliyye'nin bu bâbda mecbûriyyeti ne derecelerde ve ne vechler ile olduğu kerrâtle size ifâde olunmuşdu ve siz de te'emmül etseniz insâf edersiz. Mâdâm ki Tatar tâ'ifesinin serbestiyyetleri bu hâl üzere kalub intihâb-ı hânı dahi yedlerinde ola. Bâ husûs mâbeynde bahr-ı Hind misillü hâciz olmayub ve Karadeniz'e bahr-ı hâciz denilmeyeceği ve hilâfet mes'elesine tamâmca mugâyir olub mütâba'at-ı şer'iyye ta'bîr olunan râbitanın vücûdu olmayacağı zâhir olmağla Tatar tâ'ifesi bu sebepleri beyân birle Devlet-i 'Aliyye'ye ilhâhdan hâlî olmazlar ve sizin dediğiniz vech üzere umûr-ı hâriciyye ile umûr-ı şer'iyyenin tefrîki bizim dînimizde imkân da olmayub bizim dâhili ve hâricî kâffe-i umûrumuz merbût-ı şer'at garrâdır ve Fokşan mükâlemesinde Tatarın serbestiyyetleri kabûlü dediğiniz maddenin vücûdu yokdur. Zîrâ şer'a muvâfık olmadığından bu mâdde Fokşan'da karâr bulmadı ve ba'dehu Bükreş mükâlemesinde dahi eğer çi Tatar

serbestiyyeti mâddesini tarafeyn murahhasları müzâkere eylediklerinde Rusya murahhasları bu serbestiyyetle Tatarın cümlesinin rızâsı vardır ve hattâ temessük dahi vermişlerdir diyerek bir kıt'a temessük sûreti îbrâz etmeleriyle Devlet-i 'Aliyye tarafından hakikatde Tatarın rızâları vardır zannıyla murahhasımız müzâkereye şûrû' etmişler ise teklîf olunan derecelerde kabûlû bir dürlü hadd-ı imkânda olmadığı ecilden 'alâ hâlihi terk ve meclis-i mükâleme faysal bulub murahhasımız ric'at eyleyeceği esnâda bu Tatar mâddesi şu derecelerde mümkün olabilür diyerek baş tercümânınız Palini bir takrîr ve terceme getirüb îbrâz etmiş iken yine kabûl olunmayub meskût kalmış idi. Böyle olduğu takdîrde kelâmımıza tenâkus nereden 'âriz olur denildi.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Üçüncü mâtde[:] Devlet-i 'Aliyye üserâ-yı zabt etdirmeyüb ancak Rusya tercümânlarının muvâcehelerinde mesîhi olduklarını bir def'a ıkrâr eylediklerinde ba'zıları birkaç sene mukaddem dîn-i Muhammedîyi kabûl etmişler iken yine redd ve teslîmlerinde tereddüd etmemişdir.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Rusya Devleti üserânın istirdâdını Devlet-i 'Aliyye'nin muktezâ-yı 'adâleti üzere i'tirâf ve bu bâbda izhâr-ı memnûniyyet eder.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Dördüncü mâtde[:] Bu mu'âmeleye mugâyir Rusya'da hilâfı icrâ olunmağla küll-i yevmin Der'aliyyeye niçe müslimîn gelüb gözyaşı ile feryâd ve figân ve Rusya'da olan evlâd ve 'ıyâl ve akrabâlarını ketm ve ihfâ etmeleriyle bir vechile bulunması mümkün olmadığını ifâde ve tazallüm-i hâl eyledikleri meclis-i mezkûrda îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a verdiği cevâbdır.

Bilâ münâsebet ba'zı üserânın akrabâsından ihtirâ' olunmuş iftirâdır in'ikâd-ı musâlahadan sonra der'akab sığâr ve kibâr bulunması mümkün olan üserânın cümlesini âzâd etdikleri bî iştibâhdır.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Beşinci mâtde[:] Üserâ husûsu için Devlet-i 'Aliyye'nin ziyâde bî-huzûr olması kebîr elçisi Abdülkerim Efendi'nin cevâbından iktizâ eder. Efendi-i mûmâ ileyh Devlet-i 'Aliyye tarafından bu mâtdeyi îrâd eyledikde tenassur eden üserâyı teslîmden imtinâ' eylediklerini Der'aliyye'ye tahrîr etmiş. Hâlbuki üserâ-yı mezkûre mecbûr olmuş iken derûnu dînlerinden 'udûl etmediklerini 'alenen beyân etmişler idi.

Mûmâ ileyhın su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Abdülkerim Efendi'nin işbu takrîri kezâlik bir delîle mübtenî olmayub elçi-i mûmâ ileyhe bu mâtddenin tafsîlini hâvî verilen takrîrin mazmûnundan hilâfı istidlâl olunur ki Rusya'da cemî' mezâhibin icrâsına ruhsatnâmeyi mü'eyyed kâ'ide-i mu'tebere muktezâsınca bir kimesneye tebdîl-i mezheb için cebr olunmaz. Buna binâ'en mukaddemâ mecbûr olub ba'dehu vatanlarına 'avdet arzûsunda olduklarını beyân eden kimesneler fi'l-asl kâzib ve mürtekib ve menfa'at-i kalîle zımnında rızâlarıyla tebdîl-i âyîn etmiş bir alay derdmendler olmak üzere elçi paşaya

teslîm olunmuşlar idi. Hattâ üserâ-yı mezkûrundan ba‘zıları elçi paşaya teslîm olduktan sonra bir def‘a dahi firâr etmiş iken yine ahz olunub kendüye tekrâr irsâl olunduklarını elçi paşa cenâbları inkâr edemez.

Mukeddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye irâd eylediği su‘âl.

Altıncı mâdde[:] Rusya Devleti bu bâbda ifâ-i şürût murâd etse Rusya başvekîli Konte Panin elçi paşaya tahrîr etdiği cevâbnâmede bu mâddeyi zikreder idi. Tavr-ı mezkûrdan bu şürûtun icrâsını dahî ba‘zı mevâdd-ı sâ‘ire misillü mühimm etmediklerini Devlet-i ‘Aliyye istidlâl eder deyu ifâde olunmuş.

Mûmâ ileyhin su‘âline bu def‘a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Mâdde-i mezbûre icrâ olunmuş olmağla cevâbnâmesinde Konte Panin’in sükûtu âher bir sebebe haml olunmayub idâre-i umûrunda her devlete mahsûs merâsim-i lâyıkaya ri‘âyetinden iktizâ eder. Rızâlarıyla mezheb-i Mesîhiyye’yi kabûl eden üserânın istirdâdı ber muktezâ-yı âyîn-i nasârâ memnû‘dur ve lâkin Devlet-i ‘Aliyye bu makûle ba‘zı üserânın istirdâdıyla ‘adâlet ve mürüvvet icrâsında mûcib-i gayret olmağın Rusya Devleti dahi bilâ tereddüd müsâ‘adeyi fi‘ilen icrâ etmiş iken nev‘an rûsûm-ı zâhireye ri‘âyeten tahrîren bu mâddeyi beyândan ictinâb etmiştir. Bu cümle ile ba‘de-ezîn zâhire ihrâc olunan üserâyı bilâ taleb Der‘aliyye’ye teslîm edeceği mukarrerdur ki memâlik-i ‘Osmâniyye’de mu‘tâd olduğu vech üzere Rusya memâlikinde üserâ-yı mezkûre ‘abd-ı memlûk olmak üzere elden ele fûrûht olunmayub kemâl-i serbestiyyet ile diledikleri mahalde ikâmet ederler. ‘İyâl ve evlâd ve akrabâları ‘avdet etmiş kimesnelerden Devlet-i ‘Aliyye’nin tasdî‘ olunduğuna Rusya Devleti i‘timâd eder. Rusya’ya gelen bunca üserânın ba‘zısı vefât etmek gerekdir ve ba‘zısı Rusya’dan mürûr ve memâlik-i ba‘îdeye varub külliyyen müteferrik ve perîşân olmuşlardır ve ba‘zısı dahi kaviyyen âyîn-i Mesîhiyye’ye merbût olmağın Rusya’da ikâmeti tercîh ve Rusya’yı vatan-ı cedîde ittihâz edüb üserâ-yı ‘Osmâniyye zümresinde dâhil olmağla bir dürlü râzı değillerdir. Kezâlik ‘ıyâl ve evlâd ve akrabâlarından mehcûr olan katî vâfir kimesneler tazallüm ve feryâdlarıyla Rusya Devleti’ni ta‘cîz ederler ve lâkin Devlet-i ‘Aliyye ricâlini tasdî‘den mücânebet etmekle Âsitâne’ye şitâblarına ruhsat vermeyüb akrabâları bulundukça red ve teslîm olunmalarına müterakkibdir. Üserâ-yı mezkûreden katî vâfiri el-ân mechûlen kayd-ı esre mübtelâdır.

Bu mâddelerin bu def‘a meclisde olan mükâlemesidir.

Üçüncü ve dördüncü ve beşinci ve altıncı mâddelerde serd olunan es’ile ve ecvibe birbirine merbût olduğundan bu kulları esîr husûsunda cevâba ibtidâr edüb büyükelçimizin pâye-i serîr-i a‘lâ-yı hüsrevâneye takdîm eylediği takrîri derûnunda Rusya Devleti’nde mevcûd üserâ-yı İslâmiyye ‘aynı ile Rusya üserâsı hakkında Devlet-i ‘Aliyye’nin icrâ eylediği gibi tarafımızdan me’mûr âdemler hâzır oldukları hâlde birer birer su‘âl ve istintâk ve rızâlarıyla tenassur etmeyen İslâm esîrleri nez‘ ve istirdâd olunmak lâzımdır kelâmı başvekîl Konte Panin’e ifâde olundukda bizim tâ‘ifemiz içinde Muçuk ta‘bîr olunur bir kavm vardır. Bir kerre tenassur edenleri tekrâr istintâk ve size vermek irâde etsek kemâl-i ta‘assublarından verdirmeyüb belki bir nizâ‘ ve fitne ihdâs ederler deyu vechen mine’l-vücûh rızâ göstermediler makâlesi münderic ve mastûrdur. Bu sûretde üserâ kazıyyesinde Devlet-i ‘Aliyye’nin eylediği ihtimâmın mislini Devlet-i Rusya ifâ etmemiş olduğu katî vâzıhdır. Hattâ mukaddemâ bu husûs maslahatgüzâr tarafına ifâde olundukda ol dahi mülzem olub memâlik-i mahrûsede olan

tecessüs misillü siz dahi mu'temed âdemlerinizi Rusya memâlikine göndererek taraf taraf tecessüs itsünler deyu sırkatibi vesâtatıyla takrîr etmiş idi denildikde ol dahi cevâbında elçi paşa bu kelâmı niçe takrîrine derc edebildi ki ben Moskova'da hâzır iken yirmi yedi nefer ehl-i İslâm esîrlerini yanımda istintâk ve İslâmlarında sebât kademlerini iddi'â etmeleriyle aslından tenassur etmişler iken redlerinde tereddüd olunmadı demekle bu kulları dahi mukâbele edüb fi'l-vâkı' bu husûs böyle olsa bile yirmi neferin reddi iddi'âsıyla ifâ-yı şürûta teşebbüs olunmaz. Bizim el-yevm memâlikinizde olan üserâmız bî-hadd ve bî-nihâye olduğu ezherdir ve Devlet-i 'Aliyye'nin mâdde-i üserâda dikkati benim mübâşeret ve me'mûriyetimle icrâ olunmuş olmağla hattâ dört def'a defterdâr ve menâsıb-ı sâ'irede istihdâm ile sıdk-ı kavlime i'timâd-ı Devlet-i 'Aliyye derkâr olmuş iken benim huzûrumda birkaç esîrler ıkrâr-ı İslâm eyledikten sonra tercümânınız benim kavlime i'timâd etmeyüb yanımda gelüb ıkrâr etsünler deyu ısrâr etmekle tekrâr getürdülüb tercümânın yanında dahi istintâk olundular. Bu keyfiyeti tercümânlarınızdan hâzır olanlar inkâr edemezler denildikde elçi-i merkûm bu mâddede ihtimâm-ı Devlet-i 'Aliyye'yi ba'de'l-ıkrâr tarafeyn memâlikinde devletin rızâsı ve 'ilmi olmayarak esîr kalmak muhtemeldir. Ba'de-ezîn dahi bu husûsda tarafeynin dostâne ihtimâmda kusûr etmeyeceği zâhirdir deyu cevâb vermiştir.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

Yedinci mâdde[:] Milel-i sâ'ireden başka İngiltere tüccârı tarafından dahi masdariyye resmî edâ olunub França tüccârının resm-i mezkûrda istisnâları Belgrad musâlahasında França Devleti'nin tavassutuna 'ivazan olub bu takdîrce Devlet-i 'Aliyye'nin ile'l-ân mâdde-i mezkûreyi zikretmemesi ancak sadece mürâ'ât ve müsâ'ade kabîlinden 'addolunması iktizâ eder deyu îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhin su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Rusya Devleti dahi masdariyye husûsunu vaktiyle tanzîmi mümkün olan cüzziyât makûlesinden 'addeder ve lâkin işbu imtiyâzın şürût-ı 'ahidnâmeye mugâyir idiğini ve masdariyye mâddesinin indifâ'ı için Devlet-i 'Aliyye'ye bir dürlü 'ivaz tahsîsi câ'iz olmadığını mutâla'a ve îrâd eylemesi husûsu bi'l-iktizâ terk ve iğmâz olunmaz.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Yedinci mâddede îrâd olunan masdariyye husûsu için bu mâdde umûr-ı cüz'iyeden olmağla umûr-ı külliyemizden olan husûslar sûret buldukda bunun dahi nizâmı mümkün olur cevâbıyla Kırım serbestiyyeti ve Tatar vesâ'ir husûsların tanzîmine ta'lîk mefhûmu telmîhen iş'âr olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su'âl.

Sekizinci mâdde[:] İşbu umûr-ı mesâlih el-ân bulundukları hâletde terk olunur ise şerî'at-ı Muhammediyye mehâzîr-i 'azîmeyi îrâs etmekle Devlet-i 'Aliyye'nin tâlib olduğu tanzîm ve tasfiye husûsu yalnız Tatar tâ'ifesine değil belki 'ulemâ-i kirâma ve cemî' nâsa âher vechile cevâb vermeğe vesîle-i suhûlet olur. Hülâsa dostâne tashîhi mümteni' olmak derecesine îsâl etdirmekden evvel devleteynin emn ve refâhiyyeti ve hüsn-i hâlleri zımında tavâ'if-i Tatarın iddi'âları hâssaten tanzîm ve fasl ve hasm olunmaları bâbında muvâfıkta sa'y ve ihtimâm 'alâ eyyi hâlin ehemmi-i mehâmmdan idiği tafsîlen ifâde olunmuş idi.

Mûmâ ileyhî su'âline bu def'a meclisde elçinin verdiği cevâbdır.

Hakikatde şerî'at-ı Muhammediyye'ye râcî' teşvîş ve ihtilâlin aslı var ise yine 'illet ve sebebi Devlet-i 'Aliyye tarafından hudûs etmiştir ki şevketlü 'azamatlü Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân hazretlerine ancak hilâfet-i 'uzmâyı tahsîs etmekle Tatar tâ'ifesinin serbestiyyetleri husûsu Fokşan ve Bükreş mükâlemesinden evvel 'akd olunan meclis-i müşâverede 'ulemâ-i kirâm ve ricâl-ı devletin ittifâklarıyla 'alenen tecvîz ve kabûl ve tahammülü şer'a muvâfık olmak üzere ikrâr ve i'tirâf olunmuş iken tavâ'if-i Tatarın serbestiyyet-i hâriciyyeleriyle şerî'atı rabt eylemek bâbında Devlet-i 'Aliyye'ye ne zarûret mess etdi. Devlet-i 'Aliyye 'asâkirini Taman'da terk etmekle fi'l-asl bî-karâr olan tavâyif-i Tatarı ol esnâda kesb-i i'tiyâda mübâderet etdikleri reh-i râstdan inhirâf ettirmiş.

Tâ'yife-i Tatarın bi'z-zât intihâb eyledikleri hânın 'azli ve Devlet-i 'Aliyye'nin irsâl eylediği Devlet Giray Hân'ın nasbı 'alenen müşâhede olunduğu vech üzere erbâb-ı menâsıbdan ba'zı kimesnelerin kurdukları sanâyi' ve tedâbîr ve tahrîk ve teşvîş zımnında tertîb eyledikleri mukaddemâtın netîceleri idi. Kezâlik Devlet Giray'a teşrîfât irsâli ve vakt bu vakt Kırım cezîresine tesyîr olunan 'asâkir husûsu 'ilel-i mezkûreye mübtenîdir. Zikrolunan etvâr ve harekâtın cümlesinde Devlet-i 'Aliyye ile'l-ân şürût-ı 'ahidnâmeden begâyet mübâ'adet birle îrâdeye mevkûf olmayub bilâ garaz tedkîk ve mu'tedilâne temyîz olunmağla bi't-tab' muhtâc olan umûr ve mesâlihî dostâne müzâkere ve tanzîmleri bâbında devleteyn beyninde ri'âyeti vâcib olan müsâvât hudûdunu tahattî etmiştir. Beynehümâda işbu tefâvût derkâr iken müdde'âlarını îrâd Devlet-i 'Aliyye'ye lâıyk değildir. Kezâlik kabûl ve istimâ'ları ve bu rütbe mutâla'ası elzem bir mâni'-i nâ-revânın indifâ'ından evvel cânibeyn rızâsına tevakkuf eden umûr ve husûsun tanzîmleri müzâkeresine mübâderet eylemesi Rusya Devleti'nin şânına bir vechile muvâfık değildir. Mahzûr-ı mezkûr def' olunduğu birle Devlet-i 'Aliyye tarafından îrâd olunan mevâddın istimâ'ında Rusya Devleti'nin dahi muhâlefeti ber taraf olur.

Husûs-ı mezkûr ancak Devlet-i 'Aliyye'nin îrâdesine tevakkuf eder ki Âsitâne'de kâ'in Tatarı i'âde ve Taman'da ve bi'l-cümle Kırım cezîresinde mevcûd olub yevmen fe yevmen iz'âflarına müdâvemeti meşhûd olan 'asâkirinin celb ve ircâ'ları ve şürût-ı 'ahidnâme muktezâsınca Tatar tâ'ifesi kavânîn ve kavâ'id-i kadîmelerine muvâfakat birle umûrlarını idâre ederek emn ü emân ve âsûdegî ve ârâm üzere olmalarını tavâ'if-i Tatar-ı mezkûreye muktezâsı üzere i'lân ve beyân etmekle Devlet-i 'Aliyye şürût-ı mezkûreyi etrâfıyla 'alenen icrâ ve kemâl-i safvetle îfâ-yı levâzım-ı 'ahd ü peymân eylediği hâlde Rusya Devleti dahi Tatar tâ'ifesinin müstakbelde mutâla'ası muktezî olan hâl ve keyfiyyetlerine dâ'ir ziyâdece takrîb olunarak ahvâllerinin tahsîs ve ta'yîni ve dostâne îzâh ve tebyîn olunmaları bâbında Devlet-i 'Aliyye ile müzâkereden imtinâ' etmeyeceği mukarrerdir ki emn ü emân ve hüsn-i mu'âşereti müstelzim olan sulh u salâhın vikâyesi bâbında Rusya Devleti'nin makâsıd-ı hayriyye-i hâlisânesi cemî' mülâhatât-ı sâ'ire ve serî'ü'z-zevâl olan menâfi'-i mütenevvi'anın cümlesine takdîm olunmağla Devlet-i 'Aliyye misillü Rusya Devleti'nin dahi umûr ve mesâlih-i mülkiyyesine muvâfakati mümkün olduğu mertebe mevâdd-ı mezkûrede dahi Rusya Devleti'ne ta'alluk eylediği derecelerde Devlet-i 'Aliyye'yi tatmîn eylemesi husûsuna hâhiş ve arzûsu derkârdır. Kaldı ki Devlet-i 'Aliyye'yi ve tedâbîr-i mülkiyyesini bu rütbe işgâl eden tavâyif-i Tatarın refâh-ı hâlleri mülâhazası dahi işbu mevâddın nihâyetkâra resîde olunmalarına cevâz ve ruhsat verilmeksizin Rusya Devleti tarafından dostâne keşf ve beyân olunan sûretin Der'aliyye ricâlinin re'y-i

rezînleri inzimâmıyla menâfî'ini icrâ ve teshîle tevakkuf eder ki 'inâyet-i Rabb-i Kadîrden ile'l-ebed teb'îdi müsted'â olan inkîtâ'-ı salâh vukû'unda cemî' münâza'ât ve mu'ârazâtın menşe'i olmak üzere tavâyif-i Tatarın ibtidâ-yı emrde fedâ olunmaları muhtemeldir. Hâlbuki el-ân ber muktezâ-yı insâf ve i'tidâl ifâ-yı peymânda lâzım gelen safvetin ve şürût-ı 'ahidnâmenin icrâsıyla gerek tavâyif-i mezkûreyi ve gerek şerî'atlerini her gûne dahl ve ta'arruz hâletlerinden vikâye ve sıyânnet mümkündür. Hülâsa mukaddemât-ı mezkûreden sonra bir taraftan Rusya Devleti'nin makâsıd-ı hâlisânesi ve bir taraftan vesâ'il-i dostânenin mü'essir olmadıkları mahalde etvâr ve harekâtında müddet-i vâfireden berü Devlet-i 'Aliyye'nin ma'lûmu olduğu vech üzere Rusya Devleti'nin me'lûf olduğu metânnet ve sebâtı Devlet-i 'Aliyye vezn ederek ba'de-ezîn lâzım gelen harekâtı bâbında cezm ve karâr eylemesi iktizâ eder.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Fokşan ve Bükreş mükâlemelerinden mukaddem Tatar serbestiyyetinin kabûlünü 'ulemâ tecvîz etmiş olsalar ba'dehu Fokşan ve Bükreş'de bu mâddeler mükâleme ve kabûl olunmamak lâzım gelmez idi cevâbı ve bâlâda geçen ecvibenin tafsîlen tekrârıyla mukâbele olunmuştur ve Devlet-i 'Aliyye'nin Taman'da olan bir zâbit ve otuz kırk neferinden gayrı 'asâkir nâmına Kırım cezâresine ba'de'l-sulh bir kimesne geçmediğini 'âlem bilür ve sizin Kılburun ve Yenikal'a ve Tagyan ve Kerş'de âdemleriniz mevcûd olmağla bu mâdde anların dahi ma'lûmlarıdır. Eğer Devlet-i 'Aliyye'nin Kırım'a 'asker geçirdiği iddi'âsını ol havâlîde bulunan âdemleriniz size sahîh olarak sevk ve ihbâr eylemişler ise bir dürlü aslı olmamağla zâhir budur ki murâdları devleteyn beynine ilkâ-yı burûdet etmektir. Size bizden kulaç kulaç izn. Gereği gibi tecessüs ve istihbâr edin. Devletin in'ikâd-ı sulhden sonra Kırım'a 'asâkir imrârıyla hilâf-ı musâlahadır denilecek vaz'ı ihtiyâr eylediği var ise biz hicâb çekeriz. Lâyık olan efvâh kelâmıyla böyle hâlâtı lisâna getürmemektir ve yukarıda tafsîl olunduğu üzere Devlet-i 'Aliyye'nin hânların 'azl ve nasbında ve zikrettiğimiz umûrda bir fâ'idesi yoktur ki bu tazaddî'i ihtiyâr eyleye ma' hazâ ki bu mâddede Devlet-i 'Aliyye şürût-ı sulhü vikâye zımnında bi'l-cümle îrâd eylediğiniz hâlâtın hilâfını icrâ ile iskât-ı kavm-ı Tatar'da ne mertebelerde bezl-i makdûr eylediğini bâlâda zikr olunduğu üzere berâhîn-i kaviyye ile isbât etmişidik. Hâsıl-ı kelâm Devlet-i 'Aliyye kerrâtle ifâde eylediği mahzûr-ı şer'înin indifâ'ı ile Tatarı iskât edebilecek bir çâre bulsa kat'â sizin tarafınızdan tezkîre hâcet koymayub bu kıl ü kâli ber taraf eder idi. Ammâ vüs'unda olmadığı takdîrde ne yabsun deyu cevâbımızdan sonra elçi-i mûmâ ileyh ya Taman'un tahliye ve teslimi vüs'unda değil mi idi. Niçün icrâ etmedi demekle gerçi bu mâddede şer'a dokunur şey yok. Ammâ Taman tahliye olunmak lâzım gelse Tatar tâ'ifesi külliyyen me'yûs olub mülâhaza olunan ihtilâl 'âcilen zuhûr etmek mukarrerdir cevâbı yukarıda dahi îrâd olunduğu üzere tekrâr îrâd olundukda elçi-i mûmâ ileyh usûl ile Devlet-i 'Aliyye'nin netîce-i merâmı ne olduğunu îkrâr etdirmek mülâhazasıyla mahzûr-ı şer'înin indifâ'ı ne vechile olabilir ve murâdınız nedir dedikde her ne vechile def' mahzûr-ı şer'le iskât-ı kavm-ı Tatar mümkün olur ise Devlet-i 'Aliyye bezl-i himmet edebilir. Ancak iş Tatarı ilzâm edebilmektedir ve Devlet-i 'Aliyye Rusya Devleti'nin ibrâz eylediği safvet ve dostluğa binâ'en mecbûren îrâd eylediği husûsları yine dostâne ve muhlisâne îrâd eder. Yohsa beynehümâda müsâvâtı tecâvüz ma'nâsı lâzım gelmez. Devlet mazarrât-ı mülkiyyeden ma'dûd olan hasârâta bakmayub safvet-i devleteyn için çok şey mütehammel oldu. Bu mâddede dahi mazhar olduğu mecbûriyyete bir 'ilâc bulmak lâzım gelse Rusya Devleti'ne bu teklîfleri etmeyüb iktizâ eden tedbîri temhîd eder idi vüs'unda olmayan işde elinden ne gelir

ve sizin dediğiniz gibi mahzûru olan şeyler dahi icrâ olunub mecbûriyyet tahtında melhûz olan mehâzîr ve ihtilâ tamâmca vukû'a geldikten sonra dostâne istimâ' ve nizâm verilecek ne makûle mâdde kalur ve kezâlik Tatarın ihâfeleri zımnında takdîm eylediğiniz tedbîr ki ma'âz-Allâhu te'âlâ devleteyn beyninde tenâfûr vukû' bulduğu sûretde evvel emirde kavm-i Tatar fedâ olunurlar kelâmından 'îbâretidir. Tâ'ife-i merkûme ise bu ma'nâyı sizden evvel mülâhaza eylediklerinden bu haletle kalur isek şimdiden terk-i diyâr ederiz dedikleri bu maslahata mübtenîdir. Bu fikranın hâtimesinde güyâ kendü devletinin makâsıd-ı dostânesi mü'essir olmadığı sûretde me'lûf olduğu sebât ve metâneti Devlet-i 'Aliyye mülâhaza ile harekât ve sekenâtını ana göre mevâz ne lâzım gelür zemîninde ru'ûnetlûce sözleri serd ve beyân ya'ni musâfât ber taraf olur me'alini i'lân eyledikte bu kulları mukâbele birle umûr-ı kâ'inât kabza-i meş'et-i rabbâniyyede olmağla îrâd eylediğin keyfiyyetler takdîre vâbeste ahvâldendir. Devletler birbiriyle her ne kadar mu'âdât ve muhâsemât dahi etseler yine encâmı musâfâta mütebeddil olur. Aralıkda bâ'is olanlar melûm ve makhûr ola geldikleri mücerrebâtındandır ve bizim garazımız bu işler bir sûret-i hayriyyeye girüb biz dahi devletimiz 'indinde ilâ inkırâzî'l-edvâr hayr ile yâd olunmaktır yollu mukaddemât ile bi'l-husûs kırk dokuz târîhinde Leh'de Nemirova mükâlemesinde Nemçe elçisi bulunan Talman Devlet-i 'Aliyye ile Devlet-i Rusya beynini tasfiye sûretinde tavassut ve nifâkâne mu'âmele ile mu'âdâta bâdî ve etdiği hareket ve ba'dehu 'inâyet-ı hüddâdan müşâhede olunan fütûhât-ı celîleden elçi-i mersûmun çekdiği hacâlet ve devleti tarafından görüldüğü melûmiyyet ve makhûriyyet ve el-yevm devletlerde bu bednâmlığa yâd olunduğu nümâyân bir kazıyyedir deyu zikr ve îrâd olunmuştur.

Mukeddemâ efendi-i mûmâ ileyhın elçiye îrâd eylediği su'âl.

Dokuzuncu mâdde[:] Devlet-i 'Aliyye'den Rusya Devleti'nin teşekkîye istihkâkı olmayub Rusya Devleti'nin ifâ-yı şürût etmediğine binâ'en Devlet-i 'Aliyye'nin şikâyetle salâhiyyeti ezyed olduğu ve bâ husûs memleket-i Boğdan'ın istirdâdı mâdde-i 'ahidnâmenin mefhûmu ve muktezâ-yı 'adl üzere icrâ olunmayub hakikatde maslahat-ı mezkûre her ne gûne meclisde rü'yet olunur ise mâdde-i mezbûre zımnında Devlet-i 'Aliyye'nin ber mu'âvaza iddi'âsına salâhiyyeti câ'iz görüleceği ve min ba'd da'vâ-yı mezkûrdan keff-i yed etmeyeceği ve husûs-ı mezkûr Rusya Devleti tarafına birkaç def'a îrâd ve tahrîr olunmuş iken bir dürlü cevâbı zuhûr etmediği ve âkîbetü'l-emr Nemçe Devleti ile maslahat-ı mezkûrenin tanzîmi bâbında Devlet-i 'Aliyye Rusya Devleti tarafından bir dürlü i'ânet sûretini fehm etmemekle Nemçe Devleti'nin zabt eylediği arâzî-i mezkûreyi ferâgata mecbûr olduğu zikr ve beyân olunmuş idi.

Mûmâ ileyhın su'âline elçinin bu def'a meclisde verdiği cevâbdır.

Nemçe Devleti tarafından zabt olunub ba'dehu devleteyn beyninde sebkât eden muhâbere ve mübâhese 'akîbinde hüsn-i rızâsıyla Devlet-i 'Aliyye'nin Nemçe Devleti'ne ferâgat etdiği arâzî-i Boğdan mâddesine dâ'ir Devlet- 'Aliyye ricâlinin vakt be vakt esnâ-yı sohbetde ter geçerek îmâ eyledikleri Devlet-i 'Aliyye'nin işbu şikâyetine muktezâsı üzere cevâb verilmesi husûsunu el-ân Rusya Devleti terk etmiş idi ve lâkin bu esnâda re'îs-i sâbık efendinin ta'bîrâtı muktezâsından fehm olunur ki Devlet-i 'Aliyye'nin hak ve 'adle mugâyir olan iddi'âlarını tervîc zımnında 'adîmü'l-ihtimâl olan işbu hayâl-i 'âtılâya ibtinâ ile Rusya Devleti şürût-ı 'ahidnâme icrâsında bi'z-zât kusûr etdiğini mübeyyin bir delîl-i kavî mesâbesinde ricâl-i Devlet-i 'Aliyye bu mâddeyi vesîle ittihâz etmişlerdir. Bu takdîrce Rusya Devleti ba'de-ezîn tekerrüre hâcet kalmayarak bu gûne cevâb-ı kat'î vermesi muktezâ-yı şânından olmağla bu

iddi'âyı bir dürlü kabûl etmediğini Der'aliyye'ye kat'an ve cezmen i'lân edüb istimâ' ve kabûlü bir dürlü vâcibe-i zimmeti olmamasına sebep budur ki mâdde-i mezkûre kat'an kendüye dâ'ir bir hareketden neş'et etmeyüb bilâ vâsıta müstakillen Nemçe Devleti'ne râci' olmağın Devlet-i 'Aliyye bi't-tav' Nemçe Devleti'yle 'akd-ı mu'âhede edüb Nemçe Devleti'nin zabt eylediği arâzî-i mezkûrenin bir mikdârını kavâ'id-i mu'tebere üzere ferâgat etmekle ibkâ ve mukâbelesinde bir mübâdele-i dostâne ile bir mikdâr diğer arâzîyi ahz etmiştir. Maslahat-ı mezkûreyi kat'an kendüye râci' farz etmekle Rusya Devleti'nin müdâhaleye bir dürlü istihkâkı yoğ idi. 'Ale'l-husûs ki Devlet-i 'Aliyye sâ'ir devletler ile etdiği misillü bu mâddede Rusya Devleti'yle istişâreyi dahi münâsib görmemiş. Rusya 'asâkirinin müstevlî olduğu mahalleri tahliye ve va'de-i mu'ayyenede yeden be yed Devlet-i 'Aliyye 'asâkirine teslim etmekle ifâ-yı şürût etdiğini bî-garez olan cemî' enâm ikrâr ve i'tirâf edüb hakkını inkâr edemez. Kaldı ki cemî' düvelin 'asâkiri velev ordusu hasr ve kadar-ı kesîrû'l-cüyûş olsa dahi müstevlî oldukları arâzînin cümlesini ihâta edemeyüb ancak memâlikin kilîdleri mesâbesinde olan kılâ' ve husûnun tasarrufuna kanâ'at etmekle arâzî-i sâ'ire gerek vakt-i istilâda hîn-i istirdâdlarında kılâ'ın tevâbi'inden 'addolunur. Nemçe 'asâkirinin Boğdan memleketinden istishâb eyledikleri arâzî bir dürlü Rusya 'asâkirinden muhâfaza olunmamağla zabt ve tasarrufları Rusya Devleti'nin rızâsına mübtenî değildir ve bu bâbda Rusya Devleti Nemçe Devleti'ni istişâd eder. Muktezâ-yı şürût-ı musâlaha dost olan düvel-i sâ'irenin istilâsından Devlet-i 'Aliyye'nin memâlikini vikâye ve himâyete Rusya Devleti zamîn değildir. 'Ale'l-husus ki Devlet-i 'Aliyye memâlikin muhâfazasına kâdir olmağla âherin himâyesine muhtâc değildir. Kezâlik Rusya Devleti'ne bu makûle bir hâletin vukû'unda memâlikinin himâyesi için mu'âmele-i bi'l-misle ihtiyâcı olmaz. Esnâ-yı muhârebede Nemçe Devleti'yle Devlet-i 'Aliyye'nin râbıta-i mu'âhede-i ekîdesi Rusya Devleti'nin ma'lûmu olmağın Nemçe 'asâkirinin memleketlerine karîb olan arâzî-i Boğdan'a duhûllerini Nemçe Devleti'nin Devlet-i 'Aliyye'ye ta'ahhüd ve tahmîl-i fi'ile getürdüğü hıdemâtın mukâbelesinde mu'âhedelerinin mûcib olduğu esmâr ve netâyicinden 'addeylemekde Rusya Devleti'nin mülâhazası ihtimâli câ'iz bir ma'nâ idi.

Kaldı ki bu def'a kemâl-i safvetle izâh ve tebyîn-i maslahat zımnında Rusya Devleti'nin işbu mu'âmele-i dostânesinden sonra Devlet-i 'Aliyye bundan böyle Rusya Devleti'ni bi-gayr-i hakkın takbîh ve takrî'den fâriğ olmaz ise Rusya Devleti te'mîn zımnında Devlet-i 'Aliyye'nin ibrâz eylediği safvet ve hulûsunda şek ve şübhe etmekle mazarratı mûcib Devlet-i 'Aliyye'nin hafî bir murâdına ihtimâl vermesi câ'izdir. Bu gûne 'adem-i emniyyetden burûdet ve nifâkın ve mesâlih-i devleteyne vechen mine'l-vücûh muvâfık olmayan münâza'âtın serî'an tevellüd eylemeleri muhtemeldir.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

Kavâ'id-i düvel üzere bir devlet hasbe'l-kader devlet-i uhrânın arâzîsinden bir kıt'aya müstevlî ve ba'de's-sulh yine reddi şürûta idhâl olundukda hey'et-i mecmû'asıyla bilâ kusûr teslim eylemek lâzım olduğunu kimesne inkâr edemez. Rusya Devleti dahi Boğdan memleketini aldığı gibice Devlet-i 'Aliyye'ye teslim eylemesi muktezâ-yı 'uhûddan iken 'akîb-i sulhde Nemçelünün zabt eyledikleri yerlerin ahvâli keyfiyyâtını müş'ir Boğdan boyarlarının tertîb eyledikleri mahzarlarını Rusya feldmaresâli Silistre muhâfızı tarafına irsâl ve Nemçelünün Boğdan'a duhûlü bârgîr mübâyâ'ası bahânesiyle olduğunu iş'âr ve Silistre muhâfızı dahi mahzarı ve maresşâlin kâğıdını Âsitâne-i sa'âdete tisyâr etmekle Rusya maslahatgüzârına

mâdde beyân olundukda Nemçelünün duhûlünü rızâ-yı Devlet-i ‘Aliyye ile sebkât eden ittîfâk şürûtuna mübtenîdir zann eyledik cevâbını îrâd ve bu husûsda Devlet-i ‘Aliyye’nin bir dürlü haber ve agâhı olmadığı ve Rusya Devleti’nden bu maddede himmet olunmadığı sûrette ba‘de-ezîn Rusya Devleti îfâ-yı şürût etmedi deyu Devlet-i ‘Aliyye’nin mu‘âvaza iddi‘âsına salâhiyyeti olacağı sırkatibi vesâtatıyla maslahatgüzâra ifâde ve isti‘lâm-ı hâl sûretinde feldmareşâle sadr-ı sâbık İzzet Paşa hazretleri tarafından bir kıt‘a mektûb tahrîr ve peyderpey maslahatgüzârdan istifsâr olarak sekiz ay vakt mürûr edüb kat‘â cevâb zuhûr etmediğinden zarûrî Nemçelü ile ‘akd-ı mevâda kıyâm olunmuş idi. Hâl böylece olmuş iken bu husûsda Devlet-i ‘Aliyye âher devletle istişâre eylediği gibi bizimle niçün istişâre eylemedi demek niçe olabilür mülâhaza ediniz ve tercümânınız dahi bu maddede böylece bilür denildikde hâzır-ı bi‘l-meclis olan tercümânı dahi inkâr edemedi ve Devlet-i ‘Aliyye verdikleri Boğdan arâzisini Nemçelü ile bir mikdâr arâzî zımnında mu‘âvaza etmiş idi dediğiniz ne makûle arâzîdir deyu elçiden su‘âl olundukda ma‘lûmum olan maddede değildir. Ancak devletimden böylece yazılmış olmağla îrâd eyledim deyu cevâb verdi ve arâzî kal‘aya tâbi‘ olmağla biz Hotin ve Bender’i teslîm ettiğimize binâ‘en îfâ-i şürût etmiş oluruz kelâmını îrâdında eğer hâl böyle olsa her bir sulhün ‘akîbinde tahdîd-i hudûd ve temyîz-i sınır için muhaddidler ta‘yîni iktizâ etmez idi ve ol vakitte sizin ‘askeriniz Boğdan’da olmayub bizim ‘askerimiz duhûl ve Nemçelü andan sonra Boğdan’a vülûc etmiş olsalar îrâd eylediğiniz ‘özü vârid olur idi. Zîrâ Nemçelü ancak Devlet-i ‘Aliyye’nin zâbiti ve ‘askeri olan ba‘zı mahalli dahi iddi‘â etmişler iken ol mahalle duhûlleri naks-ı ‘ahdi iktizâ edeceğine binâ‘en derûnuna girmeyüb ve iddi‘âsında dahi fâriğ olmuşlardır ve bu husûsda elçi-i mersûm tenvîr-i sened ma‘razında ben müdde‘âma Nemçe Devleti’ni dahi işhâd ederim ve şöyle zanneyledim ki bu husûs için Nemçe maslahatgüzârı tarafından Devlet-i ‘Aliyye’ye birkaç gün zarfında bir takrîr dahi ‘arz olunmuş ola dedikde hikmete mebnî izhâr-ı tecâhül olunmuşdur ve yine elçi-i mersûmun Devlet-i ‘Aliyye’nin arâzisini himâyetine Rusya Devleti zamîn değildir ve devletin dahi ana ihtiyâcı yokdur dediği makâleye cevâb verilüb bizim Boğdan arâzisinde olan iddi‘âmız tamâmen teslîm-i mülk şürûtuna mebnîdir ve illâ Devlet-i ‘Aliyye’nin arâzisi himâyetinde âhere ihtiyâcı olmadığını herkes bilür ve Nemçelü tasarrufuna terk olunan arâzî-i Boğdan anlar ile ittîfâk mukâbelesinde olmayub mücerred taleb-i dostâneleriyle terk olunduğu anlardan alınan takrîr kâğıdı mübeyyin olmağla kâğıd-ı mezbûr mukaddemâ maslahatgüzârın sırkatibine îrâ‘et olunmuş idi deyu hâzır olan tercümânı işhâd olunmuşdur ve Devlet-i ‘Aliyye arâzî-i mezkûrenin tamâmen ‘adem-i teslîminde zuhûr eden hâleti beyân eylemesi Rusya Devleti’ni takbîh veyâhûd takrî‘-i ma‘razında olmayub belki Devlet-i ‘Aliyye’nin ba‘zı husûslara mecbûr olduğu misillü bu maddede muktezâ-yı ta‘ahhüdü üzere îfâda vakt ü hâle göre mecbûr olmak mülâhazası derkâr olduğundan îrâdî mücerred-i dostânedir denilüb bu iddi‘âdan ferâgını ikrâr maslahat-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye nâ-muvâfık olduğundan bunun zımnında îrâd eylediği ru‘ûnet-âmiz kelâmından iğmâz ile tecâhül olunub re‘y-i ‘âlîye ihâle ile kat‘-ı kelâm olunmuşdur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su‘âl.

Onuncu maddede:] Re‘âyânın külliyyen ‘afvını hâvî olan şürût-ı ‘ahidnâme Mora cezîresinden mâ‘adâ her tarafa i‘lân ve işâ‘at olunduğu ve Mora cezîresinin ba‘zı umûruna nizâm verildikten sonra cezîre-i mezkûrede dahi icrâ olunacağı.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su‘âl.

On birinci mâdde[:] Kenâyis-i Mesîhiyye için Devlet-i ‘Aliyye’nin ber muktezâ-yı vakt ü hâl henüz ifâ-yı şürût edemeyeceği ve mukaddemâ ta‘mîrlerine re‘âyâ tarafından şürû‘ olunmağla kibâr-ı devletin begâyet lisâna geldikleri îrâd olunmuş.

Mûmâ ileyhin su’âline elçinin bu def’a meclisde verdiği cevâbı.

A‘zâr-ı mezbûrenin kabûlü câ‘iz değildir ki şürût-ı ‘ahidnâmede tasrîhen zikr ve beyân olunan mevâdd-ı mezkûrenin ‘adem-i icrâsı ‘ahidnâmenin rûsûhuna mûris-i halel olduğundan kat‘-ı nazar Devlet-i ‘Aliyye ile Rusya Devleti beyninde ri‘âyeti lâzım gelen müsâvât-ı hâriciyyeye bâ‘is-i münâfât olmağın ‘alâ eyyi hâlin tashîhi muktezîdir ki Devlet-i ‘Aliyye’ye mûris-i ıztırâb olan mevâddın dostâne tedkîk ve temyîz ve tanzîm ve tevfiklerine mübâderet eylemek hâletine bu vechile ircâ‘ oluna.

Bu maddenin bu def’a meclisde olan mükâlemesidir.

Onuncu ve on birinci mâddelerde îrâd eylediği Mora re‘âyâsına ve kenîsâ ta‘mîrine dâ‘ir kelâmına bâlâda ikinci maddenin müzâkeresi mahallinde verilen ecvibe tekrâr ve edille-i mukteziyye ile men‘a ibtidâr olunmuştur.

Mukaddemâ efendi-i mûmâ ileyhin elçiye îrâd eylediği su’âl.

On ikinci mâdde[:] Tatar umûruna dâ‘ir olan ‘uhûd ve şürûtunu Devlet-i ‘Aliyye inkâr etmeyüb lâkin Tatarın iddi‘âları ahkâm-ı şerî‘ata mübtenî olmağla îrâd eyledikleri mevâddı istimâ‘ ve hâh ve nâ hâh mesâlih-i mezkûreyi iltizâm etmemesi Devlet-i ‘Aliyye için emri muhâl kabîlinden olub serbestiyyetin ref‘i ve Yenikal’a ve Kerş ve Kılburun’un istirdâdı ve hâlet-i kadîmelerine i‘âdeleri bâbında tavâ-yif-i mezkûrenin iddi‘âları ‘adle mugâyir tekâlif-i gayr-ı vârideden idiğini Devlet-i ‘Aliyye inkâr etmeyüb mevâdd-ı mezkûrede Rusya Devleti’nin hukûk-ı sarîhasından keff-i yed eylemesine Devlet-i ‘Aliyye’nin ısrâr eylemediği ancak tavâ-yif-i Tatarın îrâd eyledikleri mevâddın dostâne tedkîk ve temyîz ve fasl ve hasm olunmaları bâbında bir vesîle-i suhûlet arzûsunda iki hattâ hâssaten bu mâddelere me‘mûr murahaslar vesâtâtıyla temşiyetlerine rızâsı münzam olub ol vechile devlet yine Tatarın îrâd eyledikleri mevâd ve mutâlebâtı tezkâr ve taleb ve iddi‘âyâ ibtidâr edüb ba‘dehu ba‘zısından keff-i yed ederek levâzım-ı dîniyyenin ifâsıyla mahâzîr-i şer‘iyyenin ref‘ve imhâ olunduklarını Tatar tâ‘ifesine inhâ ve zâhib olduğunuz vechile her cânibden mesdûd değilsiz ba‘de’l-yevm kemâl-i emniyyet-bâl ile müsterîh olmanız iktizâ eder demekle gerek Tatar tâ‘ifesinin ihtilâlleri ve gerek ‘ulemâ-yı kirâmın feryâdları mündefi‘ oldukda Devlet-i ‘Aliyye ikide birde ta‘cîz olunmakdan rehâ bulub umûr-ı sâ‘irenin fasl ve tanzîminde kesb-i suhûlet edeceği tafsîlen ifâde olunmuş idi.

Mûmâ ileyhin su’âline bu def’a elçinin meclisde verdiği cevâbı.

Mevâdd-ı merkûmenin dostâne müzâkeresine ibtidâr olunmak zımnında vesâ’il-i sahîheyi tertîb husûsu yine tarafımızdan matlûb olan şart ‘ahidnâmenin levâzımını bir ân akdem ifâ etmekle Devlet-i ‘Aliyye’nin irâdesine vâbestedir. Devlet-i ‘Aliyye ‘uhûd-ı musâlahaya mâni‘ olan seng-i nifâkı hılâl-i tarîkden ref‘ eyledikde der‘akab Rusya Devleti temşiyet-ı umûr için müzâkere ve muhâbereye ibtidâr eylemekden mübâ‘det etmeyeceği mukarrerdir.

Serbestiyyetin ref‘i Kerş ve Yenikal’a ve Kılburun’un istirdâdı dâ‘iyyesi ‘adl ve hakka mugâyir bir iddi‘â idiğini Devlet-i ‘Aliyye i‘tirâf eder. Kaldı ki işbu ıkrârı tavr ve hareketinde

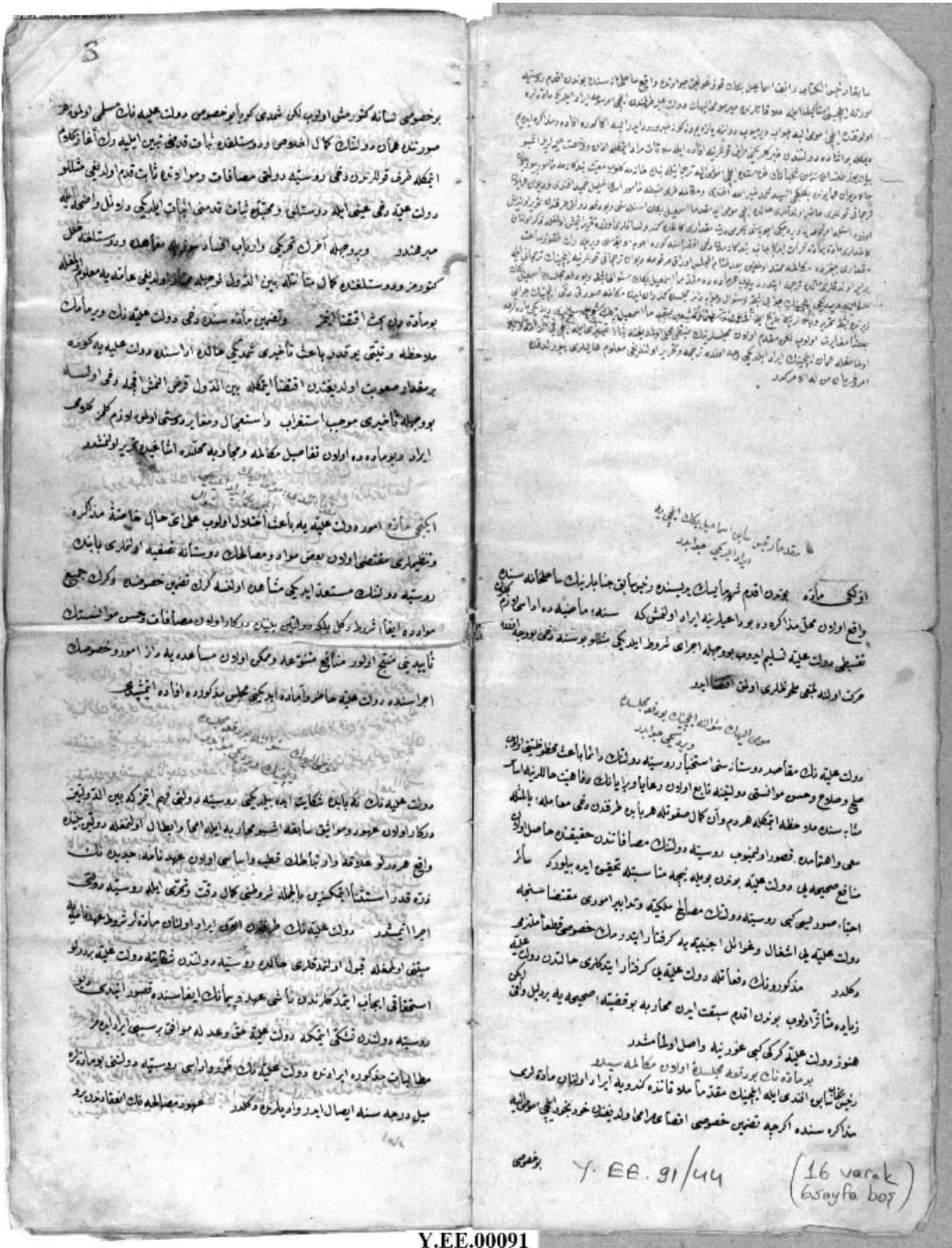
lâzım gelen safvet ve hulûsa muvâfık olduğunu fi'ilen dahi Rusya Devleti'ne isbât eylemesi Devlet-i 'Aliyye'nin irâdesine tevakkuf eder ve bu takrîb ile Devlet-i 'Aliyye'nin ehemmi mehâmından olan mâddenin mahzûrâtını def' eylemesi vüs'undadır. Eğer maksad-ı mezkûra isâl eden tarîki küşâd eder ise.

Bu mâddenin bu def'a meclisde olan mükâlemesidir.

On ikinci mâddede Devlet-i 'Aliyye ref'-i serbestiyyet-i Tatar ve Kerş ve Yenikal'a ve Kılburun'un istirdâdı iddi'âsında mihakk olmadığını mukaddemâ i'tirâf eylemiştir. Mukaddimesini ele alub tatvîl-i bahs ve devr ve dîrâz ile bu keyfîyyeti ikrâr ettirmek kaydına düşüldüğü bu kulları cevâb verüb Devlet-i 'Aliyye'nin irâdesi şimdiye dek söylediği kelâm bir mesâlih-i mülkiyye ve mâliyye mülâhazasına mübtenî olmayub hemân tâ'ife-i Tatarın irzâ ve iskâtlarına zerî'a ve te'mîn-i kulûblarına vesîle olacak bir sûret-i hasene tedârîki zımnındadır. Tatar tâifesi te'mîn ve irzâ olunacak vechile nizâm bulması melhûz olan husûs ne derecede olabileceği henüz Devlet-i 'Aliyye'nin mechûlûdür ve 'alâ kadri'l-imkân ilzâmlarına sa'ya dahi kusûr yokdur denilüb elçi dahi Âsitâne'de olan sultânlar ve mîrzâlar Kırım'a i'âde olunsalar Tatar tâ'ifesi ne işlemeğe kâdir olabilirler dedikde çâkerleri mukâbele edüb bâlâda beyân olunduğu vechile mezburların yedlerinde vesîle-i şer'iyye olmasa vâkı'â bir şey edemezlerdi ve lâkin umûr-ı dîniyyede hilâfı ihtiyâr Devlet-i 'Aliyye'nin 'uhdesinde olmamağla sultânları böyle cevâblar ile i'âde mümkün değildir. Zemenîleri ibrâz ve irâd ve her bir mâddede kat'î cevâb verilmeyerek ve iktizâ eden ecvibenin i'tâsı ârâ-yı sâ'ibe-i evliyâ-yı ni'amîye ta'lik olunarak ihlâs ve muvâlât sûretinde meclise hitâm verilmiştir.

Bâlâda mastûr olan es'ile ve ecvibe tamâmından sonra elçi-i mûmâ ileyh bu husûslar için bir cevâb-ı kat'î iltimâsını beyân eylediğinden gayrı ancak kendü tarafından olarak iki mâdde dahi irâd etmiştir. Mâddeteynden biri İngiliz tüccârından Abot nâm tâcirin ocak bâzergânında alacağı olan meblağ sâbıkâ Rusya elçisi Obreşkof'un mâli olmak üzere tahsîli mukaddemâ birkaç def'a iltimâs olunduğuna binâ'en bu mâddeye himmet olunmasını ve biri dahi Eflak ve Boğdan'a dâ'ir dostâne irâd eyledikleri mevâd Devlet-i 'Aliyye tarafından dostâne istimâ olunması tecvîz olunmak husûsu şürût-ı ahidnâme muktezâsından olub bu def'a cizye husûsu için verilen nizâm muktezâ-yı mürüvvet-i 'ilmiyye muvâfık olduğunda iştibâh olunmaz. Ancak devletimin dahi ma'lûmu olmak lâzıme-i dostîdir deyu sûret-i nizâm kendüye irâ'et olunması iltimâsından 'ibâret olmağla dostluğa ri'âyet herhâlde makâsıd-ı hayriyye-i Devlet-i 'Aliyye'den olduğuna binâ'en bu mâddeler dahi efendilerimize ifâde olunur cevâbı verilmiştir.

BELGENİN TIPKIBASIMI

Y.EE.00091

[illegible]

احاد ناسلت منب و تصرف و کتم و اخفا ایلدیکی روسیه ده ایسیله مملود حقیقین اولور
بیانر بعد اقلینقی سنبیلده بدل کتار قوروش و یاغور حالت ابروه ایفا ایلدی ایک
ویو یارده روسیه دولتن طوری ایله یو سواصله بیلده دیکار اولون اختاد فلت
معاصله سی ترک و اعراض مکی و کدکده عطا علی و تاتار اراسی و خرنل نیلش
دود و نیلش و روسیه دولتن معاصله سنبیلده روسیه روسیه ایسی مدینه
عصره سنبیلده روسیه تسلیم اولمکده مکلرته و اصل اولردن روسیه دولته مصارف
کیمیه قیایلی اولور ایسی انا ناراضه سنده راز اولون حکمت قیلده یانین و نیش
تاتار ناراضه سندن اشغال محاربه و دجه لرین مقصدله و مخ جافری آشوریش
ایک مکلرته ایسی و رفاه و مصافات و موافق دولتی و قایم مشرق و یورانه نیش ایدم
اختیاسته همت ایدم ایک انفعاد مصالحه و فکرمه و دفعه عیدنامه نل معای
صبرمه سنده مغایر تاتار ناراضه سبله مخاره و کسب علق اسبابنه قشبت انجکده
دولت عیله قطعا ترقه ایددی سبب مذکور دن دولت عیله آن یورمه عظیم
براضطر ایدم مملودکده ثانیته صورت قیصیه جلت ایک انا ناراضه عیله عیله
روسیه دولته اقراره مجبور اولدو و چلت تارودان سهولت اجتناب دولت عیله
مکلرته اکر اقل ابروه روسیه دولتن و فاضلونه موافق برله دولستانه
اراق ایلدیکی تباہی اصفای ایلدی تاتار ناراضه سبله برادره معامله ابروه سنده
ایلدینقی قطعا و غیرا طاریف مرقومه بلیان و مملود مکلرته نیش ترقه عیدینه
رقاه حال ایله قیامدن غیری برایشی تاملدینقی اعدون ایلم و موقون ایلم مخ
علاقه شرعیه فی دولت عیله کنودیه تمعین ایدرن برقصای شریعت محکمیه
خلیفه الوعظ اولدوقده سنبیلده نوزکو عقیدتو آن عثمان داه شاهی حضرت لیلده
نوزم کلاسه تباہین طاریف مملودکده ایضا آشور و لسه و عیدوزن و مخ تاتار ناراضه
یورمه ایلم اعدون حال اولمشه تایدکده خود مجرد دولت عیله نل تحمل و انذار
ایلدیکی اشغال قزاق ییدن کنودیه تخلیصه مدار اولمو برغر طهرینه حاصل اوله
طوائف تاتارانه دولت عیله حتما یان ایدم بلورکده و بخصوصه داز روسیه دولته
لدی مخاره طوائف تاتار نل حالت ملکیه و راجعه لرینه داز روسیه دولته
شرط عیدنامه یه تحت المظلمه متشبث ایلون فریعت محمدیه دن نفذا تایت
احکام مخصوصه و حقود و در دایطل تجسس و تمیزی خصوصه دایطه و ایل ابروه
روسیه دولتن رضیه ایلدینقی دولت عیله نل یقینا معلوم و مجزومی اولدو

[illegible]

نادر بی دولت علیه و کوه و لازم آنکه نه محمد افغای عبد الجود بنود بوله
 موده هزاره سلب پذیرا حسن نظام اوله جو بعض ایشان را اولین موی تعین
 و تاثیر بنید اولشده را نیل تحت خطا بطه به که در کس صکره اقتضاست
 بویاده فردی پزیره صورت بوله من قضا یاد ندر فی نفس الامر موده
 رهبا سندن اکثری اوان عصا ندر بنجه اهل اسامه ملن اولو و انسا بلر نقل
 و اسما بی مثله انواع ضما بی مرکب اوله بله غمدی و طردینه و جمع و امیکر بله
 متفرقه اوله را لایحه کنز و دین خود موده اوله اعدا ندر غیره سندن بله
 متفرقه اوله مقتدی مقدر و دولت علیه ناک کندها بی حقندن
 دوستیه و ولایت بودند و امرای اظهار ایلدگی ایافت و دهانته و مافک و کور
 فلوراته و سزده زها بی علما بودند و ان و اطفال سینه ارق و اطفال
 و موده ناک دینیه الله بر دروا خال و مناسبتی دمی و لیب و بوله ضامه اوله
 رهبا اسفقه حضرت و بر این نه دولت علیه طرفین مع جل و اعراض ایلد
 معالیه و لدینی ظاهر و موده اوله برینه لره و ان اولن معامله با اوله
 و کیمیا سازه سندن ورم اوله دن بر دوش شریفه تقی و ایا تدر اولشده
 رهبا ایلد کلسا ایلد غیری اقتضا ایلد که دیوان عالی بر عرضا تقدیم و نر موده
 موافق فریق قرار و دینی و کلسا ایلد زیمید رجعت و برله کلسد
 و یونما و ده بودند دمی مقتضای شرع شریف افقه مساعدت دولت علیه
 بیدریغ اولور معلول در که کیم و مروتی ها یون اتنا سندن و تمام کلسا ایلد
 تعزیه رهبا یا اشراف ایتکه کیم قدری تجاوز و انواع نقوش ایلد زین ایتکه ایلد
 قرینه فال و قیل و گفته شنید حاصل و هاد و اولشده و نیکه
 و تعزیه موده سندن ایلد مرصه نگار سنان بله که جمعه مقتضا اسرا حیل بله اخذ
 تعزیه ایلد و صحتی ایلد ایتکه شنید ایلد مجلس مذکور و صکره ایلد و بر ایلد
 اگر فرم مازدی نظام به بر اولما ایلد تعزیه دمی ایتکه قابل اولما و دیوب
 ادا سندن صورت معامله کوسه شدیدی و یاد که یانده ایلد و نر جراف
 ایلد تعزیه برله حقا سعل بله و ایتکه نظام بولما ایلد شخه مصالحه
 اقتضا ایلد و صورت ایلد تعزیه تعزیه کیم قدری اولور سوزی مرصه
 سوزی و نیکه دیوان ها یون نر جراف اولری ایلد نر جراف کیم و ده
 سوزی

هنگامی که در موردی عمل مذکور به بنفیدر کرد و از ان اطوار هرگاه تلبه بکشد
دولت علیه الحاق آن شروط عهد نامه دن بقایت بنا عهت بر له اراده به
موقوف و لیج بلو غرض تدقی و معتد بونه نمیز او خنده بالکلیس تمام وقت
امور و مصالح دست اند مذکور و نظایر می باین دولتین چند رعایتی
واجب اودن مساوات حدودی تحقیق استند برهما ده اخسوف اوست
در کار بکن مذاخری اراد دولت علیه به این و کلمه کذلک قبول واستمر
و بدین مطالعه ای الزم بر ملایق نادر اول انداخته اول میانین رسانده
توقیف برن امور و خصوصیات نظایر می مذکور سینه مبادرت الیج بکشد دولتین
شانه بر وجهه سوافی و کلمه محدود مذکور و مع اولی فی بر له دولت علیه توفیق
ایجاد اودن مساوات استاده بکشد دولتین و تحقیق برقی اید
خصوصی مذکور بر دولت علیه ناک اراده سینه توقیف اید که شانه چ
تا تاری عاده و طمان و باطله قریم جزیره سلیم موجود اوجی برما فیما اشعار
مداومت مشهود اودن عساکر نیک عهد و رجا علی و شرط عهد و امضا
تا تاری افعی قرائین و قواعد قدیمه از به موافقت بر له امور بری اید
امن و امان و آسوده و آرام افنده اولی طوائف تا تاری مذکور و توقیف
اعوان و بیان ایفای دولت علیه شرط مذکور بری اطرافه عیلا اجمرا و کام غفر
ایضا علاوه عهد و بیان اید بکشد دولت علیه تا تاری افعی اید
مستقبل مطالعه و تحقیق اول حال و کیفیت از به و از زیاده و تقریر
احوال و نیک شخصی و تحقیق و دست اند ایضاح و تبیین اولی اید
دولت علیه اید مذکور دن استماع نتیجه می مقدر در که امن و امان و حسن
سند از دولتین کلی و مصالح و قایده سطح اید مرکب و دولتین مقاصد
خلاصه ای جمع مع خطرات ساز و کسب از اول اولون ضایع شانه
حکمه سینه تقدیم و تمسک دولت علیه مشلو مرسته دولتین و امور
ملکیه سینه موافقت ممکن اولی قریه مواد مذکور و دخی مرسته و
نفع اید یکی درجه زده دولت علیه قیظین ایضاح و خصوصیه خواهی و بری
و کلام و قالدیکه دولت علیه و تدابیر ملکیه سی بوبره اشغال
طوائف تا تاری رجا حال بری مدو خطای غی اشبوزان نهایی کار

مصلحت اودن زنده جواز و رفعت و بکشد بر مرسته و دخی طرفین دست اند
کشف و بیان اودن صورت نیک و در عهدی رجا نیک و ای و بری ایضا ایضا
و تمسک توقیف اید که عیایت دیت قدر دن ای او بد تجدیدی سده اودن
انقطاع صلح و قریه جمع مذا زعات و مساوات نیک منقانی اید اند طوائف
ابتدای امر و خدا اید بری مکتوبه حال بیکه اید بر مقصدای انصاف
و اعتدال ایضای برما نه لازم بکودن مسفوق و کشر و مر عهد نامه نیک امر علیه
کلی طوائف مذکور بری و کلمه شریعتی و کلمه و شریعتی حالت نیک
و قایده و حیانت ممکنه خلوصه مقدمات مذکور و تفکر و بر فیک
مرسته دولتین مقاصد خلاصه ای و بر فیک و سائل دست اند نیک
مؤثر اولی قدری صلح اودن و کلمه مدت و از به بر دولت علیه نیک
مداومت و دخی و به افنده مرسته دولتین و طوائف اولی فیضات و ثبات
دولت علیه وزن اید برن بعد از دن و زم کلمه و کلمه باین قریم و غرار ایضی
انقطاع اید

فقتان و بکشد مکالمه ترک مقدم تا تاری سستین قبولی عیلا اجمرا و کام غفر
بعد فقتان و بکشد برما و در مکالمه و قبول او تا تاری و کلمه ایضی
و باو ده کمن اجمده نیک تفصیل و کلمه ایضی مقایله اودن قدر و دولت علیه
طمانه اودن بر طمان و اودن قریه نودین غیر می عساکر نامه قریم جزیره
بعد الصی بر کشته کلمه کلمه عالم بیلور ضرر قیود و دخی قلع و طمان
و کشته او مایک موجود اولی اید بو مانده اید و معلوم و در دولت علیه
قریه و کلمه کلمه ای ایضی اودن اید بولمان اید کلمه سینه و کلمه ایضی
و اخبار اید اید بر در ایضی اولی اید طمانه اودن و کلمه مراد بری و دولتین
القای برودت اید کلمه سینه و کلمه قریه و کلمه ایضی اودن کلمه ایضی
دولتین انقطاع صلح و کلمه قریه و کلمه ایضی اودن اید اودن اید و کلمه ایضی
قیمی اختیار اید یکی دار اید بر کلمه کلمه ایضی اودن اید اودن اید و کلمه ایضی
لسانه کلمه کلمه و کلمه ایضی اودن اید اودن اید و کلمه ایضی
خاندان عزل و تقبیل و کلمه ایضی اودن اید اودن اید و کلمه ایضی

اختیار ایله بیخ هدا که بوزاده ده دولت علیه شورو ملکی و قایم خدمت بالجه
ایراد ایله بیخ که حال تالک عده حق ایلا ایلا اسکا ت قوم تا نازده نریده لره
بدل مقدور ایله بیخ با لاده ذکر اولدی اوزده بر اعلی قویه ایله ایلا ایلا ایلا
حاصل کیم دولت علیه کرا تله افا ده ایله بیخ که محدود فرمیلست اندر اعلی ایله
تا تباری اسکا ت ایله بیخ جلت بر جاره بولسه قضا سرتن فرمیلست ندر کیم حاجت
قویق بر قیل و قایل بر طرف ایوا بیخ اتمار خدمت اولدی قی نقد برده ده بایلو
جواز و نصیحه اعلی موی یله با نسا نالک تعلیم و تعلیم و سخن بر کیم ایله
بیخ اتمار ایله بیخ که برده بوماده ده سرخه طو قو قو قو قو قو قو قو قو قو
تعلیم اعلی و بزم کیم تا نازده اعلی کیم مایوس اولدی مود خطه و لایا ایلا
عاجله و بوماده ایلا مقرر در موی بوقا و بوماده و ایلا اولدی اوزده کیم
ایراد اولدی اعلی موی ایله اسکا ت ایله بیخ دولت علیه نالک تبیه موی
نه اولدی اعلی اتمار بر مای مود خطه کیم محدود فرمیلست اندر اعلی
نوماده اوله بیلور در اتمار نه در دید که مود خطه بیخ محدود فرمیلست اسکا
قوم تا نازده مکرر و بوماده دولت علیه بدل اتمار ایله بیلور ایلا ایلا ایلا
الزام ایله بیخ که در دولت علیه بر مایه و دولت ایلا ایلا ایلا ایلا
و کیم تالک با بوماده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
ایراد ایله بیخ که بوماده مسا و قیما و مفا کیم بزم دولت مقرر
ملکیت دن معدود اولان خساراته با قییمه حقوق دولتین ایچون بیخ
مقرر اولدی بوماده ده و بیخ مقرر اولدی بوماده بر جادج بوماده کیم
موسسه دولتیه بوماده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
و کیم اولیای ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
شیر موی اتمار ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
و قیله کیم که کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
و کیم تا نازده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
دولتین مینان تا نازده بولدی مود قی اولی موده قوم تا نازده ایلا ایلا
کام مینان عیار مینان خا قیله مرقیه ایله بر مینان کیم اول مود خطه
ایلا کیم مینان بوماده قیله قیله ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا

بر مینان مینان بوماده خا قیله سند کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
کیم تا نازده مینان اولدی مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
دولت علیه مود خطه ایلا مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
اعدا ت ایلا کیم بوقو قی مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
اولدی ایلا کیم مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
بر مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
و بزم مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
ایلا مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
قرق مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
دولت علیه ایلا دولت مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
معامله ایلا مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
فوجات مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
موریت و مقبولیت و ایلا مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان
دیو کیم و ایلا مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان مینان

تعلیم اعلی موی یله با نسا نالک تعلیم و تعلیم و سخن بر کیم ایله
بیخ اتمار ایله بیخ که برده بوماده ده سرخه طو قو قو قو قو قو قو قو
تعلیم اعلی و بزم کیم تا نازده اعلی کیم مایوس اولدی مود خطه و لایا ایلا
عاجله و بوماده ایلا مقرر در موی بوقا و بوماده و ایلا اولدی اوزده کیم
ایراد اولدی اعلی موی ایله اسکا ت ایله بیخ دولت علیه نالک تبیه موی
نه اولدی اعلی اتمار بر مای مود خطه کیم محدود فرمیلست اندر اعلی
نوماده اوله بیلور در اتمار نه در دید که مود خطه بیخ محدود فرمیلست اسکا
قوم تا نازده مکرر و بوماده دولت علیه بدل اتمار ایله بیلور ایلا ایلا ایلا
الزام ایله بیخ که در دولت علیه بر مایه و دولت ایلا ایلا ایلا ایلا
و کیم تالک با بوماده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
ایراد ایله بیخ که بوماده مسا و قیما و مفا کیم بزم دولت مقرر
ملکیت دن معدود اولان خساراته با قییمه حقوق دولتین ایچون بیخ
مقرر اولدی بوماده ده و بیخ مقرر اولدی بوماده بر جادج بوماده کیم
موسسه دولتیه بوماده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
و کیم اولیای ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
شیر موی اتمار ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
و قیله کیم که کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
و کیم تا نازده ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا
دولتین مینان تا نازده بولدی مود قی اولی موده قوم تا نازده ایلا ایلا
کام مینان عیار مینان خا قیله مرقیه ایله بر مینان کیم اول مود خطه
ایلا کیم مینان بوماده قیله قیله ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا ایلا

نعم دولتی ازین صبط اولوب بعد دولتی بنده سبقت این چهاره صبا
عقبن حسن و عیله دولت علیه نال نعم دولتی فراغت ایندی اراضی این
ماده بنده دار دولت علیه صبا نال نعم دولتی بنده سبقت این چهاره صبا
دولت علیه نال اشو نال بنده مقتضای اینده حرب و برسی خصوصی الی
روایت دولتی ترک ایندی و بکن برایشه مدتی باوه افندی بنده غیرتی
مقتضای فیه اولور که دولت علیه نال حسن و عیله صبا اولور اراضی
نوعی منتهی عیلم احوال اولور اشو خیال ها طایفه ایندی اراضی
شرطه فیه اهراسدن بالذات تصور ایندی بقی بر دلی قری نال
حرب دولت علیه بیهوده بی کله افتاد ایشلور بر تقدیرده سبقت
بعد ازین مکرره حاجت قالیه بی کونه جرایطی و رسمی مقتضای نال
اولیاده بود عیله بر دلی و قبول ایندی در عیله فیه اراضی اعدون ایوب
استماع و قبول بر دلی و واجبه نالی اولیاده سبقت بود که ماده مذکور و طایفه
کندویه مار بر کندن نشات ایندی بلا واسطه مقتضای دولت علیه
دولت علیه بالحق نعم دولتی عقد معاهد ایوب نعم دولتی صبط ایوب
راضی مذکور نال بر مقداری قواعد بنده افنده فراغت ایندی بقا و مقایله
بر بادله استوار نال بر مقدار دیگر اراضی بی افنده مقتضای
قطعا کندویه مراجع فیه نعم دولتی دولتی مدافعه به بر دلی
بر عیله علی الخصوص که دولتی ساز دولتی ایندی شالو باده ده روایت
استقرار بی دلی مناسب کوروش روایت عسکر نال نالی اولدی
مملری عیله و عیله معینه ده یطایید دولت علیه عسکر نال تمام ایندی
ایضا شرط ایندی بقی بر دلی جمع ازام اقرار و اعتراف ایندی مقتضای
انکار ایندی مذکور که دولت علیه عسکر و کوروش و کوروش و کوروش
اولیاده دلی شرط اولدی اراضی ایندی عیله طایفه این سبقت ایندی
عیدری مشابه نال اولان قیام و حصول تعریفه فاعلت ایندی اراضی ساز
کرک وقت استیاده عیله اندر ارضه قوه عیله فیه اراضی عیله عسکر نال
بقدان ملک نال استیاده ایوب ایوب اراضی بر دلی روایت عسکر نال طایفه
اولیاده صبط و تعریفی روایت دولتی عیله سبقت و کله و بوالین
روایت دولتی نعم دولتی استیاده ایوب مقتضای شرط معاطه و کوروش
دولت

دولت علیه نال اشو نال بنده مقتضای اینده حرب و برسی خصوصی الی
روایت دولتی ترک ایندی و بکن برایشه مدتی باوه افندی بنده غیرتی
مقتضای فیه اولور که دولت علیه نال حسن و عیله صبا اولور اراضی
نوعی منتهی عیلم احوال اولور اشو خیال ها طایفه ایندی اراضی
شرطه فیه اهراسدن بالذات تصور ایندی بقی بر دلی قری نال
حرب دولت علیه بیهوده بی کله افتاد ایشلور بر تقدیرده سبقت
بعد ازین مکرره حاجت قالیه بی کونه جرایطی و رسمی مقتضای نال
اولیاده بود عیله بر دلی و قبول ایندی در عیله فیه اراضی اعدون ایوب
استماع و قبول بر دلی و واجبه نالی اولیاده سبقت بود که ماده مذکور و طایفه
کندویه مار بر کندن نشات ایندی بلا واسطه مقتضای دولت علیه
دولت علیه بالحق نعم دولتی عقد معاهد ایوب نعم دولتی صبط ایوب
راضی مذکور نال بر مقداری قواعد بنده افنده فراغت ایندی بقا و مقایله
بر بادله استوار نال بر مقدار دیگر اراضی بی افنده مقتضای
قطعا کندویه مراجع فیه نعم دولتی دولتی مدافعه به بر دلی
بر عیله علی الخصوص که دولتی ساز دولتی ایندی شالو باده ده روایت
استقرار بی دلی مناسب کوروش روایت عسکر نال نالی اولدی
مملری عیله و عیله معینه ده یطایید دولت علیه عسکر نال تمام ایندی
ایضا شرط ایندی بقی بر دلی جمع ازام اقرار و اعتراف ایندی مقتضای
انکار ایندی مذکور که دولت علیه عسکر و کوروش و کوروش و کوروش
اولیاده دلی شرط اولدی اراضی ایندی عیله طایفه این سبقت ایندی
عیدری مشابه نال اولان قیام و حصول تعریفه فاعلت ایندی اراضی ساز
کرک وقت استیاده عیله اندر ارضه قوه عیله فیه اراضی عیله عسکر نال
بقدان ملک نال استیاده ایوب ایوب اراضی بر دلی روایت عسکر نال طایفه
اولیاده صبط و تعریفی روایت دولتی عیله سبقت و کله و بوالین
روایت دولتی نعم دولتی استیاده ایوب مقتضای شرط معاطه و کوروش
دولت

استماع وخواه وناخواه مصالح مذکوره فی التزام بنماست دولت علیه ایچ
امر حال بیدار اولوب سرستیکل رنجی وکلی قلعده وکشی وکلرون استورلی
وخالق قدیمه لرینه اعاده لری باین طریقه مذکوره نلک اذمارلی عدله معایر
نکالینغیر وارده دن ابرجی دولت علیه انکار انجیب موارد مذکوره ورویه نلک
حقوق صریحه سند کف بدیشنه دولت علیه نلک اعصار ایلدیکی انجی طریقه
ایراد ایلدیکی سوان ککسانه تدقیق تمیز فصل وکلرون لری باین برسیله
سهولت اوزکونلک ایچکی خالصه برمازه مره قاصود وکلرونلک ایچکی خالصه
رضای غنم اولوب اولوب دولت بنه تا نلک ایراد ایلدیکی سوانلک ایچکی
نکالینغیر وارده دن ابرجی دولت علیه نلک اعصار ایلدیکی انجی طریقه
ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
وزاها اولدیکنر وکلرونلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
سوانلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
عوائی کرامت فریاد لری منع اولدقه دولت علیه ایچکی برده نلک ایچکی
دعا وکلرونلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
اولغیشیلک

استماع وخواه وناخواه مصالح مذکوره فی التزام بنماست دولت علیه ایچ
امر حال بیدار اولوب سرستیکل رنجی وکلی قلعده وکشی وکلرون استورلی
وخالق قدیمه لرینه اعاده لری باین طریقه مذکوره نلک اذمارلی عدله معایر
نکالینغیر وارده دن ابرجی دولت علیه انکار انجیب موارد مذکوره ورویه نلک
حقوق صریحه سند کف بدیشنه دولت علیه نلک اعصار ایلدیکی انجی طریقه
ایراد ایلدیکی سوان ککسانه تدقیق تمیز فصل وکلرون لری باین برسیله
سهولت اوزکونلک ایچکی خالصه برمازه مره قاصود وکلرونلک ایچکی خالصه
رضای غنم اولوب اولوب دولت بنه تا نلک ایراد ایلدیکی سوانلک ایچکی
نکالینغیر وارده دن ابرجی دولت علیه نلک اعصار ایلدیکی انجی طریقه
ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
وزاها اولدیکنر وکلرونلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
سوانلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
عوائی کرامت فریاد لری منع اولدقه دولت علیه ایچکی برده نلک ایچکی
دعا وکلرونلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه نلک ایچکی خالصه
اولغیشیلک

باکده کلورادون اسلم وجریه نامنه کلر ایچکی مویالیه برصوملرین وکلرون
الکاسنی بیان ایلدیکنر غیر ایچکی کلر وکلرون اولدقه ایچکی مایه ایچکی مایه
ما نلکونلک ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
سابقا مویالیه ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
اولغیشیلک ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
دولت علیه وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
برده کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
الکاسنی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
برمازه کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون

باکده کلورادون اسلم وجریه نامنه کلر ایچکی مویالیه برصوملرین وکلرون
الکاسنی بیان ایلدیکنر غیر ایچکی کلر وکلرون اولدقه ایچکی مایه ایچکی مایه
ما نلکونلک ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
سابقا مویالیه ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
اولغیشیلک ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
دولت علیه وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
برده کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
الکاسنی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون
برمازه کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون ایچکی کلر وکلرون